

ศึกษาวิเคราะห์การทำเคราะห์บ้านของชุมชนลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรัง
AN ANALYTICAL STUDY OF THE HOUSE'S CHAOS OF LUMKLONG
NANG NOI COMMUNITY, TRANG PROVINCE

พระสมุห์สุรศักดิ์ สุรสกุลโก (ดำชุม)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

ศึกษาวิเคราะห์การทำเคราะห์บ้านของชุมชนกลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรัง

พระสมุห์สุรศักดิ์ สุรสกุโก (ดำชุม)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**AN ANALYTICAL STUDY OF THE HOUSE'S CHAOS
OF LUMKLONG NANG NOI COMMUNITY,
TRANG PROVINCE**

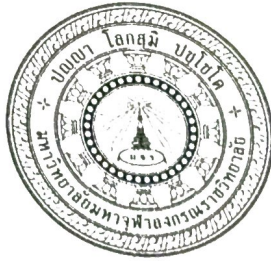
Phrasamu Surasak Surasakko (Damchum)

A Thesis Submitted in Partial Fullfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School

C.E. 2017

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์การทำเคราะห์บ้านของชุมชนกลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรัง” เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

(พระมหาพรชัย สิริวิโร, ผศ.ดร.)

กรรมการ

(ดร.สวัสดี อโณทัย)

กรรมการ

(พระครูโฆสิตวิฒนานุกูล, ดร.)

กรรมการ

(พระครูโกศลอรรถกิจ, ดร.)

กรรมการ

(ดร.อุทัย เอกสะพัง)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระครูโกศลอรรถกิจ, ดร.

ประธานกรรมการ

ดร.อุทัย เอกสะพัง

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระสมุห์สุรศักดิ์ สุรสกโก)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ศึกษาวิเคราะห์การทำเคราะห์บ้านของชุมชนลุ่มคลองนางน้อย จังหวัด
ตรัง

ผู้วิจัย : พระสมุห์สุรศักดิ์ สุรסקโก (ดำชุม)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาพระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระครูโกศลธรรณกิจ,ดร.,ทช.บ.(เทคโนโลยีการผลิตสัตว์),
ศษ.ม. (บริหารการศึกษา), ปร.ด.(ปรัชญาและศาสนา)
: ดร.อุทัย เอกสะพัง, พธ.บ. (รัฐศาสตร์), พธ.ม. (ปรัชญา),
Ph.D. (Philosophy)

วันสำเร็จการศึกษา :

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องการทำเคราะห์บ้านที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ๒) เพื่อศึกษาเรื่องการทำเคราะห์บ้านของชุมชนลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรังและ ๓) เพื่อวิเคราะห์การทำเคราะห์บ้านของชุมชนลุ่มคลองนางน้อยจังหวัดตรังตามหลักพระพุทธศาสนา เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพลงภาคสนามเพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกแล้วนำบทสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ประกอบวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ ผลการวิจัยพบว่า

๑) การทำเคราะห์บ้านมีอิทธิพลต่อแนวคิด วิถีชีวิตของบุคคลในชุมชนที่เชื่อว่า เป็นสิ่งที่สำแดงเหตุก่อนจะมีผลตามมาภายหลังโดยมิได้คาดหมาย มักมีความหมายไปในทางร้ายเรียกว่า “เคราะห์” เป็นความเชื่อส่วนบุคคลของชุมชนลุ่มคลองนางน้อย การทำเคราะห์บ้าน จึงเป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งในรูปแบบเช่นไหว้ บวงสรวง อ้อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์

๒) ชุมชนลุ่มคลองนางน้อย มีความเชื่ออำนาจเหนือธรรมชาติที่ก่อให้เกิดทั้งคุณและโทษ ซึ่งมีพื้นฐานมาจากศาสนาพราหมณ์ที่ถ่ายทอดมายังหมู่ผู้นับถือศาสนาพุทธ มีส่วนที่เหมือนหรือแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับ การถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษที่ผู้ทำพิธีได้รับการถ่ายทอดมา ดังนั้น บทบาทการทำเคราะห์บ้านจึงปรากฏออกมาในรูปของพิธีกรรม เพราะเชื่อว่าบุคคลผู้อยู่อาศัยเกิดความเป็นสิริมงคล ชับไล่สิ่งไม่ดีต่าง ๆ ที่จะมารบกวน ส่งเสริมให้ประสบความสำเร็จ เจริญรุ่งเรืองแก่บุคคลผู้อาศัยเมื่อได้กระทำแล้ว

๓) ส่วนทัศนะทางพระพุทธศาสนากับการประกอบพิธีกรรมการทำเคราะห์บ้านมีความแตกต่างกัน นั่นคือ หลักพระพุทธศาสนาสอนให้พิจารณาด้วยเหตุผลทางปัญญา ส่วนการทำเคราะห์

บ้านของชุมชนกลุ่มคลองนางน้อยมุ่งโดยตรงเพื่อความสุขและความเจริญรุ่งเรืองของบุคคลผู้อยู่อาศัย แต่ทั้งนี้ พระพุทธศาสนาก็มีความสัมพันธ์ส่วนหนึ่งกับการทำเคราะห์บ้าน คือ มุ่งเน้นให้ยึดหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นหลัก การที่จะเข้าถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้นั้น จะต้องอาศัยผ่านพิธีกรรมเป็นสื่อให้ผู้สอน ผู้ปฏิบัติมีความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ เป็นกุศโลบายที่แฝงไปด้วยหลักธรรม โน้มน้าวให้บุคคลปฏิบัติตามหลักธรรมคือ การอาศัยผ่านพิธีกรรมเป็นตัวเชื่อมการทำเคราะห์บ้านเป็นสื่อเข้าถึงพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

Thesis Title : An Analytical Study of the House's Chaos of Lumklong Nang Noi Community, Trang Province

Researcher : Phrasamu Surasak Surasakko (Damchum)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Phrakrukosolattakit, Dr., B.A.(Animal Production Technology), M.A.(Education Administration)

Ph.D.(Buddhism and Philosophy)

: Uthai Eksaphang, Dr. B.A. (Political science), M.A. (Philosophy), Ph.D. (Philosophy)

Date of Graduation :

Abstract

The study aimed to (1) study the concept of the House's chaos in the Theravada Buddhist Scriptures, to (2) study the House's chaos of the Lumklong Nang Noi community; and to (3) analyze the House's chaos of the community of Lumklong Nang Noi, based on Buddhism. A qualitative research was conducted on fieldwork for in-depth interviews and then an interview was analyzed for the completion of the thesis. Findings were as follows:

1) House's chaos influences the concept and the way of life of the people in the community that believes it is the first thing first occurs prior to its consequence, which is often referred to as "misfortune" and such belief is the personal belief in the community. The performance of the rite is a ritual in the form of sacrifice, and worship requesting the holy things.

2) Lumklong Nang Noi community believes in a supernatural power that causes both advantage and disadvantage rooted from the Brahmanism transmitted to the Buddhism. Similarities and differences in Buddhism and the rite can be found depending on the origin of the ancestor's inheritance. Accordingly, the role of the rite occurs in the form of rituals as It is believed that the person living in the house can be blessed with the rite and the rite can expel evils that cause troublesome. Happiness and prosperity can be promoted after the rite has been performed for people who live in the house.

3) With regard to Buddhism and the rite, differences are clearly found. For example, Buddhism teaches Buddhists to have critical thought and wisdom whereas the house's chaos mainly focuses on happiness and prosperity of the householders. However, Buddhism still has a role to play with the rite in terms of instructing people to follow the Buddhist teachings. To access and understand the Buddha's teachings people need to access via the process of the rite. The house's chaos rite is the instruction strategy concealed in the rite as a medium to lead people to comprehend Buddhist teachings.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยดีเพราะได้รับความอนุเคราะห์จากอาจารย์ที่ปรึกษา คือ พระครูโกศลอรธกิจ, ดร. และ ดร.อุทัย เอกสะพัง อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม รวมถึงคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ของ มจร.วช.นศ. ทุกูปทุกคน ที่กรุณาให้ความรู้ ให้คำปรึกษา แนะนำแนวทางอันเป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัย จึงขอขอบคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณพระครูโสภาธรรมวิมล ที่ปรึกษา จอ.นาโยง พระครูสุธรรมสาธก จต.นาข้าวเสีย ที่ท่านได้ให้โอกาส ให้ความช่วยเหลือเกื้อหนุนมาในทุก ๆ ด้าน ขอขอบคุณ พระขจรศักดิ์ กิตติวุฒโท ที่ได้ไปร่วมสัมมนาพระมหาเถระและญาติโยม ขอขอบคุณเพื่อนนิสิต ป.โท สาขาพระพุทธศาสนา รุ่นที่ ๗ มจร.วช.นศ. ทุกูป/คน ที่ได้ให้ความช่วยเหลือ ให้คำปรึกษา ให้กำลังใจ เจริญพรขอบคุณโยมพ่อ โยมมา โยมน้า โยมน้องที่ได้คอยช่วยเหลือสำหรับงานวิจัยนี้ เจริญพรขอบคุณกำนันปรีชา เดชเหมือน ที่พาไปทุกหนแห่ง

ประการสุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอน้อมอุทิศคุณงามความดีของงานวิจัยนี้ แต่ผู้มีพระคุณ ผู้รู้ ครูบาอาจารย์ นักปราชญ์ นักวิจัย นักวิชาการ ผู้แต่ง ผู้เรียบเรียงตำราวิชาการ และงานวิจัยที่ผู้วิจัย ได้นำมาอ้างอิงในครั้งนี้ ทุกูปทุกท่าน จนนงานวิจัยเล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

พระสมุห์สุรศักดิ์ สุรสโก (คำชุม)

๒๕ มกราคม ๒๕๖๑

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ณ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๐
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๒
บทที่ ๒ คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ปรากฏในการทำเคราะห์บ้าน	
๒.๑ ความเป็นมาเรื่องการทำเคราะห์บ้าน	๑๒
๒.๒ พิธีกรรมการทำเคราะห์บ้าน	๑๓
๒.๒.๑ ความหมายของพิธีกรรม	๑๓
๒.๒.๒ บ่อเกิดของพิธีกรรม	๑๕
๒.๓ ความสำคัญในการทำเคราะห์บ้าน	๑๕
๒.๔ ประโยชน์ของการประกอบพิธีกรรมการทำเคราะห์บ้าน	๑๖

๒.๕ คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ปรากฏในการทำเคราะห์บ้าน	๑๖
๒.๖ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก	๒๐

บทที่ ๓ การทำเคราะห์บ้านของชุมชนลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรัง

๓.๑ สภาพทั่วไปของชุมชนลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรัง	๒๓
๓.๒ ความเป็นมาของการทำเคราะห์บ้าน	๒๔
๓.๓ ความเชื่อเกี่ยวกับการทำเคราะห์บ้าน	๒๙
๓.๓.๑ ผี ไสยศาสตร์	๓๐
๓.๓.๒ พราหมณ์	๔๗
๓.๓.๓ พระพุทธศาสนา	๖๔
๓.๔ ประเภทของการทำเคราะห์บ้าน	๗๑
๓.๔.๑ การทำเคราะห์บ้านแบบพื้นบ้าน	๗๒
๓.๔.๒ การทำเคราะห์บ้านแบบพุทธ	๗๘
๓.๕ ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมการทำเคราะห์บ้าน	๗๘
๓.๕.๑ ขั้นตอนพิธีกรรม	๗๘
๓.๕.๒ การประกอบพิธีกรรม	๗๙
๓.๖ การอนุรักษ์และการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำเคราะห์บ้าน	๘๐
๓.๗ การประยุกต์ใช้พิธีทำเคราะห์บ้านในการดำเนินชีวิต	๘๑
๓.๘ สรุป	๘๑

บทที่ ๔ วิเคราะห์การทำเคราะห์บ้านของชุมชนลุ่มคลองนางน้อยจังหวัดตรัง ตามหลักพระพุทธศาสนา

๔.๑ วิเคราะห์การกำเนิดและความสัมพันธ์ของการทำเคราะห์บ้านตามหลัก พระพุทธศาสนาของชุมชนลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรัง	๘๒
๔.๑.๑ มีความสัมพันธ์กับความเชื่อไสยศาสตร์โบราณ	๘๒
๔.๑.๒ มีความสัมพันธ์กับศาสนาพราหมณ์	๘๔
๔.๑.๓ มีความสัมพันธ์ตามหลักพระพุทธศาสนา	๘๔
๔.๒ วิเคราะห์การทำเคราะห์บ้านของชุมชนลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรัง	
๔.๒.๑ อิทธิพลด้านความเชื่อ	๘๔
๔.๒.๑.๑ ความเชื่อในอำนาจแห่งพระรัตนตรัย	๘๕

๔.๒.๑.๒ ความเชื่อมงคล	๘๖
๔.๒.๑.๓ ความเชื่อเรื่องธรรมชาติ	๘๖
๔.๓ วิเคราะห์พัฒนาการระบบความเชื่อต่อการทำเคราะห์บ้าน	๘๗
๔.๔ วิเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏในการทำเคราะห์บ้านของชุมชนกลุ่มคลอง นางน้อย จังหวัดตรัง	๘๙
๔.๕ วิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบของการทำเคราะห์บ้านในคัมภีร์ทาง พระพุทธศาสนากับการทำเคราะห์บ้านของชุมชนกลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรัง	๙๐
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๙๖
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๙๘
บรรณานุกรม	๙๙
ภาคผนวก	
ผนวก ก คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ปรากฏในการทำเคราะห์บ้าน	๑๐๕
ผนวก ข แบบสัมภาษณ์และหนังสือขอสัมภาษณ์	๑๓๕
ผนวก ค รายชื่อและภาพการสัมภาษณ์	๑๓๘
ประวัติผู้วิจัย	๑๓๙

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาบาลีและพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนคัมภีร์ อรรถกถาบาลี/ภาษาไทย ใช้ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การอ้างอิงพระไตรปิฎก จะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ที.สี.(บาลี) ๙/๒๓๖/๙๗, ที.สี.(ไทย) ๙/๒๓๖/๙๘. หมายถึง ทีฆนิกาย สีลขณธวคคปาลิ ภาษาบาลี เล่ม ๙ ข้อ ๒๓๖ หน้า ๙๗ ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐ และทีฆนิกาย สีลขันธวรรค ภาษาไทย เล่ม ๙ ข้อ ๒๓๖ หน้า ๙๘ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙

ส่วนคัมภีร์อรรถกถา จะระบุชื่อคัมภีร์ ลำดับเล่ม (ถ้ามี)/หน้า เช่น ที.สี.อ.(บาลี) ๑/๒๓๖/๒๔๐ หมายถึง ทีฆนิกาย สุมงคลวิสาสินี สีลขณธวคคอฎฐกถา ภาษาบาลี เล่ม ๑ ข้อ ๒๓๖ หน้า ๒๔๐ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตามลำดับดังนี้

๑.คำอธิบายคำย่อในภาษาไทย

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

พระวินัยปิฎก/พระสุตตันตปิฎก/พระอภิธรรมปิฎก

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
วิ.มหา. (ไทย)	= วินัยปิฎก มหาวิภังค์	ภาษาไทย
วิ.ม. (ไทย)	= วินัยปิฎก มหาวรรค	ภาษาไทย
วิ.จุ. (ไทย)	= วินัยปิฎก จุฬวรรค	ภาษาไทย
ที.สี. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค	ภาษาไทย
ที.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค	ภาษาไทย
ที.ปา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค	ภาษาไทย
ม.มู. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก์	ภาษาไทย
ม.อุ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปณณาสก์	ภาษาไทย
ส.ส. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค	ภาษาไทย
ส.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค	ภาษาไทย
อง.ติก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทิกนินบาต	ภาษาไทย
อง.จตุกก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนินบาต	ภาษาไทย
อง.ฉกก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ฉกกนินบาต	ภาษาไทย

อง.ทสก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต	ภาษาไทย
ขุ.ข. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ	ภาษาไทย
ขุ.เปต. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เปตวัตถุ	ภาษาไทย
ขุ.จริยา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย จริยาปิฎก	ภาษาไทย

ข. คำย่อชื่อคัมภีร์อรรถกถา

อรรถกถาพระวินัยปิฎก/พระสุตตันตปิฎก/พระอภิธรรมปิฎก

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
ขุ.ข.อ. (บาลี) = ขุททกนิกาย	ปรมตลโขติกา ขุททกปาธอฎกถาปาติ	ภาษาบาลี
ขุ.ธ.อ. (บาลี) = ขุททกนิกาย	ธมมปทอฎกถาปาติ	ภาษาบาลี
ที.สี.อ. (ไทย) = ทีฆนิกาย	สุมังคลวิลาสินี สีลขันธวรรคอรรถกถา	ภาษาไทย

สารบัญตาราง

เรื่อง	หน้า
ตารางที่ ๑	พิธีกรรมการทำเคราะห์บ้านที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนานั้นมีความเหมือนและแตกต่างกับพิธีกรรมการทำเคราะห์บ้านของชุมชนกลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรัง

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความเชื่อในการดำเนินชีวิตที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษหรือความเชื่อในเรื่องต่าง ๆ ในอำนาจลึกลับที่เหนือธรรมชาติต่อการดำรงอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นชุมชนเพื่อตั้งเป็นหมู่บ้าน การครองเรือน การทำมาเลียงชีพที่มีความเชื่อแนวความคิดความเคยชินถ่ายทอดสืบทอดกันมาจนกลายเป็นคตินิยมความเชื่อของชุมชนและเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่กระทำสืบสานเรื่อยมา เพราะมนุษย์ทุกคนล้วนมีสัญชาตญาณต่อความกลัวภัยอันตรายที่จะเกิดแก่ตนเองและทรัพย์สิน เมื่อมีภัยอันตรายอันน่าสะพรึงกลัวที่เกิดขึ้น มีความสะทกสะท้านสงสัยลังเลใจเป็นเหตุให้มนุษย์เกิดความเชื่อเรื่องเจ้าป่า เจ้าเขา ผีसाงานางไม้ เทวดาเจ้าที่เจ้าทาง จึงมีการอ้อนวอนบูชาเพื่อหวังให้เกิดความปลอดภัยป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ ทำให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้าใจว่ามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์มีอำนาจเหนือตนดลบันดาลสิ่งที่ตนเองปรารถนาจนเกิดเป็นความเชื่อและศาสนาที่ใครก็ไม่อาจดูหมิ่นลบหลู่ได้

หากจะกล่าวเรื่องการศึกษาหลักคำสอนในศาสนาย่อมได้กำเนิดมาจากอิทธิพลโดยตรงตามภูมิศาสตร์ สภาพสังคม ประวัติศาสตร์ วิถีความเป็นอยู่ของกลุ่มชนที่ลัทธิศาสนาได้ก่อกำเนิดขึ้น ประกอบด้วยความรู้สึกที่คล้อยตาม หรือเห็นด้วย หรือเห็นเป็นจริงเช่นนั้นด้วย ความเชื่อของมนุษย์ส่วนมากเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติเมื่อสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นมีผลต่อวิถีชีวิตมนุษย์ทั้งให้คุณประโยชน์และให้โทษ แล้วมนุษย์ไม่สามารถค้นหาสาเหตุมาอธิบายได้ ทำให้เกิดความหวาดกลัวธรรมชาติ พยายามสร้างจินตนาการเพื่อจะได้นำมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจด้วยพฤติกรรมต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับความเชื่อนั้น ๆ โดยความเชื่อเหล่านั้นได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษถึงลูกหลาน มนุษย์ก็มีความต้องการอ้อนวอนร้องขอธรรมชาติ โดยการเซ่นสังเวยธรรมชาติเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ร้องขอแล้วแต่จะสร้างจินตนาการขึ้นมาและกรรมวิธีเซ่นสังเวยประกอบการร้องขอ

อ้วนออนต่อธรรมชาติตามแต่ชุมชนหรือคนในสังคมนั้นจะคั่นคิดกรรมวิธีขึ้นมา เพื่อใช้เป็นสิ่งปลอบประโลมยึดเหนี่ยวทางจิตใจ^๑

การทำเคราะห์บ้านนั้นเชื่อกันว่าจะเกิดความเป็นสิริมงคลกับเจ้าของบ้านเรือน ทำให้ปราศจากภัยร้ายต่าง ๆ มารบกวน อีกทั้งยังบังเกิดบังเกิดโชคลาภแก่เจ้าของบ้านอีกด้วย ตามปกติแล้วการทำเคราะห์บ้านนั้นจะทำเมื่อได้มีเหตุการณ์แปลกๆเกิดขึ้นในบ้าน เช่น พายุพัดต้นไม้ ภูเขาใหญ่เข้าบ้าน เที้ยเข้าบ้าน กาจับหลังคา เมื่อเกิดเหตุการณ์ดังกล่าวเจ้าของบ้านจะต้องไปหาหมอมาทำพิธี ปกติแล้วก็จะให้พราหมณ์หรือหมอที่เรียนมาทางด้านนี้เป็นผู้ทำพิธีเป็นเหตุให้วัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณีไทย คนไทยมีความเชื่อที่สืบทอดมาแต่บรรพบุรุษว่าความเชื่อเป็นส่วนหนึ่งของระบบศาสนา ศาสนามีอิทธิพลอย่างมากในการกำหนดความเชื่อในแต่ละท้องถิ่นเพราะศาสนาจะหล่อหลอมความเชื่อของคนในท้องถิ่นโดยมีผลไปถึงพิธีกรรมต่าง ๆ และจะเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตและความสัมพันธ์ทางเครือญาติและชาติพันธุ์ของคนแต่ละกลุ่มแต่ละท้องถิ่น^๒

ความเชื่อในการทำเคราะห์บ้านนั้น เป็นลักษณะที่สะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานของความเชื่อเกี่ยวกับผี พราหมณ์และพระพุทธศาสนา การทำเคราะห์บ้านเป็นพิธีกรรมที่ยึดถือปฏิบัติเรื่อยมา เพื่อความเป็นมงคลของคนในบ้าน ให้มีแต่ความสุขสบาย มีความเจริญรุ่งเรืองเพราะฉะนั้นแล้วจะเห็นได้ว่า จุดมุ่งหมายในการกระทำยอมรับนับถือ บนบานสานกล่าว ประกอบพิธีกรรมด้วยความเชื่อต่าง ๆ นั้น เพื่อคุณภาพชีวิตของครอบครัวที่มีความสุข ดูได้ ๓ ระดับ เริ่มด้วยระดับที่ ๑ แยกเป็นหลายด้าน เริ่มด้านแรก คือ ด้านสุขภาพร่างกาย ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียน แข็งแรง งามสง่า อายุยืน ด้านที่สอง มีอาชีพสุจริต มีวัตถุทรัพย์สินเงินทองไม่เดือดร้อน มีกินมีใช้ อย่างน้อยพึ่งตัวเองได้ในด้านเศรษฐกิจ ด้านที่สาม ในทางสังคม มีสถานะในสังคม เป็นที่ยอมรับนับถือ มียศมีตำแหน่ง มีบรืวาร มีผู้นักยกย่อง และถ้ามีเกียรติคุณเป็นที่นิยมนับถือก็ยิ่งดี ด้านที่สี่ ก็คือ

^๑ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, **พิธีกรรมและประเพณี**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๕.

^๒ ประชิด สกฤษณ์พัฒน์, **วัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณีไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: ภูมิปัญญา, ๒๕๕๖), หน้า ๔๓.

มีครอบครัวอบอุ่นผาสุก มีความสัมพันธ์ในครอบครัวเป็นสุข พี่น้องรักกันดีดูแลเอาใจใส่ ทำวงศ์ตระกูลให้เป็นที่น่าถือ^๓

บรรพบุรุษชนรุ่นก่อนได้เรียนรู้วิธีการดำรงชีวิตด้วยการเอาตัวรอดจากภัยอันตรายต่าง ๆ เพื่อความอยู่รอดมีกิน มีใช้ มีที่พักอาศัย สร้างหมู่บ้านชุมชนเป็นหลักแหล่งแต่อีกอย่างหนึ่งที่ไม่สามารถปฏิเสธได้เลย นั่นก็คือ การหาที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ สร้างกำลังใจ ศรัทธาความเชื่อ เพื่อคลายบำบัดทุกข์อันเป็นที่พึงในยามพบเจอวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ทำให้มีการสร้างกฎเกณฑ์ ระเบียบ กติกาทางสังคมขึ้นในหมู่คณะด้วยเห็นคล้อยพร้อมใจกันปฏิบัติตาม หากไม่ทำสิ่งนั้นสิ่งนี้จะเกิดเภทภัยต่าง ๆ จึงได้มีหลักการ วิธีการในการดำเนินชีวิตโดยอาศัยหลักธรรมเป็นแนวทางหาที่พึ่งจรโลงใจจนเกิดความเชื่อว่าจะนำพาความสุขสงบมาให้ ก่อให้เกิดการเช่นไหว้ขอพร อ่อนน้อมขอบคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เกิดเป็นพิธีกรรมรูปแบบขึ้นในที่นั้น ๆ อันเป็นรูปแบบเหมือน ๆ กัน เพื่อความสมบูรณ์แบบต่าง ๆ ของพิธีกรรมและยังได้นำหลักคติธรรมแฝงความคิดผ่านพิธีกรรมบถสวดท่อง บทกลอนสวดมนต์ เพื่อป้องกันการสูญหายโดยพยายามใช้หลักกลอุบายต่าง ๆ อย่างเช่น เรื่องความกตัญญูระลึกถึงคุณผู้มีพระคุณ น้ำจิตน้ำใจไมตรีของคนในชุมชนหมู่บ้าน การกล่าวยกย่องสรรเสริญเมื่อได้รับความสันติสุขแก่ครอบครัว หมู่บ้าน ชุมชน ปลุกฝังคติธรรมเอาไว้ในพิธีกรรมความเชื่อกับเรื่องพิธีกรรมศาสนาบางอย่างจึงไม่สามารถแยกออกจากกันได้เลย เพราะมีพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจและเป็นแกนกลางสำคัญที่สุดทำให้เกิดเอกภาพในชาตินาประเทศรอดพ้นภัยพิบัติจนถึงปัจจุบัน จึงเป็นการสร้างความสามัคคีในหมู่ประชาชนทั้งหมด ก่อเกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในบรรดาคนส่วนใหญ่มีแต่ไมตรีจิตมิตรภาพและความมีน้ำใจที่แผ่ออกไปกว้างขวางทั่วแผ่นดินไทย^๔

ด้วยเหตุผลและความเป็นดังกล่าข้างต้น จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจเพื่อจะทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพิธีกรรมการทำเคราะห์บ้านตามหลักทางพระพุทธศาสนา ตามความเชื่อของคนในหมู่บ้าน ชุมชนสังคมต่าง ๆ และเชื่อว่าพิธีกรรมดังกล่าวนี้ จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของชาวพุทธหรือผู้อยู่อาศัย เป็นข้อคิดสอนใจ อีกประการหนึ่งเป็นสิ่งที่ชนรุ่นหลังควรเรียนรู้สืบทอดปฏิบัติตนอย่างไรให้ถูกต้องเหมาะสมตามหลักธรรมที่พึงปฏิบัติในพิธีเหล่านั้น

^๓ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *ความสุขของครอบครัวคือสันติสุขของสังคม*, พิมพ์ครั้งที่ ๔๗ (นครปฐม: จ.เจริญ อินเทอร์เน็ต, ๒๕๕๔), หน้า ๓๒-๓๓.

^๔ สุทธิวงศ์ ดันยาพิศาลสุทธิ, *พระพุทธศาสนากับการศึกษาของชาติ*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๑), หน้า ๒๐.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องการทำเคราะห์บ้านที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา
เถรวาท

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาเรื่องการทำเคราะห์บ้านของชุมชนลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรัง

๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์การทำเคราะห์บ้านของชุมชนลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรัง
ตามหลักพระพุทธศาสนา

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ แนวคิดเรื่องการทำเคราะห์บ้านที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท
เป็นอย่างไร

๑.๓.๒ การทำเคราะห์บ้านของชุมชนลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรัง เป็นอย่างไร

๑.๓.๓ การทำเคราะห์บ้านของชุมชนลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรัง ตามหลัก
พระพุทธศาสนา เป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษาวิเคราะห์เรื่องการทำเคราะห์บ้านของชุมชน
ลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรัง

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากเอกสาร

(๑) ชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎก อรรถกถา

(๒) ชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ หนังสือ เอกสาร ตำรางานวิจัย
วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับหลักทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในความเชื่อพิธีกรรมต่าง ๆ

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร

สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมในการทำเคราะห์บ้าน จำนวน ๑๐ รูป/คน ดังนี้

(๑) หมอบ้านหรือพราหมณ์ จำนวน ๔ คน

(๒) พระสงฆ์จำนวน ๔ รูป

(๓) ประชาชนในหมู่บ้าน ๒ คน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ หลักพระพุทธศาสนา หมายถึง แนวคิดหลัก ความเชื่อถือ ที่ยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตปฏิบัติตามแล้วเกิดผลดีทางพระพุทธศาสนา

๑.๕.๒ พิธีกรรม หมายถึง การบูชา แบบอย่างหรือแบบแผนต่าง ๆ ที่ปฏิบัติในทางศาสนา หรือกิจการบูชา การปฏิบัติในการทำพิธี

๑.๕.๓ การทำเคราะห์บ้าน หมายถึง เป็นความเชื่อเกี่ยวกับเสนียดจัญไรเมื่อมีเหตุการณ์ผิดปกติแปลก ๆ เกิดขึ้นในบ้านจะทำให้คนในบ้านเกิดความเดือดร้อนเมื่อเกิดเหตุการณ์ขึ้นก็จะต้องแก้ไขและป้องกันไม่ให้เกิดด้วยความทำพิธีไล่เสนียดจัญไร

๑.๕.๔ ชุมชนลุ่มคลองนางน้อย หมายถึง ชุมชนสำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดตรัง มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาบริเวณลุ่มน้ำคลองนางน้อย ด้วยภูมิประเทศที่เป็นทุ่งกว้าง มีภูเขาอยู่กลางทุ่ง คือ เขาช้างหายและหัวเขา มีคลองนางน้อยเป็นสายน้ำใหญ่ไหลผ่านทุ่งไปลงแม่น้ำตรังที่ท่าจีน และยังมีส่วนน้ำเล็ก ๆ ที่เกิดจากพื้นที่ชุ่มน้ำกลางทุ่ง เช่น คลองเมือง คลองน้ำเจ็ด ทำให้มีความอุดมสมบูรณ์ ปัจจุบันมีอาณาเขตครอบคลุมบางส่วนของตำบลช่อง ตำบลละมอ ตำบลนาข้าวเสีย ตำบลนาโยงเหนือ ตำบลนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง ตำบลนาโยงใต้ ตำบลนาพละ ตำบลบ้านโพธิ์ ตำบลโคกหล่อ ตำบลบ้านควน เทศบาลนครตรัง ตำบลบางรัก อำเภอมืองตรัง

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า “พิธีกรรม” ไว้ดังนี้ คำว่า “พิธีกรรม” ประกอบกันขึ้นจาก ๒ คำ คือ “พิธีกับกรรม” คำว่า “พิธี” เป็นคำนาม หมายถึง งานที่จัดขึ้นตามลัทธิความเชื่อตามขนบธรรมเนียมประเพณีเพื่อความขลังหรือความเป็นสิริมงคล เป็นต้น เช่น พิธีพระราชทานปริญญาบัตร พิธีมงคลสมรส พิธีประสาทปริญญาแบบอย่างธรรมเนียม เช่น ทำให้ถูกพิธี การกำหนด เช่น ก้อยจุนสิ้นขนมาๆ

ส่วนคำว่า “กรรม” เป็นคำนามเช่นกัน หมายถึง การกระทำ การงาน เมื่อนำ ๒ คำมารวมกัน เป็นคำว่า “พิธีกรรม” มีความหมายว่า การบูชา แบบอย่างหรือแบบแผนต่าง ๆ ที่ปฏิบัติในทางศาสนาเมื่อกล่าวโดยสรุปตามความหมายของภาษาไทยคำว่า “พิธีกรรม” นั้น จึงหมายถึงแนวทางหรือวิธีทำงานพิธีต่าง ๆ ตามที่ได้กำหนดไว้ให้ถูกต้อง^๕

พิธีกรรม คือ การกระทำที่คนเราสมมติขึ้นเป็นขั้นเป็นตอนมีระเบียบวิธีเพื่อให้เป็นสื่อหรือหนทางที่จะนำมาซึ่งความสำเร็จในสิ่งที่คาดหวังไว้ซึ่งทำให้เกิดความสบายใจและมีกำลังใจที่จะดำเนินชีวิตต่อไป เช่น พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา หรืออีกนัยหนึ่ง พิธีกรรม หมายถึง พฤติกรรมที่มนุษย์พึงปฏิบัติต่อความเชื่อทางศาสนาของตนเองไม่ว่าจะเป็นศาสนาใด ๆ ก็ตาม ต่างก็มีการปฏิบัติต่อศาสนาของตนตามความเชื่อและความศรัทธาของตนเองในแต่ละศาสนาจึงก่อให้เกิดเป็น “พิธีกรรม” ทางศาสนาด้วยความเชื่อและความศรัทธา^๖

พฤติกรรมที่มนุษย์ถือปฏิบัติตามความเชื่อ ความศรัทธาต่อศาสนาของตนในแต่ละศาสนาที่มีการปฏิบัติสืบทอดต่อกันมากลายเป็นพิธีกรรมทางศาสนา ที่ถือว่าเป็นกิจกรรมบูชาหรือการปฏิบัติพิธีซึ่งพิธีกรรมเหล่านั้นส่วนมากจะสัมพันธ์กับวิถีการดำรงชีวิตประจำวันมีบางพิธีกรรมไม่อาจนับได้ว่าเป็นพิธีกรรมทางศาสนา เป็นความเชื่อของคนในท้องถิ่นที่มักจะอ้างเรื่องความเชื่อที่ยึดถือและปฏิบัติสืบทอดกันมา น่าจะมีมาแต่โบราณ สมัยก่อนพุทธกาลตั้งแต่ยุคของศาสนาพราหมณ์ โดยที่ศาสนาพราหมณ์นั้นจะยึดถือและปฏิบัติตามคัมภีร์พระเวทย์ซึ่งพระเวทย์หรือมนตราใช้สำหรับการสวดภาวนาในการทำพิธีกรรมต่าง ๆ พระเวทย์แบ่งออกเป็น ๓ ประการ เรียกว่า “ไตรเภท” เป็นที่มาของ “คัมภีร์ไตรเภท” ซึ่งถือว่าได้รับมาจากโอษฐ์ของพระผู้เป็นเจ้า เป็นคัมภีร์ที่ว่าด้วยเรื่องราวเกี่ยวกับการเรียกร่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์และวิญญาณทั้งหลายในการบูชาพระผู้เป็นเจ้า การบูชาด้วยเครื่องสักการะประเภทนี้เรียกว่า “การบวงสรวงเทวดา” เพื่อต้องการเน้นให้เกิดอิทธิปาฏิหาริย์การดลบันดาลให้บังเกิดสิ่งที่ดีของการตั้งจิตอธิษฐานขอให้สัมฤทธิ์ผลตามปรารถนา ต่อมาได้กลายเป็นพิธีกรรมยึดถือสืบทอดต่อ ๆ กันมาจนถึงปัจจุบันนี้^๗

^๕ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๗๘๘.

^๖ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, พิธีกรรมและประเพณี, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๑.

^๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙.

พิธีกรรมนี้มีประโยชน์หลายอย่าง พิธีกรรม แปลว่า การกระทำที่เป็นพิธี คือ เป็นวิธีที่จะให้สำเร็จผลที่ต้องการหรือการกระทำที่เป็นวิธีการเพื่อให้สำเร็จผลที่ต้องการหรือนำไปสู่ผลที่ต้องการ คำว่า พิธี ก็แผลงมาจากคำว่า วิธี นั่นเองแต่มาในภายหลังคำว่า พิธี มีความหมายเลื่อนกลางหรือคลาดเคลื่อนไปก็เหมือนกับสิ่งอื่น ๆ ที่เป็นอนิจจังเช่นเดียวกัน

เดี๋ยวนี้เรามาประดิษฐ์ศัพท์กันขึ้นใหม่ เช่น คำว่า กรรมวิธี ซึ่งสมัยโบราณไม่มีแล้วกลับเป็นศัพท์โก่งซึ่งที่จริงก็อันเดียวกันนั่นแหละ กรรมวิธี ไม่ใช่อะไรอาจจะใช้ในความหมายแตกต่างกันไปบ้างแต่ตัวถ้อยคำก็มีความหมายแบบเดียวกันทำนองเดียวหรือประเภทเดียวกันเพียงกลับหน้ากลับหลังกัน พิธีกรรม คือ วิธีกรรมกลายเป็นกรรมวิธีพอมมาถึงปัจจุบันมันเลื่อนไปจนกระทั่งว่า พิธีกรรมหรือวิธีกรรมคือสิ่งที่ทำกันไปอย่างนั้นเองหรือสักแต่จะทำเช่นพูดกันว่าทำพอบเป็นพิธีกลายเป็นว่าไม่จริงไม่จังทำพอบให้เห็นว่าได้ทำแล้วแต่ที่จริงเดิมนั้นมันคือการกระทำที่เป็นวิธีการเพื่อจะให้สำเร็จผลเพื่อจะให้เกิดความเป็นจริงเป็นจังเพื่อจะให้ได้ผลขึ้นมาเราจึงทำพิธีกรรม^๔

หากพิจารณาให้รอบด้านแล้ว จะเห็นว่าพิธีกรรมทางพุทธศาสนามุ่งประโยชน์ทั้ง ๔ ด้านเสมอ ได้แก่ ด้านวัตถุหรือความเป็นอยู่ ด้านสังคม (ซึ่งรวมถึงพฤติกรรมและความสัมพันธ์) ด้านจิต และด้านปัญญา ทั้ง ๔ ด้าน ล้วนมีคุณค่าต่อคุณภาพชีวิตและสังคม อันไม่อาจขาดด้านใดด้านหนึ่งไปได้ พุดง่าย ๆ คือ พิธีกรรมทางพุทธศาสนามุ่งให้เกิดประโยชน์ครบถ้วนอย่างเป็นองค์รวม^๕

ความเชื่อออกเป็น ๒ ระดับ คือ ๑. ระดับความเชื่อพื้นบ้าน และ ๒. ระดับความเชื่อในศาสนา โดยในส่วนของระดับความเชื่อพื้นบ้านนั้นมีการผสมผสานกัน ๒ กระแส ได้แก่ ความเชื่อเรื่องจิตวิญญาณของธรรมชาติ โดยเขาใจว่าทุกสิ่งทุกอย่างในธรรมชาติมีจิตวิญญาณหรือมีผู้บงการอยู่เบื้องหลังธรรมชาติ จึงปฏิบัติต่อธรรมชาติเสมือนว่าธรรมชาติมีชีวิต คือ มีการบูชา อ่อนน้อม ขอบคุณ และความเชื่อเรื่องผีวิญญาณ ซึ่งมีหลายประเภท ได้แก่ ความเชื่อในผีสายตระกูล คือ ผีบรรพบุรุษ ผีปู่ตา ผีปuya และความเชื่อต่อผีอารักษ์เป็นลำดับแห่งความศรัทธาในลัทธิศาสนาที่ ยิ่งใหญ่อันหนึ่ง

^๔ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), **พิธีกรรมใครว่าไม่สำคัญ**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๓๓), หน้า ๔-๕.

^๕ พระไพศาล วิสาโล, **เลิกพิธีกรรมเสียทีดีไหม**, (กรุงเทพมหานคร: มติชนรายวัน, ๒๕๕๔), คอลัมน์ มองอย่างพุทธ.

สำหรับระดับความเชื่อในศาสนานั้นถูกอธิบายว่าเป็นความเชื่อที่มีเหตุผลมากขึ้นกว่าความเชื่อพื้นบ้านตามแนววิทยาศาสตร์ ซึ่งศาสนาที่คนไทยส่วนใหญ่นับถือก็ ได้แก่ ศาสนาพุทธ^{๑๐}

ในหนังสือศาสนาโบราณ ได้แสดงนัยแห่งความเชื่อในอำนาจลึกลับว่า มนุษย์ดึกดำบรรพ์ทุกเผ่า มีความเชื่อคล้ายคลึงกันว่า ร่างกายประกอบด้วยธาตุ ๒ ส่วน ส่วนหนึ่งได้แก่ เนื้อ หนึ่งกระดูก ที่เห็นอยู่ภายนอก อีกส่วนหนึ่งได้แก่ สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มองไม่เห็นด้วยตา ปรากฏอยู่ภายใน สิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้นคือ เจตภูตหรือวิญญาณ (Soul) ความเชื่อถืออันนี้ เชื่อว่าเจตภูตหรือวิญญาณ ไม่มีวันเสื่อมสลายตายจากโลกไป เป็นคติความเชื่อที่ต่อเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบัน และเป็นมูลเหตุของความเชื่อผีสงเทวดา และเป็นผลให้เชื่อต่อไปว่า เมื่อดวงวิญญาณยังมีอยู่ ดวงวิญญาณก็จำต้องกินต้องอาศัยต้องใช้สอย สิ่งทั้งหลายที่เคยมีกินมีใช้มาแล้วในชีวิตอย่างไร ก็ต้องกินใช้ในชีวิตข้างหน้าหรือโลกหน้าอย่างนั้น^{๑๑}

๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาบุญชวน เตชธมโม (รักษารธรรม)^{๑๒} ได้ศึกษาเรื่อง “ศึกษาพิธีกรรมการสวดพระปริตรของพระสงฆ์ในจังหวัดมหาสารคาม” ซึ่งจากผลการศึกษาพบว่า ประวัติและพัฒนาการของพระปริตรแต่เดิมในสมัยพุทธกาลพระภิกษุนิยมสวดพระพุทธานต์ด้วยวิธีมุขปาฐะ (สวดด้วยวาจา) ดังจะเห็นได้จากการสวดปาฏิโมกข์ทุกกึ่งเดือนของคณะสงฆ์และมีเหตุการณ์การสวดพระปริตรที่มีมูลเหตุแตกต่างกันเช่นเมื่อภิกษุไปปฏิบัติธรรมถูกงูทำร้ายพระพุทธรูปก็ทรงให้สวดขันธปริตร, หากถูกมนุษย์หลอกหลอนก็ให้สวดกรณีเมตตปริตร, ครั้งเกิดทุพภิกขภัยที่เมืองไพศาลีก็ให้สวดรัตนปริตร เป็นต้น วัตถุประสงค์ในการสวดมี ๒ อย่าง คือ สวดเพื่อสาธยายทบทวนพระพุทธานต์และสวดเพื่อรักษาคำสอนพระธรรมวินัยเอาไว้ ต่อมาหลังพุทธกาลการสวดจึงเริ่มที่ประเทศศรีลังกาโดยจัดเป็น ๒ ตำนาน คือ ๗ ตำนานและ ๑๒ ตำนาน เรียกว่า จุลปริตรและมหาราชปริตร ก็ได้ ในแต่ละปริตรนั้น

^{๑๐} เรณู อรรถาเมศร, คติชนวิทยา, (เชียงใหม่: คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๓๓), หน้า ๑๕๘.

^{๑๑} เสฐียร พันธรั้ง, ศาสนาโบราณ, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๓๓.

^{๑๒} พระมหาบุญชวน เตชธมโม (รักษารธรรม) , ศึกษาพิธีกรรมการสวดพระปริตรของพระสงฆ์ในจังหวัดมหาสารคาม, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ก.

ก็จะมีคามหมายและวิธีการนำไปสวดแต่ละเหตุการณ์ไม่เหมือนกัน เช่น มงคลปริตรใช้สวดทำบุญมงคลทั่วไป, รตนปริตรใช้สวดปิดเป่าภัยเป็นต้นอาณภาพจะเกิดขึ้นได้เพราะเหตุ ๓ อย่าง คือ จากศรัทธาเชื่อมั่นของผู้สวด, การสวดที่ถูกต้องตามอักขระไม่วิบัติ, และกรรมหนักไม่มาตัดรอนหากรบองค์เช่นนี้แล้ว พระปริตรย่อมมีอาณภาพต่อผู้สวดอย่างแน่นอนเหมือนการสวดต่ออายุของอายุวัฒนภูมิให้พ้นจากความตาย

พระอธิการไพโรจน์ อธิโร (คำโพธิ์)^{๑๓} ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏอยู่ในบทสวดอาณานัญปริตร” ผลการศึกษาพบว่า ความเป็นมาของบทสวดบทสวดอาณานัญปริตร ที่มีอยู่ในพระพุทธศาสนาเถรวาทพบว่า ความเป็นมาของบทสวดสวดอาณานัญปริตรนั้นได้เริ่มขึ้นก่อนสมัยพุทธกาลแล้ว แต่ขณะนั้นยังเป็นของพราหมณ์และต่อมาก็มีท้าวมหาราชทั้ง ๔ ประชุมกัน เพื่อต้องการกำจัดอมนุษย์และสิ่งไม่ดีทั้งหลายในโลกมนุษย์และภูมิตัดพระปริตร นำความกราบทูลพระพุทธเจ้าก็ทรงอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายสวดเพื่อป้องกันภัยอันตราย ซึ่งปรากฏเป็นบทสวด ตั้งแต่ ๗ ตำนาน และ ๑๒ ตำนาน ที่เพิ่มเติมในภายหลังโดยโบราณจารย์และต่อมาสังคมไทยก็นำมาใช้สวดกันจนถึงปัจจุบันนี้ก็ยังนิยมสวดมนต์พระปริตร นิมนต์พระสงฆ์ไปสวดที่บ้านหรือสถานที่ที่จัดเตรียมไว้เหมาะสม

พระมหาสุทร สิริธมโม (เนเรียว)^{๑๔} ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์กรณีเมตตสูตร” ผลการศึกษาพบว่า พุทธศาสนิกชนในปัจจุบัน ยังไม่เข้าใจเรื่องเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และความหมายหลักธรรมในการทำพระปริตรในพระพุทธศาสนา ส่วนมากทำไปตามประเพณีนิยมโดยไม่รู้ความหมายและจุดประสงค์ของพระปริตรซึ่งไม่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา แท้จริงแล้วพระปริตรจึงจะมีอาณภาพและจะสำเร็จประโยชน์ตามความมุ่งหมายนั้นต้องถึงพร้อมด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ มีการรู้ความหมายและสะดวกถูกต้องตามอักขระและพยัญชนะ เป็นต้น และปฏิบัติถูกต้องวิธีเท่านั้นเหมือนกับยารักษาโรค ผู้ใช้ต้องใช้ให้ถูกต้องวิธีโรคจึงจะหาย ถ้าใช้ไม่ถูกต้องวิธีโรคก็

^{๑๓} พระอธิการไพโรจน์ อธิโร (คำโพธิ์), การศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏอยู่ในบทสวดอาณานัญปริตร, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๓๒๘.

^{๑๔} พระมหาสุทร สิริธมโม (เนเรียว), การศึกษาเชิงวิเคราะห์กรณีเมตตสูตร, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ก.

ไม่หาย ด้วยเหตุนี้พระโบราณจารย์ทั้งหลายได้แสดงวิธีการวิเคราะห์หลักธรรมพร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะเพื่อสอดคล้องกับพุทธประสงค์ไว้ในคัมภีร์ต่าง ๆ มีคัมภีร์สุโขธาลังการ เป็นต้น

พระครูโพธิ์รัตนคุณ (ทองเพชร ขำนิกล้ำ)^{๑๕} ได้ศึกษาเรื่อง “ความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ กรณีศึกษา : บ้านน้ำจาน ตำบลน้ำจาน อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์” ผลการศึกษาพบว่า การสะเดาะเคราะห์เป็นพิธีกรรมที่เกิดจากความเชื่อในสิ่งลี้ลับเหนือธรรมชาติ ภูติผี ปีศาจ เทวดา ที่มีการสืบทอดกันมาจากบรรพชนบนพื้นฐานความเชื่อว่า เทวดา ภูติผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์สามารถบันดาลให้คนได้รับอันตรายเจ็บป่วยถึงชีวิตได้หรือสามารถจัดปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายให้ออกไปจากชีวิตและสามารถที่จะบันดาลให้ตนประสบกับความสุขได้

จำเนียร พันทวี^{๑๖} ได้ศึกษาเรื่อง “พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านหมัน” ผลการศึกษาพบว่า การสะเดาะเคราะห์เป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งที่ชาวบ้านนับถือสืบทอดกันมาบนพื้นฐานแห่งความเชื่อในอำนาจอันลี้ลับและศักดิ์สิทธิ์โดยเชื่อว่า เทวดา ภูติผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายสามารถจัดปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายหรือความทุกข์ร้อนออกจากร่างกายและสามารถบันดาลให้คนประสบความสุขความเจริญในชีวิตได้

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องวิเคราะห์เรื่องการทำเคราะห์บ้านของชุมชนกลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรัง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑.๗.๑ การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary) โดยใช้เอกสาร

(๑) ชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือ คัมภีร์พระไตรปิฎกอรรถกถา

(๒) ชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ หนังสือ ตำรา และบทความ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยการนำข้อมูลเหล่านั้นมาเรียบเรียงและสรุปผลวิจัยตามหัวข้อที่กำหนดไว้ในการวิจัยนี้

^{๑๕} พระครูโพธิ์รัตนคุณ (ทองเพชร ขำนิกล้ำ), ความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ กรณีศึกษา: บ้านน้ำจาน ตำบลน้ำจาน อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาวิชาสถิติการวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, ๒๕๕๑), หน้า ก.

^{๑๖} จำเนียร พันทวี, พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านหมัน, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต*, (สาขาวิชาไทยคดีศึกษา: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๐), หน้า ก.

๑.๗.๒ การสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์

- (๑) ผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก จำนวน ๑๐ รูป/คน
- (๒) ศึกษาข้อมูลประวัติความเป็นมาของการทำเคราะห์บ้าน คติความเชื่อของชาวบ้านตลอดถึงขั้นตอนต่าง ๆ ในการประกอบพิธีกรรม และบุคคลที่เกี่ยวข้องในการประกอบพิธี
- (๓) บันทึกรวบรวมข้อมูล ประมวลสารัตถะที่เป็นประเด็นแนวความคิดศึกษาเรียบเรียงสรุปเนื้อหาวิเคราะห์เรื่องการทำเคราะห์บ้านของชุมชนกลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรังตามหลักพุทธศาสนา

๑.๗.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้สัมภาษณ์ประกอบด้วย

- (๑) พระสงฆ์ จำนวน ๓ รูป ได้แก่
 ๑. พระครูโอภาสธรรมวิมล
 ๒. พระครูประภัสร์ธรรมโสภณ
 ๓. พระมหาบุญเหลือ โสภณจิตโต
 ๔. พระเปลี่ยน อภิปัญโญ
- (๒) หมอทำเคราะห์หรือพราหมณ์ จำนวน ๔ คน ได้แก่
 ๑. นายบวน ชูพูล
 ๒. นายเครือ สังข์เมือง
 ๓. นายกล้า ฤทธิ์ปาน
 ๔. นายจรินทร์ คลาดนาน
- (๓) ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน ๒ คน ได้แก่
 ๑. นางสาวดา คำชุม
 ๒. นายปรีชา เดชเหมือน

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๘.๑ ทำให้ทราบแนวคิดเรื่องการทำเคราะห์บ้านที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพุทธศาสนา
เถรวาท

๑.๘.๒ ทำให้ทราบเรื่องการทำเคราะห์บ้านของชุมชนกลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรัง

๑.๘.๓ ทำให้เข้าใจถึงเรื่องการทำเคราะห์ของชุมชนกลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรัง
ตามหลักพุทธศาสนา

บทที่ ๒

คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ปรากฏในการทำเคราะห์บ้าน

ความเชื่อของมนุษย์ส่วนมากเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติเมื่อสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นมีผลต่อวิถีชีวิตมนุษย์ทั้งในคุณประโยชน์และให้โทษ โดยความเชื่อเหล่านั้นได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษถึงลูกหลาน จนเกิดความเชื่อว่าจะนำพาความสุขมาให้ โดยความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการทำเคราะห์บ้านถือว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้อาศัยในบ้านเรือนหรือชีวิตของคนในครอบครัวเป็นอย่างมาก

๒.๑ ความเป็นมาวัฒนธรรมประเพณีวิถีชีวิตภาคใต้

ภาคใต้มีวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตแตกต่างจากภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย มีภูมิประเทศที่ทอดตัวยาวลงไปทางคาบสมุทรมลายู ขนาบด้วยฝั่งทะเลทั้งสองด้านคือ ทะเลอันดามัน และทะเลอ่าวไทย เป็นจุดเชื่อมต่อรอยต่อของอารยธรรมอินเดียและอารยธรรมจีน ภาคใต้ของไทยจึงมีวัฒนธรรมประเพณีที่หลากหลายผสมผสานกันระหว่างจีน อินเดีย พราหมณ์ และมลายู

การทำเคราะห์บ้านเป็นอีกหนึ่งพิธีกรรมและความเชื่อทางศาสนาของพราหมณ์ที่ถ่ายทอดมายังหมู่ผู้นับถือศาสนาพุทธ เชื่อกันว่าถ้าครอบครัวใดได้มีพิธีกรรมการทำเคราะห์บ้านก็จะเป็นสิริมงคลกับเจ้าของบ้านอย่างยิ่งและเป็นการขับไล่สิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ ที่จะมารบกวนหรือเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่เชื่อว่าเป็นผลดีขึ้น เช่น รุ่งกีนน้ำ ฟ้าผ่าต้นไม้ แม่แมวกินลูกตัวเอง งูใหญ่เข้าบ้าน เหี้ยขึ้นบ้าน กาบินมาจับหลังคา หรือคนในบ้านมีอาการเจ็บป่วยไม่สบายอยู่บ่อย ๆ โดยไม่ทราบสาเหตุ จึงเป็นหน้าที่ของหมอทำเคราะห์บ้านที่จะมาทำพิธีขับไล่เสนียดจัญไรให้ออกไปจากบ้าน โดยจะมีการเตรียมเครื่องเซ่นไหว้ ทำศาลเพียงตาและหล้าคาถักเป็นเปี้ยวล้อมรอบบ้านไว้ จากนั้นหมอก็จะทำพิธีกรรมทำเคราะห์บ้านโดยบูชาพระรัตนตรัยแล้วสวดชุมนุมเทวดาเพื่อเป็นพยานว่าเจ้าของบ้านได้บูชาพระรัตนตรัยและพระภูมิเจ้าที่แล้วให้ช่วยขับไล่เสนียดจัญไรออกไปจากบ้าน อัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์พระภูมิเจ้าที่ เทวดาทั้งหลาย ให้มารับเครื่องเซ่นไหว้ที่เตรียมเอาไว้ จากนั้นนำศาลเพียงตาที่วางเครื่องเซ่นออกไปวางตรงทางสามแพร่งแล้วจุดประทัดหรือยิงปืนขับไล่เสนียดจัญไรออกไป ใช้หล้าคา

ที่ถักเป็นเปียปักไว้ตรงทางเข้าบ้านและใช้พันรอบตัวบ้านเพื่อป้องกันไม่ให้เสนียดจัญไรมารบกวนคนในบ้านอีก

หากเรื่องราวดังกล่าวหายไป คงจะเป็นที่น่าเสียดาย เพราะการทำเคราะห์บ้านถือเป็นภูมิปัญญาความเชื่อที่อยู่คู่กับชุมชนท้องถิ่นมายาวนานทั่วทุกภาคของประเทศ มีกุศโลบายหลายอย่างแทรกอยู่ในพิธีกรรม เช่น การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การส่งเสริมคุณธรรมความดีงาม ศีลธรรมจรรยา เคารพเชื่อฟัง ดังนั้น จึงต้องการศึกษาพิธีกรรมการทำเคราะห์บ้านโดยใช้พื้นที่ชุมชนลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรัง

๒.๒ พิธีกรรมการทำเคราะห์บ้าน

๒.๒.๑ ความหมายของพิธีกรรม

พิธีกรรม แปลว่า การกระทำที่เป็นพิธี คือเป็นวิธีที่จะให้สำเร็จผลที่ต้องการ หรือ การกระทำที่เป็นวิธีการเพื่อให้สำเร็จผลที่ต้องการ หรือนำไปสู่ผลที่ต้องการ

คำว่า พิธี ก็แผลงมาจากคำว่า วิธี นั่นเอง แต่มาในภายหลัง คำว่า พิธี มีความหมายเลื่อนกลางหรือคลาดเคลื่อนไป ก็เหมือนกับสิ่งอื่น ๆ ที่เป็นอนิจจังเช่นเดียวกัน เดิวนั้นเรามาประดิษฐ์ศัพท์กันขึ้นใหม่ เช่น คำว่ากรรมวิธีซึ่งสมัยโบราณไม่มีกรรมวิธีไม่มีอะไร อาจจะใช้ในความหมายแตกต่างกันไปบ้าง แต่ตัวถ้อยคำก็มีความหมายแบบเดียวกัน ทำนองเดียวหรือประเภทเดียวกัน เพียงกลับหน้ากลับหลังกัน พิธีกรรม คือ วิธีการ กลายเป็น กรรมวิธี พอมาถึงปัจจุบันมันเลื่อนไปจนกระทั่งว่า พิธีกรรม หรือ วิธีการ คือ สิ่งที่ทำกันไปอย่างนั้นเอง แต่ที่จริงเดิมนั้นมันคือการกระทำที่เป็นวิธีการ เพื่อจะให้สำเร็จผล เพื่อจะให้เกิดความเป็นจริงเป็นจัง เพื่อจะให้ได้ผลขึ้นมาเราจึงทำพิธีกรรม^{๑๗}

พิธีกรรม หมายถึง การบูชา แบบอย่างหรือแบบแผนต่าง ๆ ที่ปฏิบัติในทางศาสนาเป็นคำบัญญัติของการประกอบพิธีการต่าง ๆ ^{๑๘}

^{๑๗} พระพรหมคุณาภรณ์, *พิธีกรรมใครว่าไม่สำคัญ*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิตภัณ, ๒๕๕๑). หน้า ๔-๕.

^{๑๘} ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทนานมีบุ๊คพับลิเคชั่น, ๒๕๔๖), หน้า ๗๘๘.

พิธีกรรม หมายถึง การกระทำที่คนเราสมมุติขึ้น เป็นขั้นตอน มีระเบียบวิธีเพื่อให้เป็นสื่อหรือหนทางที่จะนำมาซึ่งความสำเร็จในสิ่งที่คาดหวังไว้ซึ่งทำให้เกิดความสนใจและมีกำลังใจที่จะดำเนินชีวิตต่อไป^{๑๙}

พิธีกรรม หมายถึง พฤติกรรมที่มนุษย์ถือปฏิบัติตามความเชื่อ ความศรัทธาต่อศาสนาของตนในแต่ละศาสนาที่มีการปฏิบัติสืบทอดต่อกันมากลายเป็นพิธีกรรมทางศาสนา ที่ถือว่าเป็นกิจกรรมบูชาหรือการปฏิบัติพิธี ซึ่งพิธีกรรมเหล่านั้นส่วนมากจะสัมพันธ์กับวิถีการดำรงชีวิตประจำวัน

มีบางพิธีกรรมไม่อาจนับได้ว่าเป็นพิธีกรรมทางศาสนา เป็นความเชื่อของคนในท้องถิ่นที่มักจะอ้างเรื่องความเชื่อที่ยึดถือและปฏิบัติสืบทอดกันมา น่าจะมีมาแต่โบราณสมัยก่อนพุทธกาลตั้งแต่มยุคของศาสนาพราหมณ์ โดยที่ศาสนาพราหมณ์นั้นจะยึดถือและปฏิบัติตามคัมภีร์พระเวทย์ ซึ่งพระเวทย์หรือมนตราใช้สำหรับสวดภาวนาในการทำพิธีกรรมต่าง ๆ^{๒๐}

หลวงวิจิตรวาทการ กล่าวถึงเรื่องพิธีกรรมว่า เป็นเรื่องที่มีอำนาจสำหรับมนุษย์ได้ใช้สร้างความยิ่งใหญ่ พิธีกรรมจึงเป็นของทั้งไม่ได้ ในทางจิตวิทยา การประกอบพิธีกรรมเป็นอีกวิธีหนึ่งที่จูงใจใจชุมชนได้ในขณะประกอบพิธีกรรมทางศาสนาทุกคนจะเฝ้าบริบ และทำในสิ่งเหมือนกันพร้อมเพรียงกัน ซึ่งดูแล้วน่าเลื่อมใส พอทำบ่อยเข้า ก็จะทำให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ทางใจขึ้น พิธีกรรมมักเกิดจากประสบการณ์และความเชื่อของมนุษย์ นำไปสู่การสร้างสิ่งเคารพบูชา จากนั้นจึงกลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ขึ้นมา จึงกล่าวได้ว่า ความเชื่อทำให้เกิดพิธีกรรมขึ้น พระพุทธศาสนามีพิธีกรรมต่าง ๆ มากมาย ซึ่งมีผลต่อการสร้างจิตสำนึกทางพระพุทธศาสนา มีพิธีกรรมต่าง ๆ มากมาย ซึ่งมีผลต่อการสร้างจิตสำนึกทางศาสนา และมีผลกระทบต่อระบบร่างกายจิตใจ และพละจิตของมนุษย์ เช่น สวดมนต์ ฯลฯ เมื่อคนมีจิตสำนึกที่ดีทางศาสนา จะเห็นว่าศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นที่พึ่งทางใจ เป็นหลักที่ใช้ในการจัดทุกข์ เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์มุ่งทำดี โดยไม่หวังผลตอบแทน เป็นสิ่งที่ให้มนุษย์อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข เป็นหลักในการดำรงชีวิตที่ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน เป็นการกระทำในสิ่งที่คิดว่า จะเป็นผลดีแก่ส่วนรวม และการสร้างความรู้สึทางด้านดีเกี่ยวกับศาสนา จึงควรสร้างด้วยการมีพิธีกรรมการสวดมนต์ เป็นสิ่งสำคัญที่ขาดเสียมิได้ นอกจากนี้พิธีกรรมยังมีส่วนช่วยให้

^{๑๙} สุเมธ เมธาวิทยกุล, **สังกัปปพิธีกรรม**, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๒), หน้า ๑.

^{๒๐} กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, **พิธีกรรมและประเพณี**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๙.

ศาสนาคงอยู่ได้เพราะมีส่วนช่วยในการรวมมวลชนเข้าด้วยกันให้เป็นหน่วยเดียวกันมีความรู้สึกร่วมกัน ทำให้ศาสนามั่นคงและอยู่คู่มนุษยชาติต่อไป^{๒๑}

สรุปว่า พิธีกรรมเป็นรูปแบบ ซึ่งเป็นองค์ประกอบอยู่ในรูปแบบใหญ่ คือ วัฒนธรรม ประเพณีที่เรียกว่าเป็นเอกลักษณ์ของสังคมนั้น การชำระสะสางพิธีกรรมจึงต้องปฏิบัติด้วยความมีสติ นอกจากคอยรักษาคอยใส่ความหมายและเนื้อหาสาระเข้าไปในรูปแบบ พร้อมทั้งปรับปรุงรูปแบบของพิธีกรรมให้สื่อสาระที่ต้องการแก่ประชาชนในยุคสมัยนั้น ๆ แล้ว รูปแบบที่รุ่งเรืองซึ่งถ่วงขัดกีดขวางการสื่อสาร ก็ควรได้รับการขัดเกลาหรือชำระสะสาง

๒.๒.๒ บ่อเกิดของพิธีกรรม

อวิชชา ได้แก่ ความไม่รู้หรือความไม่รู้เหตุผล เริ่มตั้งแต่ความไม่รู้เหตุผลทางภูมิศาสตร์ ไม่รู้เหตุผลทางดาราศาสตร์ ไม่รู้ชีววิทยาและไม่รู้จักธรรมชาติอื่น ๆ ที่อยู่รอบตัว เมื่อมีความไม่รู้ เหตุผลก็เกิดความกลัวในพลังทางธรรมชาติ ต้องการความช่วยเหลือจากธรรมชาติ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีอำนาจเหนือตน จึงมีการสร้างขนบธรรมเนียมประเพณี เพื่อบูชาเอาใจสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้น เพื่อที่จะสามารถช่วยให้มนุษย์มีความอยู่รอดไม่มีภัยต่อ ๆ ไป มนุษย์จะอยู่ในโลกได้ต้องมีหน้าที่ คือ การต่อสู้กับธรรมชาติและสู้สัตว์ร้ายนานาชนิดและโดยเฉพาะกับมนุษย์ด้วยกันเอง ยามใดที่เราสามารถเอาชนะธรรมชาติหรือคนได้ ความเกรงกลัวธรรมชาติสัตว์ร้ายหรือมนุษย์ย่อมไม่มี แต่ถ้าไม่สามารถต่อสู้ได้มนุษย์จะเกิดความกลัวต่อสิ่งเหล่านั้นและในยามนั้นเอง ที่มนุษย์ต้องพากันกราบไหว้บูชา^{๒๒} จึงกล่าวได้ว่าอวิชชาหรือความไม่รู้เป็นบ่อเกิดหนึ่งของพิธีกรรม

๒.๓ ความสำคัญในการทำเคราะห์บ้าน

การทำเคราะห์บ้านนั้นเชื่อกันว่าจะเกิดสิริมงคลกับเจ้าของบ้านปราศจากภัยร้ายต่าง ๆ มารบกวน อีกทั้งยังจะบังเกิดโชคลาภแก่เจ้าบ้านอีกด้วยตามปกติแล้วการทำเคราะห์บ้านนั้นมักจะทำเมื่อได้มีเหตุการณ์แปลก ๆ เกิดขึ้นในบ้าน เช่น รุ้งกินน้ำ ฟ้าผ่าต้นไม้ แมวที่ออกลูกแล้วกินลูกเอง งูใหญ่เข้าบ้าน กาจับหลังคา เหยี่ยวเข้าบ้าน หมาขึ้นนอนบนบ้าน ไก่ร้องเหมือนออกไข่ตอนหัวค่ำ

^{๒๑} นภาจรี นาเบัญจพล, อมรรัตน์ จันทรเพ็ญสว่าง, **จิตวิทยาศาสนาและความเชื่อและความจริง**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ กองทุน บี. ทราเวน, ๒๕๓๗), หน้า ๔๓-๕๖.

^{๒๒} เสฐียร พันธงศรี, **ศาสนาเปรียบเทียบ**, (กรุงเทพมหานคร: มหาลุฬาลงกรณวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๑๖-๑๘.

เป็นต้นหรืออีกกรณีหนึ่งที่จะต้องทำเคราะห์เรือนก็คือ เกิดการมีปากเสียงของคนในบ้านบ่อย ๆ ด้วยสาเหตุเล็ก ๆ น้อย ๆ และคนในบ้านเกิดเจ็บป่วยไม่สบายกันบ่อย ๆ เมื่อเกิดเหตุการณ์ดังกล่าวเจ้าของบ้านจะต้องไปหาหมอมาทำพิธีหรือประกอบพิธีกรรมขึ้นปกติแล้วมักใช้พราหมณ์หรือหมอทำเคราะห์ที่เรียนมาทางด้านนี้

๒.๔ ประโยชน์ของการประกอบพิธีกรรมทำเคราะห์บ้าน

๑. เกิดความสบายใจหรือเชื่อทางใจว่า เมื่อพระภูมิเจ้าที่ ผีบ้านผีเรือน รับอาหารเครื่องเซ่นแล้วจะช่วยให้คุ้มครองปกป้องกันภัยอันตรายทั้งปวงให้แก่คนในบ้านในครอบครัว ประสบความสุข ความเจริญยิ่งขึ้น

๒. เมื่อมีการบนบานสานกล่าวเพราะเซ่นไม่มีดี เมื่อหมอบ้านทำนายทายทักตรวจดูเพราะเซ่นไม่ดีไม่ถูกประการใด ทำให้คนในบ้านเจ็บไข้ล้มป่วย จึงให้หมอบำทำพิธีเป็นตัวแทนคนในบ้านเซ่นเครื่องไหว้ บนบานขอท่านดลบันดาลให้ทุกโรคภัยที่เกิดแก่คนในบ้าน

๓. เพื่อให้พระภูมิเจ้าที่ ผีบ้านผีเรือนคุ้มครองคุ้มภัยให้คนในบ้านในครอบครัว เกิดความร่ำรวยมีโชคมีลาภทำมาค้าขายอาชีพไม่ติดขัดต่ออุปสรรคที่จะมาบังเกิดต่าง ๆ แก่ครอบครัว

๔. เป็นการเซ่นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในบ้าน เป็นการขอขมาลาโทษแก่ท่านเหล่านั้น ซึ่งเกิดจากการรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เพื่อไม่ให้เกิดโทษแก่คนในครอบครัวและเป็นการเซ่นเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ได้รับเครื่องเซ่นไหว้ตามโอกาสเหมาะสมหรือเกิดความโชคดียิ่งขึ้นเรื่องใดเรื่องหนึ่งแก่ครอบครัว

๒.๕ คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ปรากฏในการทำเคราะห์บ้าน

๒.๕.๑ รตนสูตรที่ปรากฏในการทำเคราะห์บ้าน

จากการศึกษาคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทมีข้อความที่เกี่ยวข้องกับการทำเคราะห์บ้าน มีการกล่าวถึงความมีอยู่ของภูตผีปิศาจที่ปรากฏอยู่ในรตนสูตร^{๒๓} หรือรตนปริตร จัดเป็นหนึ่งในพระปริตรหรือพระคาถาพรรณนาอานุภาพของพระรัตนตรัย ครั้งหนึ่ง กรุงเวสาลีนั้นเกิดทุพภิกขภัย ฝนแล้งข้าวกล้าตายเกลื่อนกลาด จนชาวเมืองมากมายต้องล้มตายต้องนำศพไปทิ้งนอกเมือง ครั้นพวกอมนุษย์ได้กลิ่นคนตายก็พากันเข้าพระนคร รบกวนมนุษย์ที่ยังมีชีวิตอยู่ต่าง ๆ นา ๆ แต่นั้นผู้คนก็ล้มตายเพิ่มมากขึ้น ทั้งเพราะความ อดอยากทั้งเพราะความปฏิกูลจนเกิดอหิวาตกโรคและทั้งจาก

^{๒๓} พ.พ. ๒๙/๖/๙-๑๔

อมนุษย์เปียดเบียนชาวเมืองจึงพากันไปกราบทูลพระราชว่า แต่ก่อนนี้ นับได้ ๗ ชั่วราชสกุล ไม่เคยเกิดภัยเช่นนี้เลยชะรอยพระองค์ไม่ทรงตั้งอยู่ในธรรม ครั้นพระราชาทรงเรียกพระประยูรญาติเจ้าเจ้าลิจฉวีมาประชุมโดยพร้อมกันเพื่อพิจารณาว่าพระองค์ได้ตั้งอยู่ในความบกพร่องหรือไม่ แต่ไม่ปรากฏว่าพระราชาทรงมิได้กระทำความบกพร่องแต่อย่างใดจึงมีการถกเถียงกันถึงหนทางที่จะปิดเป่าอันตรายที่เกิดขึ้น สุดท้ายบรรดาเจ้าลิจฉวี จึงตกลงให้เชิญเสด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาโปรดครั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับยืนใกล้ประตูพระนครทรงเรียกท่านพระอานนท์มาสั่งว่า ดูก่อนอานนท์ เธอจงเรียนรัตนสูตรนี้ถ้อยเครื่องประกอบพิธีกรรม เทียวเดินไประหว่างปราการ ๓ ชั้น แห่งกรุงเวสาลีกับพวกเจ้าลิจฉวีราชกุมาร ทำพระปริตรแล้วได้ตรัสรัตนสูตร

ในรัตนสูตร ได้แสดงให้เห็นถึงการมีอยู่ของพวกอมนุษย์, ภูตที่อาศัยอยู่บนพื้นดินและในอากาศ

๒.๕.๒ อาฏานาฏิยสูตรที่ปรากฏในการทำเคราะห์บ้าน

ในอาฏานาฏิยสูตร^{๒๔} จะพบว่า มีเนื้อหาเกี่ยวกับการกราบทูลพระบรมศาสดาและบรรดาสาวก ซึ่งกล่าวถึงเหตุการณ์การณ์การเข้าเฝ้าสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ของท้าวจาตุมหาราช ทั้ง ๔ ผู้ปกครองสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกาและผู้ดูแลปกครองยักษ์ คนธรรพ์ กุมภันท์ และนาครได้ตระหนักว่า ยังมีเหล่ายักษ์ ที่เป็นมิฉนาทิกฐิ ไม่เลื่อมใสในพระธรรมสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงประกาศไว้ดีแล้ว เพราะพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรม เพื่อเว้นจากฆ่าสัตว์, ลักทรัพย์, ประพฤติผิดในกาม, พุดบด, ดื่มสุราเมรัย พวกยักษ์เหล่านั้นไม่เว้นจากสิ่งเหล่านี้โดยมากจึงไม่ชอบท้าวจาตุมหาราชทั้ง ๔ กราบทูลสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า หากพระสาวกของพระองค์อยู่ในเสนาสถะอันสงัดในป่า อาจถูกยักษ์ที่ไม่เลื่อมใสในพระธรรมวินัยของพระผู้มีพระภาคบวณและทำอันตรายได้ ด้วยเหตุนี้เพื่อคุ้มครองรักษารักษาภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาท้าวจาตุมหาราชทั้ง ๔ จึงกราบทูลสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นคาถาบทหนึ่ง เพื่อให้ยักษ์เหล่านั้นเลื่อมใสมีลักษณะเดียวกับ “ปริตร” คือ สวดสำหรับคุ้มครองป้องกันภัย ต่อมาพระปริตรนี้นิยมสวดกันอย่างกว้างขวางมีรวมอยู่ในจุลราชปริตร หรือ สวด ๗ ตำนาน อันหมายถึง การสวดพระปริตร ๗ บท และในมหाराชปริตรหรือสวด ๑๒ ตำนาน อันหมายถึง การสวดพระปริตร ๑๒ บท

ในอาฏานาฏิยสูตร ได้แสดงให้เห็นถึงการมีอยู่ของพวกยักษ์ คนธรรพ์ กุมภันท์ และนาคร

^{๒๔} พ.ป. ๑๑/๓/๒๑๙-๒๔๖.

๒.๕.๓ เมตตสูตรที่ปรากฏในการทำเคราะห์บ้าน

ที่มาของเมตตสูตร^{๒๕} เกิดขึ้นเมื่อพระภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูป ได้เรียนกรรมฐานจากสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจากนั้นได้เดินทางไปแสวงหาเสนาสนะที่เป็นสัปปายะ สุดท้ายพระภิกษุทั้งหมดได้บำเพ็ญพระกรรมฐานอยู่ตามโคนไม้ ณ ป่าหิมวันต์ ในปัจจุบันประเทศ บรรดารุกขเทวดาและเทพยดาที่สถิตอยู่ตามต้นไม้ ต่างต้องลงมาจากวิมานของตนแต่เนื่องจากบรรดาพระภิกษุได้กระทำความเพียรอยู่ ณ โคนต้นไม้ และคิดว่าพระภิกษุเหล่านี้ต้องกระทำความเพียรตลอดพรรษาไม่อาจจะไปที่ไหนได้อีกกลัวว่าจะยังความลำบากให้แก่พวกตนจึงรวมตัวกันแสดงอาการอันน่ากลัวแล้วหลอกเพื่อขับไล่พระภิกษุเหล่านั้นทำให้ได้รับความลำบากกายลำบากใจอย่างยิ่งจนไม่อาจบำเพ็ญเพียรเจริญพระกรรมฐานต่อได้ จึงพากันเดินทางไปยังนครสาวัตถีเพื่อเข้าเฝ้าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทรงสดับเรื่องราวแล้ว จึงทรงตรัสเมตตสูตร เพื่อให้ภิกษุทั้งหลาย ได้เจริญเมตตาโปรด รุกขเทวดาเทพยดาทั้งหลาย ให้หยุดจองเวรเสีย

ในเมตตสูตรนั้นแสดงให้เห็นถึงความมีอยู่ของรุกขเทวดาและเทพยดาที่สถิตอยู่ตามต้นไม้

๒.๕.๔ ขันธปริตรที่ปรากฏในการทำเคราะห์บ้าน

ขันธปริตรเป็นส่วนหนึ่งของอิริยาขณสูตร^{๒๖} เป็นบทที่ว่าด้วยพระสูตรที่กล่าวถึงพญางูทั้ง ๔ สกุล เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่วัดพระเชตะวัน กรุงสาวัตถี มีภิกษุรูปหนึ่งถูกงูกัด เหล่าภิกษุจึงได้กราบทูลเรื่องนี้ พระพุทธองค์ตรัสว่า ที่ภิกษุดังกล่าวถูกงูกัดเพราะไม่ได้แผ่เมตตาแก่พญางูทั้ง ๔ ตระกูล คือ งูตระกูลวิรูปักษ์ งูตระกูลเอราบท งูตระกูลฉัพยาบุตร และงูตระกูลกันหาโคมตม แล้วตรัสสอนให้แผ่เมตตาแก่ทั้งหลายเหล่านั้น แสดงให้เห็นถึงความเมตตาที่หาประมาณได้ของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์

๒.๕.๕ ธัคคสูตรที่ปรากฏในการทำเคราะห์บ้าน

ธัคคสูตร^{๒๗} นี้ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงกล่าวอุปมาพระพุทธานุคุณ พระธรรมคุณ และพระสังฆคุณว่า เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจอันเลิศ เปรียบดังชายธงของพระอินทร์ ในเรื่องเทวาสุรสงครามยามที่เทวดาทั้งหลายกระทำสงครามกับเหล่าอสูร เมื่อมองไปที่ชายธงของพระอินทร์ ก็ทำ

^{๒๕} ชุ.ชุ. (ไทย) ๑๗/๑๐/๕๑๘

^{๒๖} อง. จตฺตก. (ไทย) ๒๑/๖๗/๘๓

^{๒๗} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๔๙/๓๕๙-๓๖๒

ให้เกิดความมั่นใจหายกลัวพระผู้มีพระภาคตรัสพระสูตรนี้ ระหว่างที่ทรงประทับอยู่ ณ วัดเชตวันมหาวิหาร อันเป็นอารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีตั้งอยู่เขตพระนครสาวัตถี ทรงตรัสถึงวิธีการจัดการกับความพระสูตรที่แสดงถึงยอดธง เรื่องเทวาสุรสงคราม เป็นสงครามแห่งเทพดาที่บ่อสุรซึ่งเป็นเรื่องที่เคยมีมาแล้ว พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนภิกษุทั้งหลายว่า เมื่อเข้าไปอยู่ในป่าเกิดความกลัวขึ้น ให้เจริญพุทธานุสสติ ธรรมานุสสติ สังฆานุสสติ ในเมื่อภิกษุทั้งหลาย หรือผู้ปฏิบัติธรรมทั้งหลายเข้าไปอยู่ในป่า ก็จะทำให้ความกลัวต่าง ๆ หายไปได้นั่นเอง

๒.๕.๖. มงคลสูตรปรากฏในการทำเคราะห์บ้าน

มงคลสูตร^{๒๘} เป็นพระสูตรสำคัญบทหนึ่ง ในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่นับถือเหตุการณ์หรือสิ่งต่าง ๆ ว่า เป็นมงคลหรือมีมงคลโดยอธิบายว่าในทัศนะพระพุทธศาสนานั้น มงคลของมนุษย์และเทวดาย่อมเกิดจากการกระทำอัน ได้แก่ มงคลภายใน คือต้องกระทำความดีและความดีนั้นจะเป็นสิ่งที่เรียกว่ามงคลเองโดยไม่ต้องไปอ้อนวอนกราบไหว้ขอมงคลจากนอกตัวเมื่อพิจารณาจากเนื้อหาในพระสูตรแล้ว ก็ได้แสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาปฏิเสธมงคลภายนอกโดยสิ้นเชิง ซึ่งเป็นจุดเด่นในพระพุทธศาสนาอธิบายความโดยพิสดารถึงสาเหตุของการที่พระพุทธเจ้าตรัสมงคลสูตรไว้ประชาชนต่างตื่นตัวว่า อะไรคือเหตุที่ทำให้ชีวิตเป็นมงคล เรื่องราวการอธิบายเรื่องมงคล ก็ไปถึงภุมเทวา จึงได้ประกาศให้เทวดาทราบว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า จะเสด็จลงมาตรัสรู้ธรรม ให้ไปถามพระพุทธองค์ในตอนนั้นเมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้วคืนหนึ่งขณะที่ประทับอยู่ ณ เชตวันมหาวิหารใกล้เมืองสาวัตถีท้าวสักกเทวราชได้นำหมู่เทวดาเข้าเฝ้าและบัญชาให้เทพบุตรองค์หนึ่งทูลถามพระองค์ ว่า อะไรคือมงคลของชีวิต พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงแสดงหลักมงคลสูตรนับเป็นรายการได้ ๓๘ ประการ

๒.๕.๗ วัฏฏกชาดกว่าจริยาของลูกนกคุ้มโพธิสัตว์

วัฏฏกชาดก^{๒๙} เป็นเรื่องราวในอดีตชาติของพระพุทธองค์ เมื่อครั้งถือกำเนิดเป็นลูกนกคุ้มแล้วทำปรีดปรองกันตนเองจากไฟป่าเป็นพระปริตรที่กล่าวอ้างคุณ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะและสัจจะของพระพุทธเจ้าในอดีตทั้งหลายแล้วน้อมเอาพระพุทธคุณดังกล่าว มาบังเกิดเป็นอานุภาพปกป้องคุ้มครองอันตรายอันจะเกิดจากไฟทั้งหลายให้เกิดความสุขสวัสดิ์แก่ชีวิต การสวด

^{๒๘} ขุ.ขุ.(ไทย) ๒๕/๕/๖-๘

^{๒๙} ขุ.จริยา. ๓๓/๙/๗๖๗-๗๖๘

กาลานี้ เพื่อเป็นการป้องกันอันตรายอันเกิดจากไฟ ป้องกันอัคคีภัย และ เหตุเดือดร้อนวุ่นวาย นานาประการ ให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข

๒.๖ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก

๒.๖.๑ เรื่องทรงให้ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงโดยย่อเมื่อมีอันตราย^{๓๐}

ทรงอนุญาตให้ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงโดยย่อเมื่อมีเหตุอันตราย ๑๐ ประการ ดังนี้ คือ เมื่อพระราชาเสด็จมา ๑ โจรมาปล้น ๑ ไฟไหม้ ๑ น้ำหลากมา ๑ คนมามาก ๑ อมมมนุษย์เข้าสิงภิกษุ ๑ สัตว์ร้ายเข้ามา ๑ งูเลื้อยเข้ามา ๑ ภิกษุจะถึงแก่ชีวิต ๑ มีอันตรายแก่พรหมจรรย์ ๑ แต่เมื่อไม่มีอันตรายเหล่านี้เกิดขึ้น ก็ทรงให้ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงโดยแจจแจงโดยประการต่าง ๆ อย่างละเอียดต่อไป พระวินัยข้อนี้แสดงให้เห็นถึงการมีอยู่ของอมมมนุษย์

๒.๖.๒ พระพุทธานุญาตเนือติบและเลืดสด^{๓๑}

พระพุทธองค์ทรงอนุญาตภิกษุที่อาพาธเป็นไข้ที่ถุก ภูตผี ปีศาจเข้าสิง แม้อาจารย์และ อุปัชฌาย์ช่วยรักษาภิกษุนั้น ก็ไม่สามารถช่วยได้ พระพุทธองค์ทรงรับสั่งว่าไม่ทรงปรับอาบัติแต่อย่างใด ด้วยเหตุที่ ภิกษุรูปนั้นไม่สามารถควบคุมตัวเองได้ ขาดสติ ไม่มีเจตนาที่กินเนือติบและเลืดสด พระวินัยข้อนี้แสดงให้เห็นถึงการมีอยู่ของอมมมนุษย์

๒.๖.๓ เรื่องศพที่ยังสด^{๓๒}

พระวินัยข้อนี้แสดงให้เห็นถึงการมีการอยู่ของเปรต

๒.๖.๔. พระพุทธเจ้ากับเหล่าเทวดาและเหล่าอมมนุษย์^{๓๓}

เรื่องราวการพิสูจน์ความเชื่อเรื่องการมีอยู่จริงของเทวดาและแนวคิดเรื่องนรกสวรรค์นั้น ได้รับการยืนยันจากพระพุทธองค์แล้วว่าเป็นเรื่องที่ “มีอยู่จริง” แม้คนระดับพระมหากษัตริย์อย่าง พระเจ้าปเสนทิโกศลผู้มากด้วยศรัทธาในพระพุทธศาสนาซึ่งมีโอกาสได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าอยู่เป็นประจำ ก็ยังมีข้อสงสัยว่า “เทวดามีจริงหรือไม่ โลกหน้ามีจริงหรือเปล่า” จึงได้รับคำยืนยันทาง

^{๓๐} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๕๐/๒๓๐

^{๓๑} วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๖๔/๔๙

^{๓๒} วิ.ม.ห. (ไทย) ๑/๑๓๗/๑๐๖

^{๓๓} ม.อ. (ไทย) ๑๓/๓๘๐/๔๖๖-๔๖๗

พระพุทธองค์ตั้งนี้ว่า “เทวดานั้นมีจริง เมื่อเทวดามีความทุกข์ทางใจยังละไม่ได้เด็ดขาด ส่วนเทวดาที่ไม่มีความเบียดเบียน คือตัดทุกข์ได้ขาดก็ไม่มาอุบัติ(เกิด)อีก จึงพากันมาจากสวรรค์เพื่อเข้าเฝ้าพระพุทธองค์หรือพระมหาเถระเพื่อขอคำปรึกษา” พระเจ้าปเสนทิโกศลได้รับฟังดังนั้นแล้วจึงได้เชื่ออย่างสนิทใจ พระวินัยข้อนี้แสดงให้เห็นถึงการมีที่อยู่ของเทวดาและมนุษย์

๒.๖.๕ กำเนิด ๔^{๓๔}

กำเนิดหมายถึงที่เกิด ที่ให้กำเนิดสัตว์มี ๔ แบบ หรือ มี ๔ ประเภท คือ **ขลาพุชะ** ประเภทเกิดในครรภ์ได้แก่สัตว์ที่เกิดอยู่ในครรภ์ก่อนแล้วคลอดออกมาเป็นตัว เช่น มนุษย์สัตว์บางประเภท เป็นต้นว่า โค กระบือ ม้า เสือ ปลาวาฬ ปลาโลมา **อณฺฑชะ** ประเภทเกิดในไข่ ได้แก่สัตว์ดิรัจฉานบางประเภทที่เกิดในฟองไข่ก่อนแล้วฟักออกมาเป็นตัว เช่น ไก่ เป็ด นก มด เต่า กบ เป็นต้น **สังเสทชะ** ประเภทเกิดในเถาโคล ได้แก่สัตว์ที่เกิดในของสกปรกโสมนม เช่น หนอน ยุง แมลงบางชนิด **โอปปาติกะ** ประเภทผุดขึ้น ได้แก่ พวกที่เกิดเป็นตัวตนเลย คือ เทวดา สัตว์นรก ตามที่กล่าวอ้างใน พระคัมภีร์ในพระสูตร

๒.๖.๖ ยักขิณีเข้าสิงกายสามเณร^{๓๕}

สามเณร ยังเยาว์ก็สามารถแสดงธรรมเทศนาได้แก่ลัทธิและไพบราณะในตัวเทศนาทุกครั้งจะมี เทวดา ยักษ์ และมนุษย์มาฟังด้วยเสมอเป็นที่เคารพของมนุษย์และเทวดาจำนวนมาก ได้มียักขิณี(คือ ยักษ์ผู้หญิง) ซึ่งเคยเป็นมารดาในอดีตชาติของสามเณรมาฟังธรรมเทศนาของสามเณรอยู่เป็นประจำ ต่อมาวันหนึ่งสามเณรसानุเติบโตใหญ่ คิดจะลาสิกขา(สึก) ออกไปใช้ชีวิต ฆราวาส ทำให้นางยักขิณีตนนั้นขัดขวางไม่ให้สึกเข้าสิงร่างสามเณรसानุ ทำให้สามเณรล้มทั้งยืนตาเหลือน้ำลายฟูมปากตื่นไปตื่นมา และกล่าวว่า "ยักขจะไม่มีมารังแกผู้รักษาศีลประพฤติพรหมจรรย์ หากสามเณรรู้สึกตัวเมื่อไรขอเณรอย่าได้ทำบาปในที่ลับหรือที่แจ้งและอย่าคิดสึกเด็ดขาดหากคิดจะทำหรือกำลังทำก็ตาม แม้นเหาะได้ดังนกก็มีอาจหนีพ้นจากทุกข์ได้เลย"เมื่อกล่าวจบก็ออกจากร่างสามเณรไปส่วนโยมมารดาของสามเณรसानุผู้เป็นมนุษย์ก็พูดให้สติว่าการคิดสึกออกจากเพศพรหมจรรย์ก็เปรียบเหมือนกับบอญจะตกลงไปในกองเถ้าที่ร้อนอีก สามเณรसानุคิดได้และรู้สึกสลดสังเวชใจ จึงขอบวชตลอดชีวิตต่อมาพระภิกษุसानุได้ฟังธรรมจากพระบรมศาสดา ทำให้ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์

^{๓๔} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๕๒/๑๕๑-๑๕๒

^{๓๕} พ.ธ.อ. ๕/๘

๒.๖.๗ ว่าด้วยบุคคลเหมือนอสูรและเทวดา^{๓๖}

คำว่า อสูร ในที่นี้หมายถึงเทวดา แต่เป็นเทวดาที่เกเร มีฤทธิ์เดชและชอบใช้ฤทธิ์เดชในทางที่ผิด ก่อความเดือดร้อนให้แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เนื่องจากไม่มีศีลและไม่มีกุศลธรรมแต่ก็ยังมีกุศลกรรมที่ได้กระทำในปางก่อนที่เป็นเหตุให้มาเกิดเป็นเทพและสามารถจะอยู่บนสวรรค์ต่อไปได้จนกว่าจะหมดบุญเก่าและอสูรที่วุ่นวายนี้เองที่ก่อความเดือดร้อนให้แก่ผู้ที่อยู่ในอาณาจักรแห่งสวรรค์และโลกมนุษย์อยู่เป็นระยะ ๆ แต่อีกนัยหนึ่ง ในพระสูตรเดียวกันนี้พระพุทธเจ้าได้แสดงถึงบุคคล ๔ ประเภทเป็นการอธิบายขยายความอสูร ๔ ประเภทคำว่า ทุศีล หมายถึง ไม่มีศีลหรือรับศีลแล้วรักษาศีลไว้ไม่ได้ ทำให้ศีลขาดหรือต่างพร้อยไม่สมบูรณ์ ในที่นี้โดยนัยแห่งคำสอนของพุทธศาสนาในข้อที่ว่าด้วยอสูร ๔ ประเภทนั้น ๑) เป็นคนเลว และมีบริวารเป็นคนเลวด้วยคนกลุ่มนี้จัดอยู่ในประเภทผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์และประโยชน์ผู้อื่น ๒) เป็นคนเลว แต่บริวารเป็นคนดีเปรียบได้กับ ผู้ที่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นแต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ถือได้ว่าดีกว่าประเภทแรก ๓) เป็นคนดี แต่บริวารเป็นคนเลวเปรียบได้กับผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่มิได้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์คนอื่น ถือได้ว่าดีกว่า ๒ ข้อแรก ๔) เป็นคนดี ทั้งบริวารก็เป็นคนดีด้วย เปรียบได้กับบุคคลที่ปฏิบัติทั้งเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ของคนอื่น

^{๓๖} อัง. จตุกก. ๒๑/๙๑/๑๓๙.

บทที่ ๓

การทำเคราะห์บ้านของชุมชนลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรัง

๓.๑ สภาพทั่วไปของชาวบ้านชุมชนลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรัง

ชุมชนในสมัยโบราณโดยทั่วไปมักจะมีการตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่ที่ทำการเกษตรได้ดีอยู่ใกล้แหล่งน้ำ ลำคลองและทุ่งนาซึ่งอุดมไปด้วยสัตว์น้ำนานาชนิด สามารถทำการเลี้ยงสัตว์ไว้ใกล้ ๆ ที่อยู่อาศัย ชุมชนบริเวณลุ่มคลองนางน้อยก็เช่นเดียวกัน มักอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้านบนพื้นที่ลุ่มใกล้แหล่งน้ำ ทำให้เป็นชุมชนสำคัญแห่งหนึ่งของเมืองตรังตั้งแต่สมัยอยุธยาบริเวณลุ่มน้ำคลองนางน้อย มีภูมิประเทศที่เป็นทุ่งกว้าง มีภูเขาอยู่กลางทุ่งนาคือเขาช้างหายและหัวเขา มีคลองนางน้อยเป็นสายน้ำใหญ่ไหลผ่านทุ่งไปลงแม่น้ำตรังที่ท่าจีนและยังมีสายน้ำเล็กๆ ที่เกิดจากพื้นที่ชุ่มน้ำกลางทุ่งนา เช่น คลองเมือง คลองน้ำเจ็ด ต้นน้ำคลองนางน้อยไหลมาจากตำบลช่องและตำบลละมอบริเวณเทือกเขาบรรทัดไหลผ่านพื้นที่ของตำบลช่อง ตำบลละมอ ตำบลนาข้าวเสีย ตำบลนาโยงเหนือ ตำบลนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง ตำบลนาโยงใต้ ตำบลนาพละ ตำบลบ้านโพธิ์ ตำบลโคกหล่อ ตำบลบ้านควน เทศบาลนครตรัง ตำบลบางรัก อำเภอมืองตรังและมีคลองสาขาอีกคลองหนึ่งคือคลองน้ำเจ็ดไหลผ่าน ตำบลน้ำผุด ตำบลนาพละ ตำบลบ้านโพธิ์ เทศบาลนครตรัง ไหลรวมกันหลังวัดคลองน้ำเจ็ด ทำให้พื้นที่บริเวณนี้มีความอุดมสมบูรณ์ คนรุ่นก่อนจึงเลือกบริเวณนี้เป็นที่ตั้งถิ่นฐานยืนยันได้จากหลักฐานการสำรวจชุมชนอย่างเป็นทางการ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการสำรวจสำมะโนครัวเมืองตรังครั้งแรก^{๓๔}ที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ.๒๓๕๕ ตรงกับสมัยรัชกาลที่ ๒

ชื่อของคลองนางน้อยมีชื่อเรียกมาจากบ้านนางน้อยหรือพั้งน้อย^{๓๕}เป็นชุมชนขนาดเล็กอยู่ริมคลองนางน้อย ซึ่งถูกใช้เป็นเส้นทางสัญจร ค้าขายเพราะสามารถล่องเรือออกสู่มแม่น้ำตรังเพื่อ

^{๓๔} คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดตรัง**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการ, ๒๕๔๒), หน้า ๕๑.

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน หน้า ๕๑.

เดินทางไปมาหาสู่กับชุมชนอื่น ๆ ที่ตั้งริมฝั่งแม่น้ำตรังหรือชุมชนอื่น ๆ ที่ตั้งอยู่ริมชายฝั่งทะเลอันดามัน พื้นที่บริเวณลุ่มคลองนางน้อยมีชุมชนตั้งอยู่ตั้งแต่คราวสำรวจสำมะโนครัวเมืองตรังครั้งแรก ประกอบด้วยชุมชนบ้านนาป้อ ๑๑ เรือน บ้านโคกพลับปลา ๑๖ เรือน บ้านโคกม่วง ๑๑ เรือน บ้านนาหมื่นราช บ้านมะพร้าว ๒๘ เรือน บ้านควน ๒๕ เรือน บ้านนาแค ๑๖ เรือน บ้านนาจิก ๕ เรือน บ้านห้วยไม้ไผ่ ๙ เรือน บ้านนาเบญจหลา ๑๐ เรือน บ้านโคกทราย โคกยูง ๘ เรือน บ้านนาแพบ ๓ เรือน บ้านควนขัน ๒๓ เรือน บ้านควนขนุน ๑๐ เรือน บ้านนากะทุม ๗ เรือน บ้านนาทองหลาง ๓๑ เรือน บ้านนาพรุ ๑๐ เรือน บ้านพั่งน้อย ๑๑ เรือน บ้านนา ๘ เรือน บ้านนาพระ ๙ เรือน บ้านหัวเขา ๘ เรือน บ้านนาขี้เป็ด ๗ เรือน บ้านกลาง ๕ เรือน บ้านนาปด ๔ เรือน บ้านเข้าเสีย ๓ เรือน บ้านปะเงาะ ๑๒ เรือน

บริเวณลุ่มคลองนางน้อยมีวัดอยู่เป็นจำนวนมาก เป็นแต่ละวัดมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานและอยู่ใกล้กันมาก เป็นอีกหลักฐานหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นว่าบริเวณลุ่มคลองนางน้อยมีชุมชนมากมายตั้งแต่โบราณ วัดในกลุ่มน้ำนี้ ได้แก่ วัดกะช่องเปี่ยมราษฎร์ วัดมงคลสถาน วัดจอมไตร วัดยอทองวัดธรรมาราม วัดรัตนากิมข วัดพระพุทธสิหิงค์ วัดหัวเขา วัดหัวถนน วัดคงคาดี วัดโคกพิกุล วัดพระงาม วัดควนขัน วัดโพธาราม วัดควน วัดนิคมประทีป วัดคลองน้ำเจ็ด วัดสาริการาม วัดโคกมะม่วงและวัดแจ้ง

๓.๒ ความเป็นมาของการทำเคราะห์บ้าน

ภาคใต้มีวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตแตกต่างจากภาคอื่นๆ ของประเทศไทย มีภูมิประเทศที่ทอดตัวยาวลงไปทางคาบสมุทรมาลายู ขนาบด้วยฝั่งทะเลทั้งสองด้านคือ ทะเลอันดามันและทะเลอ่าวไทย เป็นจุดเชื่อมต่อรอยต่อของอารยธรรมอินเดียและอารยธรรมจีน ภาคใต้ของไทยจึงมีวัฒนธรรม ประเพณีที่หลากหลาย ผสมผสานกันระหว่างจีน อินเดีย พราหมณ์ และมลายู

ชาวชุมชนลุ่มคลองนางน้อยก็เหมือนกับชนชาวไทยโดยส่วนใหญ่ ไม่ปฏิเสธเรื่องโชค - เคราะห์ เพราะโชคเป็นสิ่งที่คนทั่วไปปรารถนาจะใคร่ได้ใคร่มี ใครมีโชคหรือได้รับผลแห่งโชค ก็ว่า โชคดี หรือแคล้วคลาดรอดพ้นภัยมาได้ อย่างหวุดหวิดก็ว่าโชคช่วย หรือโชคดินะที่ไม่โดนจิง ๆ ส่วนเคราะห์เป็นสิ่งที่คนโดยมาก ไม่สู้ปรารถนา ไม่ประสงค์ให้เกิดให้มีขึ้นแก่ตนหรือคนใกล้เคียง ใครเกิดมีเคราะห์หรือได้รับผลแห่งเคราะห์ นับว่าเคราะห์ร้าย เคราะห์ไม่ดี หรือถ้ารอดพ้นภัยอันตรายมาได้อย่างหวุดหวิดก็ว่าพ้นเคราะห์ไปที

“โชค” จึงหมายถึง สิ่ง ที่สำแดงเหตุขึ้นก่อนจะมีผลตามมา โดยมีได้คาดหมาย มักมีความหมายไปในทางดี

“เคราะห์” หมายถึง ที่สำแดงเหตุขึ้นก่อนจะมีผลตามมาจากภายหลัง โดยมีได้คาดหมาย มักมีความหมายไปในทางร้าย^{๓๖}

การทำเคราะห์บ้านเป็นอีกหนึ่งพิธีกรรมและความเชื่อไปในทางผีและศาสนาของพราหมณ์ที่ถ่ายทอดมายังหมู่ผู้นับถือศาสนาพุทธ เชื่อกันถ้าครอบครัวได้มีพิธีกรรมการทำเคราะห์บ้าน ก็จะเป็นสิริมงคลกับเจ้าของบ้านและเป็นการขับไล่สิ่งชั่วร้ายต่างๆ ที่จะมารบกวนหรือเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่เชื่อว่าไม่เป็นผลดีขึ้น เช่น รุ่งกินน้ำ ไฟผ่าต้นไม้ แมงแมวกินลูกตัวเอง หนูใหญ่เข้าบ้าน เหี้ยขึ้นบ้าน กาบินมาจับหลังคา หรือคนในบ้านมีอาการเจ็บป่วยไม่สบายอยู่บ่อยๆ โดยไม่ทราบสาเหตุ จึงเป็นหน้าที่ของหมอทำเคราะห์บ้านที่จะมาทำพิธีขับไล่สิ่งชั่วร้ายให้ออกไปจากบ้าน โดยจะมีการเตรียมเครื่องเช่น ไห้ว ทำศาลเพียงตา และหม้อคาถักเป็นเปี้ยล้อมรอบบ้านไว้ จากนั้นหมอก็จะทำพิธีทำเคราะห์บ้านโดยบูชาพระรัตนตรัย แล้วสวดชุมนุมเทวดาเพื่อเป็นพยานว่าเจ้าของบ้านได้บูชาพระรัตนตรัย และพระภูมิเจ้าที่แล้ว ให้ช่วยขับไล่สิ่งชั่วร้ายออกไปจากบ้าน อัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พระภูมิเจ้าที่ เทวดาทั้งหลาย ให้รับเครื่องเช่น ไห้วที่เตรียมเอาไว้ จากนั้นทำศาลเพียงตา ที่วางเครื่องเช่นออกไปวางตรงทางสามแพร่ง แล้วจุดประทัดหรือยิงปืนขับไล่สิ่งชั่วร้ายออกไป ใช้หย้าคาที่ถักเป็นเปี้ยปักไว้ตรงทางเข้าบ้าน และใช้พันรอบตัวบ้านเพื่อป้องกันไม่ให้สิ่งชั่วร้ายมารบกวนคนในบ้านอีก

การทำเคราะห์บ้านถือเป็นภูมิปัญญาที่อยู่คู่กับชุมชนท้องถิ่นมายาวนานทั่วทุกภาคของประเทศ มีกุศโลบายหลายอย่างแทรกอยู่ในพิธีกรรม เช่น

การช่วยเหลือซึ่งกันและกันตรงกับหลักสังคัตถุ ๔ ที่เป็นหลักคุณธรรมในทางพระพุทธศาสนา โดยเป็นคำภาษาบาลีแยกเป็น ๒ ศัพท์ คือ สังคห ๑ วัตถุ ๑ สังคห แปลเป็นภาษาไทยว่า สงเคราะห์ มีความหมายว่าช่วยเหลืออุดหนุน วัตถุในที่นี้หมายความว่าเรื่อง รวมทั้ง ๒

^{๓๖} ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน), ลักษณะไทย วัฒนธรรมพื้นบ้าน, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), พิมพ์ครั้งที่ ๒, ๒๕๕๑), หน้า ๔๐๒.

ศัพท์ มีความหมายว่า เรื่องความช่วยเหลือจะช่วยเหลือกันด้วยวิธีอย่างไรบ้าง ท่านได้วางไว้ ๔ อย่าง จึงจะถือว่าเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของผู้อื่นได้^{๓๓๗}

การส่งเสริมคุณธรรมความดีงาม ซึ่งตรงกับคำว่าคุณธรรมจริยธรรม “คุณ” แปลว่า ความดี เป็นคำที่มีความหมายเป็นทางนามธรรม ส่วนคำว่า “จริย” แปลว่า ความประพฤติปฏิบัติที่ควรประพฤติเป็นคำที่มีความหมายทางรูปธรรม พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ. ๒๕๒๕^{๓๓๘} ให้ความหมายว่าคุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดีคุณธรรมเป็นภาพของจิตใจกล่าวคือ คุณสมบัติที่เสริมสร้างจิตใจให้ดีงาม ให้เป็นจิตใจที่สูง ประณีตและประเสริฐ เช่นเมตตา คือ ความรักปรารถนาดี เป็นมิตร อยากให้ผู้อื่นมีความสุขกรุณา คือ ความสงสารอยากช่วยเหลือผู้อื่นมีความสุขมุทิตา คือ ความพลอยยินดีพร้อมที่จะส่งเสริมสนับสนุนผู้ที่ประสบความสำเร็จมีความสุขหรือก้าวหน้าในการทำสิ่งที่ดีงามอุเบกขา คือ การวางตัววางใจเป็นกลาง เพื่อรักษาธรรมเมื่อผู้อื่นควรจะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของเขาตามเหตุและผลจาละ คือ ความมีน้ำใจเสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เห็นแก่ตัว^{๓๓๙}

ศีลธรรมจรรยา ในทางพระพุทธศาสนามี ๓ ชั้น ๑. ชั้นมูลฐาน ๒. ชั้นกลาง ๓. ชั้นสูง

จริยธรรมชั้นมูลฐาน เรียกว่า ศีล ๕ ธรรม ๕ หรือ เบญจศีล เบญจธรรมดังต่อไปนี้
๑. เว้นจากการฆ่าสัตว์หรือมนุษย์ เป็นศีล กรุณาต่อสัตว์หรือมนุษย์ เป็นธรรม ๒. เว้นจากการลัก ฉ้อ เป็นศีล เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และประกอบอาชีพสุจริต เป็นธรรม ๓. เว้นจากการประพฤติดินในกาม เป็นศีล สำรวมในกาม เป็นธรรม ๔. เว้นจากการพูดปด เป็นศีล พูดจริง เป็นธรรม ๕. เว้นจากการดื่มสุราเมรัย เป็นศีล มีสติสำรวมระวัง เป็นธรรม

จริยธรรมชั้นกลาง เรียกว่ากุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ ดังต่อไปนี้ทางกาย ๓ ข้อ ๑. เว้นจากการฆ่าสัตว์หรือมนุษย์ ๒. เว้นจากการลักทรัพย์ ๓. เว้นการประพฤติดินในกามทางวาจา ๔ ข้อ ๑. เว้นจากการพูดปด ๒. เว้นจากการพูดยุยงให้แตกร้าวกัน ๓. เว้นจากการพูดหยาบ ๔. เว้นจากการ

^{๓๓๗} สุทธิพงศ์ ปานเพชร, “การประยุกต์หลักพุทธธรรมกับวิถีชีวิตชุมชน”, รายงานการวิจัยอิสระ, (มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๔๐), บทคัดย่อ.

^{๓๓๘} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๘), หน้า ๑๘๙.

^{๓๓๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ยุตโต), การพัฒนาจริยธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธธรรม, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔.

พูดเหลวไหลเพื่อเจ้อทางใจ ๓ ข้อ ๑. ไม่โลภอยากได้ของผู้อื่นมาเป็นของตน ๒. ไม่คิดปองร้ายผู้อื่น หรือคิดให้เขาพินาศ ๓. ไม่เห็นผิดจากทำนองคลองธรรม โดยมีความเห็นถูกต้องว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว บิдамารดามีคุณ เป็นต้น

จริยธรรมขั้นสูงเรียกว่า “อริยมรรค “ แปลว่า “ ทางอันประเสริฐ ” บ้าง เรียกว่า “ มัชฌิมาปฏิปทา ” แปลว่า “ ข้อปฏิบัติทางสายกลาง “ บ้าง มี ๘ ประการ คือ ๑. ความเห็นชอบ คือ มีปัญญาเห็นอริยสัจ ๔ ประการ ๒. ความดำริชอบ คือ ดำริในการออกจากกาม ในการไม่ปองร้าย ดำริในการไม่เบียดเบียน ๓. การเจรจาชอบ คือ ไม่พูดปด ไม่พูดส่อเสียด ไม่ยุยงให้แตกร้าง ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพ้อเจ้อ ๔. การกระทำชอบ คือ ไม่ฆ่าสัตว์หรือมนุษย์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤตินิโคตติในกาม ๕. การเลี้ยงชีพชอบ คือ ไม่หาเลี้ยงชีพในทางที่ผิดที่มีโทษ ประกอบอาชีพที่ชอบธรรม ๖. ความเพียรชอบ คือ เพียรระวังไม่ให้บาปเกิดขึ้น เพียรละบาปที่เกิดขึ้นแล้ว เพียรทำความดีเกิดขึ้นแล้วให้คงอยู่ ๗. การตั้งสติชอบ คือ ตั้งสติพิจารณาร่างกาย เวทนา หรือความรู้สึกสุขทุกข์ ตลอดจนไม่สุข ไม่ทุกข์ จิต และธรรม รวม ๔ ประการ ให้รู้เท่าทันเห็นทั้งความเกิด ความดับ ๘. การตั้งใจมั่นชอบ คือ การทำจิตใจให้สงบมีสมาธิอย่างแน่วแน่ ที่เรียกว่าได้ฌาน ๔

การเคารพเชื่อฟัง ได้แก่ การวธธรรม หรือ ความเคารพ เป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการประพฤติปฏิบัติตามหน้าที่ของตนเองให้สมบูรณ์ความเคารพนี้ “ นับเป็นสมบัติของอารยชน ด้วยอารยชนคือคนที่มีอารยธรรมย่อมมีความเคารพกันเป็นระเบียบ ” การที่บุคคลจะนับถือกราบไหว้บูชาหรือลงมือกระทำการสิ่งหนึ่งสิ่งใดลงไปหากมีความเคารพเป็นเบื้องต้นแล้วสิ่งนั้นก็ย่อมส่งผลทำให้สำเร็จประโยชน์แก่ผู้กระทำการอย่างเต็มที่ ความเจริญรุ่งเรือง และการได้รับสรรเสริญยกย่องมูทิทายินดี เป็นต้นล้วนแล้วแต่อาศัยความเคารพเป็นที่ตั้งเช่นกันพระพุทธร่องค์จึงทรงสรรเสริญความเคารพว่าเป็นมงคลแก่ชีวิต เพราะเป็นปัจจัยส่งเสริมการพัฒนาชีวิตช่วยให้ชีวิตมีความเจริญช่วยยกระดับชีวิตให้สูงขึ้นและช่วยให้มีจิตใจสูงขึ้นด้วยคุณธรรมประจำใจ^{๔๐} เป็นความเคารพที่มีปัญญาเป็นมูลฐานจึงจะชอบด้วยพุทธประสงค์^{๔๑} หมายความว่า การที่เราจะเคารพสิ่งใดลงไปควรตระหนักให้มากเรียกว่าตระหนักในความดี ความตระหนักในความดีนั้นจึงเป็นเนื้อแท้ของการวธธรรม หรือ ความเคารพ และควรสร้างเป็นนิสัยติดตัว จะเห็นได้ว่า การที่เหล่าพุทธศาสนิกชนต่างยึดถือ และปฏิบัติตามหลักธรรม

^{๔๐} บุญมา จิตจรัส, มงคล ๓๘ ประการ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๓), หน้า ๒๑๕.

^{๔๑} ปิ่น มุกกันต์, พุทธศาสตร์ ภาค ๑, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๕๑.

ด้วยความเคารพ ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เข้าใจหลักการของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริงและยังจะเป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ยาวนานต่อไปได้ นอกจากนี้แล้วไม่ว่าจะเป็นบุคคล หรือ สิ่งของที่มีคุณประโยชน์ต่อสังคม พระพุทธองค์ก็ทรงให้ความเคารพ และให้ความสำคัญต่อสิ่งเหล่านั้น เช่นกัน การเคารพจึงเป็นหลักธรรมสำคัญที่บุคคลควรตระหนักในจิตใจให้มากรวม ทั้งเห็นคุณค่าของ สิ่งนั้นๆ ว่ามีความสำคัญและมีประโยชน์หลักธรรมเป็นหลักการที่สำคัญประการหนึ่งใน พระพุทธศาสนา และจัดว่าเป็นมงคลอันสูงสุดควรให้ความสำคัญ และตระหนักในใจด้วยการเคารพต่อ บุคคลและสิ่งของ พึงดูพระพุทธองค์เป็นหลัก เพราะแม้แต่พระพุทธองค์ยังทรงให้ความเคารพต่อพระ ธรรมและพระสงฆ์ หรือ แม้แต่สถานที่สำคัญๆ ก็ทรงแนะนำให้เคารพสักการะนับถือ เช่น สังเวชนีย สถานได้แก่สถานที่อันเป็นที่ตั้งแห่งความสังเวช เมื่อกล่าวถึงหลักความเคารพใหญ่ๆ ใน พระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท^{๔๒} มี ๖ ประการ คือ

๑. พุทธคารวตา หมายถึง มีความเคารพเอื้อเฟื้อในพระพุทธเจ้า ในฐานะของ พุทธศาสนิกชน ซึ่งประกาศตนนับถือพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ เป็นที่พึ่งที่ระลึกนั้นจะต้องแสดงความ เคารพเอื้อเฟื้อต่อพระพุทธเจ้าด้วยกาย ด้วยวาจาและด้วยใจ เมื่อเข้าไปในสถานที่ซึ่งเกี่ยวข้องกับ พระพุทธเจ้าต้องมีอาการกาย วาจา ที่แสดงออกถึงความเคารพนับถือเวลาพูดถึง ก็ต้องพูดถึงด้วย ความเคารพ ไม่ดูหมิ่น ไม่เล็งเลสงสัยเวลาคิดถึง ก็คิดถึงด้วยความเคารพเทิดทูน ในฐานะเป็นศาสดา แห่งตน

๒. ธัมมคารวตา หมายถึง มีความเคารพหนักแน่นในพระธรรมธรรมะ คือคำสั่งสอนของ พระพุทธเจ้าการแสดงความเคารพต่อพระธรรมด้วยกายบุคคลอาจทำได้ด้วยการไม่เดินข้าม เดิน เหยียบนั่งทับอักษรจารึกพระธรรม ไม่เอาธรรมะมาพูดเล่น ตลกโปกฮา ขาดความเคารพหรือ วิพากษ์วิจารณ์ด้วยความดูหมิ่น หรือมีความรู้สึกคัดค้านขัดแย้งกับธรรมะที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง เอาไว้ และไม่ค้านคำสั่งที่เป็นพระวินัย ด้วยแสดงความเคารพ ด้วยยึดถือและประพฤติปฏิบัติตาม ด้วยการเว้นข้อที่ทรงห้ามและทำตามข้อที่ทรงอนุญาต

๓. สังฆคารวตา หมายถึง มีความเคารพแก่กล้าในพระสงฆ์ พระสงฆ์ คือ หมู่ชนที่ศึกษา คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า แล้วสอนบุคคลอื่นให้ปฏิบัติตามด้วย พระสงฆ์จึงเป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติเป็นธรรม ปฏิบัติสมควร เป็นผู้ควรไหว้ ควรเคารพ

^{๔๒} อ.จ.ฉก.ก.(ไทย) ๒๒/๓๐๓/๓๖๘.

สักการะ นับถือ ของพุทธศาสนิกชน ในพระพุทธรูปและพระสงฆ์ด้วยกันการแสดงความรักต่อพระสงฆ์ด้วยกายก็คือทำอะไรด้วยความปรารถนาดี หวังดี เมื่อพูดกับท่านก็พูดด้วยความเคารพ มีความปรารถนาดี มีความหวังดีจะคิดอะไรถึงท่านก็คิดด้วยความเมตตา ความปรารถนาดี ไม่แสดงอาการดูหมิ่นในลักษณะต่างๆ

๔. สิกขาการวตา หมายถึง มีความเคารพแก่กล้าในไตรสิกขา ไตรสิกขา คือ ศีล เป็นข้อห้ามไม่ให้ทำและอนุญาตให้ทำ พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติเป็นพุทธานุสาสมาธิ เป็นหลักการประพฤติปฏิบัติเพื่อทำจิตให้สงบ ปัญญา เป็นข้อปฏิบัติเพื่อขจัดกิเลสในขั้นต่างๆ ให้ออกไปจากจิตใจ การแสดงความเคารพต่อไตรสิกขา ก็คือ ปฏิบัติโดยเอื้อเฟื้อ ในสิกขาบทบัญญัติที่ทรงบัญญัติไว้ มีปกติเห็นนากลับในโทษ แม้เพียงเล็กน้อย ตั้งใจประพฤติปฏิบัติตามข้อกำหนดซึ่งทรงวางไว้ ให้ความใส่ใจสนใจการบำเพ็ญเพียรทางจิต พยายามใช้ปัญญาพิจารณาพิจารณาสรรพสิ่งทั้งหลาย จนเกิดความรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งเหล่านั้น

๕. อัปมาทการวตา หมายถึง มีความเคารพในความไม่ประมาท คำว่าไม่ประมาทคือความไม่เผอเรอ หลงลืม พลังพลาด บุคคลจะต้องดำรงตนอยู่อย่างมีสติ ไม่ประมาทในวัย ว่าอายุยังน้อย ในความไม่มีโรค ว่าสุขภาพแข็งแรง และในชีวิต ว่าเรายังไม่เป็นอะไร ด้วยการพยายามระมัดระวังใจของตน ไม่ให้ความกำหนัด ชัดเคือง ลุ่มหลง มัวเมาในอารมณ์ทั้งหลายเป็นต้น

๖. ปฏิสันถารการวตา หมายถึง มีความเคารพในการปฏิสันถาร การปฏิสันถาร คือการต้อนรับปราศรัย เป็นหน้าที่ของเจ้าถิ่นที่จะแสดงอัธยาศัยไมตรีต่อคนที่มาสู่สำนักของตนการแสดงปฏิสันถารทำได้ ๒วิธีคือ ๑) อามิสปฏิสันถาร ต้อนรับด้วยวัตถุสิ่งของ มีเครื่องดื่มข้าวปลาอาหาร๒) ธรรมปฏิสันถาร คือต้อนรับให้เหมาะสมแก่ฐานะของแขก ตลอดถึงสนทนาธรรมกล่าวธรรมะด้วยกัน

๓.๓ ความเชื่อในการทำเคราะห์บ้าน

การทำเคราะห์บ้านเป็นการผสมผสานกันของความเชื่อทางพระพุทธศาสนากับความเชื่อดั้งเดิมที่มีมาก่อนถึงแม้ว่าชาวไทยภาคใต้ส่วนใหญ่ยึดพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำท้องถิ่นของตนแต่เนื่องจากความเชื่อทางไสยศาสตร์และศาสนาพราหมณ์ได้ฝังรากลึกลงในจิตมาก่อน แนวคิดและวิถีปฏิบัติหลายประการของชาวไทยภาคใต้จึงปะปนกันทั้งไสยศาสตร์ พราหมณ์และพระพุทธศาสนา ซึ่งอาจแยกได้ ๓ ประเภทดังนี้

๓.๓.๑ ผี ไสยศาสตร์ หมายถึง ผีและอำนาจลึกลับในธรรมชาติหรือที่เราใช้คำว่าไสยศาสตร์ (ไสยะ = ความหลับไหล มัวเมา ตรงข้ามกับคำว่า พุทธะ หมายถึง ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน) เป็นความเชื่อดั้งเดิมของชนชาติไทยที่มีมาก่อนศาสนาพราหมณ์และก่อนที่พุทธศาสนาจะเผยแผ่เข้ามาในดินแดนแถบนี้ ผีในความเชื่อของชาวไทยน่าจะแบ่งทำความเข้าใจง่าย ๆ ออกเป็นประเภทต่าง ๆ คือ

ผีที่เป็นผู้พิทักษ์รักษาหรือเทวดาอารักษ์ เช่น ผีแถน ซึ่งชาวอีสานเชื่อกันว่าเป็นผู้ให้กำเนิดโลก เป็นผู้ที่สามารถดลบันดาลให้ฝนฟ้าตกและข้าวปลาอุดมสมบูรณ์ นอกจากนั้นก็มีผีที่เชื่อว่าสิงสถิตตามธรรมชาติต่าง ๆ เช่น เจ้าป่าเจ้าเขา เจ้าที่เจ้าทาง แม่ธรณี แม่โพสพ รุกขเทวดา นางไม้ และยังมีผีประจำสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น ผีเตา ผีนางดัง ผีนางสาก เป็นต้น ความเชื่อเกี่ยวกับศาลหลักเมืองก็เชื่อว่าผีเทพยดาที่ทำหน้าที่ปกป้องรักษาบ้านเมือง ในชุมชนเล็ก ๆ ตามชนบทมักมีหลักบ้านหรือใจบ้าน (หัวใจหรือศูนย์กลางของบ้าน) มีสัญลักษณ์ (ต่างรูปแบบกันไป) ที่เชื่อว่าศักดิ์สิทธิ์ อยู่กึ่งกลางชุมชนและใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมในหมู่บ้านด้วย ชุมชนบางแห่งเมื่อเจริญขึ้นเป็นตำบลเป็นจังหวัดก็จะมีศาลหลักเมืองเช่นกัน ดังเราได้เห็นอยู่เกือบทุกจังหวัดผีบรรพบุรุษและผีวีรบุรุษ มนุษย์เชื่อว่าเมื่อญาติพี่น้องตายไปแล้ว วิญญาณจะออกจากร่างไปสู่ที่ต่าง ๆ บ้างก็ไปเกิดใหม่ บ้างก็ยังวนเวียนอยู่ในโลกมนุษย์ ผีเหล่านี้คือผีบรรพบุรุษหรือผีปู่ตายาย หรือบางทีก็เรียก ผีเรือน ส่วนผีวีรบุรุษนั้นคือบุคคล เมื่อยังมีชีวิต เป็นคนดีที่มีความเก่งกล้าสามารถเป็นพิเศษ เป็นผู้กล้า เป็นเจ้าเมืองหรือเป็นผู้ก่อตั้งบ้านเมืองหรือนักรบซึ่งเมื่อตายไปก็ยังมีผู้เคารพนับถืออย่างเช่น ผีเจ้าเมืองของชาวไทยใหญ่ในแม่ฮ่องสอน ย่าโมของชาวโคราช พระยาพิชัยดาบหักของชาวอุตรดิตถ์ เจ้าพ่อพญาแลของชาวชัยภูมิหรือเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวของชาวปัตตานี ตลอดจนพระเจ้าตากสินและรัชกาลที่ ๕ ที่มีผู้นับถือกันอย่างแพร่หลายอยู่ในขณะนี้ ทั้งผีบรรพบุรุษและผีวีรบุรุษจัดว่าเป็นผีดีเพราะเป็นผู้คุ้มครองรักษาลูกหลานหรือชาวบ้านชาวเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุข นอกจากนี้แล้วยังคอยควบคุมให้ลูกหลานหรือคนในหมู่บ้านมิให้ทำผิดชนบจารีตประเพณี หากลูกหลานทำผิดประเพณีที่เรียกว่า ชีด (ทางเหนือ) หรือชะล่า (ทางภาคอีสาน) อย่างเช่น ฟันธงทะเลาะวิวาทกัน หรือลูกสาวหลานสาวถูกผู้ชายแตะเนื้อต้องตัวอย่างที่เราเรียกว่า ทำผิดผี คนในครอบครัวก็จะต้องทำพิธีขอขมาต่อวิญญาณผีปู่ย่า หรือปู่ตา เป็นต้น

ความเชื่อทางศาสนาแบบดั้งเดิม หรืออาจเรียกว่าศาสนาชาวบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในและนอกประเทศไทย ความเชื่อดั้งเดิมนี้นักเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ความเชื่อเรื่องผี ขวัญ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ รวมทั้งพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเหล่านี้ เช่น พิธีเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ ผีบ้านผีเมือง การทำขวัญ การรักษาโรคด้วยวิธีการทาง

ไสยศาสตร์รวมไปถึงระบบความคิดเกี่ยวกับกำเนิดจักรวาล ความเชื่อเกี่ยวกับการสัก การทำนายทายทัก เป็นต้น^{๔๓}

การถือผีในประเทศไทยเป็นวัฒนธรรมของคนไทยที่มีมาช้านานและมีผลกระทบต่อภาวะทางสังคมและจิตวิทยาเป็นอันมาก ประเพณีการถือผี ซึ่งเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและศาสนาฮินดู ได้มีมาช้านานแล้ว และไม่จำกัดเฉพาะกับผีของคนที่ยังมีชีวิตอยู่ แต่ยังครอบคลุมถึงสิ่งแวดลอมอื่นๆ ที่ถือว่าศักดิ์สิทธิ์และมีอำนาจวิเศษ เช่น แผ่นดิน ผืนฟ้า แม่น้ำ ภูเขา และต้นไม้^{๔๔} ผีที่ให้คุณ สามารถจำแนกได้เป็น ๔ประเภท คือ ๑.เจ้าพ่อ ๒.หลักเมือง ๓.เสือบ้าน ๔.ผีเรือน ผีทั้ง ๔ประเภทดังที่กล่าว เป็นที่สักการะนับถือของประชาชนตลอดมาจนกลายเป็นการถือผี^{๔๕} แม้ว่าสังคมไทยส่วนใหญ่ ประชาชนนับถือพระพุทธศาสนา ในขณะเดียวกันมีการสวดแทรกและผสมผสานการนับถือผีอยู่ในความเชื่อของศาสนาต่างๆ ด้วย เช่น การทำบุญในพระพุทธศาสนาแล้วกรวดน้ำอุทิศบุญกุศลให้แก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ การสวดคาถาชุมนุมเทวดาก่อนการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา โดยความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่ผสมผสานกับผี “ถึงคนไทยส่วนมากนับถือพุทธ แต่ก็ยังไม่วายจะถือผี จัดพิธีกรรมอะไร เป็นต้องเชิญผีสงเทวดามาร่วม ไม่ยังงั้นไม่สบายใจ เหมือนชาตินิยมผู้ใหญ่มาร่วมสักขีพยาน” ดังคำกล่าวชุมนุมเทวดาที่ว่า “สัคเค กาเม จะ รูปะ คิริสีชะตะเถ จันตะลิกเข วิมานะ” มีความหมายว่า “ขอเชิญเทวดาทั้งหลายซึ่งสถิตอยู่ในสวรรค์ชั้นกามภพ ในชั้นรูปภพ สิ่งสถิตอยู่บนยอดเขา และที่หุบเขา”

นอกจากเรื่องผีแล้วเราไม่อาจปฏิเสธได้ว่า ไทยเป็นประเทศที่มีพุทธศาสนิกชนผู้นับถือพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนถึงร้อยละ ๙๕ จากหนังสือพระพุทธศาสนาในประเทศไทย : เอกภาพในความหลากหลาย ชี้ให้เห็นว่า แม้ชาวไทยส่วนใหญ่จะนับถือพระพุทธศาสนาเถรวาท แต่ก็มีแนวคิดแนวปฏิบัติแตกต่างกัน โดยจำแนกออกเป็นพระพุทธศาสนาแบบจารีตนิยม พระพุทธศาสนาแบบประชานิยม พระพุทธศาสนาแบบพัฒนาสังคม และพระพุทธศาสนาแบบปัญญานิยม ทั้งนี้ความ

^{๔๓} นฤมล ใหญ่ชีระนันท์, รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ ชุดโครงการประเมินสถานภาพการศึกษา ความเชื่อและพิธีกรรม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), (๒๕๔๑), หน้า ๖

^{๔๔} ศรีศักร วัลลิโภดม, การถือผีในเมืองไทย, (ศิลปวัฒนธรรม, กุมภาพันธ์, ๒๕๒๓), หน้า ๘.

^{๔๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖.

แตกต่างของพระพุทธศาสนาแบบต่างๆ ในสังคมไทย อาจพิจารณาได้จากปรัชญาความเชื่อที่เป็นพื้นฐานของประเพณีพิธีกรรม ศิลปะและสิ่งสร้างสรรค์ที่ปรากฏ^{๔๖}

สวนเรื่องภูตผีปีศาจที่มีพลังอำนาจ จนสามารถเข้าสิงมนุษย์ได้หรือสามารถติดต่อกับมนุษย์ได้ก็มีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกเช่นเดียวกัน ดังแสดงไว้ดังนี้

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งถูกผีเข้า ภิกษุอีกรูปหนึ่งทุบตีทานจนถึงแก่มรณภาพ^{๔๗}

อันตราย ๑๐ ประการ...สมัยนั้น พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงโดยย่อ เมื่อไม่มีอันตราย...พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อไม่มีอันตราย ไม่พึงยก ปาติโมกข์ขึ้นแสดงโดยย่อ ภิกษุสงฆ์หมู่ใดยกขึ้นแสดงตออาบัติทุกกฏ ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีอันตราย เราอนุญาตให้ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงโดยย่อ” อันตรายทั้งหลาย มีดังต่อไปนี้ ๑) พระราชาเสด็จมา ๒) โจรมาปล้น ๓) ไฟไหม้ ๔) น้ำหลากมา ๕) คนมามาก ๖) ผีเข้าภิกษุ ๗) สัตว์ร้ายเข้ามา ๘) งูร้ายเลื้อยเข้ามา ๙) ภิกษุจะถึงเสียชีวิต ๑๐) มีอันตรายแกพรหมจรรย์^{๔๘}

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเป็นไข้เพราะถูกอมมนุษย์เข้าสิงอาจารย์และอุปัชฌาย ช่วยกันรักษา ภิกษุนั้น แต่ไม่สามารถรักษาให้หายได้ ภิกษุนั้นเดินไปที่ร้านขายหมูแล้วกินเนื้อดิบ ดื่มเลือดสดๆ โรคอมมนุษย์เข้าสิงของภิกษุนั้นจึงสงบ ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไป กราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ. พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเนื้อดิบ เลือดสด ในเมื่อมีโรคอมมนุษย์เข้าสิง”^{๔๙}

ในบริบทที่ได้ยกมาแสดงตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เรื่องผีจัดว่าเป็นพลังอำนาจภายนอกและมีอิทธิพลต่อมนุษย์ได้ และเรื่องเรื่องผีสางเทวดาที่สามารถติดต่อกับมนุษย์เช่น พระพุทธเจ้าและพระสาวก ก็มีหลักฐานในพระไตรปิฎกเช่นกัน ดังจะได้กล่าวต่อไป คือ พระพุทธเจ้ากับผีสางเทวดา^{๕๐} (โลกวิญญูณ / โอปปาติกะ)

^{๔๖} ภัทรพร สิริกาญจน, พระพุทธศาสนาในประเทศไทย : เอกภาพในความหลากหลาย, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, (๒๕๕๓), หน้า ๙๙-๑๐๐.

^{๔๗} วิ.ม. (ไทย) ๑/๑๘๘/๑๗๒.

^{๔๘} วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๓๔/๓๗๗.

^{๔๙} วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๖๔/๔๙.

^{๕๐} ที.ส. (ไทย) ๙/๒๑๑/๗๒.

พระพุทธเจ้าได้สัมผัสพบเห็น พุทธคุณ ถกปัญหาธรรมะ สอนธรรมะ ตอสู้กับวิญญูณของมารที่มาผจญ บวชให้วิญญูณที่มาฝากตัวเป็นสาธุศิษย์ ดังนี้ เป็นต้น ในโอกาสนี้จะกล่าวถึงเฉพาะที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เช่น ท้าวสหัมบดีพรหมได้กราบทูลพระพุทธเจ้า เพื่อขอให้พระพุทธเจ้าแสดงธรรมอนุเคราะห์แก่มนุษย์สัตว์โลกทั้งหลาย คำกราบทูลก็ได้ถูกดัดแปลงมาเป็นคำ อารานาธรรมว่า พรหมะ จะ โลกาธิปัตติ สหัมปะติกัตถัญชะลี ฯลฯ^{๕๑} เทวดา เทพ พรหม เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ก่อนปรินิพพาน ในระหว่างนั้นมีพระเถระเจ้าชื่อ อุปวาณะ อยู่ถวายงานพัดเฉพาะพระพักตร์ของพระพุทธเจ้าพระพุทธเจ้าได้สั่งให้พระอุปวาณะ หลีกออกไปยืนขวางทาง เพราะเทวดาเทพ พรหมขอร้องจะเข้ามาเฝ้ากับพระพุทธเจ้าบ้าง พระอรหันตเถระเจ้าอยู่ด้วย ณ ที่นั้น เมื่อได้ยินพระพุทธเจ้าตรัสเช่นนั้น จึงสงสัยและทูลถาม พระพุทธเจ้าว่าเทพยดามีจิตเป็นอย่างไร มีสภาวะเป็นอย่างไร พระพุทธเจ้าตรัสว่า เทพยดา จากหมื่นจักรวาล (๑๐ โลกธาตุ) มาขอเข้าเฝ้า ต่างก็กล่าวว่าพระพุทธเจ้าจะปรินิพพานเร็ววันกนาเสียดาย สำหรับเทพยดาที่ปราศจากกิเลสตัณหาแล้ว ผู้บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน สกทาคามี หรือ พระอนาคามี ย่อมมีสติสัมปชัญญะอดกลั้น และกล่าวว่าสังขารธรรมทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ พระพุทธเจ้าทรงแสดงประวัติแห่งเทพยดาที่มาประชุมในครั้งนั้นแก่พระอรหันต์^{๕๒}

จากเหตุการณ์ดังกล่าวข้างต้น เป็นการยกตัวอย่าง เรื่องวิญญูณที่มีความสัมพันธ์กับสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งมีเทพ พรหม เทวดา และมาร และยังมีปรากฏในอีกหลายเล่มดังต่อไปนี้

ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท มีหลายตอนได้ระบุถึงวิญญูณที่สัมผัสพระพุทธเจ้า โดยการพูดคุย โดยการให้เห็นด้วยตาเนื้อ หูเนื้อและญาณ เป็นต้น ดังนี้

๑. เทวดาสังยุตต์^{๕๓} ประมวลเรื่องเทวดา(วิญญูณ) ที่ไปเฝ้าทูลถามปัญหาต่อพระพุทธเจ้า มีทั้งหมด ๘๑ สูตร หรือ ๘๑ ครั้ง และได้แสดงคำถามคำตอบไว้อย่าง

๒. เทวปุตตสังยุตต์^{๕๔} ประมวลเรื่องเทพบุตร (วิญญูณ) ที่ไปเฝ้าทูลถามปัญหาต่อพระพุทธเจ้า มีทั้งหมด ๓๐ สูตร หรือ ๓๐ ครั้ง และได้แสดงคำถามคำตอบไว้อย่าง

^{๕๑} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๗๒/๒๒๙-๒๓๒

^{๕๒} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๐๐/๑๔๙

^{๕๓} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑/๑

๓. มารสังยุตต์^{๕๕} ประมวลเรื่องมาร (วิญญาน) ซึ่งไปปรากฏภายในลักษณะต่างๆ กัน บางครั้งได้มีการโต้ตอบกับพระพุทธเจ้า บางครั้งมิได้พูดจากัน บางครั้งได้กล่าวภาษิต มีทั้งหมด ๒๕ สุตร หรือ ๒๕ ครั้ง

๔. พรหมสังยุตต์^{๕๖} ประมวลเรื่องพรหม (วิญญาน) แสดงการที่พระพรหมมาเฝ้า พระพุทธเจ้า พระองคตรัสภาษิตโต้ตอบกัน มี ๑๕ สุตร หรือ ๑๕ ครั้ง

๕. ยักขสังยุตต์^{๕๗} ประมวลเรื่องยักข (วิญญาน) ที่มาเฝ้าพระพุทธเจ้า พระองคได้ตรัส โต้ตอบ มีทั้งสิ้น ๑๒ สุตร หรือ ๑๒ ครั้ง

๖. สักกสังยุตต์^{๕๘} ประมวลเรื่องท้าวสักกะ(พระอินทร์) จอมเทพชั้นดาวดึงส์ที่มาเฝ้า พระพุทธเจ้า ๒๕ สุตร หรือ ๒๕ ครั้ง

การกล่าวถึงการสื่อสารกันระหว่างเทวดา ยักษ์มารพรหมกับพระพุทธเจ้ามี ๖ พระสูตรคือ มหาปทานสูตร^{๕๙} มหาปริณีพพานสูตร^{๖๐} ขนวกสูตร^{๖๑} มหาโควินทสูตร^{๖๒} มหาสมยสูตร^{๖๓} และสักกปสูตร^{๖๔}

การกล่าวถึงท้าวฆาฬราชทั้ง ๔^{๖๕} พร้อมบริวารยกทัพเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าขณะประทับ ณ เขาคิชฌกูฏ ถวายมนต์ชื่ออาถรรพณ์ปริตรเพื่อให้พุทธบริษัทสวดป้องกันตัวจากหลาภัยพาล และยั้งรวมถึงเรื่องเทวดาและเปรตในวิมานวัตถุรวมเรื่องเทวดาไว้ ๘๕ เรื่อง^{๖๖} ในเปตวัตถุรวมเรื่องเปรตไว้

^{๕๕} ส.ส.(ไทย) ๑๕/๘๒/๘๗

^{๕๕} ส.ส.(ไทย) ๑๕/๑๔๗/๑๘๗

^{๕๖} ส.ส.(ไทย) ๑๕/๑๗๒/๒๒๙

^{๕๗} ส.ส.(ไทย) ๑๕/๒๓๔/๓๓๗

^{๕๘} ส.ส.(ไทย) ๑๕/๒๕๗/๓๗๕

^{๕๙} ที.ม.(ไทย) ๑๐/๑-๙๔/๑-๕๖.

^{๖๐} ที.ม.(ไทย) ๑๐/๑๓๑-๒๔๐/๗๗-๑๘๐.

^{๖๑} ที.ม.(ไทย) ๑๐/๒๗๓-๒๙๒/๒๐๕-๒๒๖.

^{๖๒} ที.ม.(ไทย) ๑๐/๒๙๓-๓๓๐/๒๒๗-๒๕๘.

^{๖๓} ที.ม.(ไทย) ๑๐/๓๓๑-๓๔๓/๒๕๙-๒๗๒.

^{๖๔} ที.ม.(ไทย) ๑๐/๓๔๔-๓๗๑/๒๗๓-๓๐๐.

^{๖๕} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๗๕-๒๙๕/๒๑๙-๒๔๖.

^{๖๖} พ.เปต.(ไทย) ๒๖/๑-๑๒๘๙/๑-๑๖๕.

๕๑ เรื่อง^{๖๗} ทั้งยังกล่าวถึงเรื่องมารเข้าสิงพรหมชั้นปาริสาชชา ให้ขัดขวาง การแสดงธรรมของ พระพุทธเจ้า^{๖๘} และการคุกคามของมาร ที่ไปเข้าทองพระโมคคัลลานะ เพื่อทำลายทานแต่ไม่เป็นผล^{๖๙}

ตามที่พระพุทธเจ้าและพระอริยสาวกได้นำเรื่องนี้มาแสดงแก่พุทธบริษัท ประสงค์จะให้ ทราบถึงความเป็นธรรมดา ธรรมชาติของวิญญูณที่มีอยู่จริง ย่อมมีวิชา ตัณหา อุปาทาน สัญญา เวทนา เช่นเดียวกับมนุษย์ เพื่อให้พุทธบริษัทได้ทราบถึงธรรมะที่ได้ตรัสสั่งสอนแก่ วิญญูณระดับ ต่าง ๆ ซึ่งวิญญูณเหล่านั้นได้เข้าใจและบรรลุธรรมสูงขึ้นตามลำดับ มิให้พระภิกษุยึดถือเอาวิญญูณ เป็นสรณะ หรือเป็นครูที่จะนำไปสู่มรรคผลนิพพาน ให้นับถือพระพุทธ พระธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสติ พุทธบริษัทฝ่ายฆราวาสยังต้องยึดถือเคารพเมตตาต่อวิญญูณโดยการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ โดย การกราบไหว้เคารพสักการะ โดยการอาศัยซึ่งกันและกัน ระหว่างมนุษย์กับวิญญูณ กรรมเป็นเหตุ ปัจจัยภายในตน การได้รับอนุเคราะห์จากเทวดา เทพ พรหม ให้ได้รับความเจริญอยู่เสมอนั้นเป็น เหตุปัจจัยภายนอก มนุษยย่อมมีกรรมเป็นสมบัติของตน มาร เทวดา เทพ พรหม คอยช่วยเหลือตาม ความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน กรรมเป็นเหตุปัจจัย ภายใน วิญญูณเป็นเหตุปัจจัยภายนอก

อบาย^{๗๐} ภูมิกำเนิดที่ปราศจากความเจริญมี ๔ อย่าง คือ ๑.นิรยะนรก ๒.ตริจฉานโยนิ กำเนิดตริจฉาน ๓.ปัตติวิสัยภูมิแห่งเปรต ๔.อสุรกายพวกอสุรกาย

โดยปกติแล้วเมื่อกล่าวถึงอบายภูมิอันเป็นภาวะหรือสถานที่อันปราศจากความเจริญนั้น คนส่วนมากมักนึกถึงแต่ภูมิของนรกอันเป็นที่อยู่ของเหล่าสัตว์นรกเท่านั้นแต่โดยความเป็นจริงแล้ว อบายภูมินั้นจะมีอยู่ ๔ ประเภทอันประกอบไปด้วย

๑. นิรยะนรกคือสภาวะที่ไม่มีความสุขความเจริญ, ภาวะเร่าร้อนกระวนกระวาย
๒. ตริจฉานโยนิกำเนิดตริจฉาน, พวกมีดมีงาเฆลา
๓. ปัตติวิสัยแดนเปรต, ภูมิแห่งผู้หิวกระหายไร้สุข
๔. อสุรกายพวกอสุร, พวกหวาดหวั่นไร้ความรื่นเริง^{๗๑}

^{๖๗} พ.ป.ต.(ไทย) ๒๖/๑-๘๘๔๑๑๖๗-๓๐๐.

^{๖๘} ม.ม.(ไทย) ๑๒/๕๐๒/๕๓๘-๕๓๙.

^{๖๙} ม.ม.(ไทย) ๑๒/๕๐๖-๕๑๒/๕๔๕-๕๕๐.

^{๗๐} พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, ๒๕๔๖.

ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาทได้กล่าวว่า เปรตเหล่านี้มีรูปร่างและลักษณะการเสวยทุกข์เวทนาจะแตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกรรม(การกระทำ) ของแต่ละบุคคล เช่น เปรตบางคนเมื่อครั้งเป็นมนุษย์เคยประกอบอาชีพฆ่าสัตว์ตัดชีวิตเป็นอาจินหลังจากหมดอายุขัยในนรกแล้ว ก็ไปอุบัติเป็นเปรตที่มีรูปร่างเป็นก้อนเนื้อให้นกกาจิกแทะกลางอากาศเปรตบางคนมีรูปร่างสวยงามแต่กลิ่นปากเน่าเหม็นคลุ้งเพราะในสมัยมีชีวิตอยู่แม้จะประกอบกุศลกรรมบ้าง (ทำให้ร่างกายสวยงาม) แต่ปากคอระรานชอบด่าว่าผู้ทรงศีลเลยเกิดมาเป็นเปรตรูปร่างสวยงามแต่ปากเหม็น เป็นต้น

สรุปว่า รูปร่างของเปรตแต่ละตัวล้วนแตกต่างกันไปตามอำนาจปรุงแต่งของกรรมที่ตนทำไว้นั้นเองหาใช่มีแต่เปรตตัวสูงเท่าต้นตาล ปากเท่ารูเข็ม อย่างที่คนทั่วไปเข้าใจเท่านั้นไม่ในพระไตรปิฎกมีเรื่องราวของเหล่าสาวกทั้งบรรพชิตและฆราวาสมากมายที่ได้พบเห็นเปรตและมีโอกาสได้สนทนาค้นคว้าในการสนทนาส่วนใหญ่เปรตก็มักจะเล่าถึงเหตุผลของการที่ตนเองต้องมาเกิดเป็นเปรตรับทุกข์ทรมานและมีสภาพที่น่าสมเพชเวทนาเช่นนี้ ว่าเกิดจากในสมัยที่ตนเป็นมนุษย์ได้กระทำความชั่วอะไรไว้บ้างและในตอนท้ายของการสนทนาเปรตก็มักจะขอร้องให้มนุษย์ที่ตนสนทนาค้นคว้าให้ช่วยทำบุญให้ทานอุทิศส่วนกุศลไปให้เปรตบ้าง เมื่อเปรตเหล่านี้ได้รับการอุทิศส่วนกุศลจากมนุษย์แล้วชีวิตของตนก็พ้นจากความทุกข์เวทนาจากเศษกรรมที่ยังเหลืออยู่ มีความปิติยินดี ไปอุบัติเป็นสัตว์โอปปาติกะชนิดใหม่ที่ดีขึ้นเช่น เทวดา เป็นต้น

ในสมัยพุทธกาลพระพุทธองค์เองก็ทรงไม่สนับสนุนให้ชาวพุทธไปเที่ยววุ่นวายกับเรื่อง "เปรต" ให้เสียเวลา เพราะเรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องของประสบการณ์เฉพาะตนที่ไม่สามารถจะนำไปยืนยันหรือพิสูจน์ให้ทุก ๆ คนได้เห็นตามได้อีกทั้งการที่ไปวุ่นวายเรื่องเหล่านี้ยังเป็นการเสียเวลาไม่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรมให้พ้นทุกข์อีกด้วยยกตัวอย่างกรณีท่านพระมหาโมคคัลลานะที่เล่าให้เพื่อนภิกษุฟังว่าตนมองเห็นเปรตที่เขาขีดขูดเพียงเท่านั้นเอง บรรดาเพื่อนพระภิกษุหลายรูปที่ไม่สามารถเห็นตามได้ต่างก็เพ่งโทษพระมหาโมคคัลลานะว่ากล่าวอวดอุตตริมนุสสธรรม (อวดคุณวิเศษว่าตนมีตาวิเศษสามารถมองเห็นเปรตได้อะไรทำนองนี้) จนพระพุทธองค์ต้องมาช่วยตรัสรับรองความบริสุทธิ์ใจของพระมหาโมคคัลลานะว่าสิ่งที่พระมหาโมคคัลลานะท่านได้เล่าให้ฟังนั้น เป็นสิ่งที่ท่านได้เห็นมากับตาจริง ๆ ท่านไม่มีเจตนาที่จะอวดฤทธิ์แต่อย่างใด จึงไม่ต้องอาบัติแม้พระพุทธองค์เองก็ตรัสว่า ท่านก็เคยได้เห็นเปรตเช่นเดียวกันแต่การที่ท่านไม่ได้เล่าให้ใครฟังก็เพราะว่าการกระทำเช่นนั้นจะก่อให้เกิด

^{๗๑} พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่๑๗, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๕๐.

ความแคลงใจสงสัยสำหรับผู้ที่ไม่มีความเชื่ออันจะก่อให้เกิดผลเสีย คือ ทำให้เขาไม่ศรัทธาในสาระสำคัญในพุทธศาสนาอีกต่อไปผู้นั้นจะเสียประโยชน์หมดโอกาสไปเปล่า ๆ ดังจะขอยกพระพุทธดำรัสดังกล่าวมาอย่างดังต่อไปนี้

“ภิกษุทั้งหลายพากันดำหนิ ประณาม โพนทนาว่า “พระมหาโมคคัลลานะกล่าวอวดอุตตริมนุสสธรรม” ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมารับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลายสาวกทั้งหลายที่มีจักขุญาณก็ยังมีอยู่ เพราะสาวกที่รู้ที่เห็นนี้เป็นพยานได้ เมื่อก่อนเราก็เห็นมังสปิณฑเปรตนั้นแต่ไม่พยากรณ์ เพราะการพยากรณ์นั้นจะไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูลข้าจะเป็นทุกข์ยาวนาน แก่ผู้ที่ไม่เชื่อเรา ภิกษุทั้งหลาย เปรตนั้นเคยเป็นคนฆานกในกรุงราชคฤห์ เพราะผลกรรมนั้น จึงตกนรกหมกไหม้อยู่หลายร้อยปี หลายพันปี หลายแสนปีแล้วได้มีอัตภาพเช่นนี้ เพราะเศษกรรมที่ยังเหลือโมคคัลลานะกล่าวจริงจึงไม่ต้องอาบัติ”^{๗๒}

สำหรับเปรตที่ปรากฏในคัมภีร์โลกบัญญัติปกรณ์มีภูมิอาศัยใกล้เคียงกับมวลหมู่มนุษย์มากที่สุด ในบรรดาเปรตทั้งหลายและยังมีชื่อเรียกอย่างอื่นอีกว่าทวาทสวรีเปรตบางพวกก็มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งแต่ว่าทั้งหมดนี้อยู่บนพื้นแผ่นดินในมนุษย์โลกนี้ส่วนมากอาศัยอยู่ที่เชิงเขาหิมาลัยบางจำพวกสามารถบริโภคอาหารหยาบได้คล้ายมนุษย์แต่ล้วนเป็นอาหารปฏิกุลตามสภาพที่กรรมจัดสรรไว้มีจำนวน ๑๒ ประเภท คือ^{๗๓}

(๑) วันตาสาเปรตคือเปรตที่มีความอดอยากหิวกระหายเป็นกำลังดำรงชีพอยู่ได้ด้วยตุตกินเสลดและน้ำลายของมนุษย์ที่ถมไว้เป็นอาหาร

(๒) กุณขาทเปรตหรือกุณปาสเปรตคือเปรตที่กินซากศพของมนุษย์และสัตว์ที่เหม็นเน่าแล้วเป็นอาหาร

(๓) คูขาทเปรตคือเปรตที่กินอุจจาระอันเหม็นเน่าของมนุษย์และสัตว์เป็นอาหาร

(๔) อัคคีชาลมุขเปรตคือเปรตที่มีเปลวไฟลุกไหม้อยู่ในปากและแลบออกมาจากนอกปาก

(๕) สุจิมุขเปรตคือเปรตที่มีเท้าใหญ่มีคอยาวแต่มีปากเท่ารูเข็ม

^{๗๒} (วิ.มหา.(ไทย) ๑/๒๒๙/๒๒๓

^{๗๓} พระครูใบฎีกาเฉลิมพล อริยวโส(คำเชื้อ), ศึกษาวิเคราะห์บุพเพตพลีที่ปรากฏในคัมภีร์ใบลานล้านนา: กรณีศึกษาคัมภีร์เปตตพลีฉบับวัดหลวงราชสันฐาน, **พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต** (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา), ๒๕๕๔. หน้า ๑๑ – ๑๓.

(๖) ตัณหาชิตาเปรตหรือตัณหักกุติเปรตคือเปรตที่มีร่างกายผ่ายผอมและอดอยากถูกความหิวแผดเผาอยู่เสมอ

(๗) นิขณามักกาเปรตหรือสุนิขณามกเปรตคือเปรตที่มีรูปร่างดุจดั่งเสาและต้นไม้ที่ถูกไฟไหม้สูงชะลูดตาหะมีน

(๘) สัพพังคาเปรตหรือสตัถังคเปรตคือเปรตที่มีร่างกายใหญ่โตเล็บมือและเล็บเท้ายาวและคมเหมือนมีดและดาบแต่องุ้มเหมือนตะขอเหมือนเบ็ด

(๙) ปัพพัตตคเปรตคือเปรตที่มีร่างกายใหญ่โตปานภูเขาวেলাกกลางคืนถูกไฟลุกไหม้โชติโชนเวลากลางวันมีควันไฟเป็นไอกรุ่นอยู่รอบตัว

(๑๐) อชครเปรตหรืออชครังคเปรตคือเปรตที่มีรูปร่างเป็นงูเหลือมแต่ถูกไฟไหม้ทั่วร่างกายทั้งกลางวันและกลางคืน

(๑๑) เวมานิกเปรตคือเปรตที่มีวิมานเป็นที่อาศัยแต่ต้องเสวยสุขและทุกข์สลับช่วงกันไป บางเวลาเสวยสุขราวกับเทวดาบางเวลาก็เสวยทุกข์เวทนาอันเผ็ดร้อนตามสมควรแก่อกุศลกรรมที่ได้กระทำไว้

(๑๒) มหิทธิกเปรตคือเปรตที่มีฤทธิ์มากและมีรูปร่างดงามราวกับเทวดาแต่อดอยากหิวโหยยิ่งนักเที่ยวแสวงหาของปฏิกูลต่างๆ มากินเป็นอาหาร

สำหรับประเภทของเปรตที่ปรากฏในอรรถกถาพระสูตรและอรรถกถาพระอภิธรรมมีอยู่หลายแห่งด้วยกันแต่ไม่ปรากฏว่ามีในคัมภีร์พระไตรปิฎกอันเป็นคัมภีร์หลักมีอยู่ ๔ ประเภทด้วยกันคือ

(๑๓) พรทัตตูปชีวิกเปรตหรือพรทัตตูปชีวีเปรตคือเปรตที่ดำรงชีวิตโดยอาศัยทานที่ญาติมิตรอุทิศให้จากโลกมนุษย์ไม่สามารถแสวงหาอาหารมาบำบัดผ่อนคลายความหิวกระหายของตนเองได้

(๑๔) ขุปปิปาสิกเปรตคือเปรตที่หิวข้าวและกระหายน้ำเป็นกำลังถูกความหิวกระหายบีบคั้นอยู่เสมอ

(๑๕) นิขณมัตถิกเปรตคือเปรตที่ถูกไฟแผดเผาให้เร่าร้อนอยู่เสมอเนื่องเพราะมีเปลวไฟลุกไหม้อยู่ในปาก

(๑๖) กากัญจิกเปรตคือเปรตที่เป็นอสุรามีชื่อเรียกว่ากาสัญจิกาสูรมีรูปร่างสูงมากแต่มีเรียวเรียวอ่อนเพราะมีเลือดและเนื้อน้อยนัยน์ตาเหลือกกล่นออกมานอกเบ้าเหมือนตาปูและมีปากเท่ารูเข็มอยู่กลางศีรษะ

เปรตในคัมภีร์มหาวิภังค์แห่งพระวินัยปิฎกและลักษณะสังยุตแห่งสังยุตตนิกายสำหรับในคัมภีร์มหาวิภังค์แห่งวินัยปิฎกและลักษณะสังยุตแห่งสังยุตตนิกายจะมีด้วยกัน ๒๑ ประเภทอันประกอบไปด้วย

(๑๗) อัญญิสสังขลิกเปรตคือเปรตที่มีแต่กระดูกต่อกันเป็นท่อนๆแต่ไม่มีเนื้อหนัง

(๑๘) มังสเปสิเปรตคือเปรตที่มีแต่เนื้อแต่ไม่มีกระดูก

(๑๙) มังสปิณฑเปรตคือเปรตที่มีเนื้อเป็นก้อน

(๒๐) นิจวิเปรตคือเปรตที่มีแต่เนื้อแดงๆแต่ไม่มีผิวหนังหุ้มเนื้อ

(๒๑) อสิโลมเปรตคือเปรตที่มีขนเป็นพระขรรค์

(๒๒) สัตติโลมเปรตคือเปรตที่มีขนเป็นหอก

(๒๓) อสุโลมเปรตคือเปรตที่มีขนยาวเป็นลูกธนู

๒๔) สุกฺขิโลมเปรตคือเปรตที่มีขนเป็นเข็ม

(๒๕) ทุติยสุกฺขิโลมเปรต (สุกฺขกเปรต) คือเปรตที่มีขนเป็นเข็มอีกจากพวกหนึ่ง

(๒๖) กุมภกัณฑเปรตหรืออันทภารีเปรตคือเปรตที่อันทะใหญ่โตมาก

(๒๗) คุณนิมฺมุคคเปรตคือเปรตที่จมอยู่ในหลุมอุจจาระ

(๒๘) คุณขาทีเปรตคือเปรตที่กินอุจจาระเป็นอาหาร

(๒๙) นิจฉวิตถิเปรตคือนางเปรตที่ไม่มีหนังห่อหุ้มเนื้อ

(๓๐) มังคุสิตถิเปรตหรือทุคคัณธเปรตคือเปรตที่มีกลิ่นเหม็นเน่า

(๓๑) โอกลิณีเปรตคือเปรตที่มีร่างกายถูกไฟเผาไหม้จนเป็นถ่านไฟหล่นร่วงลง

(๓๒) อสิสกพันธเปรตหรืออสิสจฉินนเปรตคือเปรตที่ไม่มีศีรษะ

(๓๓) ภิกขุเปรตคือเปรตที่มีรูปร่างเหมือนภิกษุ

(๓๔) ภิกขุณีเปรตคือเปรตที่มีรูปร่างเหมือนภิกษุณี

(๓๕) สิกขมานาเปรตคือเปรตที่มีรูปร่างเหมือนสิกขมานา

(๓๖) สามเณรเปรตคือเปรตที่มีรูปร่างเหมือนสามเณร

(๓๗) สามเณรีเปรตคือเปรตที่มีรูปร่างเหมือนสามเณรี^{๗๔}

แสดงให้เห็นว่า เปรต นั้น คือสัตว์ชนิดหนึ่งที่เกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องอาศัยมารดาบิดา (โอปปาติกะ) ท่านว่าเปรตเกิดจากคนเราในสมัยที่เป็นมนุษย์ ชอบประกอบอกุศลกรรมเป็นอาจิน หลังจากที่ได้ตายไปแล้ว และไปอุบัติเป็นสัตว์นรกเสวยทุกข์เวทนาเป็นเวลานานแสนนาน พอหมดอายุขัยจากนรกแล้วด้วยเศษอกุศลกรรมที่ยังเหลืออยู่ก็จะส่งผลให้ไปอุบัติเป็นชีวิตใหม่อีกรูปแบบหนึ่ง เพื่อเสวยทุกข์เวทนาบนโลกมนุษย์ มีชื่อเรียกว่า "เปรตวิสัย"

อสุรกาย^{๗๕} อสูร หรือ อสุรกายหมายถึงอบายภูมิภูมิหนึ่งที่เป็นที่เกิดของผู้กระทำอกุศลกรรมไว้เป็นอบายภูมิที่ไม่ทุกข์ทรมานเหมือนนรกหรือเปรตแต่สัตว์ที่เกิดในภูมินี้ไม่มีความร่าเริง ไม่มีความเจริญสถานที่อยู่ใกล้มนุษย์แต่กำเนิดเป็นอสุรกาย

อสุรกาย “พวกอสูร”, ภูพแห่งสัตว์เกิดในอบายพวกหนึ่ง เป็นพวกสะดุ้ง หวาดหวั่นไร้ความรื่นเริง

พระสูตรในปาฏิกสูตร “สุนักขัตตะ นักบวชเปลือยโกรักขัตติยะ ที่เธอเข้าใจว่าเป็นสมณะผู้เป็นพระอรหันต์ชั้นดีนั้น อีก ๗ วัน จักตายด้วยโรคอสกสะแล้วจักไปเกิดในหมู่สุรช็อกกาลกัญชิกาซึ่งต่ำต้อยกว่าหมู่สุรทุกประเภทและคนจักนำศพนั้นไปทิ้งที่ป่าช้าชื่อวีรณตถัมภกะ ถ้าเธอประสงค์จะรู้พึงเข้าไปหานักบวชเปลือยโกรักขัตติยะแล้วถามว่า ‘ท่านโกรักขัตติยะ ท่านทราบคติของตนหรือ’ เป็นไปได้ที่เขาจักตอบว่า ‘ท่านสุนักขัตตะ เราทราบคติของเรา คือจะไปเกิดในหมู่สุรช็อกกาลกัญชิกาซึ่งต่ำต้อยกว่าหมู่สุรทุกประเภท’”^{๗๖}

^{๗๔} พระมหาสุพนฺธ์ คำน้อย, “การศึกษาวิเคราะห์คำสอนเรื่องการอุทิศส่วนบุญในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๘๒-๑๘๓.

^{๗๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์

^{๗๖} ที.ปา.(ไทย)๑๑/๗/๘

พระสูตรในชาณฺสโสณีสสูตร “บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ฯลฯ เป็นมิจฉาภิภูมิจึง
หลังจากตายแล้วเขาย่อมไปเกิดในภูมิแห่งเปรต เลี้ยงอัตภาพอยู่ในภูมิแห่งเปรตนั้น ดำรงอยู่ในภูมิแห่ง
เปรตนั้นด้วยอาหารของเหล่าสัตว์ผู้เกิดในภูมิแห่งเปรต หรือเลี้ยงอัตภาพอยู่ในภูมิแห่งเปรตนั้น ดำรง
อยู่ในภูมิแห่งเปรตนั้นด้วยปติทานมัยกุศล จากมนุษย์โลกนี้ที่มีมิตร อำมาตย์ หรือญาติสาโลหิตของตน
อุทิศให้”^{๗๗}

พระสูตรจากวัฏฏปมสูตร “ภิกษุทั้งหลาย ช่างย้อมผ้าจะพึงนำผ้าที่สกปรก เประอะเปื่อน
ใส่ลงในน้ำย้อมสี คือ สีเขียว สีเหลือง สีแดง หรือสีชมพู ผ้าผืนนั้นจะพึงเป็นผ้าที่ย้อมได้ไม่ดี มีสีไม่
สดใส ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะผ้าผืนนั้นเป็นผ้าที่ไม่สะอาด แม้ฉันใด เมื่อจิตเศร้าหมอง ทุกคติ”^{๗๘}

สัตว์นรก

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เหล่านายนิรยบาลจะโยนสัตว์นั้นเข้าไปในมหานรกก็มหา
นรกนั้นแล มีสี่มุมสี่ประตู แบ่งไว้โดยส่วนเท่ากันมีกำแพงเหล็กล้อมรอบครอบไว้ด้วยแผ่น
เหล็กพื้นของนรกใหญ่นั้นล้วนแล้วด้วยเหล็ก ลูกโพล่ง แผ่ไปตลอดร้อยโยชน์รอบด้าน
ประดิษฐานอยู่ทุกเมื่อ. ดูก่อนภิกษุทั้งหลายและมหานรคนั้นมีเปลวไฟพลุ่งจากฝาด้านหน้าจด
ฝาด้านหลังพลุ่งจากฝาด้านหลังจดฝาด้านหน้า พลุ่งจากฝาด้านเหนือจดฝาด้านใต้พลุ่งจากฝาด้าน
ด้านได้จดฝาด้านเหนือ พลุ่งขึ้นจากข้างล่างจดข้างบนพลุ่งจากข้างบนจดข้างล่าง สัตว์นั้นจะ
เสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้าเจ็บแสบอยู่ในมหานรคนั้น และยังไม่ตายครบเท่าบาปกรรมยังไม่
สิ้นสุด.”^{๗๙}

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ย่อมมีสมัยที่ในบางครั้งบางคราวโดยล่วงระยะเวลานาน
ประตูด้านหน้าของมหานรกเปิด. สัตว์นั้นจะรีบวิ่งไปยังประตูนั้นโดยเร็วยอมถูกไฟไหม้ผิวไหม้
หนังไหม้เนื้อไหม้เอ็นแม้กระดูกทั้งหลายก็เป็นควันตลบแต่อวัยวะที่สัตว์นั้นยกขึ้นแล้วจะกลับ
คงรูปเดิมทันทีและในขณะที่สัตว์นั้นใกล้จะถึงประตูประตูนั้นจะปิดสัตว์นั้นยอมเสวยเวทนา

^{๗๗} อ.ทสก.(ไทย) ๒๔/๑๗๗/๓๒๖.

^{๗๘} ม.ม. (ไทย) ๔/๗๐/๖๒

^{๗๙} ม.อ.(ไทย) ๓/๕๑๔/๑๙๘

อันเป็นทุกข์กล้าเจ็บแสบอยู่ในมหารกนั้นและยังไม่ตายตราบเท่าบาปกรรมนั้นยังไม่สิ้นสุด.”^{๘๐}

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลายย่อมมีสมัยที่ในบางครั้งบางคราวโดยล่วงระยะเวลานาน ประตูด้านหลังของมหารกนั้นเปิด ฯลฯ ประตูด้านเหนือเปิด ฯลฯ ประตูด้านใต้เปิดสัตว์นั้น จะรีบวิ่งไปยังประตูนั้นโดยเร็วย่อมถูกไฟไหม้ผิวไหม้หนังไหม้เนื้อไหม้เอ็นแม้กระดูกทั้งหลายก็เป็นควันทลบแต่อวัยวะที่สัตว์นั้นยกขึ้นแล้วจะกลับคงรูปเดิมทันทีและในขณะที่สัตว์นั้นใกล้ จะถึงประตูประตูนั้นจะปิดสัตว์นั้นย่อมเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้าเจ็บแสบอยู่ในมหารกนั้นและยังไม่ตายตราบเท่าบาปกรรมนั้นยังไม่สิ้นสุด.”^{๘๑}

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลายย่อมมีสมัยที่ในบางครั้งบางคราวโดยล่วงระยะเวลานาน ประตูด้านหน้าของมหารกนั้นเปิดสัตว์นั้นจะรีบวิ่งไปยังประตูนั้นโดยเร็วย่อมถูกไฟไหม้ผิวไหม้หนังไหม้เนื้อ ไหม้เอ็นแม้กระดูกทั้งหลายก็เป็นควันทลบแต่อวัยวะที่สัตว์นั้นยกขึ้นแล้วจะกลับคงรูปเดิมทันทีที่สัตว์นั้นจะออกจากประตูนั้นได้แต่ว่ามหารกนั้นแล มีนรกเต็มด้วยคุณใหญ่ประกอบอยู่รอบด้านสัตว์นั้นจะตกลงในนรกคุณนั้นและในนรกคุณนั้นแลมีหมูสัตว์ปากดัง เข้มคอยเคียดเคืองผิวแล้วเคียดเคืองหนังแล้วเคียดเคืองเนื้อแล้วเคียดเคืองเอ็นแล้วเคียดเคืองกระดูกแล้วกินเยื่อในกระดูกสัตว์นั้น ย่อมเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบ อยู่ในนรกคุณนั้นและยังไม่ตายตราบเท่าบาปกรรมนั้นยังไม่สิ้นสุด.”^{๘๒}

พวกสัมภเวสี สัมภเวสี แปลตามศัพท์ได้ว่าผู้แสวงหาการเกิดหมายความว่า เป็นผู้ยังต้องเกิดอีกตามข้อความที่ว่าเหล่าสัตว์ที่เสาะหา คือ แสวงหาการสมภพ คือการเกิดได้แก่ การบังเกิดขึ้นชื่อว่า สัมภเวสี.^{๘๓} สัตว์เหล่าใด กำลังแสวงหาการเกิด สัตว์เหล่านั้น ชื่อว่า สัมภเวสี,คำว่าสัมภเวสีนี้ เป็นชื่อของพระเสขะและปุณณผู้กำลังแสวงหาการเกิดต่อไปเพราะยังละสังโยชนในภพไม่ได้ (คือ ละความติดข้องในภพ ยังไม่ได้).

^{๘๐} ม.อ.(ไทย) ๓/๕๑๕/๑๙๘

^{๘๑} ม.อ.(ไทย) ๓/๕๑๖/๑๙๘

^{๘๒} ม.อ.(ไทย) ๓/๕๑๗/๑๙๘

^{๘๓} ม.ม.(ไทย) ๑๗/๕๖๖/๕๖๗

สัมภเวสี หมายถึง สัตว์โลกที่ยังแสวงหาที่เกิด คือยังต้องเวียนว่ายตายเกิดในภavn้อยใหญ่ อยู่ เมื่อยังไม่สำเร็จพระอรหันต์ตราบใด ก็ยังเป็นสัมภเวสีอยู่ตราบนั้น แต่สัมภเวสีนี้ ยังมีชาวพุทธอยู่ ไม่น้อยที่เข้าใจว่า ได้แก่สัตว์ที่ยังท่องเที่ยวแสวงหาที่เกิดอยู่ คือยังไม่ทันเกิดในภavnใดภavnหนึ่ง หลังจาก ที่ตายไปแล้วโดยเฉพาะชาวพุทธฝ่ายมหายานบางนิกายเชื่อว่าผู้ที่ตายแล้วจะต้องอยู่ในอันตรภv (ระหว่างภavn) เป็นเวลา ๗ วัน ๑๕ วัน ๑ เดือนบ้าง เพื่อรอคอยปฏิสนธิ จึงจะไปเกิดในกำเนิดทั้ง ๔ กำเนิดใดกำเนิดหนึ่งได้สัตว์ที่อยู่ในอันตรภvnนี้คือ สัมภเวสี เพราะยังแสวงหาภavnที่เกิดอยู่ ความเชื่อ เรื่องอันตรภvnนี้ก็ยังมีอยู่แม้ในหมู่ชาวพุทธไทยบางท่าน ทั้งนี้เพราะได้อิทธิพลจากพระพุทธศาสนา มหายาน นิกายมนตรยานซึ่งเคยรุ่งเรืองอยู่ในประเทศไทยในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ถึง พุทธศตวรรษที่ ๑๗

แต่ตามหลักความจริงในพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทแล้วสัตว์ที่อยู่ในอันตรภvnนี้ไม่มีเลย เพราะเมื่อความตายบังเกิดขึ้น จิตเคลื่อนไปปฏิสนธิจิตก็ปรากฏในทันที จิตหรือวิญญาณจะเที่ยว เร่ร่อนอยู่โดยไม่มีรูปร่าง หรือมีภavnที่เกิดนั้น ไม่มีเลยเพราะจิตนั้นจะต้องอาศัยร่างเป็นที่อยู่ ดังคำบาลี ว่า คุณาสยงจิตนี้มีถ้าคือกายเป็นที่อาศัย ถ้าหากว่าผู้ตายแล้วจะต้องไปรออยู่ในอันตรภvnก็เท่ากับว่า ภavnหรือภูมิที่เกิดของสัตว์ มีเพิ่มเข้ามาอีกหนึ่ง ซึ่งเดิมมีอยู่ ๓๑ ภูมิ ก็จะต้องเป็น ๓๒ ภูมิ แต่ความจริง ไม่เป็นอย่างนั้น ภูมิที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้มี ๓๑ ภูมิคืออบาย ๔ สวรรค์ ๖ รูปพรหม ๑๖ อรูปพรหม ๔ และมนุษย์โลก ๑ เท่านั้นผู้ที่ตายแล้ว ถ้ายังมีกิเลสก็ต้องเกิดในภูมิใดภูมิหนึ่งทันที ไม่มีการรอหาที่เกิด แต่การที่จะไปเกิดในภavnใดภavnหนึ่งนั้น ก็ขึ้นอยู่กับแรงเหวี่ยงของกรรมที่ส่งไปฉะนั้นการที่คนบางคน พบเห็นว่า ญาติคนนั้น คนนี้ตายไปแล้ว มาปรากฏตัวให้เห็นอย่างนั้นอย่างนี้ ก็หมายถึงว่า เขาได้ไป เกิดแล้วในภavnใหม่ แต่เป็นกำเนิดของโอปปาติกะ คือ อาจจะเป็นเปรต เป็นอสุรกายหรือเป็น เทวดาจำพวกใดจำพวกหนึ่งก็ได้ซึ่งกำเนิดพวกนี้เป็น อทิสสมานกาย มองดูด้วยตาเนื้อไม่เห็น จะ ปรากฏแก่เราได้ ก็เมื่อเขาทำกายให้หยาบ ด้วยประสงค์จะแสดงหรือบอกให้ผู้ที่เขาต้องการจะให้ได้ ทราบเท่านั้น

ความแตกต่างระหว่างสัตว์ที่มีชื่อว่า สัมภเวสี และสัตว์ที่ชื่อว่า ภูตเวไนในตอนอธิบายบาลี เมตตสูตร^{๘๔} โดยแยกอธิบายออกเป็น ๓ นัย ดังนี้

^{๘๔} อัง.จตุกก.(ไทย) ๒๑/๑๒๕/๑๙๐

๑. คำว่าภุตะ^{๔๕} หมายถึง สัตว์ที่เกิดแล้ว คือเกิดเสร็จเรียบร้อยแล้วคำว่าภุตะนี้ เป็นชื่อของพระชีนาสพทั้งหลายผู้ที่เกิดเสร็จแล้วนั่นเอง จึงไม่มีการนับว่าจักเกิดต่อไปอีกส่วนเหล่าสัตว์ที่ยังแสวงหาภพอยู่ชื่อว่า สัมภเวสีคำว่า สัมภเวสี นี้ เป็นชื่อของพระเสขะและปุณฺณทั้งหลาย ผู้ยังแสวงหาภพที่เกิดอยู่อีกต่อไป (คือผู้ที่ต้องเกิดอีกต่อไป)

๒. อีกประการหนึ่ง ในบรรดากำเนิดทั้ง ๔ พวกสัตว์ที่เกิดในไข่และสัตว์ที่เกิดในครรภ์ชื่อว่า สัมภเวสี トラบเท่าที่ยังไม่ทำลายกระเปาะไข่ และยังไม่ทำลายรกออกมา ต่อเมื่อสัตว์เหล่านั้นทำลายกระเปาะไข่ หรือทำลายรกออกมาข้างนอกได้แล้วจึงชื่อว่า ภุตะ ส่วนพวกสัตว์ที่เกิดในถ้ำโคล และพวกสัตว์ที่เกิดผุดขึ้น (โอปปาติกะ) ชื่อว่า สัมภเวสี ในขณะแห่งปฐมจิต (คือจิตดวงแรกที่มาปรากฏในภพนั้น) ชื่อว่า ภุตะ นับตั้งแต่จิตดวงที่ ๒ เป็นต้นไป

๓. อีกประการหนึ่ง จำพวกสังเสทษสัตว์ (สัตว์ที่เกิดในถ้ำโคล) และจำพวกโอปปาติกสัตว์ ก็ชื่อว่า สัมภเวสี トラบเท่าที่ตนยังไม่เคลื่อนไปจากอริยาบทที่ตนเกิด สู่อริยาบทอื่นต่อจากนั้นไป (คือเมื่อเปลี่ยนไปสู่อริยาบทอื่นแล้ว) จึงชื่อ ภุตะ

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ผู้ที่ยังเวียนว่ายตายเกิดอยู่ จัดเป็นสัมภเวสีทั้งสิ้น.

อมนุษย์ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน^{๔๖} พ.ศ.๒๕๕๔ ได้ให้ความหมายของคำว่า อมนุษย์ ไว้ว่า “อมนุษย์ [อะมะ-] น. ผู้ที่มีไข่มนุษย์ (หมายรวมทั้งเทวดา พรหม สัตว์นรกเปรต อสุรกาย ภูตผีปิศาจ เป็นต้น) แต่โดยมากหมายถึง ภูตผีปิศาจ. (ส.:ป. อมนุษย์)”

อมนุษย์ เป็นเพียงความหมาย โดยสรุป พวกอมนุษย์ออกเป็น ๑๐ พวกด้วยกัน คือ วิหารธ, อัปสร, ยักษ์, รากษส, คนธรรพ์, กินนร, ปิศาจ, คุหยักษ์, สิทธและภูตอีกพวกหนึ่งก็ว่ามีนาค ครุฑและมโหรรค (งูใหญ่ชนิดหนึ่ง)

ทวด ความเชื่อในเรื่องทวด^{๔๗} ถือเป็นความเชื่อพื้นฐานในแบบท้องถิ่นนิยมภาคใต้ที่ล้วนเชื่อกันว่า ทวด เป็นดวงวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ มีฤทธิ์เดชานุภาพสามารถที่จะให้คุณให้โทษได้ทวด

^{๔๕} พ.พ. (ไทย) ๒๙/๖/๙-๑๔

^{๔๖} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๕๔, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖), หน้า ๑๓๗๕.

^{๔๗} คุณาพร ไชยโรจน์, ทวดในรูปสัตว์(ทวดงู,ทวดจระเข้,ทวดช้าง และทวดเสือ), (สงขลา: วานิดา เอกสาร, ๒๕๔๙), หน้า ๒๒.

ในความเชื่อของชาวไทยถิ่นใต้และคนในรัฐทางตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย (ชาวมลายูเชื่อสายไทยหรือเรียกไทยสยาม) ล้วนจำแนกออกเป็นประเภทย่อย ๆ ได้ ๔ ประเภท ดังนี้คือ

๑. ทวดในรูปคน
๒. ทวดในรูปสัตว์(ทวดงู,ทวดจระเข้,ทวดช้างและทวดเสือ)
๓. ทวดในรูปต้นไม้
๔. ทวดไร้รูป(ไม่ปรากฏรูปร่าง)

ครูหมอและตายาย เปรียบเสมือนเสาหลักของบ้านอันเป็นที่พึ่งพาช่วยเหลือปกป้องรักษาลูกหลาน หมอชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีครูหมอ ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คอยช่วยเหลือดูแลในการรักษาคนไข้ หรือตายายซึ่งเป็นบรรพบุรุษที่เคารพนับถือเป็นผู้คอยปกป้องรักษาลูกหลาน จึงพบเห็นมีการตั้งหิ้งไว้บูชาที่บ้าน ใช้ผ้าขาวคาดพาดนไว้เหนือหิ้ง มีพานหมากพลู(เรียกว่า เชี่ยนครู) มีเทียนครูปักไว้ในพานและกระถางธูปบูชาประจำบ้าน

เครื่องเซ่นไหว้ครูหมอและตายายเรียกว่า ที่ ๑๒ มีไก่ หมากพลู กล้วย อ้อย ถั่ว งา ขนมโค ข้าวเหนียว ข้าวเจ้า น้ำมะพร้าว เหล้า และอื่น ๆ ตามแต่จะหาได้ ผู้ที่เคยได้รับการรักษาหากได้บบานว่าจะเซ่นด้วยสิ่งใดก็ต้องจัดหาสิ่งนั้นมาเซ่นไหว้ เช่น การรับมโนรามาแสดง การรับหนังตะลุงมาแสดง เซ่นไหว้ด้วยไก่ แพะ เป็นต้น

ความเชื่อในเรื่องครูหมอมโนราที่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานและเป็นตำนานที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเร้นลับที่ไม่อาจพิสูจน์ได้และมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งมากมาย โดยเฉพาะเกี่ยวกับครูหมอมโนรา เพราะเชื่อว่าท่านสามารถบันดาลทั้งคุณและโทษ ดังนั้น ถ้าโนราปฏิบัติตัวดีก็มีความเชื่อว่า ครูหมอจะบันดาลให้โนรามีแต่ความเจริญก้าวหน้า และสามารถแสดงโนราได้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และเพิ่มให้เกิดความเป็นสิริมงคล โนราแต่ละคนจะมีความเคร่งครัดมากในเรื่องของการบูชาครูหมอมโนรา ซึ่งแต่ละขั้นตอนของการแสดงจะมีความเชื่อที่แฝงไว้ด้วยคุณธรรมทุกขั้นตอน^{๘๘}

ความเชื่อของโนราในนั้นเกี่ยวข้องกับความเชื่อทางไสยศาสตร์และมีความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณบรรพบุรุษหรือครูหมอมโนราเป็นอย่างยิ่ง จึงส่งผลให้โนราเคร่งครัดในพิธีและขั้นตอนต่าง ๆ

^{๘๘} โสภา ขายเกตุ, ความเชื่อเกี่ยวกับการแสดงโนรา, วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, วิชาเอกไทยคดีศึกษา, (มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๒), หน้า ๓๐.

ในการแสดงที่แฝงด้วยความเชื่อ แต่ปัจจุบันรูปแบบและความเชื่อต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากอิทธิพลของเทคโนโลยีและวัฒนธรรมตะวันตกที่หลั่งไหลเข้ามาอย่างรวดเร็ว^{๘๙}

การไหว้ผีบรรพบุรุษก็เป็นการระลึกถึงบุญคุณของบรรพบุรุษซึ่งมีความเชื่อกันว่าพิธีกรรมนี้ทำให้ลูกหลานได้แสดงความกตัญญูและเคารพบูชาต่อบรรพบุรุษของตนซึ่งผีบรรพบุรุษจะดลบันดาลช่วยเหลือให้ลูกหลานประสบความสำเร็จมีความเจริญก้าวหน้าในชีวิตและเมื่อมองที่ข่ายใยชีวิตสายสัมพันธ์ในเครือญาติพบว่าชาวบ้านมีความเชื่อและทาพิธีไหว้ตายายมาตั้งแต่โบราณได้มีการสืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่นอย่างเคร่งครัดโดยมิได้ถูกขัดขึ้นหรือโดนโต้แย้งใดๆจากสมาชิกของชุมชนหากแต่เมื่อพวกเขาได้ให้ความเคารพนับถือและประกอบพิธีไหว้ตายายแล้วนั้นพวกเขาก็รู้สึกสบายใจเนื่องจากได้แสดงความเคารพบรรพบุรุษและก็ได้เป็นการไปรายงานตัวกับญาติๆในสายตระกูลว่าตนมาแล้วไม่ได้ลืมหรือเพิกเฉยต่อพี่น้องในตระกูลไม่ว่ายากดีมีจนหรือฐานะสักเพียงไรหากถึงวันไหว้ตายายต้องไปร่วมพิธีให้ได้หากไปไม่ได้จริงๆก็ต้องฝากของไปหรือฝากเงินไปทอนของที่เขาทาไว้แล้วก็ได้โดยถือว่ายังไม่ขาดพี่น้องซึ่งเป็นการพบกันระหว่างมิติ๒มิติคือมิติของวิญญาณกับมิติของมนุษย์^{๙๐}

การดำรงอยู่ของชุมชนแต่ดั้งเดิมเป็นการดำเนินชีวิตท่ามกลางการเกื้อกูลกันมาตลอดทำให้กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับบุคคลในสังคมเป็นกระบวนการเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตซึ่งมีอำนาจกฎเกณฑ์ต่างๆเป็นบรรทัดฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุขความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษจึงเป็นความชาญฉลาดของบรรพชนที่ได้สร้างกระบวนการทางสังคมเพื่อขัดเกลาควบคุมและจัดระเบียบทางสังคม^{๙๑}

การไหว้พระภูมิ – พลิเรือน(พลิเร็น) เป็นประเพณีจากความเชื่อที่ว่า พระภูมิเจ้าที่เป็นเทพารักษ์ประจำสถานที่ใช้ปลูกสร้างบ้านเรือนที่อาศัย พระภูมิมียหลายองค์แต่มีก่อก่อชื่อในการเช่นสังเวว่า มีท้าวกรุงपालี นางธรรณรักษาดิน บริหารรักษาทางสัญจร ท้าวนาคารักษาห้วงน้ำ ท้าวชัยมงคลรักษาเรือน ท้าวธรรมโอสถรักษาเรือกวสวไร่นา เพชรคนธรรพรักษาศาลเจ้าและโรงวิาวห์ ฯลฯ

^{๘๙} วินัย สุขวิน, หลังโรงมโนรา, ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปกร, ๒๕๕๖.

^{๙๐} ณฐกร แก้วจุลกาญจน์, พิธีไหว้ตายาย: ข่ายใยชีวิตคนคลองหอยโข่งจังหวัดสงขลา, การประชุมหาดใหญ่วิชาการครั้งที่ ๔ เรื่อง “การวิจัยเพื่อพัฒนาสังคมไทย”. หน้า ๒๐

^{๙๑} สุภารัตน์ นิมมว. การสืบสานพิธีกรรมไหว้ผีตายายบ้านคลองจิก, สารนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคมคณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๕.

และยังมีพระภูมิชั้นต่าง ๆ ลงมาอีก การทำพลีเรือนมักจะเกี่ยวร่วมนับกับพระภูมิเจ้าที่ เสาภูมิบ้านและศาลพระภูมิ เจ้าของบ้านมักทำร่วมกันเสมอ

การพลีเรือน เป็นการไหว้เจ้าที่บ้านเจ้าที่เรือนควบคู่กับการบูชาบวงสรวงเพื่อทำเคราะห์เรือน(ทำเคราะห์บ้าน) ให้เป็นสิริมงคลตามความเชื่อเกี่ยวเนื่องกับอิทธิพลศาสนาพราหมณ์ พิธีพลีเรือนใช้เวลา ๑ คืนกับครึ่งวัน เจ้าของบ้านต้องนัดหมายกับหมอดูทำพิธีไว้ตั้งแต่เนิ่น ๆ หลายวัน ดูวันที่เหมาะสมซึ่งนิยมทำกันในเดือน ๔ เดือน ๖ เดือน ๙ เดือน ๑๑ และเดือน ๑๒

จากความเชื่อว่าเป็นพื้นที่ทุกแห่งจะมีพระภูมิเจ้าที่เป็นเทพารักษ์ประจำสถานที่ที่มีบริวารรักษาทางสัญจร ทิวนาคารักษาห้วงน้ำ ฯลฯ ซึ่งจักเป็นพระภูมิช่วยปกป้องรักษา และยังมีผีให้คุณให้โทษประจำที่ต่าง ๆ อีก เรียกว่า ชิน ซึ่งมีหลายประเภท เช่น ชินห้วย ชินหนอง ชินคลอง ชินท่า ฯลฯ ในบรรดาชินประจำที่ต่าง ๆ ชาวบ้านเชื่อว่ามีชินละหมาดเป็นใหญ่ดูแลบรรดาชินบริวารทั้งหมด เมื่อชาวบ้านไปหากินบนพื้นที่ของผีชิน ก็อาจถูกผีชินให้โทษจนบังเกิดอาการเป็นไปต่าง ๆ นานา บางรายถึงแก่ชีวิต ต้องหาหมอชาวบ้านหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยประสานเรียกหาผีชินที่ให้โทษเหล่านั้นมาตกลงขอขมาและบูชาเซ่นไหว้ให้ถูกต้อง

โต๊ะดำ – โต๊ะแดง เชื่อกันว่าโต๊ะดำ – โต๊ะแดงเป็นวิญญาณเจ้าที่เจ้าของแผ่นดินและเป็นมุสลิมในที่ดินบางแห่ง เมื่อมีผู้คนไปปลูกสร้างบ้านเรือนหรือทำมาหากินในที่ดินนั้น ก็ต้องมีการเซ่นไหว้โต๊ะดำ – โต๊ะแดงซึ่งมักทำกันประจำทุกปี หากไม่มีการเซ่นไหว้โต๊ะดำ – โต๊ะแดง เจ้าของที่ก็จะสำแดงอิทธิฤทธิ์ก่อให้เกิดอาการเจ็บไข้ ไม่สบายหรือมีอุปสรรคขัดข้อง บางครั้งก็เข้าทรงร่างคนในบ้านเพื่อสำแดงความเป็นเจ้าของที่และบอกความต้องการ เมื่อมีการเซ่นไหว้แล้ว โรคภัยหรืออุปสรรคจะหายไป

๓.๓.๒ พราหมณ์^{๙๒} นอกจากพระพุทธศาสนาแล้วไทยยังมีการรับนับถือศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู แม้ประเทศไทยจะมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติมาเนิ่นนานแล้วก็จริง แต่เมื่อพิจารณาจากพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและความเชื่อเรื่องอื่นๆ ของคนไทยในสังคม เห็นว่ามีอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ฮินดูอยู่มาก คาดว่าศาสนาพราหมณ์ฮินดูได้แพร่มายังดินแดนแถบนี้ราวคริสต์ศตวรรษที่ ๗ ในช่วงเวลาดังกล่าวได้ปรากฏหลักฐานที่เป็นศิลาจารึกภาษาสันสกฤต และทมิฬ

^{๙๒} พระครูวามเทพมุนี (ขวิน รัตติพรหมณกุล), ๒๕๓๔, สัมภาษณ์วารสารเมืองโบราณ ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๑, หน้า ๔๒-๔๘.

ที่เกี่ยวกับศาสนาพราหมณ์ โดยเฉพาะจารึกภาษาสันสกฤตที่พบในประเทศไทยมีอายุตั้งแต่ราวคริสต์ศตวรรษที่ ๗ เป็นต้นมา^{๙๓}

ปัจจุบันมีพระมหाराชครูพิธีศรีวิสุทธิคุณ (ชวิน รังสิพราหมณกุล) ดำรงตำแหน่งประธานพระครูพราหมณ์ แม้ว่าอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ฮินดูในระดับราชสำนักลดลง เนื่องจากตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๔ ทรงยึดมั่นในหลักการทางพระพุทธศาสนา จนกระทั่งปัจจุบัน พระราชพิธีที่มีความเกี่ยวข้องกับศาสนาพราหมณ์ที่เห็นได้ชัด คือ พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ แต่ยังคงความเชื่อว่าพระมหากษัตริย์คืออวตารปางหนึ่งของพระนารายณ์ อย่างไรก็ตามความเชื่อตามศาสนาพราหมณ์ฮินดูยังคงปรากฏอย่างเป็นรูปธรรมเป็นที่เคารพในหมู่ประชาชนไทยอย่างแพร่หลายในรูปแบบของ ศาลหลักเมือง เทวสถานโบสถ์พราหมณ์ วัดแขกสีลม ตลอดจนรูปเคารพของเทพทางพราหมณ์ฮินดู ได้แก่ พระพรหมเอราวัณ พระพิฆเนศวร พระศิวะ พระนารายณ์ พระอุมา พระสุรัสวดี พระลักษมี ทั้งนี้ในช่วงเดือนตุลาคมของทุกปีจะมีการจัดงานนวราตรีขึ้นที่วัดแขกสีลม เพื่อกระทำการบูชา พระแม่ทุรคาและพระแม่ปารวตี ถือเป็นปางหนึ่งของพระแม่อุมาพระชายาของพระศิวะ นอกจากนี้ในสถานศึกษาและในหมู่นักเรียนช่างจะให้ความเคารพต่อพระวิฆณุกรรม โดยถือเป็นเทพเจ้าและบรมครูทางช่างและการก่อสร้าง เช่น ชื่อของกรุงเทพมหานครก็มีการกล่าวถึงว่าพระวิฆณุทรงมีส่วนในการสร้างมหานครแห่งนี้ตั้งนามว่า กรุงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทร์ มหินทรายุธยา มหาดิลกภพ นพรัตนราชธานีบูรีรมย์ อุดมราชนิเวศน์ มหาสถาน อมรพิมานอวตารสถิตสภกษัตติยวิฆณุกรรมประสิทธิ์ ในขณะที่ตามบ้านเรือนของประชาชนยังคงมีความเชื่อทับซ้อนระหว่างผีและพราหมณ์ฮินดูในกรณีการตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่ภายในบ้าน ทั้งนี้พิธีกรรมในการตั้งศาลต่อมีการเชิญพราหมณ์มาเป็นผู้ประกอบพิธีเพื่อเชิญดวงวิญญาณของเจ้าที่เจ้าทางเข้ามาสถิตย์อยู่ในศาล จากพิธีกรรมตามความเชื่อดังกล่าวเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่าศาสนาผี พระพุทธศาสนา และศาสนาพราหมณ์ มีความทับซ้อนกันอยู่ในความเชื่อของสังคมไทยมาช้านาน สะท้อนให้เห็นถึงการเปิดรับความเชื่อเพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจที่จะนำพาชีวิตของตนประสบแต่สิ่งที่ดีและมีความสุข

ศาสนาพราหมณ์เข้ามาปะปนอยู่ในคติความเชื่อและวัฒนธรรมไทยหลายรูปแบบ ได้แก่ ความเชื่อในเทพเจ้า มีเทพเจ้าหลายองค์ในศาสนาพราหมณ์ที่กลายมาเป็นที่เคารพนับถือของชาวไทย

^{๙๓} บำรุง คำเอก, รายงานการวิจัยเรื่องอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น, กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร, (๒๕๕๐), หน้า ๑.

เช่น พระพรหมที่คนไทยนิยมไปกราบไหว้บนบาน พระอิศวร พระพิฆเนศวร เทพแห่งศิลปะ หรือพระอินทร์ ซึ่งปรากฏในวรรณคดีไทยหลายเรื่อง อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาจากคุณลักษณะเฉพาะของเทพแต่ละองค์ ตามตำนานเทวกำเนิดแล้ว ก็พบว่าอุปนิสัยของเทพเหล่านี้ สะท้อนถึงภาพพจน์เวียนของโลก โดยเริ่มจากพระอิศวร ซึ่งมักให้พรคนที่บำเพ็ญตบะแก่กล้า ผู้ได้รับพรก็มักล้มตัวใช้อิทธิฤทธิ์ ก่อความวุ่นวาย ความทุกข์ร้อนแก่สังคม จนพระนารายณ์ ต้องลงมาปราบด้วยวิธีล้างโลกด้วยไฟประลัยกัลป์ ต่อจากนั้นพระพรหม ก็จะสร้างโลกขึ้นใหม่หมุนเวียนไปเช่นนี้ความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถา ยันต์ ความเชื่อในโชคกลาง และการดูฤกษ์ยาม เป็นต้นพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีไล่ชิงช้า ซึ่งเป็นพิธีกรรมต้อนรับเทพเจ้าของพราหมณ์ พิธีแรกนาขวัญ พิธีตักน้ำพระพิพัฒน์สัตยา พิธีขอฝน พิธีสะเดาะเคราะห์ การตั้งศาลพระภูมิ ตลอดจนพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ใช้น้ำเป็นส่วนประกอบสำคัญ เช่น การรดน้ำมนต์ รดน้ำสังข์ในพิธีแต่งงาน การเจิมแบ่งกระจ่าง เป็นต้น

เทพารักษ์ หมายถึงเทวดาระดับหนึ่งซึ่งเป็นผู้ดูแลรักษาที่แห่งใดแห่งหนึ่ง คนไทยยอมรับเทวดาผ่านมาทางลัทธิพราหมณ์ ซึ่งเรียกว่าพระภูมิ แต่คนไทยนับถือในระดับเจ้าที่ หรือ พระภูมิเจ้าที่ ทั้งนี้เนื่องด้วยเทพารักษ์จำพวกนี้มีหน้าที่พิทักษ์รักษาภูมิสถานต่าง ๆ โดยตรง เทพารักษ์หรือพระภูมินี้ถือว่าเป็นบุตรของท้าวพลี ซึ่งเป็นเทวดาตนหนึ่งในคติพราหมณ์ พระภูมิมียจำนวน ๙ องค์ ดังนี้

๑. พระชัยมงคล พระภูมิที่อยู่รักษากลับเรือน
๒. พระนครราช พระภูมิที่อยู่รักษาค่าย ทวาร บันได
๓. พระเทวเถร พระภูมิที่อยู่รักษาคอกโค คอกม้า
๔. พระคนธรรพ์ พระภูมิที่อยู่รักษาโรงบ่าวสาว
๕. พระชัยสพ พระภูมิที่อยู่รักษาทุ่งข้าว
๖. พระธรรมโหรา พระภูมิที่อยู่รักษาเรือกสวน ไร่ นา
๗. พระธรรมมิกราช พระภูมิที่อยู่รักษาพืชพันธุ์ ธัญญาหาร
๘. พระวัยทัต พระภูมิที่อยู่รักษาวัดวาอาราม
๙. พระทาสธारा พระภูมิที่อยู่รักษาห้วย หนอง คลอง บึง แม่น้ำ

ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่ไม่เป็นมงคลหรือที่ชาวชุมชนลุ่มคลองนางน้อยเรียกว่า อุบาทว์หรือเสนียดจัญไร หรือ ลางร้าย ตามความเชื่อของโบราณนั้นกล่าวว่า เป็นลางบอกเหตุซึ่งเกิดขึ้นโดยไม่ได้คิดไว้ก่อน ถ้าเกิดขึ้นกับผู้ใดหรือเกิดขึ้นในครอบครัวใด จะมีเหตุร้ายเกิดขึ้นกับครอบครัวนั้นจึงต้องทำ

การแก้ไขด่วน การแก้ไขนั้นสามารถแบ่งออกได้ ๒ แบบ คือ การแก้ไขแบบพุทธและการแก้ไขแบบพราหมณ์ โดยตำราท่านว่าไว้ว่าหากเกิดกลางร้ายหรือสิ่งที่เกิดขึ้นดังต่อไปนี้ถือว่าเป็นการบอกกลางที่ไม่ดีแก่ผู้พบเห็น หรือ ผู้ที่ได้กระทำให้เกิดตามตำราโบราณท่านได้ไว้ดังนี้

“ ทำไขลอนทวาร บานประตู่ ชูตคู ชูตบ่อ ปิดท่อ ปิดทาง ปิดบึง ปิดทวาร ทำศาลหน้ามุ้ง สีสุกไม้ไผ่กลับกลายไปตะวันตก แมงมุมตอก หนูกในเรือน เรียกเพื่อนตามกัน เสาคกน้ำมัน ไม้รัง นางเรียง ผีต้อจับรวงรัง ไม้หักทับที่ ปลวกขึ้นในเดน ตะกวดเหี้ย วิ่งขึ้นบนเรือน ไก่เถื่อนเข้าบ้าน หนูเลื้อมขึ้นบ้าน แร้งจับหลังคา ข้าวสารแช่น้ำออกขึ้นเป็นใบ เห็ดงอกเตาไฟ สิ่งสัตว์ขึ้นไต่บนฟูก บนหมอน วัวควายสีจกเขาหักเขาคลอน เข้าซ้อนสลักคอกสีข้างพอก ฟันหัก ปักประตูผี ฝนร้ายมีดีเงาหัวพิกล หญิงชายเข้าคนนอนกรนนอนคาง หลับนอนตาค้าง น้ำลายไหลนอง หาร้องเป็นเสียงฆ้อง เสือร้องเป็นเสียงช้าง กล้วยออกปลีข้าง ๆ กลายเป็นดอกบัว นอนหลับละเมอหวีผมกลางคั่น นอนเพื่อเหมือนบ้า น้ำซบชายผ้า หมาขึ้นหลังคา หมาขึ้นตะลอมเข้า นกเค้านกเสกบินแฉกเอาขวัญรู้ร้นเข้าที่นอน หมาแม่ลูกอ่อน คาบลูกขึ้นเรือน หมาเหยียบหน้าต่างเหา แม่ไก่ขึ้นกลับมาฟักไข่ แร้งคาบศพตกบนหลังคา มดปลวกขึ้นฝา หนูทับสมิงคา เลื้อยมาเข้าบ้าน กล้วยตาคาปี หมาเหี่ยวรดตีน ชูตต่อในดิน หินหักสองท่อน เสือเรือน ยอดสลัก หักไต่บันได ”

หลักฐานเท่าที่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรคือ คัมภีร์อภิไทยโพธิบาทว์

คำว่า “อาธิไท้โพธิบาทว์” เขียนอยู่หลายแบบ เช่น อธิไท้โพธิบาทว์ อธิไท้โพธิบาทว์ อภิไทยโพธิบาทว์ อภิไทยโพธิบาทว์ อภิไทยโพธิบาทว์ หรืออภิไท้โพธิบาทว์ เป็นต้น แต่ในบทความฉบับนี้เลือกใช้คำว่า “อาธิไท้โพธิบาทว์” เป็นคำหลักตามจารึกณศาลาทิศใต้หน้าพระมหาเจดีย์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม^{๙๔}

อภิไทยโพธิบาทว์เป็นวรรณกรรมที่ไม่ปรากฏนามผู้แต่งมีแต่ข้อความในบานแพนกสมุดไทยคำว่าชูปขึ้นในจุลศักราช ๑๑๔๔ (พ.ศ. ๒๓๒๕) ซึ่งตรงกับสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชมีนามผู้ชูปว่า “นายชำนาญอักษรหมื่นทิพกระวีหมื่นพิมลอักษรหมื่นทิพไม้ตรีหมื่น

^{๙๔} พิรภัทร์ ศรีตุลา, อาธิไท้โพธิบาทว์: วรรณกรรมคาพย์กรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น, วารสารมนุษยศาสตร์, (คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขตบางเขน, ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๑ มกราคม - มิถุนายน, ๒๕๕๕). หน้า ๒๓.

เทพไม้ตรีและหมิ่นรัตไม้ตรี” ต่อมาในสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการนำเนื้อหาของเรื่องนี้ไปจารึกไว้ที่ผนังศาลาคู่หน้าพระมหาเจดีย์หลังใต้ในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

เรื่องอภิไทยโพธิบาทว์มีเนื้อหากล่าวถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เทวดารักษาทิศทั้ง ๘ องค์ ได้แก่ พระอินทร์ พระเพลิง พระยม พระนารายณ์ พระพิรุณ พระพาย พระโสम และพระไพสพ เป็นผู้บันดาลให้เกิดขึ้นบนโลกมนุษย์เหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ เรียกว่า อุบาทว์ เป็นเหตุการณ์ซึ่งผิดธรรมดาสามัญทั่ว ๆ ไป เหตุการณ์หรืออุบาทว์เหล่านี้ในฉบับสมุดไทยหากเกิดขึ้นแล้วจะให้ผลต่างกันกล่าวคือ หากเกิดขึ้นทางทิศบูรพาจะเกิดหายนะ ทิศอาคเนย์จะเกิดไฟไหม้ ทิศทักษิณจะถึงตาย ทิศหรดีจะถูกโจรปล้นทรัพย์ ทิศประจิมจะได้ลาภเป็นสตรี ทิศพายัพจะได้รับความสุข ทิศอุดรจะได้ลาภต่าง ๆ และทิศอีสานจะมีคนมาเคารพบูชา ตามเรื่องอภิไทยโพธิบาทว์ยังกล่าวอีกว่า หลังจากเกิดเหตุการณ์หรืออุบาทว์เหล่านี้แล้ว หากได้กล่าวมนตร์บูชาแก่อุบาทว์พร้อมทั้งถวายเครื่องสักการะต่าง ๆ ตามที่ระบุเอาไว้ในเรื่องก็จะช่วยแก้เหตุร้ายให้กลายเป็นดีหรือช่วยทำให้เรื่องที่ติดอยู่แล้วดียิ่งขึ้นได้^{๙๕}

เป็นที่น่าสังเกตว่าเหตุการณ์หรืออุบาทว์ที่เทวดารักษาทิศ ๘ องค์บันดาลให้เกิดขึ้นนั้นมีความเกี่ยวข้องกับประวัติและบทบาทหน้าที่ของเทวดาเหล่านั้นตามคัมภีร์โบราณรวมไปถึงตำนานต่าง ๆ

คำว่า “อภิไทยโพธิบาทว์” หมายถึง ความรู้ด้วยเหตุอันไม่เป็นมงคลที่เกิดจากเทวดาผู้เป็นใหญ่คือ เทวดารักษาทิศทั้ง ๘ องค์ ได้แก่ พระอินทร์ พระเพลิง พระยม พระนารายณ์ พระพิรุณ พระพาย พระโสम และพระไพสพ ความหมายดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับเนื้อหาของวรรณกรรมคำพยากรณ์เรื่อง “อภิไทยโพธิบาทว์” ที่กล่าวถึงลักษณะของอุบาทว์ต่าง ๆ อันเกิดจากเทวดารักษาทิศทั้ง ๘ องค์ นั้น

“อภิไทยโพธิบาทว์” เป็นคำที่ใช้เรียก เทวดารักษาทิศทั้ง ๘ ทิศ ซึ่งตามคัมภีร์ฮินดูเรียกว่า อัษฎกบาลมี ๘ องค์ ได้แก่ พระอินทร์เป็นเทวดารักษาทิศบูรพา พระเพลิงเป็นเทวดารักษาทิศอาคเนย์ พระยมเป็นเทวดารักษาทิศทักษิณ พระนารายณ์เป็นเทวดารักษาทิศหรดี พระพิรุณเป็นเทวดารักษา

^{๙๕} พิรภัทร์ ศรีตุลา, อาธิไทยโพธิบาทว์: วรรณกรรมคำพยากรณ์สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น, วารสารมนุษยศาสตร์, (คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน, ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๑ มกราคม – มิถุนายน ๒๕๕๕). หน้า ๒๒.

ทิศประจิม พระพายเป็นเทวดารักษาทิศพายัพ พระโสมเป็นเทวดารักษาทิศอุดร และพระไพสพเป็นเทวดารักษาทิศอีสาน^{๙๖}

เทวดาที่รักษาทิศทั้งแปดมีความเป็นมาและบทบาทหน้าที่ดังนี้

๑. พระอินทร์ เทวดาผู้รักษาทิศตะวันออก ในคัมภีร์ไตรเพทกล่าวว่าเป็นเทพที่ยิ่งใหญ่กว่าเทพองค์อื่น ๆ เป็นเจ้าแห่งสายฟ้าผู้ถืออสูรบาต บางตำรากล่าวว่าพระอินทร์มีหน้าที่คอยขับไล่และประหารเหล่าอสูรทั้งยังคอยให้แสงสว่างและความชุ่มชื้นอันเป็นประโยชน์แก่การเพาะปลูก ต่อมาในสมัยมหากาพย์พระอินทร์ถูกลดบทบาทลง ทั้งยังถูกกล่าวถึงว่าเป็นผู้ที่มีความประพฤติน่าติอยู่หลายครั้งนอกจากสายฟ้าหรือวัชรแล้วพระอินทร์ยังมีอาวุธคือธนูรังแหและพระขรรค์ มีพาหนะ ๓ ชนิด คือรถทองเทียมด้วยม้าสีแดงชื่อวิมานหรือเวฮันต์ ม้าทรงสีขาวชื่ออุจไฉหะวะส และช้างทรงชื่อไอราวัต (ไอยราพต) หรือเอราวัณ

๒. พระเพลิง เทวดาผู้รักษาทิศตะวันออกเฉียงใต้ เป็นเทพที่พราหมณ์ในสมัยโบราณนับถือมากมีกายเป็นสีทองคำ มีพาหนะ คือ ระมาดแกะหรือแสงสว่าง มีขวานโตมรศรและสามง่ามเป็นอาวุธ พระเพลิงเป็นเทพที่อำนวยประโยชน์แก่มนุษย์หลายด้าน เช่น ช่วยให้แสงสว่าง ช่วยทำอาหารให้สุก เมื่อมนุษย์ตายก็ช่วยชำระร่างกายให้เป็นเถ้าถ่าน เป็นพยานในการกระทำบุญบาปของมนุษย์ นอกจากนี้พระองค์ยังช่วยเป็นสื่อให้เทวดากับมนุษย์ได้ติดต่อกันอีกด้วย

๓. พระยมเทวดา ผู้รักษาทิศใต้ เป็นเทพแห่งความตายมีพักตร์ดุร้ายสีกายเหมือนสีพระอาทิตย์แรกขึ้น แต่ในบางแห่งว่ามีผิวกายสีใบไม้มีกระบือ หรือบางคัมภีร์ว่ามีนกแสกเป็นพาหนะ มีอาวุธเป็นคทาขนาดใหญ่เรียกว่ากาลทัณฑ์หรือยมทัณฑ์ มีบ่วงเรียกว่ายมบาศเอาไว้คล้องและมัดสัตว์ผู้มีบาปนอกจากนี้พระยยังมีตาเป็นอาวุธที่เรียกว่านยนาธ มีบริวารมากมาย เช่น สุนัข ๒ ตัว นกเค้า นกแสกและนกแร้ง

๔. พระนารายณ์ เทวดาผู้รักษาทิศตะวันตกเฉียงใต้ เป็นเทพผู้พิทักษ์รักษาโลกเมื่อเกิดความทุกข์เข็ญพระองค์จะอวตารลงมาเพื่อนำความสงบสุขกลับคืนมาสู่เหล่าเทวดาและมนุษย์

^{๙๖} ๙๖ ฤๅษีทรร จันทวิษ, **พระราชพิธีบรมราชาภิเษก**, (กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, (กรมศิลปากรจัดพิมพ์ เฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช เนื่องใน มหาวโรกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๓๐, ๒๕๓๐), หน้า ๑๘๐ - ๑๘๑.

พระนารายณ์ มีอาวุธประจำพระองค์ ๕ อย่าง คือ สังข์ปาญจะชั้นยะ จักรสุทรรศนะหรือวัชรนาภะ คทาเกาโมทิกิ ธนูศารนคะและพระขรรค์ชื่อนนทก มีครุฑเป็นพาหนะ

๕. พระพิรุณ เทวดาผู้รักษาทิศตะวันตก เป็นเทพที่พวกพราหมณ์นับถือกันมากในสมัยพระเวท เพราะสมัยนั้น เชื่อว่า พระพิรุณเป็นเทพผู้ประทานน้ำให้แก่มนุษย์เป็นผู้ดูแลความเป็นไปของมนุษย์เป็นผู้รักษาความสุขสวัสดิ์ของมนุษย์และสัตว์ทั้งปวงทั้งยังเป็นผู้พิพากษาคนที่ตายแล้วอีกด้วย ส่วนในมหากาพย์กล่าวว่า พระองค์เป็นโอรสของฤๅษีกรรมพรหมบุตรเป็นเจ้าของฝนน้ำและทะเล มีพญานาคเป็นพาหนะ

๖. พระพาย สมัยนั้นเชื่อว่า เทวดาผู้รักษาทิศตะวันตกเฉียงเหนือ เป็นเทพแห่งสายลม มีผิวกายขาวมี ๔ กร ถือลูกศรและธง บ้างว่าถือเขนงแต้พระขรรค์หรือวาลวิชนี มีมฤคเป็นพาหนะ บ้างก็ว่าเป็นม้าหรือรถแก้วเทียมด้วยม้าสีแดงหรือม่วง

๗. พระโสม เทวดาผู้รักษาทิศเหนือ พระโสมคือพระจันทร์ผู้มีการกำเนิดที่หลากหลาย เช่น เกิดจากการกวนเกษียรสมุทรเพื่อทำน้าอมฤต หรือเกิดจากการที่พระอิศวรร้ายเวทให้นางฟ้า ๑๕ องค์ สลายตัวลงเป็นผงห่อด้วยผ้าสีเหลืองอ่อนแล้วพรมด้วยน้าอมฤต เป็นต้น พราหมณ์ถือกันว่าพระองค์เป็นเทพเพศชายที่มีความงามมาก มีศรีมสีขาวย รูปร่างเล็ก มี ๒ กร มักถือดอกบัวหรือคทา มีพาหนะเป็นรถทรงที่มี ๓ ล้อ เทียมด้วยม้าสีขาว

๘. พระไพสพ เทวดาผู้รักษาทิศตะวันออกเฉียงเหนือ คือ ท้าวฤเวระ ผู้เป็นเจ้าของทรัพย์ เป็นผู้รักษาทรัพย์ในแผ่นดิน ได้แก่ พวกเรามีค่าอัญมณีต่าง ๆ ทั้งยังมีทรัพย์วิเศษ ๙ ประการ ที่เรียกว่า นวนิธิอยู่ในครอบครองพระองค์ยังเป็นเจ้าแห่งพวกคุหยกะคือพวกหายตัวหรือสูรจาพวกหนึ่งซึ่งเฝ้าทรัพย์สินของแผ่นดินอีกด้วย^{๙๗}

ในบางครั้ง เทวดารักษาทิศสำแดงในอาภิไทยโธธิบาทว์ สิ่งทีเทวดาสำแดงชาวบ้านในกลุ่มคลองนางน้อยถือว่าเป็นสิ่งอุบาทว์

อุบาทว์ จากภาษาบาลี อุปทพว แปลว่า สิ่งอันตราย พจนานุกรมแปล ไทย-ไทย ราชบัณฑิตยสถาน ว. อัปรีย์ จัญไร ไม่เป็นมงคล. ความหมายจาก พจนานุกรมแปล ไทย-ไทย

^{๙๗} พิรภัทร์ ศรีตุลา, อาภิไทยโธธิบาทว์: วรรณกรรมคัพยากรณ์สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น, วารสารมนุษยศาสตร์ ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๑ มกราคม - มิถุนายน, ๒๕๕๕. คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขตบางเขน, หน้า ๒๔ - ๒๖.

อ.เปลื้อง ณ นคร (ป. อุปททส. อุปทรว). (มค. อุปททสก. อุปทรว) น. สิ่งที่เกิดโดยปัจจุบันทันด่วน, ภัย, อันตราย, ความทุกข์ร้อน, ภัยซึ่งลุกลามไปทั่ว. ว. ร้าย, ชั่ว, เป็นอัปมงคล.

คำว่าอุบาทว์ จึงหมายถึง เรื่องที่ไม่เป็นมงคล สิ่งที่ไม่เป็นมงคล เป็นเหตุนำมาซึ่งความอัปปริยภัยไร และอัปมงคลต่าง ๆ ตามคติความเชื่อของไทย หมายถึง ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในลักษณะผิดธรรมชาติ ผิดธรรมดา ผิดปกติ ผิดสังเกต เป็นเรื่องน่าประหลาดอันสำแดงให้เห็นให้ทราบว่าจะเกิดอัปมงคลต่าง ๆ ที่คนเราไม่ปรารถนา

อาภิไทยโพธิบาทว์กล่าวถึงอุบาทว์ต่าง ๆ ที่เทวดารักษาทิศทั้ง ๘ องค์เป็นผู้บันดาลให้เกิดขึ้นจากอำนาจเรียกสิ่งสำแดงตามชื่อเทวดาว่า อุบาทว์พระอินทร์ อุบาทว์พระเพลิง อุบาทว์พระยม อุบาทว์พระนารายณ์ อุบาทว์พระพิรุณ อุบาทว์พระพาย อุบาทว์พระโสม และอุบาทว์พระไพสพ อุบาทว์เหล่านี้เกิดขึ้นกับมนุษย์สัตว์สิ่งของและปรากฏการณ์ธรรมชาติซึ่งเกิดขึ้นได้ในชีวิตประจำวันแต่เนื่องจากเป็นสิ่งผิดปกติมนุษย์จึงเกิดความกลัวและพยายามที่จะป้องกันอันตรายที่คาดว่าจะอุบัติขึ้น

เมื่อสังเกตอุบาทว์ที่เทวดารักษาทิศบันดาลให้เกิดขึ้นแล้วจะพบว่าเหตุการณ์ส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องกับประวัติและบทบาทหน้าที่ของเทวดารักษาทิศตามคัมภีร์รวมไปถึงตำนานต่าง ๆ ดังจะเห็นได้ต่อไปนี้

๑. อุบาทว์พระอินทร์

ฟ้าผ่าแผ่นดิน ผ่าประตูและปราสาทราชวัง ผ่าต้นไม้ ศาลเทพารักษ์ โรงม้า โรงช้าง พระเจ้าแผ่นดินทรงเห็นแสงอินทรี (สายรุ้ง) ในเวลากลางคืน และทรงตกจากราชอาสน์ข้างทรงม้าทรงพระองค์พอประทับอยู่ป่า พวกอำมาตย์ราชบริพารเกิดวิวาทกันแพร่หลายในหมู่กันเอง ผู้มีปัญญาและวงศ์ญาติทั้งหลายวิวาทกันเอง สัตว์ป่าเข้าเมือง วัวตัวเมียขึ้นเถยตัวผู้ จวักหักคามือ คนไม่มีที่พักอาศัย^{๙๘}

๑.๑ กล่าวถึงพระเจ้าแผ่นดิน มีทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรงคืออุบาทว์ที่เกิดขึ้นกับพระเจ้าแผ่นดินเอง เช่น พระเจ้าแผ่นดินพลัดตกจากพระราชอาสน์พระราชยานหรือพาหนะต่าง ๆ และพระเจ้าแผ่นดินพอพระทัยที่จะประทับอยู่ในป่ามากกว่าในพระราชวัง ส่วนทางอ้อม คือ อุบาทว์

^{๙๘} หลวงวิศาลดรุณกร(อ้น สาริกบุตร), คัมภีร์โหราศาสตร์ไทยมาตรฐาน ฉบับสมบูรณ์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ อินเทอร์เน็ต(ประเทศไทย) จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๙๒๙.

ที่เกิดกับสิ่งของบริวารหรือคนใกล้ชิดตัวอย่าง เช่น ฟาผ่าใส่ประตูประราชมณเฑียร โรงม้า โรงช้างของพระเจ้าแผ่นดิน เหล่าข้าราชการบริพารทะเลาะวิวาทกัน เหล่านักปราชญ์ญาติผู้ใกล้ชิดของพระเจ้าแผ่นดินเกิดผิดใจแค้นเคืองกันและไพร่ฟ้าร้อนใจ ไม่มีที่พักอาศัย

อุบายที่กล่าวถึงพระเจ้าแผ่นดินทั้งทางตรงและทางอ้อมนั้นมีความสัมพันธ์กับพระอินทร์เนื่องจากทั้งพระอินทร์และพระเจ้าแผ่นดินต่างก็มีหน้าที่ในการดูแลรักษาแผ่นดินเหมือนกันทั้งคู่ โดยพระเจ้าแผ่นดินจะมีหน้าที่ดูแลรักษาอาณาจักรให้เจริญสมบูรณ์และปลอดภัยผ่านการปกครองในระบอบต่าง ๆ ส่วนพระอินทร์ก็มีหน้าที่ให้ความสว่างและความชุ่มชื้นอันเป็นประโยชน์แก่การเพาะปลูก เป็นผู้ก่อกำเนิดฟ้าและดินเป็นผู้ทำลายพญาดาสูร คือ อสูรที่ทำให้เกิดความแห้งแล้งแล้วทำให้เกิดฝนเพื่อก่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์แก่พืชพรรณธัญญาหารของโลก ซึ่งเป็นวิธีหนึ่งที่ช่วยดูแลรักษาแผ่นดินนั่นเองทั้งพระอินทร์และพระเจ้าแผ่นดินต่างก็เป็นใหญ่โดยพระเจ้าแผ่นดินจะเป็นใหญ่เหนือประชาชนบนโลกมนุษย์ ส่วนพระอินทร์จะเป็นใหญ่เหนือเทพดาทั้งหลายบนสวรรค์ตามคัมภีร์ไตรเพท นอกจากนี้พระอินทร์ยังเป็นนักรบเหมือนอย่างคณวรรณะกษัตริย์ของอินเดียซึ่งมีหน้าที่ปกป้องคุ้มครองประชาชนและประเทศด้วยการออกรบ พระอินทร์ในสมัยพระเวทเป็นเทพที่มีลักษณะของนักรบผู้ยิ่งใหญ่เป็นเทพที่สามารถเอาชนะเหล่าอสูรและศัตรูทั้งหลายโดยไม่เคยแพ้ผู้ใดอย่างราบคาบ เมื่อพระอินทร์และพระเจ้าแผ่นดินต่างก็มีบทบาทหน้าที่ความยิ่งใหญ่และลักษณะความเป็นนักรบที่คล้ายคลึงกันเช่นนี้เหตุการณ์ที่พระอินทร์บันดาลจึงเหมาะสมที่จะเกิดขึ้นกับพระเจ้าแผ่นดิน

๑.๒ กล่าวถึงม้าและช้าง เช่น มีฟาผ่าโรงม้าโรงช้างของพระเจ้าแผ่นดินและพระเจ้าแผ่นดินพลัดตกจากพาหนะ เช่น ช้างทรง ม้าทรง ม้าและช้างนั้นมีความสัมพันธ์กับพระอินทร์เนื่องจากเป็นพาหนะของพระอินทร์ซึ่งก็คือ ม้าทรงสีขาวชื่ออุจไฉหะสรวัสและช้างทรงชื่อโอราวัต (ไอยราพต) หรือเอราวณ

๑.๓ กล่าวถึงวัวตัวอย่างเช่นวัวหลุดออกจากคอกและวัวตัวเมียขึ้นเกยวัวตัวผู้วัวนั้นมีความสัมพันธ์กับประวัติของพระอินทร์เนื่องจากเป็นสัตว์ที่พระอินทร์เคยช่วยเอาไว้จากเหล่าอสูรร้าย นอกจากนี้วัวยังเป็นสัตว์ที่พระอินทราณี (พระมเหสีของพระอินทร์) ให้ตั้งครรภ์แทนเพราะพระนางไม่สามารถตั้งครรภ์ได้เนื่องจากต้องคาสาปของพระอุมา

๑.๔ กล่าวถึงฟ้าผ่าตัวอย่างเช่นฟ้าผ่าลงบนแผ่นดินประตูประราชนมเทียรต้นไม้โรงม้าและโรงช้างของพระเจ้าแผ่นดินฟ้าผ่าเกิดจากการเคลื่อนตัวของสายฟ้าจึงมีความสัมพันธ์กับอาวุธของพระอินทร์ คือ วัชรหรือสายฟ้า

๑.๕ กล่าวถึงสายรุ้ง ได้แก่ การเห็นสายรุ้งซึ่งมีรัศมีสว่างกลางท้องฟ้าในเวลากลางคืนสายรุ้งนั้นมีความสัมพันธ์กับพระอินทร์เนื่องจากเป็นสิ่งที่พระอินทร์ใช้เป็นสัญญาณบอกให้มนุษย์รู้ว่าพระองค์จะส่งพลังลงมาช่วยในการสงคราม^{๙๙}

๒. อุบาทว์พระเพลิง

แผ่นดินแยกเป็นคลองเป็นร่องลึก เสโล โตมร และพระขรรค์แตกหักไปโดยไม่ควรแก่เหตุการณ์ ไม่ถือบังเอิญไปถูกขามแตก หนูคนองวิ่งรอบตน บุตรภรรยาและคนใช้รีนเริงเกินสมควรกลัวออกปลีกกลางคืน แสงอาทิตย์กลับเย็น แสงจันทร์กลับร้อน ฤดูแปรปรวนไม่เป็นตามกาล ไฟในเชิงกรานระอุและลึกลงขึ้นเอง เห็นเหมือนมีแสงเพลิงอยู่ในเรือน กลางคืนนอนไม่หลับรำคาญด้วยผงเรือดไร คิดจะทิ้งเหย้าเรือน^{๑๐๐}

๒.๑ กล่าวถึงเรื่องไฟ ตัวอย่างเช่น ไฟลุกขึ้นในเตาเองและการเห็นไฟในเรือนแต่จริง ๆ แล้วไม่มีไฟนั้นมีความสัมพันธ์กับประวัติพระเพลิงเนื่องจากพระองค์เป็นเทพแห่งไฟพระเพลิงมีที่มาจากเรื่องที่พวกอริยกะได้ผสมผสานความเชื่อเก่าแก่ของตนที่นับถือดวงตะวันเข้ากับลัทธิบูชาไฟของพวกทศยุหรือทาส (ชนพื้นเมืองผิวดำ) แล้วยกย่องนับถือไฟให้เป็นเทพที่มีชื่อว่าพระเพลิงนั่นเอง

๒.๒ กล่าวถึงแสงสว่าง ได้แก่ แสงอาทิตย์เย็นแต่แสงจันทร์กลับร้อน แสงสว่างมีความสัมพันธ์กับพระเพลิงเนื่องจากแสงสว่างเป็นสิ่งที่พระองค์สร้างเพื่อให้ความอบอุ่นแก่มนุษย์ทั้งยังเป็นพาหนะของพระองค์อีกด้วย

๒.๓ กล่าวถึงตัวมนุษย์ ตัวอย่างเช่น บุตรภรรยาข้าทาสรำเริงเกินสมควรและจิตใจเบื่อหน่ายคนในเหย้าเรือน อุบาทว์เหล่านี้มีความสัมพันธ์กับพระเพลิงเพราะพระเพลิงมีบทบาทหน้าที่

^{๙๙} พิรภัทร์ ศรีตุลา, อาธิให้โพธิบาทว์: วรรณกรรมคาวยากรณ์สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น, วารสารมนุษยศาสตร์ ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๑ มกราคม - มิถุนายน, ๒๕๕๕. คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขตบางเขน, หน้า ๒๗ - ๒๘.

^{๑๐๐} หลวงวิศาลดรุณกร(อัน สารีบุตร), คัมภีร์โหราศาสตร์ไทยมาตรฐาน ฉบับสมบูรณ์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ อินเทอร์เน็ต(ประเทศไทย)จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๙๒๙.

หลายด้านที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกับตัวมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นการช่วยทำให้มนุษย์กับเทพสามารถติดต่อกันได้ เป็นผู้ที่นำของบวงสรวงของมนุษย์ไปให้กับเทพองค์ต่างๆเป็นเทพที่คอยแนะนำมนุษย์บนโลกให้ปฏิบัติตามหลักศีลธรรมเป็นเทพที่เป็นศูนย์กลางชีวิตภายในบ้านทั้งยังเป็นเทพผู้ให้ความคุ้มครองมนุษย์ กาจจัดศัตรูประทານลูกหลานตลอดจนความหมดจดจากบาปทั้งปวง^{๑๐๑}

๓. อุบาทว์พระยม

วัวตายคาเกวียนคาไถ ม้าออกลูก ๒ ตัวหรือคราวเดียว ๒ ตัว ผีป่าเรือนและมีเสียงผีหัวเราะ เป็นไข้แล้วฝันร้าย มด เรือด ไร เกิดรบกวนมาก นกแสกนกเค้าแมวมาุกุกุ่น นกเหยี่ยวนกกรั้ว และนกที่ชั่วร้ายบินเข้าบ้าน ได้บินเข้าบ้าน ภูมิพิชขึ้นเรือน แร้งจับและแร้งสมจรที่บ้าน^{๑๐๒}

๓.๑ กล่าวถึงความตายมีทั้งทางตรงและทางอ้อมทางตรงคืออุบาทว์ที่กล่าวถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งตายหรือเสียชีวิตลง ตัวอย่างเช่น วัวเทียมเกวียนเกิดล้มตายลงโดยไม่ทราบสาเหตุและวัวตายคาคันไถ โดยไม่ทันปลดแอก ส่วนทางอ้อมคืออุบาทว์ที่ไม่ได้กล่าวถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งตายหรือเสียชีวิตลงแต่จะกล่าวถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับความตายหรือมีเหตุบางอย่างที่จะนำไปสู่ความตาย ตัวอย่างเช่น ม้าคลอดลูกออกมามีสองหัว ได้ยินเสียงผีหัวเราะภายในเรือน และอยู่ดี ๆ ก็ไม่สบายเป็นไข้ทำอะไรก็ไม่หาย ทั้งยังฝันร้ายทำให้รำคาญใจ การที่ม้าคลอดลูกออกมามีสองหัวนั้นเกี่ยวพันกับความตายทางอ้อมเพราะเป็นลักษณะที่ผิดปกติของม้าและม้าที่มีลักษณะผิดปกตินั้นมักจะเสียชีวิตเร็ว การที่คนได้ยินเสียงผีหัวเราะภายในเรือนเกี่ยวพันกับความตายทางอ้อมเพราะฝันนั้นคือคนที่ตายแล้ว และการที่คนอยู่ดี ๆ ก็ไม่สบายเป็นไข้ทำอะไรก็ไม่หายทั้งยังฝันร้ายทำให้รำคาญใจก็เกี่ยวพันกับความตายทางอ้อมเพราะเมื่อคนไม่สบายมาก ๆ ก็ย่อมจะมีสุขภาพจิตไม่ดีจนส่งผลให้ฝันร้ายและนำไปสู่ความตายในที่สุด

อุบาทว์ที่กล่าวถึงความตายทั้งทางตรงและทางอ้อมมีความสัมพันธ์กับประวัติของพระยม ที่กล่าวถึงเรื่องของความตายว่าพระองค์เคยเป็นกษัตริย์ที่ได้ทำการรบทำลายบ้านเมืองต่าง ๆ เป็น

^{๑๐๑} พิรภัทร์ ศรีตุลา, อาธิไทย์โพธิบาทว์: วรรณกรรมคาพย์การณสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น, วารสารมนุษยศาสตร์ ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๑ มกราคม - มิถุนายน, ๒๕๕๕. คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขตบางเขน, หน้า ๒๙.

^{๑๐๒} หลวงวิศาลดรุณกร(อัน สารีบุตร), คัมภีร์โหราศาสตร์ไทยมาตรฐาน ฉบับสมบูรณ์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ อินเทอร์เน็ต(ประเทศไทย)จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๙๒๙.

จำนวนมากวันหนึ่งระหว่างที่กำลังทำสงครามท่านก็ได้อธิษฐานขอให้ได้เป็นเจ้านรผู้เป็นใหญ่เหนือคนตายทั้งปวงเมื่อตายก็ได้ไปเกิดตามนั้น นอกจากนี้อุบาฬ์ดังกล่าวยังสัมพันธ์กับบทบาทหน้าที่ของพระองค์ที่ว่าด้วยเรื่องของความตายด้วยในคัมภีร์ฤคเวทกล่าวว่าพระองค์เป็นมนุษย์คนแรกที่ตายเมื่อตายไปแล้วพระองค์ก็ได้ไปเป็นผู้จัดเตรียมที่อยู่และปกครองคนตายทั้งหลายบนสวรรค์ คัมภีร์อุปนิษัฏกล่าวว่าพระองค์เป็นผู้ที่มีความรู้เรื่องความตายและมีความคิดที่จะหลีกเลี่ยงจากความตายด้วยการเรียนรู้ความจริงคัมภีร์มหาภารตะรามายณะและปุราณะต่าง ๆ กล่าวว่า พระองค์มีหน้าที่ตัดสินให้รางวัลและลงโทษผู้ตายบางครั้งท่านก็มีอำนาจเหนือความตายด้วย

๓.๒ กล่าวถึงนกเค้าและนกแสกได้แก่นกเค้าหรือนกแสกบินเข้าบ้านนกเค้าและนกแสกมีความสัมพันธ์กับพระยมเนื่องจากนกเหล่านั้นเป็นบริวารของพระองค์โดยทำหน้าที่เป็นทูตคอยส่งข่าวสาร หลักฐานบางแห่ง กล่าวว่า นกแสกเป็นพาหนะของพระองค์ด้วย

๓.๓ กล่าวถึงนกแร้งได้แก่การเห็นนกแร้งตอนกลางวันนกแร้งมีความสัมพันธ์กับพระยมเนื่องจากเป็นบริวารของพระองค์นกแร้งมีจอยปากเป็นเหล็กทำหน้าที่ทรมานดวงวิญญาณที่กระทำผิดในโทษฐานฆ่าพราหมณ์และไม่เชื่อฟังครูอาจารย์^{๑๐๓}

๔. อุบาฬ์พระนารายณ์

เครื่องประโคมตัวเอง รูปพระเก่า ๆ เกิดแตกหัก มีสุริย์และจันทร์คราสในเดือนเดียวกัน น้ำไหลมาเป็นน้ำเลือด น้ำหนอง เหงื่อและโลหิตเกิดขึ้นที่องค์พระพุทธรูป อาวุธและครกสากต้องกันเอง จอมปลวกย้ายที่ ช้างม้าตื่นตกใจเอง พระอาทิตย์ทรงกลดดูจวนไฟ พวกพระภิกษุสร้างสมอาวุธ ฝนตกเกิดเป็นฟองฟูในแผ่นดิน แลเห็นหอกดาบและอาหารเป็นโลหิต หม้อข้าวพรวก พระรูปที่สักการะบูชาล้ม^{๑๐๔}

^{๑๐๓} พิศัฏฐ์ ศรีตุลา, อาธิไทย์โพธิบาทว์: วรรณกรรมคาพย์การณสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น, วารสารมนุษยศาสตร์ ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๑ มกราคม - มิถุนายน, ๒๕๕๕. คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขตบางเขน, หน้า ๒๙ - ๓๑.

^{๑๐๔} หลวงวิศาลดรุณกร(อัน สารีบุตร), คัมภีร์โหราศาสตร์ไทยมาตรฐาน ฉบับสมบูรณ์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ อินเทอร์เน็ต(ประเทศไทย)จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๙๓๐.

๔.๑ กล่าวถึงน้ำทั้งทางตรงและทางอ้อมทางตรงคืออุบาทว์ที่กล่าวถึงน้ำซึ่งเป็นของเหลวใสในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ตัวอย่างเช่น น้ำไหลเป็นเลือดเป็นหนองแล้วก็กลับมาใสดังเดิมและฝนตกนองแผ่นดินส่วนทางอ้อมคืออุบาทว์ที่ไม่ได้กล่าวถึงน้ำซึ่งเป็นของเหลวใสแต่จะกล่าวถึงสิ่งที่มีลักษณะเป็นของเหลวแบบน้ำ ตัวอย่างเช่น เลือดและเหงื่อไหลออกมาจากองค์พระพุทธรูปและจะรับประทานข้าวปลาอาหารก็กลายเป็นเลือด จะเห็นได้ว่าอุบาทว์ที่กล่าวถึงนั้นเป็นสิ่งที่มีความลักษณะเหลวแบบน้ำซึ่งของเหลวดังกล่าวก็คือเลือดน้ำหนองและเหงื่อ

อุบาทว์ที่กล่าวถึงน้ำทั้งทางตรงและทางอ้อมมีความสัมพันธ์กับประวัติของพระนารายณ์ เพราะคำว่านารายณ์มาจากการสนธิของคำว่า “นร” (น้ำ) กับ “อายน” (กระดิก) รวมแล้วแปลว่า ผู้กระดิกในน้ำ นอกจากนี้พราหมณ์กลุ่มหนึ่งที่นับถือพระนารายณ์เป็นใหญ่ยังเชื่อว่าพระนารายณ์ได้แบ่งภาคไปเป็นพระพรหมเพื่อสร้างโลกขึ้นในน้ำและพระองค์ยังเป็นผู้ที่บรรทมอยู่ในกลางเกษียรสมุทรอีกด้วย

๔.๒ กล่าวถึงอาวุธ ตัวอย่างเช่น อาวุธครกสากตีกันเองโดยไม่มีคนถือและพระสังฆราช พระภิกษุสร้างสมอาวุธไว้ในกุฏิ อาวุธมีความสัมพันธ์กับพระนารายณ์เนื่องจากพระนารายณ์มีหน้าที่อวตารลงมาปราบยุคเข็ญจึงมีความจำเป็นต้องใช้กลยุทธ์คือขึ้นเชิงหรือเล่ห์เหลี่ยมในการต่อสู้ศัตรู^{๑๐๕} ในการต่อสู้ล้วนต้องใช้อาวุธอาวุธประจำพระองค์มีถึง ๕ ชนิด คือ สังข์ปาณจะขันยะ จักรสุทรรคชะคทาเกาโมทกัธนูศารนคะ และพระขรรค์ชื่อนนทก นอกจากนี้พระองค์ยังมีอาวุธพิเศษอีกหลายชนิดที่ใช้เมื่ออวตารลงมาเพื่อขจัดความชั่วร้ายด้วย เช่น ปางปรศุรามาวตารอวตารเป็นพราหมณ์ชื่อปรศุรามใช้ขวานเป็นอาวุธในการฆ่ากษัตริย์อสูรชุน ปางรามจันทราวตารอวตารเป็นพระรามใช้ศรพรหมาสตร์เป็นอาวุธในการฆ่าทศกัณฐ์ ดังนั้นอุบาทว์ที่พระนารายณ์บันดาลจึงกล่าวถึงอาวุธด้วย^{๑๐๖}

^{๑๐๕} นาค ใจอารีย์, **อันเนื่องมาจากวรรณคดี**. (กรุงเทพมหานคร: พับลิเคชั่นเซนเตอร์, ๒๕๑๗). หน้า ๑๗๙.

^{๑๐๖} พิรภัทร์ ศรีตุลา, อาธิให้โพธิบาทว์: วรรณกรรมคัพยากรณ์สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น, **วารสารมนุษยศาสตร์** ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๑ มกราคม - มิถุนายน, ๒๕๕๕. คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขตบางเขน, หน้า ๓๑ - ๓๒.

๕. อุบาทว์พระพิรุณ

ผลไม้หวานกลับกลายเป็นรสเปรี้ยว ฝนตกมากเกินไป ต้นไม้ที่เคยมีลูกมีดอก ไม่ออกตามฤดูกาล หมอกน้ำค้างในฤดูที่ไม่ใช่กาลจะเป็น เกินหนอนในนา ฝนแล้ง มนุษย์ออกลูกเป็นสัตว์ สัตว์มีลูกเป็นคน กบ คางคกขึ้นครว ^{๑๐๗}

๕.๑ กล่าวถึงน้ำมีทั้งทางตรงและทางอ้อมทางตรงคืออุบาทว์ที่กล่าวถึงน้ำที่เป็นของเหลวใสในลักษณะใดลักษณะหนึ่งตัวอย่างเช่นฝนตกมากผิดปกติมีน้ำค้างเกิดขึ้นในเวลาที่ไม่สมควรและเกิดฝนแล้งส่วนทางอ้อม คือ อุบาทว์ที่ไม่ได้กล่าวถึงน้ำที่เป็นของเหลวใสแต่จะกล่าวถึงสิ่งที่มีมีความเกี่ยวข้องกับน้ำ ตัวอย่างเช่น ผลไม้จากต้นไม้ที่มีรสหวานกลับกลายเป็นรสเปรี้ยวต้นไม้ที่เคยออกดอกออกผลกลับไม่ออกและกบหรือคางคกเข้าไปอยู่ในครว จะพบว่าต้นไม้และกบหรือคางคกมีความเกี่ยวข้องกับน้ำ ทางอ้อมเพราะต้นไม้เป็นสิ่งที่ต้องการน้ำเพื่อใช้ในการเจริญเติบโตออกดอกออกผลได้อย่างปกติ ต้นไม้ต้นใดได้รับน้ำในปริมาณที่พอเหมาะต้นไม้ต้นนั้นก็แข็งแรงสามารถให้ดอกออกผลได้ถูกต้องตามพันธุ์ของต้นไม้ นั่น ๆ แต่หากต้นไม้ใดได้รับปริมาณน้ำมากเกินไปหรือน้อยเกินไปต้นไม้ต้นนั้น ๆ ก็จะไม่เจริญเติบโตได้ไม่ดีไม่ออกดอกผลหรือออกในปริมาณที่ผิดปกติหรือให้ผลที่มีรสชาติต่างออกไป เช่นเดียวกับกบหรือคางคกซึ่งเกี่ยวข้องกับน้ำทางอ้อมเพราะกบหรือคางคกเป็นสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำคืออาศัยอยู่ได้ทั้งบนบกและในน้ำนั่นเอง

อุบาทว์ที่กล่าวถึงน้ำทั้งทางตรงและทางอ้อมมีความสัมพันธ์กับประวัติของพระพิรุณ พระพิรุณมีนามหนึ่งว่า อัมพราช เป็นเจ้าแห่งน้ำทั้งหลายมีทั้งลำน้ำสระและน้ำพุเป็นบริวาร เป็นเทพผู้ประทานน้ำให้แก่มนุษย์ ดังนั้นพระองค์จึงอาจบันดาลอุบาทว์ที่เกี่ยวกับน้ำทั้งทางตรงและทางอ้อมดังกล่าวได้

๕.๒ กล่าวถึงมนุษย์และสัตว์ ตัวอย่างเช่น มนุษย์คลอดลูกออกมาเป็นสัตว์ และสัตว์คลอดลูกออกมาเป็นมนุษย์ มนุษย์และสัตว์มีความสัมพันธ์กับประวัติพระพิรุณ เนื่องจากในสมัยพระเวทนั้น นอกจากพระพิรุณจะเป็นเทพผู้ประทานน้ำให้แก่มนุษย์แล้วพระองค์ยังเป็นผู้ดูแลความเป็นไปของมนุษย์เป็นผู้รักษาความสุขสวัสดิ์ของมนุษย์และสัตว์ทั้งปวง ทั้งยังเป็นผู้พิพากษาคคนที่ตายแล้วอีกด้วย จะเห็นได้ว่าหน้าที่ดังกล่าวทำให้พระองค์เป็นใหญ่เหนือมนุษย์และสัตว์ทั้งปวงอาจบันดาลให้เกิดเหตุ

^{๑๐๗} หลวงวิศาลดรุณกร(อิน สาริกบุตร), คัมภีร์โหราศาสตร์ไทยมาตรฐาน ฉบับสมบูรณ์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ อินเทอร์เน็ต(ประเทศไทย)จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๙๓๐.

ทิพย์วายุ คือ อากาศ ดังนั้น พระองค์จึงสามารถควบคุมสายลมเพื่อแสดงเหตุให้เป็นที่ประจักษ์แก่มนุษยตามทีปรากฏในเรื่องอาถิไ้โพธิบาทว์ได้^{๑๑๐}

๗. อุบาทว์พระโสม

น้ำผึ้งน้ำอ้อยเดือด ต้นไม้้ออกผลไ้ธรรมดาของต้น สุนัขออกลูกที่เตาไฟ หนูทำรังใต้เตาไฟ สุนัขขึ้นหลัง ได้นินผิพุดกันบนต้นไม้ ปลวกก่อรังที่เตาไฟ เห็ดขึ้นที่เตาไฟ^{๑๑๑}

๗.๑ กล่าวถึงเตาไฟ ตัวอย่างเช่น สุนัขออกลูกที่เตาไฟ หนูไปทำรังอยู่ใต้เตาไฟ ปลวกไปทำรังในเตาไฟและเห็ดแทงอกที่เตาไฟถึงแม้พระโสม (พระจันทร์) จะไม่ได้มีความสัมพันธ์กับเตาไฟโดยตรงแต่ก็ถือว่าเป็นสิ่งที่สามารถให้แสงสว่างได้เช่นเดียวกัน กล่าวถึงแสงสว่างจากรศมีของพระจันทร์เอาไว้ว่าแต่เดิมมีความสว่างไสวมกที่สุดในยามคาคืนแต่หลังจากพระจันทร์ถูกพระทกษะสาปให้ไม่สามารถมีบุตรได้และเป็นวัณโรคเนื่องจากรักพระชายาซึ่งเป็นพระธิดาของพระทกษะไม่เท่ากันแล้วรศมีของพระจันทร์ก็ค่อย ๆ มัวหมองลงทุกครั้งที้อการของโรคกำเริบ (มนุษย์เรียกช่วงเวลานี้ว่าข้างแรม) และก็จะกลับมาสุกสว่างอีกครั้งเมื่อหายจากโรค (มนุษย์เรียกช่วงเวลานี้ว่าข้างขึ้น)

๗.๒ กล่าวถึงสิ่งที่เป็นน้ำ ได้แก่ น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ในคุ่มหรือไหเดือดเป็นฟองเองตามตำนานกล่าวว่า พระจันทร์เกิดจากการกวนเกษียรสมุทรและลอยจากทะเลเป็นสิ่งที่ ๕ บ้างก็ว่าพระองค์เป็นโอรสของพระวรุณเทพแห่งน้ำทั้งหลายเพราะคนเห็นพระจันทร์เผลอขึ้นมาจากมหาสมุทร

๗.๓ กล่าวถึงต้นไม้ ได้แก่ ต้นไม้้ออกลูกเป็นพรรณอื่นต้นไม้มีความสัมพันธ์กับพระโสมเพราะโสมเป็นชื่อของไม้เถาชนิดหนึ่ง ทีถือว่าเป็นเจ้าแห่งต้นไม้ทั้งหลายเมื่อคั่นน้ำออกมาหมักแล้วจะกลายเป็นน้ำเมาที่ปราหมณในสมัยโบราณนิยมดื่มทั้งยังเป็นน้ำที่ใช้สังเวบูชาเทพเจ้าเพื่อขอพรด้วยต่อมาโสมได้รับการยกย่องให้เป็นเทวดาคู่กับพระอินทร์เพราะถือว่าเป็นสิ่งทีช่วยเพิ่มกำลังให้พระอินทร์จนสมัยหลังพระเวท คำว่า โสม นี้จึงได้เปลี่ยนไปเป็นชื่อที่ใช้เรียกพระจันทร์เนื่องจากโสม

^{๑๑๐} พิรภัทร์ ศรีตุลา, อาถิไ้โพธิบาทว์: วรรณกรรมคาพยากรณ์สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น, **วารสารมนุษยศาสตร์** ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๑ มกราคม - มิถุนายน, ๒๕๕๕. คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขตบางเขน, หน้า ๓๓ - ๓๔.

^{๑๑๑} หลวงวิศาลดรุณกร(อัน สาริกบุตร), **คัมภีร์โหราศาสตร์ไทยมาตรฐาน ฉบับสมบูรณ์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ อินเทอร์เน็ต(ประเทศไทย)จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๙๓๐.

และพระจันทร์มีความเกี่ยวพันกัน กล่าวคือ เภาโสมจะต้องเก็บในวันที่มีพระจันทร์ส่องและจะต้องคั้นน้ำโสมในวันจันทร์ เห็นได้ว่า พระโสมหรือพระจันทร์นอกจากเป็นราชาแห่งดาวแล้วยังเป็นราชาแห่งพฤกษชาติทั้งหลายด้วย

๘. อุบาทว์พระโสม

หนูกัดผ้า ผ่าถูกไฟไหม้ ทำนาได้ข้าวมากเกินสมควร ทำน้ำมันได้มากเกินควร ตำข้าวได้มากเกินควร เงินตกหายในเรือน เต้าและตะพานเข้าไต้ถุนเรือนและขึ้นบ้านหรือมาตาย แมวออกลูกในที่นอน ข้าวสารแช่ไว้งอกใบ จรเข้ามาอยู่ในบ่อ เส้าเรือนตกล้นน้ำมัน บัวอกที่ตอนในของบ้าน^{๑๑๒}

๘.๑ กล่าวถึงทรัพย์สิน ตัวอย่างเช่น เงินทองตกในเรือนและหายไป หนูกัดเครื่องนุ่งห่มเครื่องนุ่งห่มถูกไฟไหม้ เต้าคลานมาที่ไต้ถุนเรือนหรือขึ้นมาบนเรือน แมวมาคลอดลูกในที่นอน เส้าเรือนตกล้นน้ำมัน บัวสดบรรณมางอกในบ้านบนที่ตอน ตะพานน้ำมาตายที่ไต้ถุนบ้าน ทำนาได้ข้าวมากผิดปกติ ตำข้าวได้มากผิดปกติและข้าวสารที่แช่ไว้งอกใบ

เงินทองเครื่องนุ่งห่มบ้านเรือนและข้าวถือเป็นทรัพย์สินที่สำคัญของมนุษย์เพราะเงินทองเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนสิ่งของหรือทรัพย์สินอื่นๆ เครื่องนุ่งห่มเป็นสิ่งปกคลุมร่างกายทำให้ร่างกายอบอุ่นใช้บอกตำแหน่งหน้าที่และยศศักดิ์ทางสังคมบ้านเรือนเป็นที่พักอาศัยและข้าวเป็นพืชที่ใช้ในการบริโภคประเทศใดที่มีพืชพรรณธัญญาหารมีข้าวที่อุดมสมบูรณ์ประเทศนั้นย่อมจะมีมั่งคั่งทรัพย์สินเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับพระโสมเพราะพระโสมเป็นเทพแห่งทรัพย์สินเป็นผู้รักษาทรัพย์สินแผ่นดิน^{๑๑๓}

เทวดารักษาทิศทั้ง ๘ องค์ ได้แก่ พระอินทร์ พระเพลิง พระยม พระนารายณ์ พระพิรุณ พระพาย พระโสมและพระโสม จะสำแดงอุบาทว์ คือ เหตุร้ายต่าง ๆ ล่วงหน้าอย่างมีความสัมพันธ์กับประวัติและบทบาทหน้าที่ของเทวดาแต่ละองค์ผู้เขียนวิเคราะห์ได้ว่าเรื่องอาถิไ้โพธิบาทว์นั้น เรียบเรียงขึ้นจากผู้ที่มีความรู้ในเรื่องเทพเจ้าเป็นอย่างดี ทั้งยังเป็นผู้ที่มีความรู้ทางด้านไสยศาสตร์รวมทั้ง

^{๑๑๒} หลวงวิศาลดรุณกร(อิน สารีบุตร), คัมภีร์โหราศาสตร์ไทยมาตรฐาน ฉบับสมบูรณ์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ อินเทอร์เน็ต(ประเทศไทย)จำกัด, ๒๕๔๐, หน้า ๙๓๑.

^{๑๑๓} พิรภัทร์ ศรีตุลา, อาถิไ้โพธิบาทว์: วรรณกรรมคาพย์ากรณสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น, วารสารมนุษยศาสตร์ ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๑ มกราคม - มิถุนายน, ๒๕๕๕. คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขตบางเขน, หน้า ๓๕.

โหราศาสตร์เป็นผู้ที่ช่างสังเกตและให้ความสำคัญแก่สิ่งรอบข้าง เพราะสามารถนำเรื่องราวของความเชื่อและเหตุการณ์รอบตัวต่าง ๆ มาผูกโยงกับตำนานของเทพเจ้าได้สัมพันธ์กับการทำนายทายทักซึ่งเป็นกระบวนการของวิชาโหราศาสตร์และการประกอบพิธีสะเดาะเคราะห์ซึ่งเป็นกระบวนการของไสยศาสตร์ การที่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการจารึกเรื่องอาถืให้โหราจารย์รวมอยู่ในจารึกวัดพระเชตุพนนั้นทำให้เห็นว่านอกจากจะมีคติทางพระพุทธศาสนาที่จารึกอยู่ในวัดพระเชตุพนแล้วยังมีคติพราหมณ์ฮินดูจารึกอยู่ด้วยแสดงกระบวนการคิดที่นำคติพราหมณ์ฮินดูมาใช้กับสังคมไทยอย่างกลมกลืนนอกจากนี้การที่หนังสือประชุมจารึกวัดพระเชตุพนได้จัดเรื่องอาถืให้โหราจารย์ให้อยู่ในหมวดอนามัยยังทำให้เห็นว่าเรื่องอาถืให้โหราจารย์เป็นการปลุกปลอบใจให้คลายทุกข์ซึ่งเป็นอนามัยทางใจที่จะส่งผลดีต่ออนามัยทางกายด้วย^{๑๓๔}

๓.๓.๓ พระพุทธศาสนา เมื่อพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่ไปยังดินแดนต่าง ๆ ก็เป็นที่น่าสังเกตว่า ยังคงมีการปรับใช้วิธีการในการเผยแผ่ในลักษณะของการพยายามที่จะเข้าไปปรับเปลี่ยนความเชื่อบางอย่าง ของผู้คนในดินแดนนั้น ๆ ให้หันมานับถือพระพุทธศาสนาโดยไม่ต้องไปยุติความเชื่อหรือลบล้างความเชื่อเดิมของชนพื้นเมืองทุกอย่าง เป็นแต่เพียงว่า พิธีกรรมอะไรก็ตามที่พอจะเป็นไปได้ ไม่ขัดกับหลักการของพระพุทธศาสนามากนัก ก็จะปรับให้เข้ากับความเชื่อของพระพุทธศาสนา ยกตัวอย่าง พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ต่ออายุ ซึ่งในสมัยพุทธกาลดูเหมือนว่า พระพุทธองค์ ทรงเรียกว่า เจริญฉานวิชา คือเป็นกิจที่พระภิกษุไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยวเพราะเป็นวิชาที่ขวางทาง พระนิพพาน

ต่อมาเมื่อเมื่อระยะเวลาผ่านไปสมัย หลังพุทธกาล พระพุทธศาสนาเผยแผ่ไปสู่ดินแดนต่าง ๆ พิธีกรรมความเชื่อที่ชาวพื้นเมืองใน ท้องถิ่นนั้น ๆ มีความเคารพเชื่อถือกันอยู่ พระพุทธศาสนาก็ไม่ได้ห้าม เป็นแต่เข้าไปปรับหรือ ประยุกต์พิธีการบางอย่างของพุทธเข้าไป เช่น เดิมที่การประกอบพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ หรือโหราศาสตร์บางอย่างจะต้องมีหมอผีหรือ พราหมณ์เป็นผู้ดำเนินการแต่พอพระพุทธศาสนา เผยแผ่ไปถึงก็ได้ปรับเปลี่ยนพิธีกรรมนั้นมาเป็นพิธีกรรมแบบพุทธด้วยการให้พระสงฆ์เป็น ผู้เข้าไปผู้ดำเนินการเอง หรือให้บุคคลที่ได้รับการอบรมสั่งสอนจากพระพุทธศาสนาแล้ว ให้เป็น ผู้ดำเนินการประกอบพิธีกรรมดังกล่าว รวมถึงการพยายามปรับบทสวดมนต์ที่เดิมที่เป็นพระ

^{๑๓๔} พิชัย ศรีสุลา, อาถืให้โหราจารย์: วรรณกรรมคาพย์กรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น, วารสารมนุษยศาสตร์ ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๑ มกราคม - มิถุนายน, ๒๕๕๕. คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขตบางเขน, หน้า ๓๖.

เวท ให้เปลี่ยนมาใช้พระพุทธรูปหรือพระปริตรแทน ซึ่งถือว่าเป็นพัฒนาการอย่างหนึ่งของการปรับเปลี่ยนรูปแบบของการสะเดาะเคราะห์ต่ออายุที่มีพัฒนาการมาจากลัทธิความเชื่อดั้งเดิมมา เป็นความเชื่อตามกรอบคำสอนพระพุทธศาสนา และนอกจากนั้นยังพบว่า ในบางพื้นที่ ที่พระพุทธรูปศาสนาเผยแผ่เข้าไปถึง นักปราชญ์ชาวพุทธก็ได้พยายามเชื่อมโยงความเชื่อเรื่อง ไสยศาสตร์และโหราศาสตร์เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของพระพุทธศาสนา เช่น ในสังคมไทยที่มีการแต่งงานหรือแต่งงานด้วยเรื่องนพเคราะห์เชิงพุทธว่า ในสมัยพระพุทธกาล ชาวเมือง ชมพูทวีปได้พากันไปกราบทูลถามพระพุทธเจ้าว่าเทวดาทั้ง ๙ พระองค์เข้ามาเสวยอายุคน ทั้งปวงนั้น เหตุใดจึงทำให้คนเหล่านั้นได้รับความทุกข์ยากต้องเจ็บป่วยด้วยโรคต่างๆ ได้รับ ความทุกข์เวทนาด้วยประการต่างๆ จะให้ในทางที่ดีอย่างเดียวไม่ได้หรือพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสว่า อยว่ว่าแต่ท่านทั้งหลายเลย แม้แต่พระองค์พระตถาคตเอง เทวดาทั้ง ๙ ก็ไม่ละเว้น ก็ยังให้คุณบ้างให้โทษบ้างเหมือนกันและเพื่อจะทรงอนุเคราะห์แก่มนุษย์ทั้งหลาย พระองค์จึงตรัสสั่งให้พระโมคคัลลานะไปถามเทวดาว่า จะทำประการใดจึงจะพ้นโทษที่เกิดขึ้นในระหว่าง กำลังของเทวดาที่เสวยอายุนั้นได้ เทวดาจึงบอกวิธีแก่พระโมคคัลลานะ ดังนี้

(๑) เมื่อพระอาทิตย์เสวยอายุให้เอาใบผักข้าว ๑ ทองหลวง ใบมน ๑ จันทรทั้งสอง ฝักส้มป่อย ๑ ต้ม ไปสระหัว จะหายทุกข์ภัยทั้งหลายแล

(๒) เมื่อพระจันทร์เสวยอายุ ให้เอาใบสนุ่น ๑ เปลือกทอง ต้นบวบขม ๑ ฝัก ส้มป่อย ๑ ต้ม ประสระหัว หายทุกข์โทษทั้งหมดแล

(๓) เมื่อพระอังคารเสวยอายุ ให้เอาแก่นระกำ ๑ รากมะจั่ว แกแล ๑ นิลังกาสา ๑ เปลือกทองหลวง ใบมน ๑ ลูกจันทร ๑ ฝักส้มป่อย ๑ ต้มประสระหัว หายทุกข์ภัยทั้งหลายแล

(๔) เมื่อพระพุธเสวยอายุให้เอานิลังกาสา ๑ งาเม็ด ๑ ลูกอุโลก ๑ ไพล ๑ ฝัก ส้มป่อย ๑ ต้ม ประสระหัว หายทุกข์ทั้งปวงแล

(๕) เมื่อพฤหัสบดีเสวยอายุ ให้เอาเปลือกซาก ๑ แก่นสน ๑ แก่นระกำ ๑ ราก ขนุน ๑ ราก ท้ายายม่อม ๑ บวบขม ๑ ฝักส้มป่อย ๑ ต้มประสระหัว หายทุกข์โทษทั้งหลายแล

(๖) เมื่อพระศุกร์เสวยอายุ ให้เอารากมะขามป้อม ๑ ข้าวคั่ว ๑ แกแล ๑ ราก อ้อยช้าง ๑ แก่นสน ๑ รากสลิ ๑ ฝักส้มป่อย ๑ ต้มประสระหัว หายทุกข์ภัยแล

(๗) เมื่อพระเสาร์เสวยอายุ ให้เอารากแฝกหอม ๑ จันทร์หอม ๑ ชะมดหอม ๑ แก่นไม้ ชาก ๑ รากไผ่ป่า ๑ ขอนดอก ๑ ฝัก ส้มป่อย ๑ ต้มประสระหัว หายทุกข์โทษภัยทั้งหลายแล

(๘) เมื่อพระราหูเสวยอายุ ให้เอาใบพลับพลึง ๑ รากผักคลาด ๑ รากมะเขือขึ้น ๑ ว่าน น้ำ๑ ใบทองหลางใบมน ๑ ดีปลี ๑ เปลือกมัน ๑ เพกา ๑ ฝักส้มป่อยมาต้มประสระหัว หาย ทุกข์ภัย ทั้งปวงแล หากท่านใดสามารถกระทำตามที่กล่าวมานี้ได้ ภัยอันตรายต่างๆ และความ ทุกข์ทั้งหลายที่เคยเบียดเบียนท่านก็จะมลายสูญสิ้นแล

ซึ่งตำนานเช่นนี้ถือว่า เป็นตำนานที่บรรดานักปราชญ์ทั้งหลายได้พยายามที่จะแต่งขึ้นมา เพื่อที่จะให้เกิดความเชื่อมโยงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างพระพุทธศาสนากับหลักความรู้ทาง โหราศาสตร์และไสยศาสตร์ ซึ่งก็ถือว่าเป็นเรื่องที่ไม่ได้มีความผิดหรือขัดแย้งกับความเชื่อในทาง พระพุทธศาสนาแต่ประการใด เป็นแต่เพียงว่าให้เป็นอุบายเพื่อที่จะให้ผู้คน ได้มีความเชื่อที่ยึดโยงอยู่ กับพระพุทธศาสนา ดังนั้น เราจึงจะพบว่ากรอบความคิดความเชื่อเรื่องการทำเคราะห์ของสังคมไทย เป็นกรอบความเชื่อที่มีพื้นฐานมาจากการผสม ผสมความเชื่อหลายๆ ส่วนเข้าด้วยกัน ได้แก่ (๑) ความเชื่อของศาสนาดั้งเดิม ได้แก่ ศาสนาผี โหราศาสตร์และไสยศาสตร์ เป็นต้น (๒) ความเชื่อของ ศาสนาพราหมณ์ ซึ่งอดีตเคยมีอิทธิพลต่อผู้คนในสังคมไทยมาก่อน (๓) พระพุทธศาสนา ส่วนผสม ทั้งหมดถือว่าเป็นความเชื่อของพระพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน (Popular Buddhism) ซึ่งเป็นกระแส ของพระพุทธศาสนาในสังคมไทยปัจจุบัน และความเชื่อเรื่องการทำเคราะห์ดังกล่าวก็มีปรากฏอยู่ใน สังคมไทยทุกพื้นที่ทุกจังหวัด และแต่ละพื้นที่ก็จะมีคุณสมบัติซับซ้อนของความเชื่อเรื่องการทำ เคราะห์ แตกต่างกันไป พิธีกรรมการทำเคราะห์มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยด้วยปรากฏหลักฐานในหนังสือ ตำรับ ท้าวศรีจุฬาลักษณ์นางนพมาศว่า “พระเจ้าแผ่นดินพระราชวงศ์ สมณชีพราหมณ์ และ ประชาชนทั่วไป ได้ประกอบพิธีบำเพ็ญกุศล ในวันวิสาขบูชา (เดือน ๖) ด้วยการรักษาศีล ฟังธรรม ถวายสังฆทาน แจกทาน ไถ่ ชีวิตสัตว์ ปลอยนกปล่อยปลา ปลอยเต่า เป็นต้น” และได้รับการสืบทอด มาจนถึงสมัยอยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์จนกระทั่งถึงสมัยปัจจุบัน

พระพุทธศาสนา ซึ่งวางรากฐานอย่างมั่นคงและเป็นที่ยอมรับให้เป็นศาสนาประจำชาติ ไทยมาจนถึงปัจจุบันนั้นได้เริ่มเผยแผ่เข้ามาตั้งแต่ครั้งที่ผู้คนในดินแดนแถบนี้นับถือผีอยู่ก่อนแล้ว และ จากการที่พุทธศาสนามีความยืดหยุ่นสูงและมิได้มีการบังคับให้เลิกเชื่อลัทธิอื่น ๆ รูปแบบของพุทธ ศาสนาที่ยึดถือปฏิบัติกันในสังคมไทยส่วนใหญ่จึงมีลักษณะของความเชื่อเกี่ยวกับผีและไสยศาสตร์ซึ่ง

เป็นความเชื่อที่มีอยู่แต่ดั้งเดิม ตลอดจนพิธีกรรมและความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ผสมผสานอยู่ไม่น้อย อย่างเช่น การนับถือในอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ของพระเครื่อง การบนบานศาลกล่าวต่อพระพุทธรูปสำคัญ ๆ อย่างหลวงพ่อบุญรอด หลวงพ่อโสธร ตลอดจนการที่พระสงฆ์บางรูปทำพิธีรดน้ำมนต์ (พราหมณ์) พ่นน้ำหมากเพื่อรักษาโรคภัยไข้เจ็บหรือปัดเสนียดรึงความ การเอ่ยชื่อพระพุทธรูปองค์สำคัญโดยใช้คำนำหน้าว่า “หลวงพ่” นั้น สะท้อนให้เห็นถึงการตั้งเอาพระพุทธรูปให้มาสัมพันธ์ใกล้ชิดกับมนุษย์เพื่อความอบอุ่นใจ มั่นคงทางใจยิ่งขึ้น นอกจากนี้การทำบุญเลี้ยงพระมักจะต้องจัด “ข้าวพระ” คือ ข้าวปลาอาหารสำหรับเล็ก ๆ เพื่อถวายพระพุทธรูปด้วย ซึ่งหากพิจารณาตามหลักพระพุทธศาสนาแล้ว พระพุทธรูปคือตัวแทนของพระพุทธเจ้า ซึ่งทรงหลุดพ้นจากโลกนี้แล้วจึงย่อมไม่หิวไม่กระหาย ไม่หนาว ไม่ร้อน การจัดของเช่นไหว้ จึงเหมือนผสานเอาความเชื่อทางไสยศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

โดยเนื้อแท้แล้วศาสนาพุทธมิได้ให้ความสำคัญกับอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์และอำนาจเหนือธรรมชาติ แต่เน้นการปฏิบัติทางศีลธรรมและการทำจิตให้บริสุทธิ์ โดยมีหลักทั่วไปคือ ทำความดี ละเว้นความชั่ว ชำระจิตใจให้สะอาด และการฝึกสมาธิจนกระทั่งบรรลุถึง “วิมุตติ” คือความหลุดพ้นจากปวงกรรมทั้งปวง

นอกจากนี้ยังมีความเชื่อของชุมชนลุ่มคลองนางน้อยหลายอย่างที่มีแนวคิดที่ได้อิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา สำหรับคำว่าเชื่อเป็นคำกริยาหมายถึงเห็นตามด้วยมั่นใจไว้ใจ^{๑๑๕} อีกความหมายหนึ่ง ความเชื่อ (Beliefs) หมายถึงเห็นด้วยมั่นใจไว้ใจและนับถือ^{๑๑๖}

สำหรับพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงความเชื่อหรือศรัทธาว่ามีอยู่ ๒ ประการ คือ (๑) ศรัทธา ที่ประกอบด้วยปัญญา(สัทธาญาณสัมปยุต) และ (๒) ศรัทธาที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา (สัทธาญาณวิปยุต) แต่เมื่อกล่าวถึงศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา พระพุทธศาสนา ได้แบ่งไว้เป็น ๔ ประการ คือ (๑) กัมมสัทธา หมายถึง เชื่อกรรม, เชื่อกฎแห่งกรรม, เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง คือเชื่อว่าเมื่อทำอะไรโดยมีเจตนาคือจงใจทำทั้งรู้ย่อมเป็นกรรม (๒) วิปากสัทธา หมายถึง เชื่อวิปาก, เชื่อผลของกรรม คือ เชื่อว่ากรรมที่ทำแล้วต้องมีผลและผลต้องมีเหตุ (๓) กัมมัสสกตาสัทธา หมายถึง เชื่อความ

^{๑๑๕} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖), หน้า ๓๗๒.

^{๑๑๖} มานิต มานิตเจริญ, พจนานุกรมใหม่ทันสมัยสุด, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การพิมพ์พระนคร , ๒๕๑๔), หน้า ๔๕๓.

ที่สัตว์มีกรรมเป็นของของตน เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของกรรมจะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน (๔) ตลาคตโพธิสัทธา หมายถึง มั่นใจในองค์พระตลาคตว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ^{๑๑๗} ซึ่งเราจะพบว่าพระพุทธศาสนาได้สอนให้ชาวพุทธมีเจตคติต่อความเชื่อที่ถูกต้องตามกรอบของความเชื่อที่มีต่อพระพุทธศาสนาทั้ง ๔ ประการนั้น

เมื่อพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิตั้งแต่ครั้งอดีตมาจนถึงปัจจุบันจะพบว่า พระพุทธศาสนาสอนให้ผู้คนในดินแดนนี้มีความเชื่ออย่างมีเหตุผลไม่มั่งมายและได้เข้ามาช่วยขยายระบบความเชื่อทางศีลธรรมและเรื่องบาปบุญสุวรรค์นรกให้กว้างขวางขึ้นไปอีกทั้งความเชื่อในการนับถือผีและเทวดาได้ถูกผนวกเข้ากับคติความเชื่อและหลักธรรมในพระพุทธศาสนาผสมผสานกลมกลืนจนกลายเป็นพิธีกรรมต่างๆมากมายโดยเฉพาะพิธีกรรมการทำเคราะห์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาหลายประการโดยเฉพาะในด้านความเชื่อที่เข้ามาปรากฏในการทำเคราะห์นั้นมียุ่ดดังต่อไปนี้

๓.๓.๓.๑ ความเชื่อในอานุภาพแห่งพระรัตนตรัย

สำหรับความเชื่อในเรื่องนี้ถือว่าเป็นเรื่องแรกๆที่ปรากฏชัดมากสำหรับการประกอบพิธีกรรมการทำเคราะห์บ้านของชาวมุขชุมชุมลุ่มคลองนางน้อยเนื่องจากว่าชาวมุขชุมชุมลุ่มคลองนางน้อยเป็นผู้ที่มีความเคารพศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคงดังนั้นจึงเป็นผู้ที่มีความเชื่อว่าพระพุทธศาสนาสอนให้ตนเองและสังคมให้เป็นผู้ที่มีความเชื่ออย่างมีเหตุผลและไม่มั่งมายอีกทั้งชาวมุขชุมชุมลุ่มคลองนางน้อยเชื่อมั่นในอำนาจของพระรัตนตรัยคือเชื่อในพระพุทธเจ้าเชื่อในการตรัสรู้ของพระองค์เชื่อว่าพระพุทธเจ้าเป็นผู้ที่มีอานุภาพที่จะสามารถจัดปัดเป่าภัยอันตรายใดๆก็ตามที่จะเกิดที่จะมีขึ้นมาได้และที่สำคัญยังเป็นความเชื่อในระดับชาวบ้านว่าพระพุทธเจ้าสามารถที่จะแผ่บารมีมาถึงตนและครอบครัวได้หากว่าตนเองและครอบครัวมีความเชื่อความศรัทธาในพระพุทธเจ้าอย่างมั่นคงประการต่อมาคือเชื่อมั่นในอำนาจของพระธรรมคือเชื่อว่า (๑) พระธรรมคำสั่งของพระพุทธศาสนาสามารถที่จะช่วยแก้ไขปัญหและอุปสรรคที่จะเกิดขึ้นกับตนได้ (๒) เชื่อว่าพระธรรมคำสอนที่ปรากฏในรูปของพระสูตรพระพุทธานต์หรือพระปริตรสามารถที่จะปกป้องคุ้มครองชีวิตตนเองให้รอดปลอดภัยได้เช่นการสวดมนต์หรือการนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธานต์ไม่ว่าจะเป็น ๗ ตำนาน

^{๑๑๗} พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่๙, (กรุงเทพฯ :โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๖๔.

หรือ ๑๒ ตำนาน หรือแม้แต่การทำพิธีกรรมการทำเคราะห์บ้านเมื่อพระสงฆ์สวดมนต์หรือพระปริตร ย่อมจะสามารถขจัดปัดเป่าเคราะห์โรคภัยที่เกิดขึ้นกับตนเองได้^{๑๑๘} ประการต่อมา ก็คือ ชาวชุมชนลุ่มคลองนางน้อยมีความเชื่อว่าพระสงฆ์เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถเนื่องจากพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้มีศีลและเป็นผู้ที่มีความบริสุทธิ์มากกว่าชาวบ้านเมื่อเป็นเช่นนั้นการทำเคราะห์บ้านจึงต้องมีพระภิกษุไปร่วมในพิธีกรรมนั้นด้วย

๓.๓.๓.๒ ความเชื่อในเรื่องความกตัญญู

ความกตัญญูเป็นคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์ในสังคมมนุษย์ต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับผู้อื่น และสิ่งอื่นชีวิตด้านกายภาพดำรงอยู่ได้เพราะได้รับการอุปการะเลี้ยงดูจากบุคคลต่าง ๆ มีบิดามารดา ครูอาจารย์ญาติพี่น้อง เป็นต้นนอกจากนั้นต้องพึ่งพาอาศัยสิ่งเหล่าอื่นอีก เช่น อาศัยปัจจัย ๔ เป็นเครื่องเลี้ยงชีวิตจึงจะมีชีวิตอยู่รอดได้ ในส่วนจิตใจมนุษย์ก็ได้รับการปลูกฝังอบรมลักษณะคุณค่าทางจิตใจจากบุคคลอื่นมีบิดามารดา เป็นต้นให้มีทัศนคติค่านิยมคุณธรรมจริยธรรมอันเป็นหลักสำคัญในการดำเนินชีวิตให้ความเจริญรุ่งเรืองซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของมนุษย์ความกตัญญูนี้เป็นคุณธรรมที่มนุษย์พึงปฏิบัติมิใช่เฉพาะต่อมนุษย์ด้วยกันเท่านั้นแต่ให้มีแม้แต่ต่อสัตว์และพืชทั้งหลายด้วย^{๑๑๙}

ความกตัญญูเป็นการกระทำความดีอย่างหนึ่งที่พึงปรารถนาของทุกคนผู้ที่มีความกตัญญู ย่อมจะทำตนเองให้มีความสุขและทำผู้อื่นให้มีความสุขด้วยจากการศึกษาพบว่าพระพุทธศาสนากล่าว ยกย่องบุคคลที่มีความกตัญญูและให้ความสำคัญต่อบุคคลผู้มีความกตัญญูว่าเป็นบุคคลที่หาได้ยากในโลกพระพุทธองค์ตรัสว่าบุคคลที่หาได้ยากมี ๒ จำพวก^{๑๒๐} ได้แก่

๑. บุพพการีผู้ทำอุปการะก่อน

๒. กตัญญูกตเวทีผู้รู้อุปการะที่เขาทำแล้วและตอบแทน

^{๑๑๘} ส.ม.(ไทย) ๑๙/๑๙๕/๑๒๘.

^{๑๑๙} พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), คนไทยกับป่า, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๗), หน้า ๒๑.

^{๑๒๐} อัง.ติ.ก. (ไทย) ๒๐/๑๒๐/๑๑๔.

บุพการีบุคคลกับกตัญญูทเวทีบุคคลคือบุคคลที่มาคู่กันเสมอเพราะมีผู้ทำอุปการะก่อนจึงมีผู้รู้อุปการะที่ท่านทำแล้วและตอบแทน^{๑๒๑} และเป็นบุคคลที่ท่านได้ยากเพราะว่าหมู่สัตว์ส่วนใหญ่ถูกอวิชชาครอบงำยากที่จะมองเห็นคุณค่าของบุคคลอื่นได้^{๑๒๒}

จากการศึกษาความหมายด้านภาษา คำว่า บุพการี หมายถึง บุคคลผู้ทำก่อนโดยปกติ, บุคคลผู้ทำอุปการะก่อน, บุพพการีบุคคล, ในกฎหมายคำว่าบุพการีหมายถึงบิดามารดาปู่ย่าตายาย ทวด (ทั้งสองฝ่าย) ในทางพระพุทธศาสนามีความหมายกว้างกว่านี้^{๑๒๓} ซึ่งหมายรวมถึงอาจารย์ อุปัชฌาย์และพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตลอดจนถึงบุญทั้งหลายด้วย^{๑๒๔} บุพการีบุคคลกับกตัญญูทเวทีบุคคลกตัญญูทเวทีบุคคลย่อมจะหาได้ยากกว่าบุพการีบุคคล

ส่วนคำว่าความกตัญญูมีความหมายดังนี้ คัมภีร์อรรถกถาปรมัตถโชติกาได้แสดงถึงความหมายของความกตัญญูไว้ว่าความรู้จักอุปการคุณที่ผู้ใดผู้หนึ่งทำมาแล้วไม่ว่ามากหรือน้อยโดยการระลึกถึงเนื่องๆชื่อว่ากตัญญู^{๑๒๕} พจนานุกรมมคธ-ไทยได้ให้ความหมายของกตัญญูไว้ว่า

กตัญญู (วิ.) ผู้รู้ซึ่งอุปการะอันบุคคลอื่นทำแล้วแก้ตนโดยปกติวิ. กตอุปการชานาติสีเลนา ติกตถญญ. ผู้มีปกติรู้ซึ่งอุปการะอันบุคคลอื่นทำแก้ตนวิ. กตชินิตุสสีลมสสาติกตถญญ. ผู้รู้ซึ่งอุปการะอันบุคคลอื่นทำแล้วแก้ตนวิ. กตอุปการชานาติกตถญญ. ผู้รู้คุณท่าน. กตบุพโพ, ญญาญาณ, รุ.

กตเวที (วิ.) ยังบุคคลให้รู้ซึ่งอุปการะอันบุคคลอื่นทำแล้วแก้ตน, ยังบุคคลให้รู้ซึ่งคุณอันบุคคลทำแล้วแก้ตน, ผู้ประกาศซึ่งอุปการะอันบุพการีชนทำแล้ว, ผู้ตอบแทนอุปการะของท่าน, ผู้ตอบแทนอุปการคุณของท่าน, ผู้สนองคุณท่าน, ผู้ตอบแทนคุณท่าน

กตัญญูทเวที (ปุ.) บุคคลผู้รู้คุณท่านและตอบแทนคุณท่าน, ฯลฯ ไทยตัดพูดเฉพาะกตัญญู แต่ความหมายหมายถึง กตเวที ด้วย^{๑๒๖}

^{๑๒๑} พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓๙.

^{๑๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒.

^{๑๒๓} มงคล. (บาลี) ๒/๓๖๓/๒๗๖.

^{๑๒๔} มงคล. (บาลี) ๒/๓๖๓/๒๗๖.

^{๑๒๕} ชุ.ช.อ. (บาลี) ๑/๒๐๒.

^{๑๒๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า๑๖๓-๑๖๔.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายของกตัญญูไว้ว่ารู้อุปการะที่ท่านทำให้, (ผู้)รู้คุณท่านเป็นคำคู่กันกับกตเวทีและได้ให้ความหมายของคำว่ากตเวทีว่า (ผู้)สนองคุณท่าน, เป็นคำคู่กันกับกตัญญู^{๑๒๗}

ท่านพุทธทาสภิกขุได้ให้ความหมายของกตัญญูไว้ว่าความรู้และยอมรับรู้ในบุญคุณของผู้อื่นที่มีอยู่เหนือตนเรียกว่ากตัญญูตา (กตัญญู) การพยายามทำตอบแทนบุญคุณนั้นๆเรียกว่ากตเวทีตา (กตเวที) คนที่รู้บุญคุณเรียกว่าคนกตัญญูคนที่ทำตอบแทนเรียกว่าคนกตเวทีกตัญญูกตเวทีตาหมายถึงความรู้บุญคุณท่านแล้วทำตอบให้ปรากฏนี้เป็นธรรมประคองโลกให้เป็นอยู่ได้และอยู่ได้ด้วยความสุข^{๑๒๘}

อย่างไรก็ตามคำว่ากตัญญูกตเวทีเป็นคำที่มาด้วยกันเมื่อกล่าวถึงความกตัญญูก็ต้องกล่าวถึงกตเวทีไปโดยปริยายเพราะในทางปฏิบัติคุณธรรม๒ข้อนี้ไม่สามารถแยกจากกันได้

เมื่อกล่าวโดยสรุปความกตัญญูก็คือความรู้และการยอมรับรู้ในบุญคุณของบุคคลสัตว์สิ่งของและธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่มีต่อตัวเราทั้งทางตรงและทางอ้อมกตเวทีคือพยายามกระทำตอบด้วยการทดแทนพระคุณช่วยเหลืออุปการะยกย่องบำรุงรักษาให้คงอยู่ในสภาพที่ดีงามเพื่อความสงบสุขของสังคมและเพื่อความสมดุลทางธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

๓.๔ ประเภทของพิธีกรรมในการทำเคราะห์บ้าน

ความเชื่อในการทำเคราะห์บ้านของชุมชนลุ่มคลองนางน้อย เกิดจากความเชื่อหลายประการเนื่องจากเป็นความเชื่อที่ได้รับถ่ายทอดจากบรรพบุรุษทั้งที่เป็นข้อห้ามและการประสพกับเหตุการณ์ที่ไม่คาดฝันต่าง ๆ เช่น ฝ่าฝืน รุ่งกินน้ำ แลนเข้าบ้าน กาบินมาเกาะหลังคา ข้าวสารงอกหน่อ งูเข้าบ้าน เป็นต้น จะถือเป็นกลางไม่ดี เป็นสิ่งอุปัทว โสณียดจัญไร บางครั้งจะถือว่าคนในบ้านอาจเจ็บป่วยหนักหรือจนถึงกับความตายได้ ความเชื่อเหล่านี้ทำให้เกิดการทำเคราะห์ประเภทต่าง ๆ ของชาวชุมชนลุ่มคลองนางน้อย ที่ได้มีการทำพิธีจากอดีตถึงปัจจุบัน พอจำแนกได้ดังนี้

^{๑๒๗} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๙), หน้า ๕.

^{๑๒๘} พุทธทาสภิกขุ, กตัญญูกตเวทีเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของโลก, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๖), หน้า ๒.

๑. การทำเคราะห์บ้านแบบพื้นบ้าน

๒. การทำเคราะห์บ้านแบบพุทธ

พิธีกรรมทำเคราะห์บ้านทั้ง ๒ ประเภทนี้ มีองค์ประกอบและพิธีบางอย่างที่เหมือนกัน บางอย่างก็แตกต่างกัน เพื่อความสะดวกในการศึกษา ผู้วิจัยได้แยกประเภท องค์ประกอบและ ขั้นตอนของการทำพิธีกรรมทำเคราะห์บ้าน ดังต่อไปนี้

๓.๔.๑ การทำเคราะห์บ้านแบบพื้นบ้าน

๓.๔.๑.๑ องค์ประกอบของการทำเคราะห์บ้าน

การประกอบพิธีกรรมการทำเคราะห์บ้านอาจมีส่วนที่เหมือนหรือแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษที่ผู้ทำพิธีได้รับถ่ายทอดมา หรืออาจมีการเปลี่ยนแปลงไปตามความเชื่อท้องถิ่นและการเปลี่ยนแปลงไปของสังคมวัฒนธรรม ในที่นี้จะกล่าวถึงองค์ประกอบที่เห็นได้โดยทั่วไป ซึ่งมีองค์ประกอบ ดังนี้

๑.บุคคล

บุคคลเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในพิธีกรรมการทำเคราะห์บ้าน ซึ่งมีบุคคลประกอบด้วย กันหลายฝ่าย จึงจะทำให้การทำเคราะห์บ้านสมบูรณ์

๑. ผู้ทำพิธี หมายถึง ผู้นำในการทำพิธีกรรมการทำเคราะห์บ้าน ผู้ทำพิธีชาวบ้าน โดยทั่วไปมักจะเรียกว่าหมอทำเคราะห์ แต่ในอดีตอาจมีการเรียกว่า หมออุบาทว์ บ้างก็มี เนื่องจาก วัฒนธรรมการพูดของภาคใต้ที่มักพูดสั้น ๆ จากหมอทำเคราะห์อุบาทว์ กร่อนเหลือเพียงแค่ หมออุบาทว์ จะทำหน้าที่เป็นผู้สวดในการประกอบพิธี โดยส่วนใหญ่หมอทำเคราะห์จะเป็นผู้ที่มีอายุและได้รับการถ่ายทอดวิชาอาคม การทำพิธีกรรมการทำเคราะห์มาแล้ว กล่าวคือ เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการประกอบพิธีกรรมการทำเคราะห์บ้านได้เป็นอย่างดี ส่วนใหญ่จะอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป แต่อาจจะมีที่อายุต่ำกว่า ๖๐ ปีบ้างแต่ก็ส่วนน้อยในการทำพิธี เป็นบุคคลที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ มีข้อสังเกตว่า หมอทำเคราะห์ต้องผ่านการบวชเรียน เมื่อลาสิกขาแล้วจะได้รับการยอมรับจากชาวบ้านว่าเป็นผู้รู้ เพราะถือว่าเป็นผู้รู้เกี่ยวกับพิธีกรรมต่าง ๆ และสามารถท่องเวทย์มนต์คาถาได้ การแต่งกายของหมอทำเคราะห์นั้นมักจะนุ่งสไบหรือสีเรียบๆ เสื้อเรียบๆ มีผ้าพาดคล้ายผ้าสังฆาฏิของพระสงฆ์

๒. เจ้าของบ้าน คือ เจ้าของบ้านหรือเรือนหลังนั้นที่มีเหตุการณ์ที่ชาวบ้านถือว่าเป็นสิ่งอุบาทว์เกิดขึ้น หรือเป็นผู้ที่บนบานเอาไว้ว่าถ้าได้เคราะห์ดีจะทำการทำพิธีกรรมการทำเคราะห์บ้านขึ้น เจ้าของบ้านจะเชื่อว่าเมื่อประกอบพิธีทำเคราะห์บ้านแล้วจะป้องกันหรือแก้ไขเหตุร้ายที่ยังมาไม่ถึงได้ เจ้าของบ้านต้องเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ ไว้ส่วนหนึ่ง เช่น โรงหมอ อาหารที่จะนำไปใส่ในบัตร์พลี ตามรายการที่หมอทำเคราะห์กำหนดไว้ให้ครบถ้วน และต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดของหมอทำเคราะห์อย่างเคร่งครัด เช่น ถ้าเจ้าของบ้านปลุกโรงหมอขวางตะวันตก(ขวางหวัน) หมอทำเคราะห์ก็ไม่ทำพิธี เพราะมีความเชื่อว่าทำพิธีไม่ขาด

๓. ผู้เข้าร่วมพิธี คือ ผู้ที่เข้าร่วมบริเวณพิธี ส่วนใหญ่จะเป็นญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านของเจ้าของบ้าน หรือเป็นบุคคลที่อยากร่วมพิธีคอยช่วยเหลือด้านต่าง ๆ และคอยให้กำลังใจเจ้าของบ้านหรือสนใจในพิธีการทำเคราะห์บ้าน

๓.๔.๑.๒ อุปกรณ์

อุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมการทำเคราะห์บ้านมีหลายอย่างอาจแตกต่างกันออกไปตามธรรมเนียมของแต่ละพื้นที่ หรือตามข้อกำหนดของหมอทำเคราะห์แต่ละท่านที่ได้รับการถ่ายทอดมาซึ่งส่วนใหญ่จะเหมือนกัน ในส่วนของชาวชุมชนลุ่มคลองนางน้อยพอจะสังเขปได้ประมาณนี้

๑. พระพุทธรูป หมายถึง รูปที่สร้างขึ้นแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อกราบไหว้บูชา อาจใช้การแกะสลักจากวัสดุต่างๆ เช่น ศิลา งามั้ หรือวัสดุอื่นๆ นอกจากนี้ยังอาจใช้การปั้นหรือหล่อด้วยโลหะก็ได้ โดยทั่วไป คำว่า พระพุทธรูปมักจะหมายถึง รูปขนาดใหญ่พอที่จะวางบูชาได้ สำหรับรูปขนาดเล็กมักจะเรียกว่า พระเครื่อง อย่างไรก็ตาม ทั้งสองแบบสามารถเรียกว่า พระพุทธรูป ได้เช่นกัน

๒. ศาล, ศาลเพียงตา ทำมาจากไม้ระกำ, สาครู, หลุมพี นำมาตากให้แห้ง บางครั้ง ก็ใช้คล้าแต่ไม่เป็นที่นิยมเพราะไม่ค่อยทนทานและหายากในปัจจุบัน นำมาเหลากับมีดพร้า ตัดเป็นท่อนแล้วประกอบเป็นศาล

ตามคติ ของคนโบราณ ไว้เพียงว่า “ศาลเพียงตา คือ สถานที่จำลองชั่วคราวสำหรับให้ผีเทวดาอารักษ์ เจ้าที่ เจ้าทุ่ง เจ้าท่า เจ้าป่า เจ้าเขา เข้ามาสถิต แล้วตั้งเครื่องบวงสรวงสังเวย ปกติสร้างด้วยไม้ไผ่หรือไม้รวก ที่พบในไทยมักทำมีชั้นลด ตัวศาลปีกเสายกสูงระดับสายตา จึงเรียกว่า ศาลเพียงตา

นอกจากการสร้างด้วยวัสดุชั่วคราวแล้ว ศาลพระภูมิถาวร สถิตพระภูมิเจ้าที่ สร้างด้วยไม้หรือปูน ก็มีกำหนดให้สูงระดับเพียงตาเช่นกันนอกจากในไทยแล้ว ประเทศอื่นๆในอุษาคเนย์ก็มีการตั้งศาลเพื่อเป็นที่สถิตของผี โดยเฉพาะในอินโดนีเซีย ศาลมีเกือบทั่วทุกที่ โดยเฉพาะในบ้านทุ่งนา ศาสนสถานและในพิธีสำคัญๆ มีทั้งแบบตั้งเสาเดียวหรือสี่เสา มีหลังคาไม้ไผ่สานทรงจั่ว ทรงโค้ง และคล้ายหลังคาบ้านพื้นถิ่นมุงด้วยหญ้า เพื่อวางเครื่องเซ่นและสถิตผีเทพเจ้ารวมถึงบรรพชน

๒.๑ ศาลเล็กหรือศาลน้าย มี ๑๖ เสา ๓ ชั้น

๒.๒ ศาลใหญ่ มี ๓๒ เสาบ้าง ๓๖ เสาบ้าง ใ้ ๖๘ บัตรบ้าง ๗๒ บัตรบ้าง แล้วแต่ครูบาอาจารย์ที่ถ่ายทอดความรู้มา

๓.บัตร หรือ บัตรพลี ความหมายจากพจนานุกรมแปล ไทย-ไทยราชบัณฑิตยสถาน บัตรพลี[บัดพะลีส] น. ภาชนะทำด้วยกาบกล้วย เป็นรูปกระบะสี่เหลี่ยม สำหรับวางเครื่องเซ่นสังเวย เรียกเต็มว่า บัตรกรุงพาสี ถ้าทำเป็นรูปสามเหลี่ยม เรียกว่า บัตรคางหมู ถ้ามีเสาตรงประกอบตั้งแต่ ๔ เสาขึ้นไป เรียกว่า บัตรพระเกตุ ถ้าทำเป็นรูปสี่เหลี่ยม มียอด เรียกว่า บัตรนพเคราะห์.ความหมายจาก พจนานุกรมแปล ไทย-ไทย อ.เปลื้อง ณ นคร[บัด-พะ-ลีส] น. เครื่องเซ่นผีหรือบูชาเทวดา, บัตรพลี ประกอบการตกแต่งเป็นรูปต่างๆ และมีชื่อต่างๆ กัน ดังนี้ บัตรคางหมู ทำเป็นรูปสามเหลี่ยมยอดแหลมสูง ทั้งนี้เป็นพิธีกรรมในลัทธิพราหมณ์ นอกพระพุทธศาสนา, บัตรนพเคราะห์ ทำเป็นรูปสี่เหลี่ยมมียอด, บัตรพระเกตุ

บัตร แปลว่าใบ หมายถึงใบตองกล้วยตานี แล้วนำมาเป็นกระถางสำหรับใส่อาหารคาวหวาน ที่จะกระทำการพลีแต่เทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์

พลี แปลว่า การให้ การเซ่น ถวาย เสียสละเพื่อการบูชา

บัตรพลี หมายถึง กระบะเครื่องสังเวย ทำด้วยหวกกกล้วย หักพับเป็นกระบะรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีก้านกล้วยตานี ๔ ก้าน ประกอบเป็นขาตั้ง ภายในกระบะบรรจุกระถางใบตองสดใบเล็กๆ ขนาดถ้วยตะไล ใส่อาหารคาวหวาน ถั่ว งา นมเนย เป็นต้น บัตรทั่วไปที่ใช้เป็นเครื่องสังเวยอมุนย์ จะเป็นบัตรพลีอย่างง่าย ใช้กาบกล้วยหัก ๔มุม บรรจุกระถางใส่ข้าวปากหม้อ กุ้งปลาปาลายา ถั่ว คั่ว งาคั่ว อาหารคาวหวาน ผลไม้อย่างละน้อย เพื่อบังบรวงแก่อมุนย์ ภูตผีปิศาจ

โดยสรุป บัตรเป็นภาชนะที่ทำมาจากใบเตยหนามบ้าง กาบสับปะรดบ้าง กาบกล้วย บ้าง ใช้สำหรับใส่ของเช่นบูชาเทวดาในการประกอบพิธี มีขนาดและรูปร่างแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับว่าหมอทำเคราะห์จะทำพิธีอะไรบ้างในครั้งนั้น เช่น บัตรสามเหลี่ยม บัตรสี่เหลี่ยม บัตรสี่เหลี่ยม ยาว เป็นต้น

๔. ธงเทียว ทำมาจากใบมะพร้าว ตัดแล้วพับเป็นธง ในแต่ละธงจะพับเป็นธงตามกำลังวัน

๕. เครื่องเซ่น ได้แก่ ข้าวขาว ข้าวแดง ข้าวเหลือง ข้าวเหนียว ห่อหมก ทอดมัน ขนมแดง ขนมขาว ปลาทอด ข้าวตอก ดอกไม้ ขนมโค กล้วย อ้อย งามะพร้าวอ่อน ไข่ต้ม เหล้าขาว อาหารคาว น้ำเปล่า หมาก พลุ หอยา ตักตักขึ้นจากแป้งข้าวเจ้า ๔ ตัว

๖. ชันน้ำมนต์ หม้อน้ำ ถือกันว่า พระอูมาซึ่งเป็นแม่พระอิศวร ทรงเลี้ยงโลกมาด้วยน้ำนมจากพระอัมฤต จึงจำลองมาเป็นหม้อน้ำมนต์ หรือครอบน้ำมนต์ มีน้ำเต็ม บางแห่งเรียกว่าเต้าน้ำมนต์ และในหม้อน้ำมนต์ หรือครอบน้ำมนต์ แม้บาตรน้ำมนต์ก็มักจะใส่สิ่งอันเป็นมงคล คือ ใบทอง ใบเงิน ใบนาค ใบพรหมจรรย์ ฝักส้มป่อย หล้าแพรก ผีวมะกรูด และใบมะตูม หรือจะใช้ดอกบัว ลอยแพนก็ได้ จะลอย ๕ ดอก ๓ ดอก หรือดอกเดียวก็ได้ตามขนาดของที่บรรจุน้ำมนต์

การใช้ดอกบัวลอยเป็นอีกคติหนึ่ง คือ สมมุติว่าน้ำนั้นได้มาจากสระโบกขรณี หม้อน้ำมนต์ถือว่าเป็นสัญลักษณ์แห่งสิ่งอันเป็นสิริมงคลอย่างยิ่งอย่างหนึ่ง ดังจะเห็นได้ว่าการทำบุญส่วนใหญ่มักจะมีหม้อน้ำมนต์ หรือครอบน้ำมนต์ตั้งอยู่ด้วยเสมอ ไทยเราสมัยโบราณ มักจะมีหม้อใส่น้ำเต็มตั้งไว้หน้าพระในท้องพระเสมอ และนำน้ำนั้นมาล้างหน้า โดยถือว่าเป็นน้ำมนต์เพราะก่อนนอนคนไทยมักจะสวดมนต์ไหว้พระเสมอ

หม้อน้ำมนต์ อันที่จริงก็มีชื่อเรียกที่หลากหลายกันไป บ้างก็เรียกขันน้ำมนต์ บ้างก็เรียกโถน้ำมนต์ หรือบ้างก็เรียกครอบน้ำมนต์ แล้วแต่สะดวก หรือแล้วแต่รูปพรรณสัณฐานนั้นๆ แต่นัยก็ตรงกันคือ หมายถึงภาชนะที่ไว้สำหรับใส่หรือเก็บน้ำพระพุทธรณ์หรือน้ำเทพมนต์ ไว้ที่แท่นบูชาพระ-บูชาเทพฯ, โต๊ะหมู่บูชา เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว ทั้งสะดวกเมื่อต้องการทำการมงคลใดๆในบ้าน ก็อัญเชิญน้ำพระพุทธรณ์หรือเทพมนต์จากโถหรือครอบมาประกอบพิธีได้

ถือกันว่า ชันน้ำมันต์, โฉมน้ำมันต์, ครอบน้ำมันต์เป็นวัตถุมงคลมีความศักดิ์สิทธิ์ ทรงพลานุภาพอยู่ในตัวเอง^{๑๒๙}

๗. ด้ายสายสิญจน์ สายสิญจน์^{๑๓๐} เป็นคำใช้เรียกเส้นด้ายสีขาวยาวๆ ที่พระเถระขณะประณมมือเจริญพระพุทธมนต์หรือที่วงรอบบ้านเรือนเพื่อให้เป็นสิริมงคลเวลาทำบุญที่บ้านในเวลาทำบุญที่บ้านนิยมใช้สายสิญจน์วงรอบบ้านโดยเวียนขวา คือวนให้อยู่ทางขวามือแล้วโยงมาวนขวาที่ฐานพระพุทธรูปอีกรอบหนึ่งหรือ ๓ รอบ แล้วคลี่มาวางไว้บนพานอยู่ด้านขวามือของภิกษุรูปที่ประธานเจริญพระพุทธมนต์ด้ายสายสิญจน์เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ด้ายปริตร คือด้ายศักดิ์สิทธิ์ที่เกิดจากพระพุทธมนต์ที่พระท่านสวดสาธยายหรือเสกเป่าไว้ ถือกันว่าสามารถป้องกันอันตรายเช่นภูติผีปีศาจได้ และถือว่าเป็นด้ายมงคล เช่น ด้ายที่จับเป็นวงกลมสองวงสำหรับสวมศีรษะคู่บ่าวสาวซึ่งเรียกว่า มงคลแฝด

๘. หอยสังข์ คนไทยถือว่า สังข์เป็นอาวุธที่สำคัญชนิดหนึ่งของพระนารายณ์ซึ่งเป็นอวตารของพระวิษณุที่คนไทยชอบกล่าวขวัญถึงมากที่สุด ตามตำนานกล่าวกันว่าพระนารายณ์ซึ่งสถิตอยู่ในภูมิจักรวาล อันประกอบด้วยทวิป ภูเข และมหาสมุทร ได้ลงไปปราบ เทพองค์หนึ่งซึ่งถูกเนรเทศออกจากสวรรค์ เทพองค์นี้แปลงกายเป็นหอยสังข์ยักษ์ไปหมั่นตัวอยู่ใต้เขาพระสุเมรุในก้นทะเลทำให้เกิดเรื่องเดือดร้อนกันทั่วไป พระนารายณ์ผู้ใด ชัยชนะจึงใช้สังข์เป็นอาวุธนับตั้งแต่บัดนั้นมา โดยเรียกว่า สังข์ปาณจะขันยะ นี่คงเป็นเหตุที่คนในแถบนี้ของโลกใช้ สังข์เป่าเสมือนหนึ่งเป็นแตร ต่างกับชาวบกหรือนักล่าสัตว์ ซึ่งอยู่ลึกเข้าไปในพื้นที่แผ่นดินผู้มีแต่เขาสัตว์เป็นแตรเป่า^{๑๓๑}

๙. มีดหมอ

การสร้างมีดหมอในยุคปัจจุบันพระเกจิอาจารย์จึงได้ใช้หลักกรรมตามสมกับตะปูตอกโลงผีตายโหงบ้าง ตะปูสังฆวานร (ตะปูโบราณสมัยกรุงศรีอยุธยา) บ้าง หล่อหลอมและตีเป็นใบมีดส่วนด้ามมีดนั้น จะนิยมนำงาช้างมาแกะเป็นรูปต่าง ๆ เช่น รูปท้าวเวสสุวรรณ ฤาษี หรือรูปในวรรณคดี

^{๑๒๙} คมชัดลึก, ครอบน้ำมันต์: พระองค์ครู, โลฟส์สไตล์พระเครื่อง, ๑ ต.ค. ๒๕๕๖

^{๑๓๐} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ป.ธ. ๙ ราชบัณฑิต, พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด, (กรุงเทพมหานคร: วัดราชโอรสาราม, ๒๕๔๘),

^{๑๓๑} ธนากรกรุงเทพ จำกัด (มหาชน), ลักษณะไทย ภูมิหลัง, พิมพ์ครั้งที่ ๓ , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๕๑), หน้า ๑๗๕.

ต่าง ๆ มีดหมอในรุ่นหลังๆ บ้างก็นิยมเอาเกลือป่นมาทำด้ามมีด เพราะถือว่า "เกลือ" ซึ่งหมายถึงการออกเสียงว่า "กัน" เป็นนิมิตโลกดี คือป้องกันนั่นเอง แม้แต่เกลือป่นขนาดใหญ่ที่จะนำมาทำด้ามมีดหมอ เพื่อความคงคลังในปัจจุบันก็หาได้ยากยิ่ง

ตำราการสร้างมีดหมอมีหลายอาจารย์ แต่ตำรับเดิมนั้นน่าจะเป็นของในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ซึ่งในยุคนั้น ระยะเวลาแรก ๆ บรรพบุรุษของไทยเราต้องรบกับข้าศึกอยู่เสมอมิได้ขาดมีดหมอ จึงมีความสำคัญคู่กับประวัติศาสตร์ไทยอีกชั้นหนึ่ง

๑๐. ตำรา

ตำราเป็นของที่ตกทอดจากรุ่นสู่รุ่น ในตำราหมอมือจะประกอบด้วยบทสวดอันชวนบวงสรวงต่าง ๆ บางหมอมืออาจมี บางหมอมืออาจไม่มีแล้วแต่ความเชื่อที่ตกทอดกันมา ในปัจจุบันบางหมอมืออาจเข้าทำนอง “เจอแต่ตำรา แต่ไม่เจออาจารย์” เป็นลักษณะหมอมือที่เจอแต่ตำราไม่มีครูอาจารย์แนะนำเคล็ดลับวิชา

๑๑. ผ้าแพดาน

๑๒. หล้าคาถักเปีย

๓.๔.๑.๓ สถานที่

การปลุกโรงพิธีการทำเคราะห์บ้าน จะต้องปลุกโรงนอกบ้านของบ้านที่จะทำเคราะห์และหัวหน้าโรงพิธีเข้าหาหน้าบ้าน โดยจะอยู่ในแนวตะวันออก – ตะวันตก (ตามหัววัน) หากปลุกโรงพิธีตามแนวเหนือ – ใต้ (ขวางหัววัน) หมอทำเคราะห์ที่เครื่องครุฑจะไม่เข้าโรงพิธีเพราะเชื่อว่าทำเคราะห์ไม่ขาด

การปลุกโรงต้องปลุก ๖ เสาขึ้นไป ถ้า ๔ เสา ถือว่าเป็นหน้า(กระท่อม) ตัวหน้าเอง (กระท่อม)โบราณถือว่าไม่มีเทวดาดูแลรักษา มุ่งด้วยจาก ปัจจุบันนิยมใช้เต็นท์สำเร็จแต่ก็ต้องมรจากอย่างน้อย ๒ ตับ มาติดหุ้มกลองตามทำเนียมโบราณ โรงพิธีโบราณต้องทำเป็นเรือนไม้ แต่ปัจจุบันอาจยกแคร่สูงจากพื้นดินไม่มากนักโดยมักจะนิยมปลุกล่วงหน้า ๑ วัน โดยเจ้าของบ้าน

๓.๔.๒ การทำเคราะห์บ้านแบบพุทธ

การทำเคราะห์บ้านลักษณะนี้ขั้นตอนพิธีของหมอทำเคราะห์ยังคงเดิมแต่อาจสลับขั้นตอนกับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาที่แฝงเข้ามา บุคคลที่เพิ่มเข้ามาคือ พระภิกษุสงฆ์ เริ่มต้นที่ให้เจ้าของบ้านจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย หมอทำเคราะห์ทำหน้าที่เป็นมัทนายก นำญาติโยมบูชาพระรัตนตรัย อาราธนาศีล สมาทานศีล อาราธนาพระปริตร พระสงฆ์ที่ได้รับนิมนต์มา ทำการเจริญพระปริตร ๗ ตำนานบ้าง ๑๒ ตำนานบ้าง ขึ้นอยู่กับอุบาสวที่แสดงขึ้นตามความเชื่อของเจ้าบ้าน แต่โดยมากนิยมใช้ ๑๒ ตำนานกับอุบาสวฟ้า อุบาสววัง อุบาสวนกมาเกาะหลังคา ฯลฯ เป็นการผสมผสานของความเชื่อทางพระพุทธศาสนากับคติความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ได้อย่างกลมกลืน

๓.๕ ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมในการทำเคราะห์บ้าน

๑. การเตรียมเครื่องเซ่นไหว้ เจ้าของบ้านจะเตรียมเครื่องเซ่นไหว้จำพวกขนมต้มแดง ต้มขาว ปลายี่ห้อมมีหาง ข้าวสับสองที่ศาลเพียงตาและห้อยคาก็กฝื่อเป็นเปี้ยวารอบบ้านเอาไว้

๒. การทำพิธีทำเคราะห์บ้านหมอจะเริ่มพิธีด้วยการบูชาพระรัตนตรัยแล้วสวดชุมนุมเทวดาเพื่ออัญเชิญมาเป็นสักขีพยานว่าเจ้าของบ้านได้บูชาพระภูมิเจ้าที่แล้วและให้ช่วยขับไล่เสนียดจัญไรออกไปจากบ้านเสร็จแล้วหมอจะสวดอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พระภูมิเจ้าที่และเทวดาทั้งหลายให้มารับเอาเครื่องเซ่นสังเวยที่ตั้งเตรียมไว้

๓. หมอจะนำศาลเพียงตาที่วางเครื่องเซ่นออกไปวางนอกบ้านตามบริเวณทางสามแพร่งและยิงปืน จุดประทัดขับไล่เสนียดจัญไรออกไปพร้อมกับใช้ห้อยคาก็กฝื่อปักไว้ตรงปากทางเข้าบ้านที่เหลือเอาไว้พันรอบบ้านเพื่อป้องกันไม่ให้เสนียดจัญไรเข้ามารบกวนคนในบ้านอีกต่อไป

๓.๕.๑ ขั้นตอนพิธีกรรม

หมอให้เจ้าของบ้านจุดธูปเทียน

ไหว้สัสดี บูชาครู

ไหว้พระภูมิ

เชิญเทวดา ๘ ทิศ

เชิญเทวดากลับ

เป่าหอยสังข์

นำศาลเพียงตาทั้งไว้ตรงทางสามแพร่ง

๓.๕.๒ การประกอบพิธีกรรม

หมอมจะประกอบพิธีกรรมที่โรงพิธีหน้าบ้าน ซึ่งจะปลูกโรงพิธีไม่ให้ติดกับตัวบ้าน โดยจะมีอุปกรณ์ เช่น พระพุทธรูป มีดหมอ ตำราทำเคราะห์บ้าน หอยสังข์ ถาดเครื่องเซ่น ศาลเพียงตา ในถาดเครื่องเซ่นจะมีบัตร ซึ่งทำมาจากใบเตยหนามเย็บเป็นรูปสี่เหลี่ยม เพื่อใช้ใส่ข้าว ปลา แกงจืด แกงเผ็ด เหนียวขาว-แดง ขนมจีน ทอดมัน รวมทั้งดอกไม้ธูปเทียน น้ำมะพร้าว เหล้าขาว ฯลฯ

ที่เพดานของโรงพิธีจะมีผ้าขาวสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขวบนใส่ในแนวนอนและมีเชือกผูกโยง ทั้งสี่มุมพร้อมใส่หมาก ๓ คำ ข้าวตอก ดอกไม้ เพื่อบูชาเทพเทวดาเบื้องสูง

พิธีกรรมจะเริ่มประมาณ ๑๙.๓๐ น. หลังจากที่ทำหมอมทำเคราะห์ช่วยได้ทานอาหารเย็นเสร็จแล้ว โดยหมอมทำเคราะห์บ้านจะให้เจ้าของบ้านหรือตัวแทน มาจุดธูปเทียนหรือบูชาพระรัตนตรัย และสิ่งศักดิ์เพื่อไหว้ครู หมอมจะประกอบพิธีกรรมเช่นครู โดยสวดพุทธานุชา ธรรมานุชา สังฆานุชา ต่อมาจะทำพิธีบูชาพระภูมิเจ้าที่ เมื่อเสร็จก็ทำพิธีบนนำ (จุดธูปเทียน นำน้ำมันแล้วทำพิธีเชิญเทวดามา ๑๐ ทิศ) ดังนี้

๑. อุดร - ทิศเหนือ
๒. อีสาน - ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
๓. บุรพา - ทิศตะวันออก
๔. อาคเนย์ - ทิศตะวันออกเฉียงใต้
๕. ทักษิณ - ทิศใต้
๖. หรดี - ทิศตะวันตกเฉียงใต้
๗. ปังฉิม - ทิศตะวันตก
๘. พายัพ - ทิศทิศตะวันตกเฉียงเหนือ
๙. ทิศบนสรวงสวรรค์
๑๐. ทิศใต้บาดาล

เมื่อเชิญเทวดาเสร็จแล้ว ก็มีพิธีเซ่นไหว้เทวดาทั้ง ๑๐ ทิศด้วยเครื่องเซ่น โดยน้ำมะพร้าว มาพรมที่เครื่องเซ่น ประกอบด้วยข้าว, ปลา, อาหารหวาน คาว/ขนมขาว แดง, ทอดมัน, เหล้า,

อุปกรณ์ที่ใช้พรมเครื่องเช่นไห้เรียกว่า เซ่นจาก จะทำด้วยใบจากแล้วตัดปลายให้แหลม เพื่อจุ่มน้ำมะพร้าวแล้วมาพรมเครื่องเช่นไห้ทั้งหมด

หลังจากนั้นทิ้งระยะเวลาประมาณ ๒๐-๓๐ นาที ก็ถือว่าเทวดามาเซ่นเครื่องเช่นเสร็จแล้ว ก็จะมีพิธีส่งเทวดาด้วยบทสวด เพื่อให้เทวดาประจำทิศทั้ง ๑๐ กลับ เมื่อส่งเทวดาเสร็จ หมอทำเคราะห์ก็จำทำพิธีเป่าหอยสังข์ ๓-๕ ครั้ง ต่อไปก็จะเป็นการนำศาลเพียงตาไปตั้งนอกบ้าน โดยให้สมาชิกคนใดคนหนึ่งในบ้านนำศาลไปตั้งที่ทางสามแพร่ง ในช่วงเวลาเที่ยงคืน เพื่อเป็นการนำเคราะห์โรคภัย หรือสิ่งไม่ดีทั้งหลายไปตั้งนอกบ้าน

เมื่อเสร็จจากการนำศาลเพียงตาไปตั้งนอกบ้าน ก็ถือว่าเป็นการเสร็จพิธีในตอนกลางคืน หมอทำเคราะห์ก็จะนอนค้างอยู่ที่โรง ๑ คืน เพื่อเป็นเพื่อนเจ้าบ้าน และเป็นการพักผ่อนเพื่อที่จะทำพิธีผูกคาในวันรุ่งขึ้น

ในตอนเช้าวันใหม่ หมอทำเคราะห์บ้านจะทำพิธีผูกคา คือ นำหญ้าคาที่ถักเป็นเปียมาผูกที่ประตูหน้าบ้าน เพื่อป้องกันภูตผีปีศาจ หรือสิ่งอัปมงคลชั่วร้ายไม่ให้เข้ามาในบ้าน แล้วหมอก็ทำพิธีพรมน้ำมนต์แก่เจ้าของบ้าน ก็ถือว่าเป็นอันเสร็จพิธี หมอทำเคราะห์บ้านก็เดินทางกลับ

๓.๖ การอนุรักษ์และการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำเคราะห์บ้าน

การทำเคราะห์ของชาวมุขชนกลุ่มคลองนางน้อยกล่าวได้ว่าเป็นพิธีกรรมอันเนื่องมาจากความเชื่อทางไสยศาสตร์ พราหมณ์และพระพุทธศาสนา ความเชื่อที่ว่าความเป็นไปของการดำเนินชีวิตจะดีหรือร้ายบางครั้งถูกกำหนดโดยสิ่งที่เหนือธรรมชาติ โชค – เคราะห์ ชาวบ้านจึงต้องประกอบพิธีกรรมการทำเคราะห์ซึ่งเป็นการเซ่นบวงสรวงพลี สวดอ้อนวอนและการทำบุญทำทาน ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าสามารถทำให้ทุกข์โรคภัยคลายลงได้และป้องกันอันตรายที่จะเกิดไม่ให้เกิดขึ้นแก่ตนเองและคนใกล้เคียงอันเนื่องมาจากสิ่งที่ชาวบ้านเรียกว่าอุบาทว์

ความเชื่อในพิธีกรรมการทำเคราะห์บ้านของชาวมุขชนกลุ่มคลองนางน้อย เป็นความเชื่อที่มีการผสมผสานกันของโชค – เคราะห์ ลาง ฝีสาง เทวดาสีเหนือธรรมชาติกับคติความเชื่อที่มีพื้นฐานมาจากศาสนาอย่างกลมกลืนไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ความเชื่อเหล่านั้นเป็นความเชื่อที่แสดงให้เห็นถึงความเคารพนับถือ ก่อให้เกิดพิธีกรรมการทำเคราะห์บ้านซึ่งเป็นการเซ่นบวงสรวงบตรพลีเพื่ออ้อนวอนขอขมา ในสิ่งที่ทำผิดต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ หรือเพื่อข่มขู่ ขบไล่ ปัดรังควาญในสิ่งที่ไม่ดี ไม่

เป็นมงคลหรือที่ชาวบ้านเรียกว่าสิ่งอุบาทว์ ที่อาจเกิดขึ้นโดยรู้จากกลาง ที่ได้ประสบกับตนเองหรือคนในครอบครัว ในอดีตความเชื่อของชาวมุสลิมกลุ่มคลองนางน้อยเป็นความเชื่อที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ทั้งทางด้านการประกอบพิธีกรรมซึ่งมีผู้นำในการประกอบพิธีคือหมอบ้านหรือหมอทำเคราะห์ และพระสงฆ์ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเพราะเคยศึกษามาก่อนบรรพชาอุปสมบทที่มีจำนวนมาก ในปัจจุบันการสืบทอดพิธีกรรมการทำเคราะห์บ้านที่ได้รับมาจากบรรพชนค่อยๆ จะเลือนหายไปจากมุสลิมกลุ่มคลองนางน้อย เนื่องจากสังคมในปัจจุบันเป็นสังคมแห่งวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีการนำวัฒนธรรมการดำรงชีวิตแบบชาวตะวันตกก่อให้เกิดการกลืนกลายทางวัฒนธรรม จากเหตุผลข้างต้น ทำให้การสืบทอดพิธีกรรมการทำเคราะห์ของหมอทำเคราะห์บ้านในมุสลิมกลุ่มคลองนางน้อยลดน้อยลง แต่ความเชื่อดังเดิมยังคงอยู่กับมุสลิมกลุ่มคลองนางน้อย

๓.๗ การประยุกต์ใช้พิธีทำเคราะห์บ้านในการดำเนินชีวิต

พิธีกรรมการทำเคราะห์บ้านของมุสลิมกลุ่มคลองนางน้อย ถือได้ว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับความเชื่อที่ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษมาอย่างยาวนาน เป็นพิธีกรรมที่อิทธิพลต่อสภาพจิตใจและวิถีการดำเนินชีวิตของชาวมุสลิมกลุ่มคลองนางน้อย แม้ว่าในปัจจุบันชาวมุสลิมกลุ่มคลองนางน้อยจะมีการรับเอาวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตจากภายนอกเข้ามาแต่ก็ไม่อาจทำให้ความเชื่อดังเดิมของชาวบ้านเสื่อมคลายไปได้หมด พิธีกรรมการทำเคราะห์จึงยังคงสำคัญต่อการดำรงชีวิตอยู่ ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในสังคมมุสลิมกลุ่มคลองนางน้อยเหนียวแน่นมากขึ้น

๓.๘ สรุป

สรุปว่า พิธีกรรมการทำเคราะห์บ้านของมุสลิมกลุ่มคลองนางน้อยเป็นการผสมผสานกันของความเชื่อทางพระพุทธศาสนากับความเชื่อดังเดิมก่อนที่พระพุทธศาสนาจะเข้ามาในแผ่นดินไทย ปัจจุบันได้แก่ ศาสนาอิสลามและศาสนาพราหมณ์ เป็นการถ่ายทอดความเชื่อมาจากบรรพบุรุษว่าสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันทั้งดีและร้าย สิ่งไหนดีเป็นมงคล เรียกว่า โชค สิ่งไหนไม่ดีเป็นอัปมงคลสิ่งนั้นเรียกว่า เคราะห์หรือสิ่งอุบาทว์ สาเหตุของการทำเคราะห์บ้านมาจากสิ่งที่เป็นอุบาทว์ เช่น ไฟผ่า รุ้งกินน้ำบริเวณบ้่าน นกกามาเกาะหลังคา แล่นเข้าบ้าน ภูเข้าบ้าน นกแสกนกฮูกบินผ่านบ้าน เป็นต้นจากการสืบทอดมาอย่างยาวนานนี้ เป็นการสืบทอดแบบรุ่นสู่รุ่น ในปัจจุบันแม้ชาวบ้านในมุสลิมกลุ่มคลองนางน้อยยังมีความเชื่อความศรัทธาอยู่แต่ผู้ที่จะสืบทอดการทำพิธีการทำเคราะห์ทำได้ยากขึ้น

บทที่ ๔

วิเคราะห์การทำเคราะห์บ้านของชุมชนกลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรัง ตามหลักพระพุทธศาสนา

๔.๑ วิเคราะห์การกำเนิดและความสัมพันธ์ของการทำเคราะห์บ้านตามหลัก พระพุทธศาสนา

ความเชื่อและพิธีกรรมการทำเคราะห์บ้านของชุมชนกลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรัง ในประเด็นต่าง ๆ ผู้วิจัยเห็นว่า ควรพิจารณาถึงประเด็นเรื่องความเป็นมาของความเชื่อและพิธีกรรมการทำเคราะห์ของชุมชนกลุ่มคลองนางน้อยก่อนว่า ความเชื่อการทำเคราะห์บ้านมีความสัมพันธ์อย่างไร จากการศึกษาทั้งหมดพบว่าความเชื่อเรื่องการทำเคราะห์บ้านของชุมชนกลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรัง มีความสัมพันธ์มาตามลำดับ ดังนี้

๔.๑.๑ มีความสัมพันธ์กับความเชื่อไสยศาสตร์โบราณ

ความเชื่ออื่น ๆ ในจังหวัดตรัง ความเชื่อมีอิทธิพลต่อแนวคิดและการประพฤติปฏิบัติของบุคคลและชุมชน ความเชื่อของชาวตรังก็เช่นเดียวกับส่วนอื่นๆ ในภาคใต้ คือเป็นความเชื่อที่มีพื้นฐานมาจากลัทธิศาสนา เท้าที่มีอยู่ทั่วไปจะเป็นความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ และอาจเชื่อในเรื่องของไสยศาสตร์ ซึ่งจะมีเกร็ดความเชื่อต่าง ๆ ในจังหวัดตรัง^{๑๓๒} ดังปรากฏในตัวอย่างพิธีกรรมจากความเชื่อของท้องถิ่นตรัง การไหว้พระภูมิ – พลีเรือน (พลีเรือน หรือ เรือน) เป็นประเพณีจากความเชื่อที่ว่าพระภูมิเจ้าที่เป็นเทพารักษ์ประจำสถานที่ใช้ปลูกสร้างบ้านเรือนที่อาศัย พระภูมิมียหลายองค์แต่มีกอดอกชื่อในการเช่นสังเวว่า มีท้าวกรุงपालี นางธณัรักษาดิน บริวารรักษาทางสัญจร ท้าวนาครักษาหัวน้ำ ท้าวชัยมงคลรักษาเรือน ท้าวธรรมโอสถรักษาเรือกวสวไร่นา เพชรคนธรรพรักษาศาลเจ้าและ

^{๑๓๒} คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, วัฒนธรรม
พัฒนาทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดตรัง, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร :
คณะกรรมการ, ๒๕๕๔), หน้า ๑๔๘.

โรงวิเวก ฯลฯ และยังมีพระภิกษุชั้นต่าง ๆ ลงมาอีก การทำพิธีเรือนมักจะเกี่ยวข้องกับพระภิกษุเจ้าที่ เสาภูมิบ้านและศาลพระภูมิ เจ้าของบ้านมักทำร่วมกันเสมอ

ด้านไสยศาสตร์ ถือว่ามีสิ่งเหนือธรรมชาติเป็นเจ้าของธรรมชาติอยู่ เช่น ป่าจะมีเจ้าป่า ภูเขาจะมีเจ้าเขา เทพประจำข้าวก็คือ แม่โพสพ เทพประจำตัวเด็กเรียกว่า แม่สือ มีอยู่ ๔ ตน ทั้งเชื่อว่าปรากฏการณ์ในธรรมชาติบางอย่าง เช่น สุริยุคคราส จันทรคราส เป็นผลมาจากการที่ราหูจับ พระอาทิตย์หรือพระจันทร์กลืนกิน เชื่อในคาถาอาคม มีความเชื่อถือในการใช้พิธีทางคุณไสยกระทำสิ่ง ที่ให้คุณให้โทษแก่ตนเองหรือผู้อื่นมีหลายวิธี เช่น มบ ทำคุณ ยาสั่งและเสน่ห์ยาแฝดการกระทำที่ให้คุณแก่ตนเองก็มี เช่น การทำให้อยู่ยงคงกระพัน และการเสกเป่าให้เกิดเมตตามหานิยมและยังเชื่อถือ เกี่ยวกับการทำนายทายทักโชคชะตา เชื่อว่า วันเดือนปี ทิศทาง มีส่วนเกี่ยวข้องกับความเป็นไปของวิถีชีวิตมนุษย์^{๑๓๓}

ความเชื่อกลุ่มนี้^{๑๓๔} เกิดจากความเชื่อมั่นต่อความเชื่อกลุ่มแรก ถือว่ามีชีวิตอยู่ได้อำนาจของสิ่งเหนือธรรมชาติหรือบุญญาธิการของพระศาสดาและทวยเทพทั้งปวง และถ้าผู้ใดสามารถยึดมั่นในสิ่งเหล่านั้นก็ดี หรือเพียรบำเพ็ญจนอำนาจเหล่านั้นมีขึ้นในตัวตนก็ดี จะทำให้ตนมีคุณพิเศษเหนือคนสามัญ พวกนี้จึงเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ เวทมนต์คาถา เครื่องรางของขลังและโชคกลางแล้วมักดึงเอาศาสนาเข้ามาประสมประสาน มีอิทธิพลของลัทธิศาสนาพราหมณ์และลัทธินิยมดั้งเดิมประสมอยู่เป็นอันมาก

จากการกล่าวมาทั้งหมดพบว่า การทำเคราะห์บ้านของชาวบ้านชุมชนลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรัง ในอดีตโบราณสืบมาจนถึงปัจจุบันนั้นมีความสัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์โบราณ ทั้งในส่วนที่เป็นความเชื่อเรื่องพิธีกรรม คาถาอาคม และความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์อื่น ๆ มากมาย ถือได้ว่าเป็นการกำเนิดและมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างมากต่อการประกอบพิธีกรรมในการทำเคราะห์บ้าน

^{๑๓๓} มุลินธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ ฉบับต้นแบบ, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง, ๒๕๓๙), หน้า ๓๒๓.

^{๑๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๙.

๔.๑.๒ มีความสัมพันธ์กับศาสนาพราหมณ์

การศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เมืองตรัง ไม่อาจละเลยเรื่องราวของอาณาจักรโบราณในภาคใต้ ตั้งแต่ยุคแรกเริ่มประวัติศาสตร์ มีการติดต่อกับต่างแดนมาช้านาน โดยเฉพาะกับอินเดียมีร่องรอยอารยธรรมจากทั้งศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ปรากฏให้เห็นเป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ จารึก เอกสารและมุขปาฐะ อยู่ทางด้านฝั่งทะเลตะวันออกเป็นส่วน

๔.๑.๓ มีความสัมพันธ์ตามหลักพระพุทธศาสนา

พิธีกรรมจากความเชื่อ เป็นรูปแบบกิจกรรมที่จัดขึ้นตามลัทธิหรือเพื่อความขลัง อันจะก่อให้เกิดความสำเร็จในสิ่งที่มุ่งหวัง พิธีกรรมจึงมีความสัมพันธ์กับลัทธิศาสนาและความเชื่อของท้องถิ่นอย่างแยกไม่ออก

ศาสนาพุทธมีอิทธิพลต่อชีวิตชาวไทยภาคใต้โดยทั่วไปเป็นอันมาก ประเพณีของชาวไทยภาคใต้ส่วนใหญ่สืบเนื่องมาจากความเชื่อทางศาสนา ชายไทยภาคใต้ควรบวชเรียนเมื่อถึงวัยเพราะการศึกษาทั้งธรรมและทางโลก เนื่องจากจัดเป็นสถานที่สอนหนังสือ อาจนับได้ว่าวัดเป็นแหล่งสำคัญในการให้ความรู้แก่บุรุษ ทั้งเป็นแหล่งสร้างผู้นำในสังคมอีกประการหนึ่งด้วย

๔.๒ วิเคราะห์แนวคิดการทำเคราะห์บ้านในคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่มีความสัมพันธ์ต่อการทำเคราะห์บ้านของชุมชนลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรัง

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการทำเคราะห์บ้านของชุมชนลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรัง พบว่า ความเชื่อเรื่องการทำเคราะห์บ้านของชุมชนลุ่มคลองนางน้อย ที่เกิดจากการพยายามเข้าไปอธิบายความหมาย หรือตีความความเชื่อ

๔.๒.๑ อิทธิพลด้านความเชื่อ

สำหรับคำว่า ความเชื่อ (Beliefs) หมายถึงเห็นด้วยมั่นใจ ไว้วางใจ และนับถือ^{๓๓๔} ซึ่งเป็นทัศนคติของแต่ละบุคคลในการที่จะยอมรับสิ่งที่รับรู้ได้ เห็น การยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึก ก่อเกิดเป็นสัทธา สำหรับพระพุทธศาสนา สัทธา คือ ความเชื่อ ความเชื่อถือ ในทางธรรมหมายถึง เชื่อสิ่งที่

^{๓๓๔} มานิต มานิตเตจจริญ, พจนานุกรมใหม่ – ทันสมัยสุด, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การพิมพ์พระนคร, ๒๕๑๔), หน้า ๔๕๓.

ควรเชื่อ ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล ความเชื่อมั่นใจสิ่งที่ดีงาม ความเลื่อมใสซาบซึ้งชื่นใจ สนธิใจ
เชื่อมั่นมีใจโน้มน้อมมุ่งแล่นไปตามไปปรับคุณความดีในบุคคลหรือสิ่งนั้นๆ ความมั่นใจในความจริง
ความดีสิ่งดีงาม และในการทำความดี ไม่ลู่ไหลตื่นตูมไปตามลักษณะอาการภายนอก เขียน สันสกฤต
เป็น ศรัทธา^{๑๓๖} ความเชื่อในการเชื่อสิ่งที่เหนือธรรมชาติ การนับถือผีและเทวดา ได้ถูกนำเข้ามาผนวก
กับคติความเชื่อของชาวบ้านและรวมเข้าด้วยกันกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ผสมผสานกลมกลืน
กันจนกลายเป็นพิธีกรรมต่างๆ มากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในเรื่องของการทำเคราะห์บ้านของชุมชน
กลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรังได้รับอิทธิพลโดยตรงจากพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้าน
ความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมการทำเคราะห์บ้านนั้นมีอยู่ดังต่อไปนี้

๔.๒.๑.๑ ความเชื่อในอานุภาพแห่งพระรัตนตรัย

ความเชื่อในเรื่องนี้ถือได้ว่าเป็นเรื่องประการที่สำคัญที่สุดเป็นเรื่องแรก ซึ่งปรากฏ
เด่นชัดมากสำหรับการยอมรับนับถือเข้าร่วมการประกอบพิธีกรรมการเคราะห์บ้านของชาวบ้านชุมชน
กลุ่มคลองนางน้อย เนื่องจากว่าชาวบ้าน ส่วนใหญ่ในชุมชนกลุ่มคลองนางน้อย นับถือศาสนาพุทธมีความ
เคารพศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง เห็นได้จากวิถีชีวิตส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องกับศาสนา
ตลอด ทั้งยังมีการกล่าวถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นศูนย์ยึดเหนี่ยวจิตใจที่เคยเป็นตำนาน เช่น ประเพณีการชัก
พระ การกราบไหว้บูชาพระพุทธสิหิงค์ พระพุทธรูปซึ่งเคยเป็นสิ่งศักดิ์คู่บ้านคู่เมืองของชาวบ้านในกลุ่ม
คลองนางน้อย และอีกประการที่สำคัญก็คือ ชาวบ้านกลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรัง เชื่อมั่นในอำนาจ
ของพระรัตนตรัย ประการที่ ๑ อานุภาพของพระพุทธเจ้า ที่จะสามารถแผ่บารมีช่วยแก้ไขปัญหา
และอุปสรรคที่จะเกิดขึ้นได้ ประการที่ ๒ เชื่อว่าพระธรรมที่ปรากฏในนามรูปเป็นบทสวดมนต์ หรือ
พุทธมนต์ พระปริตร สามารถยอมจะขจัดปัดเป่าสิ่งไม่ดี สิ่งชั่วร้ายเคราะห์โรคภัยที่เกิดขึ้นได้
ประการต่อมาที่ ๓ คือ พระสงฆ์ เนื่องจากพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้มีศีล มีความบริสุทธิ์กว่าชาวบ้าน เป็นผู้
มีความรู้ความสามารถ อีกทั้งความรู้ต่าง ๆ นั้นได้รับจากการถ่ายทอดทางมาจากพระสงฆ์ผนวกเข้ากับวิถี
ชีวิตชาวบ้าน สามารถเข้าใจและถ่ายทอดสิ่งเหล่านั้นออกมาได้ดีกว่าคนทั่วไป เพียงเท่านั้นก็สามารถชี้
เป็นหลักฐานแสดงให้เห็นถึงความเชื่อของชาวบ้านชุมชนกลุ่มคลองนางน้อยที่มีต่อพระรัตนตรัยอย่าง
แท้จริง

^{๑๓๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗,
(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๔), หน้า ๔๒๘.

๔.๒.๑.๒ ความเชื่อเรื่องมงคล

ทางแห่งความเจริญก้าวหน้าในการดำเนินชีวิต เหตุแห่งความสุข เรียกว่า มงคล ซึ่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้แสดงไว้ใน มงคลสูตร^{๑๓๗} เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความเจริญ นำความโชคดี ความสวัสดิมาให้เป็นความสุขที่ได้ตั้งใจปรารถนา มงคล^{๑๓๘} จึงหมายถึง สิ่งที่ทำให้มีโชคดี ตามหลักพระพุทธศาสนา หมายถึง ธรรม ที่นำมาซึ่งความสุขความเจริญ เรื่องใดก็ตามหมายความว่า สิ่งที่เกิดขึ้นก่อให้เกิดความสำเร็จเรื่องนั้นก็เป็มงคล การทำเคราะห์บ้านของชาวบ้านชุมชนลุ่มคลองนางน้อย เมื่อได้มีการประกอบพิธีกรรม ด้วยเหตุอะไรก็แล้วแต่ที่ก่อให้เกิดความไม่สบายใจ ทำให้ครอบครัวไม่ประสบความสำเร็จ มีปัญหาอุปสรรค มีเหตุเภทภัยไม่ดีไม่งาม เมื่อได้ทำพิธีกรรมการทำเคราะห์ปิดเป่าเกิดขึ้น ความให้เกิดความสบาย มีผลต่อการดำเนินชีวิตดีขึ้น ซึ่งต่างๆเหล่านี้จึงถือได้ว่าเป็นมงคล เพื่อก่อความสงบสุขก่อความสำเร็จให้เกิดขึ้นแก่ตนเองและ ครอบครัว

๔.๒.๑.๓ ความเชื่อเรื่องธรรมชาติ

ความเชื่อของคนไทย ส่วนใหญ่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เมื่อสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นมีผลต่อชีวิต ทั้งให้โทษและให้คุณประโยชน์ ไม่สามารถค้นหาสาเหตุอธิบายได้ ทำให้เกิดความหวาดกลัว เพราะสิ่งที่มนุษย์ได้สัมผัสก่อนสิ่งอื่น ๆ นั้นคือ ธรรมชาติต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว และธรรมชาติเหล่านั้น ได้แก่ความมืด ความสว่าง ความร้อน ความหนาว ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาว แม่น้ำลำธาร ต้นไม้ฟ้าร้องฟ้าผ่า ทำให้เกิดความเชื่อว่ามีอำนาจพิเศษก่อให้เกิดคุณและโทษได้ จึงเกรงกลัวและกราบไหว้ ดังนั้น การนับถือธรรมชาติจึงนับเป็นขั้นแรกความเชื่อของมนุษย์ จึงพยายามที่จะคิดหาวิธีการที่จะก่อให้เกิดผลในทางที่ดี และเกิดความสุขให้กับตนเองและครอบครัว เพื่อกะทำต่อสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้น ทำให้เกิดเป็นแนวทางปฏิบัติที่เป็นพิธีกรรมเมื่อมีเหตุการณ์แปลกๆเหล่านี้เกิดขึ้นในบ้านที่อยู่อาศัย ชาวบ้านก็คิดหาหนทางแก้ไขและป้องกันไม่ให้เสนียดจัญไรเข้ามารบกวนคนในบ้าน จึงได้ทำพิธีกรรมการทำเคราะห์บ้านเกิดขึ้น ด้วยการเซ่นไหว้ บวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้น มารับเอาเครื่องเซ่นสังเวยที่ตั้งเตรียมไว้ เพื่อความเป็นมงคลของคนในบ้าน ให้มีความสุขสบาย มีความเจริญรุ่งเรือง โดยรวมแล้วทั้งหมดนี้ พบว่า ส่วนใหญ่จากสาเหตุที่เกิดขึ้นในการทำเคราะห์บ้านของชาวบ้านชุมชนลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรัง ล้วนมีความเชื่อเกิดกับธรรมชาติ

^{๑๓๗} ชุ.ชุ. (ไทย) ๑๕/๑/๖.

^{๑๓๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๔), หน้า ๒๙๖.

เป็นส่วนสำคัญมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตการทำอาชีพการเป็นอยู่ส่วนใหญ่ จึงได้มีประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อขึ้น

๔.๓ วิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบการทำเคราะห์บ้านในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนากับการทำเคราะห์บ้านของชุมชนกลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรัง

จากการที่ได้ศึกษาทั้งหมดพบว่า ความเชื่อในการทำเคราะห์บ้านที่เป็นเหตุปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนากับการความเชื่อในการทำเคราะห์บ้านของชุมชนกลุ่มคลองนางน้อย ย่อมมีความเหมือนและมีความแตกต่างกันพอสมควรในเรื่องพิธีกรรม แต่โดยความสัมพันธ์นั้นสอดคล้องกันกับหลักธรรมบางตอนในพุทธศาสนา เนื่องด้วยความเปลี่ยนแปลงและวิถีกระบวนการพัฒนาการในการสืบทอดนั้น ได้ผ่านยุคสมัย ผ่านช่วงอายุเวลามาแตกต่างกันไป เพื่อให้เห็นถึงพัฒนาการและความสัมพันธ์และส่วนต่าง ผู้วิจัยได้นำเอา แนวคิดการประกอบพิธีกรรมการทำเคราะห์บ้านทั้งสองประการ มาวิเคราะห์ในเชิงเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นแนว มีความเหมือน ความสัมพันธ์ หรือแตกต่างกันอย่างไร ดังรายละเอียดที่จะต้องพิจารณาดังต่อไปนี้

๔.๓.๑ พัฒนาการระบบความเชื่อต่อการทำเคราะห์บ้าน

พัฒนาการในเรื่องของระบบความเชื่อเรื่องพิธีกรรมในการทำเคราะห์บ้านนั้น ที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น จะมีความเชื่อเรื่องศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง ตั้งสิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งลี้ลับ ผีเทวดา อสุรกาย เจ้าที่พระภูมิ ต่างๆ จะพบว่ามีพัฒนาการจากความเชื่อเหล่านี้ตั้งแต่สมัยโบราณกาล ในครั้งพุทธกาล ได้รับอิทธิพลถ่ายทอดต่อมายังรุ่นสู่รุ่น อีกทั้งยังเชื่อมต่อกับศาสนาพราหมณ์ เรื่องการใช้มนต์คาถา อ้อนวอนเทพเจ้า ที่กระทำแล้วอันจะก่อให้เกิดความสำเร็จ แต่เป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงวิธีการความคิด รูปแบบของการถ่ายทอด การประกอบพิธีกรรมจากการเซ่นบวงสรวง บูชาอ้อนวอน สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และสิ่งไม่ดีเหล่านั้น มาเป็นการปฏิบัติธรรม พุทธิพรหมจรรย์ ถือศีล ทำบุญทำทาน เจริญภาวนา ด้วยการสวดมนต์ เจริญสมาธิ ตั้งจิตอธิฐานมุ่งตามต่อการปฏิบัติตามอุทิศบุญกุศลที่พอจะทำได้ด้วยตนเอง มากกว่าการทำพิธีกรรมนั่นเอง แต่โดยจุดมุ่งหมายก็คือสิ่งเดียวกัน คือ ความร่มเย็นสงบสุขในครอบครัว ความเจริญ โชคดีปราศจากสิ่งชั่วร้ายที่อันจะมีขึ้น

ส่วนความเชื่อเรื่องการประกอบพิธีกรรมทำเคราะห์บ้านของชุมชนกลุ่มคลองนางน้อย มีพัฒนาการมาจากความเชื่อดั้งเดิมในศาสนาพราหมณ์ก่อนที่จะพัฒนาเปลี่ยนแปลงเป็นความเชื่อ

ในทางพระพุทธศาสนา และความเชื่อท้องถิ่นที่ได้ประสบพบเจอในการดำเนินวิถีชีวิตประจำวัน แต่ทั้งนี้ ก็มีความสัมพันธ์กัน โดยการกล่าวอ้างถึงเทวดา เทพารักษ์ ภูมิเจ้าที่ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่

จากที่กล่าวมานั้น พบว่า กรอบแนวความคิดและพัฒนาการความสัมพันธ์ของการประกอบพิธีกรรมการทำเคราะห์บ้านที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนานั้นมีความเหมือนและแตกต่างกับพิธีกรรมการทำเคราะห์บ้านของชุมชนลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรัง ซึ่งสามารถแยกพิจารณาจาดตารางเปรียบเทียบดังต่อไปนี้

การทำเคราะห์บ้านที่ปรากฏใน คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา	พิธีกรรมการทำเคราะห์บ้าน ของชุมชนลุ่มคลองนางน้อย
๑. หลักพระพุทธศาสนาสอนให้พิจารณา ด้วยเหตุผลทางปัญญา มุ่งเน้นปฏิบัติ โดยตรงด้วยตนเอง	๑. ถ่ายทอดวิธีความคิด มาเป็นรูปแบบสวดมนต์ สาธยายเป็นบทสอนเป็นคำกลอนผสมผสานกับมนต์คาถาทางศาสนา และเรื่องเล่าต่างๆอิงนิทานเข้าใจง่าย
๒. พระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์ส่วนหนึ่งกับการทำเคราะห์บ้านอาศัยผ่านพิธีกรรม เป็นกุโลบายแฝงไปด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โน้มน้าวให้บุคคลปฏิบัติตาม เป็นตัวเชื่อมเป็นสื่อเข้าถึงแก่นแท้ของศาสนา	๒. การประกอบพิธีกรรมทำเคราะห์บ้าน มุ่งหมายเพื่อความสงบสุข ความเจริญรุ่งเรืองของบุคคลผู้อยู่อาศัย

จากตารางพบว่า การทำเคราะห์บ้านของชุมชนลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรังมีความเชื่อและความสัมพันธ์กับพิธีกรรมมาจากศาสนาคล้ายๆกัน คือ ถิ่นศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธกับความเชื่อเดิมท้องถิ่น โดยการนำเอาหลักธรรม เข้าไปปรับใช้ผสมผสานเป็นบทกลอน เป็นบทสวดมนต์คาถา บทสรรเสริญ ส่วนที่แตกต่างกันก็คือ หลักทางพระพุทธศาสนาสอนให้พิจารณาด้วยเหตุผลทางปัญญา ส่วนการทำเคราะห์บ้านมุ่งตรงไปเพื่อความสงบสุขและความเจริญรุ่งเรืองของบุคคลผู้อยู่อาศัย

๔.๔ วิเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏในการทำเคราะห์บ้านของชุมชนลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรัง

๔.๔.๑ หลักคำสอนเรื่องกตัญญูกตเวที

ความกตัญญู เป็นคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์ ในสังคมมนุษย์ต้องเกี่ยวข้องกับผู้อื่นและสิ่งอื่น ชีวิตด้านกายภาพดำรงอยู่ได้เพราะได้รับการอุปการะเลี้ยงดูจากบุคคลต่างๆ มีบิดามารดา ครูอาจารย์ ญาติพี่น้อง เป็นต้น นอกจากนั้น ต้องพึ่งพาอาศัยสิ่งเหล่านี้ เช่น อาศัยปัจจัย ๔ เป็นเครื่องเลี้ยงเลี้ยงชีวิตจึงจะมีชีวิตอยู่รอดได้ ในส่วนจิตใจ มนุษย์ก็ได้รับการปลูกฝังอบรมลักษณะคุณค่าทางจิตใจจากบุคคลอื่น มีบิดามารดาเป็นต้น ให้มีทัศนคติ ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม อันเป็นสำคัญในการดำเนินชีวิตให้ความเจริญรุ่งเรือง ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของมนุษย์ ความกตัญญูนี้เป็นคุณธรรมที่มนุษย์พึงปฏิบัติมิใช่เพราะต่อมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น แต่ให้มีแม้แต่สัตว์และพืชทั้งหลายด้วย^{๑๓๙}

ความกตัญญู ก็คือ ความรู้และการยอมรับรู้ในบุญคุณของบุคคล สัตว์ สิ่งของ และธรรมสิ่งแวดล้อม ที่มีต่อตัวเราทั้งทางตรงและทางอ้อม กตเวที พยายามกระทำตอบด้วยการทดแทนพระคุณ ช่วยเหลืออุปการะ ยกย่อง บำรุง รักษาให้คงอยู่ในสภาพที่ดีงาม เพื่อความสงบสุขของสังคม และเพื่อความสมดุลทางธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

ความกตัญญูจึงไม่ได้มีขอบเขตอยู่แค่มนุษย์กับมนุษย์เท่านั้น แต่มีกับสิ่งแวดล้อมอื่นๆ อีก เช่น พืช สัตว์ ป่าไม้ แม่น้ำ ลำคลอง เพื่อสร้างวัฏจักรที่ดีให้แก่ธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ พืช สัตว์ และสสาร ทำให้สิ่งเหล่านี้เอื้อประโยชน์ให้แก่กันและกัน และในฐานะที่มนุษย์เป็นส่วนย่อยส่วนหนึ่งของธรรมชาติ มนุษย์จึงมีความมีความกตัญญูกตเวทีอย่างยิ่ง ทั้งต่อมนุษย์ด้วยกันเองและต่อสิ่งแวดล้อมที่อยู่ร่วมโลกเดียวกัน เพราะความกตัญญูกตเวทีเป็นคุณธรรมค้ำจุนโลกให้อยู่รอด และเป็นคุณธรรมที่สร้างความรักความผูกพันให้มนุษย์ สัตว์ สถาบัน ธรรมชาติแวดล้อมอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืนและสมดุล^{๑๔๐}

^{๑๓๙} พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), คนไทยกับป่า, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๗), หน้า ๒๑.

^{๑๔๐} พระมหาบุญทอง คุณาโร (มหา), การศึกษาวิเคราะห์ความกตัญญู(กตญูตา) ในพระพุทธศาสนาเถรวาท, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๘.

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า การประกอบพิธีกรรมการทำเคราะห์บ้าน จุดมุ่งหมายอีกอย่างหนึ่งก็คือ เพื่อแสดงออกถึงความกตัญญูต่อธรรมชาติ และเหนือธรรมชาติ สิ่งที่ไม่สามารถมองเห็นสัมผัสได้ แต่เป็นการกระทำด้วยความเคารพบูชา นับถือสิ่งเหล่านั้นด้วยความตั้ง ต่อทนด้วยการบวงสรวง เช่น ไห้ว อุทิศบุญกุศล ให้แก่สรรพสิ่งเหล่านั้น

๔.๕ วิเคราะห์ผลที่เกิดจากการสัมภาษณ์พิธีการทำเคราะห์บ้านของชุมชนกลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรัง

๔.๕.๑ ความเชื่อความเป็นมาและความสำคัญในการทำเคราะห์บ้านนับพระพุทธของชุมชนกลุ่มคลองนางน้อย

การทำเคราะห์บ้านทำตามมาแต่ประเทศอินเดีย ความเป็นมาที่ได้สวดบ้าน ทำเคราะห์บ้าน เริ่มจากที่เมืองไพสาลี เกิดไข้ทำ ผีสง เจ้าเมืองไพสาลีไปนิมนต์พระพุทธเจ้า พร้อมบริวาร ๕๐๐ องค์ ให้พระอนนทโศบาตรใส่น้ำ ว่าพระพุทธมนต์ หมอบ้านกะมาแต่นั้น พระสวดบางทีหมอกะไม่ อารธนาให้ฟัง ที่จริงหมอดองอารธนาให้เจ้าบ้าน ตำรามาค่าย ๆ กัน แต่บางหมอดัดให้สั้น พรามหมณ์เป็นผู้เอามา นักปราชญ์บ้านเราเอามาแต่งเป็นภาษาไทย พรามหมณ์เอามาเป็นภาษาบาลี อุบาทว์มันก็ต้องแต่งอารธนาอุบาทว์ เช่นว่า วัดเรานี้ ปลุกเรื่อนร่วมวัด ไม่ปัดหลังคา แลหลังโบสถ์ หมาแมว ไก่มาซี้หลังโบสถ์ ชาวบ้านเอาขยะมาเทในบ้าน บางบ้านฟ้าผ่าหลายหน ผ่าต้นไม้รอบ ๆ สุดท้ายฟ้าผ่าหลังคาลงข้างเตียงที่ลูกเมียนอน หมอบูชาเทวดา ตามตำรา ดัดเพดาน แต่ง.... ไห้วภูมิ บังเกิดเจ้ากรุงพาลี ปกครองบ้านเมือง ชอบกินเหล้า ดุร้าย บางตำราว่าพระพุทธเจ้า บางตำราว่าพระอินทร์ ลงมาขอที่ เจ้ากรุงพาลีก็ยอม พระพุทธเจ้าอย่าง ๒ อย่างครึ่ง แผ่นดินก็หมด เจ้ากรุงพาลีก็เลยหนี ไปนอกขอบจักรวาล แต่ว่าถ้าชาวบ้านตั้งบ้านก็ขอบัตร ขอพลี ความเชื่อพรามหมณ์มันก็ต้องมีไว้บ้าง พุทธจะได้มีกิน หมอสมัยนี้หายาก เดียวนี้ไม่ค่อยเข้าตำรา หมอดองนอนที่โรง ชัดน้ำ ชัดคา แรกๆ มาอยู่ใหม่ๆ ทำปีละหน ฯลฯ ๕ หมอ เดียวนี้หาหมอเข้าหลักยากแล้ว ที่ไปสวดพระปริตรเกี่ยวกับที่ บางแห่งกะเป็นสิ่งอุบาทว์ บางแห่งก็เจ็บไข้ไม่สบาย ^{๑๔๑}

การทำเคราะห์บ้านมาจากสาเหตุ ความเชื่อการทำเคราะห์มาจาก ฟ้าผ่าต้นไม้ในบ้าน แมวกินลูก หมาขึ้นนอนบนเคหาสถาน พระสงฆ์ทะเลาะกัน ^{๑๔๒} เช่นอุบาทว์ฟ้า กล้วยออกปลีกลางต้น หรือออกปลี ๒ ปลี ในต้นเดียวกัน ข้าวสารแตกหน่อ หม้อข้าวหม้อแกงขึ้นเป็นดังคราบแข็ง ๆ เอง

^{๑๔๑} สัมภาษณ์ พระครูโอภาสธรรมวิมล, ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอนาโยง, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๑๔๒} สัมภาษณ์ พระครูประภัสร์ธรรมโสภณ, เจ้าอาวาสวัดโคกพิบูล, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

ความหมาย “เคราะห์” ในที่นี้ก็คือ อุบัติเหตุทั้งหลาย หมอมีหน้าที่ทำการบวงสรวง เยี่ยมเชื้อเจ้าที่เจ้าทาง ภูตผีปีศาจเทวดาทั้งหลาย ดังบทมนต์คาถาว่า “สิบนิ้วข้าพนม ตั้งบังคมเหนือเศียรรา นบบาทพระ ศาสดา ยกย่องไว้ไว้...” หมายถึงว่า หมอจะไหว้ลายลักษณ์ คือลายฝ่าพระบาท มีดอกบัว หมอต้องทำพิธีก่อนแล้วอาราธนาพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์พระปริตร^{๑๔๓}

การทำเคราะห์บ้าน คือ การบูชาสักการะเทวดา พระภูมิเจ้าที่ภายในบ้าน ถ้าเป็นเทวดา ภายนอก ก็คือ พระอินทร์ พระเพลิง พระยม พระกาล ส่วน พระแม่ธรณี เจ้ากรุง พระภูมิกับเจ้าที่นั้น เหมือนกัน ซึ่งเวลาที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมประมาณ ๒ ชั่วโมง สาเหตุที่ได้มีการทำเคราะห์บ้าน นั้นก็เพราะว่า พระภูมิเจ้าที่เป็นผู้ชักนำเข้ามา เหตุเหล่านี้ที่เกิดขึ้น เรียกว่า “อุบัติเหตุ” เช่น มีรุ่งกินน้ำ ฟ้าผ่า ต้นกล้วยออกลูกกลางต้น แมวกินลูก นกฮูกเข้าบ้าน ตัวเหี้ยเข้าบ้าน ลิงลมเข้าบ้าน ซึ่งถ้าเหตุ เกิดจากเหตุการณ์ฟ้าผ่า หมอทำเคราะห์นั้นก็จะทำพิธีไหว้เทพารักษ์ หรืออาจนิมนต์พระสงฆ์มาสวด พระปริตรก่อนทำพิธีโดยมีการเชิญเทวดาโดยหมอก็มี อาจจะคล้าย ๆ กันแล้วผู้รับถ่ายทอดแต่ละคน ได้ร่ำเรียนมา ส่วนจำพวกสถานที่ เช่น หนองน้ำที่มีสิ่งไม่ดีอาศัยอยู่ หรือภาษาใต้เรียกว่า “ตราบ” เป็นสิ่งที่ไม่ดีอยู่ข้างในหนองน้ำ เป็นจำพวก เทวดาที่ถูกสาบ หรือถ้ามีตอไม้มันก็เป็นจัญไร สิ่ง เหล่านี้ไปไล่พวกเขาหรือทำลายไม่ได้ จะต้องทำศาลให้พวกเขาอยู่ โดยออกแบบเสาเป็น ๔ เสา ซึ่งสิ่ง ที่มองไม่เห็นเหล่านี้มันอธิบายยาก เพราะฉะนั้น เทวดาที่ดีก็มี ไม่ดีก็มีสิ่งเหล่านี้จึงต้องขึ้นอยู่กับ ประสบการณ์^{๑๔๔}

เจ้าที่ที่เจ้ากรุงพาลี มีลูก ๙ คน ก็มีพระชัยมงคล...พระทาสธำรา เวลาไปขอก็ขอพระ อิศวรผู้สร้างโลก ตอนสมัยที่ไม่บวชก็ได้ไปขอเจ้าที่ เจ้าทางหลายที่หลายแห่ง อย่างเช่นบนเขาที่เค้า สร้างเจดีย์ กะไปขอ ต้นไม้ที่มีผีอยู่ไปขอก่อนที่จะโค่นให้หรือเค้าย้าย บางครั้งเขาก็ยอม บางทีเทวดา ก็ไม่ยอมจึงต้องมีการขอขมา ขอสถานที่ที่อ่อนน้อม สักการะขึ้น

การเคราะห์บ้านมีสาเหตุมาจากความธรรมชาติ เช่น บังเกิดฟ้าผ่าในบ้าน รุ่งกินน้ำในบ้าน มันเป็นอุบัติเหตุของพระเพลิง พระยม พระกาฬ พระนารายณ์ พระพิรุณ พระพาย พระโสม พระไพสพ และเหตุการณ์อีกอื่น ๆ มากมาย ประเภทพระภูมิเจ้าที่ก็อย่าง เช่น พระชัยมงคล ท้าวเนคราช ท้าวเท เพน พระชัยสพ พระท้าวโหรา พระเทวธร พระธรรมกราช พระธาตุธารา นี่คือชื่อพระภูมิซึ่งเป็นลูก

^{๑๔๓} สัมภาษณ์ พระมหาเหลื่อ โสภณจิตโต, เจ้าอาวาสวัดโพธาราม, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๑๔๔} สัมภาษณ์ นายเครือ สังกะเมือง, ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

ของเจ้ากรุงพาลี เป็นชื่อพระภูมิต่างๆที่ได้ สักการะบูชากันอยู่^{๑๔๕} สิ่งเหล่านี้คล้ายกัน เกิดจากเหตุ
อาเพศแก่คนในบ้าน ธรรมชาติลงโทษเกิดรู้งินน้ำ ฟาผ่า เจ้าที่เจ้าทางให้โทษ^{๑๔๖}

๔.๕.๒ กระบวนการและขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมทำเคราะห์บ้านของชุมชนลุ่ม คลองนางน้อย จังหวัดตรัง

การทำพิธีแบบพุทธในเรื่องเคราะห์บ้าน ถ้าเทวดามี เจ้าที่เจ้าทางมีอยู่ ให้ดูบทสวดมนต์
“สัมพุทธะ” การขอสถานที่ปลูกบ้านเรือน เมื่อขอแล้วให้กรวดน้ำให้ ก็จะไม่มีโทษ หรือขอให้ไปอาศัย
อยู่ทีอื่น ๆ แต่ถ้าสถานที่ที่มีเจ้าที่เจ้าทางเอียนหรืออาถรรพ์เกินไปต้องชุมนุมเทวดาแล้วส่งเขาไป
ด้วย^{๑๔๗}

การทำพิธีศาลเล็กบูชาเทวดา ศาลใช้บัตรพลี ๖๐ กว่า ๆ อัน บัตรทำกับใบเตย ก้านใบ
สัปปะรด ในบัตรนั้นจะใส่ข้างแกง แกงเผ็ด แกงจืด ตั้งเจ้าที่ตามบทว่า “นายคงเจ้าดิน นายอินเจ้า
แดน ตาเกี้ยว ยายคาบ ตาหนาบ ยายแท้ง นางพิน นางผัด นางรัต นางชน ไฉ่หุหนวก ไฉ่ดาบอด...”
เจ้าที่จะตั้งข้าว ๔ กอง ตั้งเหล้า วัดกับบ้านไม่เหมือนกัน ส่วนเทียว (เทียว ลักษณะเหมือนก้างปลา)
ทำจากทางมะพร้าว บากตามกำลังวันอยู่บน ตั้งแต่วันอาทิตย์ถึงเสาร์ หมอจะเริ่มว่าบทมนต์ไปตั้งแต่
“ มือข้าทั้งสิบนิ้ว สอดหว่างคิ้วเหนือเศียร นบรอยบาทพระศาสดาอย่างเหยียบรอยไว้ ไหว้เช่นดัง
พระองค์ เจ้าเรือนใจศรัทธา รับศีลห้าต่อพระสงฆ์...” มีทั้งหมด ๙ ข้อ “มือข้าทั้งสิบนิ้ว สอดหว่างนิ้ว
ประกาศไป ขอเชิญเทวาลัย ท้าวทุกองค์เสด็จมา วันนี้ข้ามีการ ท่านเจ้างานไปหาข้า มาให้เชิญเทวา มา
ช่วยคุ้ม คุ้มกับเพลิง ขอเชิญศรีนางธรณีใจกุศล กรุงพาลีนิรมล ท้าวมหาลาภ มหาชัย บริณท้าวเทวา
เมขลาให้โฉมตรัย...”^{๑๔๘}

การทำพิธีเริ่มพิธี ซึ่งต้องบูชาเทวดาก่อน เชิญเทวดา เช่นไหว้ตายาย บูชาพระภูมิบ้านภูมิ
เรือน ดังยกบทเชิญที่ว่า “มือข้าทั้งสิบนิ้วยกขึ้นหว่างคิ้วดุจเทียนทอง จักชูทั้งสอง ขวาลา ถวายแก่
พระเจ้า...”การประกอบพิธีจะต้องเตรียมของใส่บัตรหีบของใส่บัตร ๑๓ ลูก สำหรับไหว้พระภูมิเจ้าที่
ไหว้ศาลเล็ก ๑๘ ลูก ไหว้ศาลใหญ่ที่เดียวกัน ทั้งหมด ๗๔ ลูก ทั้งบูชาพระภูมิ บูชาเทพารักษ์ ทั้งบูชา

^{๑๔๕} สัมภาษณ์ นายบวน ชูพล, ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๑๔๖} สัมภาษณ์ นายกล้า ฤกษ์ปาน, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๑๔๗} สัมภาษณ์ พระครูประภัศร์ธรรมโสภณ, เจ้าอาวาสวัดโคกพิบูล, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๑๔๘} สัมภาษณ์ นายบวน ชูพล, ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

เทวดาที่ในศาล ส่วนบุษบาครูใส่ถ้วย ๑๒ ถ้วย ของที่ใช้ใส่บัตร์ไหว้พระภูมิ มีหลายอย่างด้วยกัน เช่น แกงเผ็ด แกงจืด ข้าวเหนียว ข้าวเจ้า ข้าวเหลือง ขนมะโค ขนมะแดง ขนมะขาว กล้วยอ้อย ขนมะถั่ว ขนมะงา ห่อหมก ทอดมัน ยำ เป็นต้น เมื่อทำพิธีเสร็จเรียบร้อยแล้วให้เอาศาลไปตั้งอย่าให้ใกล้บ้านคน กลางนา ดูทิศตามวัน ทิศหลาวเหล็ก ฝึลวง หลังจากนั้นก็ทำพลีบ้าน หรือจะทำหลังพระสงฆ์เจริญ พระพุทธรูปเสริ่งก็ได้^{๑๔๙}

การทำพิธี จะให้พระสงฆ์สวดมนต์ก่อน และให้หมอบทำเคราะห์ที่หลัง ส่วนโรงหรือสถานที่ปลูกขึ้นเพื่อประกอบพิธีนั้น ต้องทำโรงพิธีตั้งไปตามทิศดวงพระอาทิตย์ขึ้นลง โรงพิธียกเสา ๖ ต้น เสาสูง ๒ ต้น เสาต่ำ ๔ ต้น หย้าคาถัก และเวลาทำต้องเสกเสาคา ด้วยบทมนต์นี้ คือ “โอม พระปตติ โปธิสวา นะ อะนรินทร ทานตั้งไว้อุดรกาลี บังเกิดหย้าคานี เกิดพระฤาษีมนีพร้อมกัน...”^{๑๕๐}

ก่อนประกอบพิธีก็ต้องเชิญเทวดา ทั้ง ๑๐ ชั้น มีพระอินทร์ พระพรหม พระยม พระกาฬที่ ว่าไป ถ้าเป็นศาลใหญ่ก็ใช้เสา ๓๒ ต้น บัตร์ ๗๒ ลูก ศาลเล็ก ๑๖ ต้น บัตร์ ๓๖ ลูก ทำกับต้นคล้า โรงพิธีเจ้าของบ้านผู้อาศัยทำไว้เอง เมื่อเริ่มพิธีหมอก็จะไม่พระภูมิก่อน จากนั้นอาราธนาพระปริตร ต่อด้วยพิธีหมอ^{๑๕๑} ศาลพระภูมิบางบ้านสถานที่ บางแห่งมีแล้วก็ไม่ถูกหลัก ตั้งแล้วกะพัน ตั้งไว้ริมชายคาน้ำย้อยใส่ พระภูมิไม่อยู่ผู้อื่นมาพลอย เจาบ้านไม่ทับศาล เจาศาลไม่ไปทับบ้าน พระชัยมงคลเข้าทางไหน ตั้งแล้วไม่บูชา เทวดาให้โทษ^{๑๕๒}

๔.๕.๒ คุณค่าที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตและความเกี่ยวข้องกับพระพุทธรศาสนา

กล่าวถึงคำสอนพระพุทธรศาสนาของพระพุทธรเจ้าเหนือกว่าสิ่งใดๆ ดังนั้นเมื่อถ่ายทอดแบบอย่างพระพุทธรศาสนาก็คงไม่พ้นบทสวดมนต์ ในบทสวดมีการกล่าวถึงเทวดารักษาทิศทั้ง ๔ ฝัคนธรรพ์ นาค ทั้งมีการกล่าวถึงอบายทั้ง ๔ มีความเกี่ยวเนื่องกันการที่พระสงฆ์เข้าไปเกี่ยวข้องในมีการสวดเจริญพระพุทธรมนต์ด้วยนั้นเพื่อกำจัดสิ่งไม่เป็นมงคลให้เป็นมงคล ต้องการให้ญาติโยมหาวิตกกังวลเกิดความสบายใจ ส่วนการสอนถอนนั้นเป็นบทสวดพิเศษพระสงฆ์เพิ่มเข้าไป ถือเป็นคนติดถอนสิ่งไม่ดีออกไป พร้อมทั้งคุณไสยทั้งหลายได้หมด^{๑๕๓}

^{๑๔๙} สัมภาษณ์ นายเครือ สังกัดเมือง, ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๑๕๐} สัมภาษณ์ นายบวน ชูพล, ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๑๕๑} สัมภาษณ์ นายกล้า ฤกษ์ปาน, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๑๕๒} สัมภาษณ์ พระครูโสภาธรรมวิมล, ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอหนองไผ่, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๑๕๓} สัมภาษณ์ พระมหาเหลือ โสภณจิตโต, เจ้าอาวาสวัดโพธาราม, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

ศาสตร์ที่มีคุณค่าแก่นุชนิยมชมชอบแตกต่างกันตามยุคตามสมัย ไสยศาสตร์มันเป็นของ คู่กันกับวิทยาศาสตร์ ไสยศาสตร์เป็นศาสตร์ของคนสมัยก่อน วิทยาศาสตร์ของคนปัจจุบัน ผี เปรต เทวดาทั้งหลายเหล่านี้ล้วนมาจากมนุษย์คนเรา มีช่วงทารก ๓ ปี เด็ก ๗ ปี ๑๑ – ๒๐ ปี ช่วงนรกอ ยากรู้ อยากลอง อยากเป็น อยากทำ ๒๑- ๔๐ ปี ขึ้นรุกขเทวดา เทวดาตามต้นไม้ ปลายไม้ ใน อากาศล่องลอยไร้อุดมหาย ส่วนพวกแพ้นตนเองจะไปเป็นผี เปรต พวกที่ชนะตัวเองจะขึ้นไปเป็นชั้น เทพ ชั้นพรหม บางพวกก็เข้าไปอยู่ในเรือนร่างคน ทำให้เครียด คล้ำดำเหี่ยว แห้งเหี่ยวโหยหา ออก แอด เข้าไปอยู่ในบ้านก็ต้องนิมนต์พระสงฆ์มาสวด หามหาเคราะห์บ้าน เคราะห์เรือน เพราะพวกนี้ เป็นอุบาทว์ เทวดาที่ยังไม่สำเร็จ เพราะฉะนั้นสิ่งเหล่านี้ขึ้นอยู่กับปฏิบัติมันต้องใช้ประสบการณ์ เรียนรู้ หากใช้ตำราใคร ๆ ก็สมารถอ่านได้^{๑๕๔} ส่วนอีกมุมหนึ่งคือ ที่บ้านเรือนบางบ้านไม่เคยต้องทำ เคราะห์ เพราะบูชาพระภูมิเจ้าที่ ทุกวันพระ จะต้องขอให้เขากินตลอด พาข้าวไปวัดทำบุญทำทาน รักษาสิล ที่เขาทำเคราะห์บ้านกันเพราะว่าคนในบ้านเขาไม่บูชาเจ้าที่เจ้าทาง เทวดาเหล่านั้นก็ให้ โทษ^{๑๕๕}

มีความเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้มันได้กลมกลืนกันมากับวิถีชีวิตของคนในชนบทเป็นสิ่งที่เล่าต่อเล่า ขานสืบๆกันมา บวกประสบการณ์ที่เคยพบเจอ ประสบด้วยตนเอง มีคุณค่าทางด้านจิตใจ และที่อาศัย ความเป็นอยู่สงบความร่มรื่นบังเกิดแก่ครอบครัว ทำมาหาชีพคล่องแคล่ว พิธีการทำเคราะห์ยังแฝง ด้วยวินัยของห้ามปฏิบัติที่กล่าวให้เกรงโทษเป็นกรอบบังคับป้องกัน ผู้มีความเชื่อทั้งสวดศีลธรรมที่ฝัง ผ่านเรื่องการทำเคราะห์บ้านพิธีกรรมที่เกิดขึ้นเอาไปยึดถือปฏิบัติตามข้อห้ามจนเกิดผลที่ดีแก่ ชาวบ้าน^{๑๕๖} สิ่งเหล่านี้สุดท้ายอยู่ที่ความเชื่อส่วนบุคคล บางคนบางบ้านสถานที่ที่ไม่เชื่อ บางบ้านก็มี ความเชื่อเรื่องเหล่านี้^{๑๕๗}

๔.๕.๓ ความสัมพันธ์และความแตกต่างระหว่างหลักพระพุทธศาสนากับการทำ เคราะห์

ชุมชนกลุ่มคลองนางน้อย มีความเชื่ออำนาจเหนือธรรมชาติที่ก่อให้เกิดทั้งคุณและโทษ ซึ่งมี พื้นฐานมาจากศาสนาพราหมณ์ที่ถ่ายทอดมายังหมู่ผู้นับถือศาสนาพุทธ มีส่วนที่เหมือนหรือแตกต่าง กันออกไปขึ้นอยู่กับ การถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษที่ผู้ทำพิธีได้รับการถ่ายทอดมา ดังนั้นบทบาทการ

^{๑๕๔} สัมภาษณ์, นายจรินทร์ คลาดนาน, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๑๕๕} สัมภาษณ์, นางสาว สิดา คำชุม, ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๑๕๖} สัมภาษณ์ นายปรีชา เดชเหมือน, ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๑๕๗} สัมภาษณ์ พระครูโสภาธรรมวิมล, ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอนาโยง, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

ทำเคราะห์บ้านจึงปรากฏออกมาในรูปของพิธีกรรม เพราะเชื่อว่าบุคคลผู้อยู่อาศัยเกิดความเป็นสิริมงคล ชับไล่สิ่งไม่ดีต่าง ๆ ที่จะมารบกวน ส่งเสริมให้ประสบความสำเร็จ สุขเจริญรุ่งเรืองแก่บุคคลผู้อยู่อาศัย เมื่อได้กระทำแล้วความเชื่อการทำเคราะห์บ้านมีอิทธิพลต่อแนวคิดและวิถีชีวิต การเป็นอยู่ของคนในชุมชนลุ่มคลอง นางน้อย ด้านพระพุทธศาสนากับการประกอบพิธีกรรมการทำเคราะห์บ้านมีความแตกต่างกัน เช่น หลักทางพระพุทธศาสนาสอนให้พิจารณาด้วยเหตุผลรู้จักใช้ปัญญา ส่วนการทำเคราะห์บ้านมุ่งโดยตรงเพื่อความสงบสุข ความเจริญรุ่งเรืองของบุคคลผู้อยู่อาศัย แต่ทั้งนี้พระพุทธศาสนาก็มีความสัมพันธ์ส่วนหนึ่งกับการทำเคราะห์บ้าน คือ สอนให้ยึดหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นหลัก การที่จะเข้าถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้นั้น จะต้องอาศัยผ่านพิธีกรรม ผู้สอน ผู้ปฏิบัติมีความรู้ความเข้าใจ เป็นกุศโลบายที่แฝงไปด้วยหลักธรรม โนมน้าวให้บุคคลปฏิบัติตามหลักธรรมคือ อาศัยผ่านพิธีกรรมทำเคราะห์บ้านเป็นสื่อเข้าถึงพระพุทธศาสนานั้นเอง

บทที่ ๕

สรุปและข้อเสนอแนะ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ศึกษาวิเคราะห์การทำเคราะห์บ้านของชุมชนลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรัง ซึ่งผู้วิจัยมีผลสรุปการศึกษา ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการวิจัยไว้ ๓ ประเด็น คือ (๑) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องการทำเคราะห์บ้านที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท (๒) เพื่อศึกษาเรื่องการทำเคราะห์บ้านของชุมชนลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรัง (๓) เพื่อวิเคราะห์การทำเคราะห์บ้านของชุมชนลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรัง ตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งจากการดำเนินการวิจัยมาทั้งหมดสามารถสรุปผลการวิจัย ได้ดังต่อไปนี้

๕.๑.๑ แนวคิดเรื่องการทำเคราะห์บ้านที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

จากการศึกษาสรุปได้ว่า การทำเคราะห์บ้าน มีอิทธิพลต่อแนวคิดและวิถีชีวิต บุคคลในชุมชนที่เชื่อว่า เป็นสิ่งที่สำแดงเหตุขึ้นก่อนจะมีผลตามมาภายหลังโดยมิได้คาดหมาย มักมีความหมายไปในทางร้าย การปฏิบัติของบุคคลในชุมชน ที่ทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า “เคราะห์” เป็นความเชื่อที่มีพื้นฐานมาจากลัทธิศาสนาพราหมณ์และลัทธิดั้งเดิมประสมอยู่เป็นอันมาก ความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ทั้งเรื่องของไสยศาสตร์ สิ่งเหนือธรรมชาติ เช่นภูตผี ปีศาจ เทพเทวดา เปรต อสูร อดมนุษย์ การกำเนิดความสัมพันธ์ระหว่างกัน ต่อวิถีชีวิตชาวบ้านของชุมชนลุ่มคลองนางน้อย จึงมีการทำเคราะห์บ้าน เพื่อเช่นไหว้ บวงสรวง อ้อนสิ่งเหล่านั้น เพื่อประสงค์บางสิ่ง เช่น ความเป็นสิริมงคลกับเจ้าของบ้านผู้อยู่อาศัย และเป็นการขับไล่เสนียดจัญไรต่าง ๆ สิ่งที่ไม่ดี ที่จะมารบกวนหรือเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่เชื่อว่าเป็นผลดีบังเกิดขึ้น เป็นความเชื่อที่ได้รับถ่ายทอดจากบรรพบุรุษทั้งที่เป็นข้อห้ามและจากการประสบกับเหตุการณ์ที่ไม่คาดฝันต่าง ๆ เช่น ไฟผ่า รุ่งกินน้ำ แลน(เหยี่ยว)เข้าบ้าน กาบินมาเกาะหลังคา ข้าวสารงอกหน่อ ภูเข้าบ้าน เป็นต้น จะถือเป็นกลางไม่ดี เป็นสิ่งอุปัทว โสณียดจัญไร บางครั้งจะถือว่าคนใน

บ้านอาจเจ็บป่วยหนักหรือจนถึงกับความตายได้ ความเชื่อเหล่านี้ทำให้ต้องมีการประกอบพิธีกรรมการทำเคราะห์เกิดขึ้น

๕.๑.๒ การทำเคราะห์บ้านของชุมชนลุ่มคลองนางน้อยจังหวัดตรัง

จากการศึกษาสรุปได้ว่า การทำเคราะห์บ้านเป็นพิธีกรรมและความเชื่อไปในทางผี สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งที่ให้คุณและโทษมีพื้นฐานศาสนาพราหมณ์ที่ถ่ายทอดมายังหมู่นับถือศาสนาพุทธ องค์ประกอบของการทำเคราะห์บ้านการประกอบพิธีกรรมการทำเคราะห์บ้านอาจมีส่วนที่เหมือนหรือแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ที่ผู้ทำพิธีได้รับสืบทอดมา หรืออาจมีการเปลี่ยนแปลงไปตามความเชื่อท้องถิ่นและการเปลี่ยนแปลงไปของสังคมวัฒนธรรม ในที่นี้จะกล่าวถึงองค์ประกอบที่เห็นได้โดยทั่วไป ของชุมชนลุ่มคลองนางน้อย ซึ่งมีความเชื่ออำนาจเหนือธรรมชาติที่ก่อให้เกิดทั้งคุณและโทษ ดังนั้น แม้บุคคลส่วนใหญ่ของชุมชนลุ่มคลองนางน้อยจะนับถือศาสนาพุทธโดยแท้ แต่ก็มีแนวความคิดความเชื่อเดิมปลูกฝังอยู่ ทำให้บทบาทการทำเคราะห์บ้านจึงปรากฏเด่นออกมาในรูปของพิธีกรรม เพราะเชื่อว่าบุคคลผู้อยู่อาศัยเกิดความเป็นสิริมงคล ชับไล่สิ่งไม่ดีต่าง ๆ ที่จะมารบกวน ส่งเสริมให้ประสบความสำเร็จ สุข เจริญรุ่งเรืองแก่บุคคลผู้อาศัยเมื่อได้กระทำแล้ว

๕.๑.๓ การทำเคราะห์บ้านของชุมชนลุ่มคลองนางน้อยจังหวัดตรังตามหลักพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาสรุปได้ว่า ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมในการทำเคราะห์บ้าน ที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท จะมีความเชื่อเรื่อง สิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งลี้ลับ ผีเทวดา อสุรกาย พระภูมิเจ้าที่ต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องตามปรากฏในพระสูตรเคยเกิดขึ้น จะพบว่า ทั้งยังเป็นกุศโลบายที่แฝงไว้ด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอันเป็นแนวทางการยึดถือปฏิบัติ เกิดความกลมกลืนผสมผสานกันระหว่างแนวความเชื่อเดิมของชาวบ้าน เป็นส่วนที่ช่วยส่งเสริมหลักธรรมให้เกิดคุณค่าทางด้านจิตใจเหมือนมีที่พึ่งส่วนหนึ่ง อีกทั้งยังหยั่งฝังรากลึกเป็นส่วนเดียวกันกับวิถีบุคคลของชุมชนการเป็นอยู่ของคนในชุมชนลุ่มคลองนางน้อย เมื่อพิจารณาแนวคิดหลักทั้งหมดแล้ว หลักพระพุทธศาสนากับการประกอบพิธีกรรมการทำเคราะห์บ้านมีความแตกต่างกัน เช่น หลักทางพระพุทธศาสนาสอนให้พิจารณาด้วยเหตุผลรู้จักใช้ปัญญา ส่วนการทำเคราะห์บ้านมุ่งโดยตรงเพื่อความสงบสุข ความเจริญรุ่งเรืองของบุคคลผู้อยู่อาศัย แต่ทั้งนี้ พระพุทธศาสนาก็มีความสัมพันธ์ส่วนหนึ่งกับการทำเคราะห์บ้าน คือ สอนให้ยึดหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นหลัก การที่จะเข้าถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้นั้น จะต้องอาศัยผ่านพิธีกรรม ผู้สอน ผู้ปฏิบัติมีความรู้ความเข้าใจ เป็นกุศโลบายที่แฝงไปด้วยหลักธรรม โน้มน้าวให้บุคคลปฏิบัติตามหลักธรรม คือ อาศัยผ่านพิธีกรรมทำเคราะห์บ้านเป็นสื่อเข้าถึงพระพุทธศาสนานั้นเอง

๕.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์การทำเคราะห์บ้านของชุมชนกลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรัง มาทั้งหมดผู้วิจัยเห็นว่ายังมีบางประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการทำเคราะห์บ้าน ที่ยังต้องศึกษาต่อไปในอนาคต ซึ่งประเด็นผู้วิจัยเห็นสมควรว่าจะต้องมีการศึกษากันต่อไปมีดังต่อไปนี้

๕.๒.๑ การนำไปศึกษาในประเด็น การเปรียบเทียบความเชื่อและพิธีกรรมการทำเคราะห์บ้านในแต่ละภูมิภาค

๕.๒.๒ การนำไปศึกษาในประเด็น การศึกษาความเชื่อองค์ประกอบความเชื่อ เรื่องการทำเคราะห์บ้านที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนากับการทำเคราะห์บ้านตามความเชื่อที่ปรากฏในคัมภีร์ไตรเพท เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

๕.๒.๓ การนำไปศึกษาในประเด็น ทักษะคติประชาชนที่มีต่อการเข้าร่วมพิธีกรรมการทำเคราะห์บ้านของชุมชนกลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรังนั้น มีทักษะคติเช่นไร และมีความคาดหวังอย่างไรกับการเข้าร่วมพิธีกรรมการทำเคราะห์บ้าน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) คัมภีร์:

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาภูกกฤดา. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๒.

_____. ฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาภูกกฤดา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____. ปกรณ์วิเสสภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาภูกกฤดา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๙.

(๒) หนังสือ:

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. พิธีกรรมและประเพณี. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๒.

คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. วัฒนธรรม พัฒน

การทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดตรัง. พิมพ์ครั้งที่ ๑.

กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการ, ๒๕๔๒.

คุณาพร ไชยโรจน์. ทวดในรูปสัตว์(ทวดงู,ทวดจระเข้,ทวดช้างและทวดเสือ). สงขลา: วานิดา

เอกสาร, ๒๕๔๙.

ณัฐภัทร จันทวิช. พระราชพิธีบรมราชาภิเษก. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร. (กรมศิลปากร

จัดพิมพ์ เฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช

เนื่องใน มหาวโรกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ ๕ ธันวาคม

๒๕๓๐), ๒๕๓๐.

ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน). ลักษณะไทย ภูมิหลัง. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์

ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๕๑.

ธนาคารกรุงเทพ จำกัด(มหาชน). **ลักษณะไทย วัฒนธรรมพื้นบ้าน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร:

บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๑.

นภาจรี นำเบญจพล, อมรรัตน์ จันทรเพ็ญสว่าง. **จิตวิทยาศาสนาและความเชื่อและความจริง**.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ กองทุน ปี. ทราเวน, ๒๕๓๗.

บุญมา จิตจรัส. **มงคล ๓๘ ประการ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๓.

ประชิด สกณะพัฒน์. **วัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณีไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร:

ภูมิปัญญา, ๒๕๔๖.

ปิ่น มุกกันต์. **พุทธศาสตร์ ภาค ๑**. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ยุตโต). **การพัฒนาจริยธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์

พุทธธรรม, ๒๕๔๐.

_____ . **คนไทยกับป่า**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๗.

_____ . **ความสุขของครอบครัวคือสันติสุขของสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ ๔๗. นครปฐม: จ.เจริญ

อินเตอร์พรีน, ๒๕๕๔.

_____ . **พิธีกรรมใครว่าไม่สำคัญ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวยจำกัด, ๒๕๓๗.

พระพรหมคุณาภรณ์. **พิธีกรรมใครว่าไม่สำคัญ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม, ๒๕๕๑.

_____ . **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

_____ . **พจนานุกรมพุทธศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณ

ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

_____ . **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๗. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

_____ . **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. ๒๕๔๖.

_____ . **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๗. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๔.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ป.ธ. ๙ ราชบัณฑิต. **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์**

ชุด คำวัด. กรุงเทพมหานคร: วัดราชโอรสาราม, ๒๕๔๘.

พุทธทาสภิกขุ. **กถัญญกตเวทีเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของโลก**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๖.

ภัทรพร สิริกาญจน. **พระพุทธศาสนาในประเทศไทย: เอกภาพในความหลากหลาย**.

กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๗.

มานิต มานิตเจริญ. **พจนานุกรมใหม่ทันสมัยสุด**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การพิมพ์พระนคร, ๒๕๑๔.

มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ ฉบับต้นแบบ**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง, ๒๕๓๙.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕**. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, พ.ศ. ๒๕๓๘.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

_____. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕**. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๙.

_____. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๔**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

_____. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทนานมี บุ๊คพับลิเคชั่น, ๒๕๔๖.

_____. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๕๔**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖.

เรณู อรรถาเมศร. **คติชนวิทยา**. เชียงใหม่: คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๓๓.

เสฐียร พันธรั้งซี. **ศาสนาโบราณ**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

_____. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

สุทธิวงศ์ ดันตยาพิศาลสุทธิ. **พระพุทธศาสนากับการศึกษาของชาติ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๑.

สุเมธ เมธาวิทยกุล. **สังกัปพิธีกรรม**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๒.

หลวงวิศาลดรุณกร(อ้น สารีบุตร). **คัมภีร์โหราศาสตร์ไทยมาตรฐาน ฉบับสมบูรณ์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ อินเทอร์เน็ต(ประเทศไทย)จำกัด, ๒๕๔๐.

(๓) ดุษฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์:

จำเนียร พันทวี. “พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านหมัน”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**. สาขาวิชาไทยคดีศึกษา: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๐.

พระครูโพธิรัตนคุณ (ทองเพชร ชำนิกล้า). “ความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ กรณีศึกษา: บ้านน้ำจัน ตำบลน้ำจัน อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาสถิติการวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, ๒๕๕๑.

พระครูใบฎีกาเฉลิมพล อริยวโส(คำเชื้อ). “ศึกษาวิเคราะห์ปูพพเปตพลีที่ปรากฏในคัมภีร์ใบลานล้านนา: กรณีศึกษาคัมภีร์เปตตพลีฉบับวัดหลวงราชสันฐาน”. **พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, ๒๕๕๔.

พระมหาบุญชวน เตชธมโม(รักษาธรรม). “ศึกษาพิธีกรรมการสวดพระปริตรของพระสงฆ์ในจังหวัดมหาสารคาม” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระมหาสุทร สิริธมโม (เนเรียวะ). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์กรณีเมตตสูตร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระมหาสุพจน์ คำน้อย. “การศึกษาวิเคราะห์คำสอนเรื่องการอุทิศส่วนบุญในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗).

พระมหาบุญกอง คุณาโร (มาหา). “การศึกษาวิเคราะห์ความกตัญญู(กตณฺณตา)ในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระอธิการไพโรจน์ อธิวโร (ดำโพธิ์). “การศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏอยู่ในบทสวดอาถรรพณ์ปริตร” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

โสภา ชายเกตุ. “ความเชื่อเกี่ยวกับการแสดงโนรา”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต**. วิชาเอกไทยคดีศึกษา. มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๒.

วินัย สุขวิน. หลังโรงมโนรา. **ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยศิลปกร, ๒๕๕๖.

สุภารัตน์ นิมนวล. “การสืบสานพิธีกรรมไหว้ผีตายบ้านคลองจิก”. สารนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคมคณะศิลปศาสตร์. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๕.

(๔) รายงานวิจัย:

นฤมล หิญาธิระนันท์. รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์. ชุดโครงการประเมินสถานภาพการศึกษาความเชื่อและพิธีกรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๔๑.

บำรุง คำเอก. “รายงานการวิจัยเรื่องอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น”. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐.

สุทธิพงศ์ ปานเพ็ชร. “การประยุกต์หลักพุทธธรรมกับวิถีชีวิตชุมชน”. รายงานการวิจัยอิสระ. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๔๐.

(๕) บทความ:

คมชัดลึก. **ครอบครัวมนต์: พระองค์ครู**. โลฟส์ไตร์พระเครื่อง. (๑ ต.ค. ๒๕๕๖)

ณฐกร แก้วจุลกาญจน์. “พิธีไหว้ตายาย: ช่างโยชีวิตคนคลองหอยโข่งจังหวัดสงขลา”. การประชุมหาดใหญ่วิชาการครั้งที่ ๔ เรื่อง “การวิจัยเพื่อพัฒนาสังคมไทย”. ๒๕๕๔.

พระไพศาล วิสาโล. “เลิกพิธีกรรมเสียทีดีไหม”. มติชนรายวัน, ๒๕๔๔.

พระครูวามเทพมุนี (ขวิน รัตติพรหมคุณ). สัมภาษณ์วารสารเมืองโบราณ. ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๑, (๒๕๓๔): ๔๒-๔๘.

พีรภัทร์ ศรีตุลา. “อาถืให้โพธิบาทว์: วรรณกรรมคาพย์กรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น”. วารสารมนุษยศาสตร์. คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขตบางเขน. ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๑. (มกราคม - มิถุนายน, ๒๕๕๕): ๒๓.

ศรีศักร วัลลิโภดม. “การถือผีในเมืองไทย”. ศิลปวัฒนธรรม. (กุมภาพันธ์ ๒๕๒๗): ๘.

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระสมุห์สุรศักดิ์ สุรสโก (ดำชุม)
- เกิด : ๐๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๗
- สถานที่เกิด : บ้านเลขที่ ๓๕ หมู่ที่ ๘ บ้านไร่พรุ ตำบลน้ำผุด อำเภอเมืองตรัง
จังหวัดตรัง
- การศึกษา : น.ธ.เอก, พธ.บ. รุ่นที่ ๖๒ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๖๐
- อุปสมบท : วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๒ เวลา ๐๗.๓๐ น. ณ พัทธสีมา
วัดควนวิเศษ ตำบลทับเที่ยง อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง
- สังกัด : วัดหัวถนน เลขที่ ๓๖ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพละ อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง
- หน้าที่ : เจ้าอาวาส , เลขานุการเจ้าคณะตำบลนาข้าวเสีย
- เขาศึกษา : มิถุนายน ๒๕๕๙
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดหัวถนน เลขที่ ๓๖ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพละ อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง
๙๒๐๐๐

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ปรากฏในการทำเคราะห์บ้าน

รัตนสูตร

(๑) ภูตทั้งหลายผู้สิงสถิตอยู่บนภาคพื้นหรือผู้สิงสถิตอยู่ในอากาศที่มาประชุมกันอยู่ ณ ที่นี้ ขอให้ภูตทั้งปวงจงเป็นผู้มีใจดีและจงฟังภาชิตโดยเคารพเถิด

(๒) เพราะฉะนั้นแล ภูตทั้งปวง ท่านจงใคร่ครวญจงแผ่เมตตาต่อหมู่มนุษย์ด้วยเถิดมนุษย์เหล่าใดนำเครื่องเช่นสรวงมาให้ทั้งกลางวันและกลางคืนเพราะเหตุนี้ ขอให้ท่านทั้งหลายอย่าประมาทจงรักษามนุษย์เหล่านั้น

(๓) ทรัพย์เครื่องปลื้มใจหรือรัตนชาติที่ประณีตใด ๆ ที่มีในโลกนี้ ในโลกอื่น หรือในสวรรค์ ทรัพย์หรือรัตนชาตินั้น ๆ ที่เสมอด้วยตถาคต ไม่มีนี้เป็นรัตนอันประณีตในพระพุทธเจ้าด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดี

(๔) พระศากยมุณีผู้มีพระทัยตั้งมั่นทรงบรรลุธรรมได้อันเป็นที่สิ้นกิเลสปราศจากราคะ เป็นอมตธรรมอันประณีตไม่มีธรรมใด ๆ ที่เสมอด้วยธรรมนี้นี้เป็นรัตนอันประณีตในพระธรรมด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดี

(๕) พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐตรัสสรรเสริญสมาธิได้ว่าเป็นธรรมสะอาดตรัสถึงสมาธิได้ว่า ให้ผลโดยลำดับสมาธิอื่นที่เสมอด้วยสมาธินั้น ไม่มีนี้เป็นรัตนอันประณีตในพระธรรมด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดี

(๖) บุคคล ๑๐๘ จำพวกที่สัตบุรุษสรรเสริญซึ่งจัดเป็นบุคคล ๔ คู่ เป็นสาวกของพระสุคตเป็นผู้ควรแก่ทักษิณาทานที่เขาถวายในบุคคลเหล่านั้น มีผลมากนี้เป็นรัตนอันประณีตในพระสงฆ์ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดี

(๗) บุคคลเหล่าใดในศาสนาของพระโคตมพุทธเจ้าเป็นผู้ประกอบตนไว้ดี มีใจมั่นคง หมดความห่วงใยบุคคลเหล่านั้นชื่อว่าบรรลุลอหิตตผลยังถึงอมตนิพพาน รับรสความดับสนิทแบบได้เปล่านี้เป็นรัตนอันประณีตในพระสงฆ์ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดี

(๘) สัตบุรุษใดพิจารณาเห็นแจ้งอริยสัจเราเรียกสัตบุรุษนั้นว่า มีอุปมาเหมือนเสาเชื่อนที่ฝังลงดินอันไม่หวั่นไหวเพราะลมที่พัดมาจากทิศทั้งสี่นี้เป็นรัตนอันประณีตในพระสงฆ์ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดี

(๙) พระโศดามันเหล่าได้รู้แจ้งอริยสัจที่พระศาสดาผู้มีปัญญาลึกซึ้งแสดงแล้วถึงแม้ว่าพระโศดามันเหล่านั้นจะประมาทไปบ้างท่านเหล่านั้นก็จะไม่ถือกำเนิดในภพที่ ๘ นี้ เป็นรัตนะอันประณีตในพระสงฆ์ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสุขสวัสดิ

(๑๐) พระโศดามันนั้นละกรรม ๓ ประการ คือสักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา และสีลัพพตปรามาส พร้อมกับการบรรลุโสดาปัตติมรรคได้แล้วแม้จะมีกิเลสบางอย่างเหลืออยู่

(๑๑) พระโศดามันนั้นพ้นแล้วจากอภัยทั้งสี่และจะไม่ทำอภิชฌาน ๖ นี้ เป็นรัตนะอันประณีตในพระสงฆ์ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสุขสวัสดิ

(๑๒) ถึงแม้ว่า พระโศดามันนั้นจะทำบาปกรรมทางกาย ทางวาจา หรือทางใจไปบ้างท่านก็ไม่ปกปิดบาปกรรมนั้นไว้เรากล่าวว่าผู้เห็นบทแล้ว ไม่อาจทำอย่างนั้นได้นี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระสงฆ์ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสุขสวัสดิ

(๑๓) พุ่มไม้งามในป่า ซึ่งมียอดดอกดอกบานสะพรั่งในต้นเดือนห้าแห่งคิมหันตฤดู งามอย่างยิ่ง ฉันทิพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมอันประเสริฐที่ให้ถึงนิพพาน เพื่อประโยชน์อย่างยิ่ง ฉันทันนี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระพุทธเจ้าด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสุขสวัสดิ

(๑๔) พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ ทรงรู้ธรรมอันประเสริฐทรงประทานธรรมอันประเสริฐ ทรงนำทางอันประเสริฐมาให้ทรงเป็นผู้ยอดเยี่ยมกว่าใครๆ ได้ทรงแสดงธรรมอันประเสริฐไว้นี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระพุทธเจ้าด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสุขสวัสดิ

(๑๕) พระชีณาสพเหล่าใดสิ้นภพเก่าแล้ว ไม่มีการเกิดใหม่ทั้งมีจิตเบื่อหน่ายในภพที่จะเกิดต่อไปท่านเหล่านั้นชื่อว่า มีพีชสิ้นแล้ว ไม่มีฉันทะงอกขึ้น เป็นปราชญ์ย่อมดับสนิทเหมือนประทีปดวงนี้ดับไปนี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระสงฆ์ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสุขสวัสดิ (ท้าวสักกะจอมเทพกราบทูลเป็นคาถา ดังนี้)

(๑๖) ภูตทั้งหลายผู้สิงสถิตอยู่บนภาคพื้นหรือผู้สิงสถิตอยู่ในอากาศ ที่มาประชุมกันอยู่ ณ ที่นี้ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายขอนอบน้อมพระตถาคตพุทธเจ้าที่เทวดาและมนุษย์บูชาแล้ว ขอให้มีความสุขสวัสดิ

(๑๓) ภูตทั้งหลายผู้สิงสถิตอยู่บนภาคพื้นหรือผู้สิงสถิตอยู่ในอากาศ ที่มาประชุมกันอยู่ ณ ที่นี้ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายขอนอบน้อมพระธรรมของพระตถาคตที่เทวดาและมนุษย์บูชาแล้ว ขอให้มีความสวัสดิ์

(๑๔) ภูตทั้งหลายผู้สิงสถิตอยู่บนภาคพื้นหรือผู้สิงสถิตอยู่ในอากาศ ที่มาประชุมกันอยู่ ณ ที่นี้ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายขอนอบน้อมพระสงฆ์ของพระตถาคตที่เทวดาและมนุษย์บูชาแล้ว ขอให้มีความสวัสดิ์ (พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้)

ถ้าเห็นว่าจะได้สุขอันยิ่งใหญ่ด้วยการเสียสละสุขอันเล็กน้อยนักปราชญ์พึงเสียสละสุขอันเล็กน้อยเพื่อเห็นแก่สุขอันยิ่งใหญ่

อาฏานาฏิยสูตร

ว่าด้วยมนต์เครื่องรักษาชื่ออาฏานาฏิยะ

ภาณวารที่ ๑

(๑) ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ เขตกรุงราชคฤห์ครั้งนั้น ท้าวมหาราชทั้ง ๔ องค์วางยามรักษาการณ์ไว้ทั้ง ๔ ทิศ วางกองกำลังไว้ทั้ง ๔ ทิศ วางหน่วยป้องกันไว้ทั้ง ๔ ทิศ ด้วยกองทัพยักษ์ใหญ่ ด้วยกองทัพคนธรรพ์ใหญ่ ด้วยกองทัพกุมภณัทพ์ใหญ่ และด้วยกองทัพนาคนุใหญ่เมื่อราตรีผ่านไปมีวรรณะงดงามยิ่งนัก เปล่งรัศมีให้สว่างไสวทั่วภูเขาคิชฌกูฏแล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร

ฝ่ายยักษ์เหล่านั้น บางพวกถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่สมควรบางพวก สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันกับพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่สมควร บางพวกประนมมือไปทางที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่แล้วนั่ง ณ ที่สมควร บางพวกประกาศชื่อและตระกูลแล้วนั่ง ณ ที่สมควร บางพวกนั่งนิ่งเฉย ณ ที่สมควร

(๒) ท้าวเวสวัณมหาราชประทับนั่ง ณ ที่สมควรแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ยักษ์ชั้นสูงที่ไม่เลื่อมใสพระผู้มีพระภาคก็มี ที่เลื่อมใสพระผู้มีพระภาคก็มี ยักษ์ชั้นกลางที่ไม่เลื่อมใสพระผู้มีพระภาคก็มีที่เลื่อมใสพระผู้มีพระภาคก็มี ยักษ์ชั้นต่ำที่ไม่เลื่อมใสพระผู้มีพระภาคก็มีที่เลื่อมใสพระผู้มีพระภาคก็มี ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โดยมาก ยักษ์ไม่เลื่อมใสพระผู้มีพระ

ภาคเลย ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมเพื่องดเว้นจากการฆ่าสัตว์
 ทรงแสดงธรรมเพื่องดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ ทรงแสดงธรรมเพื่องดเว้นจากการ
 ประพฤติผิดในกาม ทรงแสดงธรรมเพื่องดเว้นจากการพูดเท็จ ทรงแสดงธรรมเพื่องดเว้นจากการเสพ
 ของมึนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท แต่โดยมาก พวกยักษ์ไม่งดเว้นจากการฆ่า
 สัตว์ไม่งดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ ไม่งดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม ไม่งดเว้น
 จากการพูดเท็จ ไม่งดเว้นจากการเสพของมึนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท การที่
 พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมเพื่องดเว้นนั้นจึงไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของยักษ์เหล่านั้น ข้า
 แต่พระองค์ผู้เจริญ มีสาวกของพระผู้มีพระภาคที่อาศัยเสนาสนะเป็นป่าละเมาะ และป่าทึบ อันสงัด มี
 เสียงน้อยมีเสียงอีกทีเล็กน้อย ปราศจากการสัญจรไปมาของผู้คน ควรเป็นสถานที่ทำการลับของมนุษย์
 ควรแก่การหลีกเร้น พวกยักษ์ชั้นสูงผู้อาศัยอยู่ในป่านั้นที่ไม่เลื่อมใสในพระธรรมวินัยของพระผู้มีพระ
 ภาคนี้ก็มี ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคทรงเรียนมนต์เครื่องรักษาชื่ออภูวานาภียะ เพื่อให้
 ยักษ์เหล่านั้นเลื่อมใส เพื่อกู้คุ้มครองเพื่อรักษา เพื่อไม่ถูกเบียดเบียน เพื่อยุ่สำราญของภิกษุ ภิกษุณี
 อุบาสก อุบาสิกาทั้งหลายเถิด พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์ด้วยพระอาการดุขณิลำดับนั้น ท้าวเวสวัณมหาราช
 ทรงทราบพระอาการที่พระผู้มีพระภาคทรงรับแล้วจึงได้กราบทูลมนต์เครื่องรักษาชื่ออภูวานาภียะนี้
 ในเวลานั้นว่า

(๓) “ขอนอบน้อมพระวิปัสสิพุทธเจ้าผู้มีพระจักขุ มีพระสิริขอนอบน้อมพระสิขีพุทธเจ้า
 ผู้ทรงอนุเคราะห์แก่สัตว์ทั่วหน้าขอนอบน้อมพระเวสสุพุทธเจ้าผู้ทรงชำระกิเลส มีความเพียรขอนอบ
 น้อมพระกุกสันธพุทธเจ้าผู้ทรงย้ายิมารและกองทัพมารขอนอบน้อมพระโกนาคมพุทธเจ้าผู้มีบาปอัน
 ลอยแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์ขอนอบน้อมพระกัสสปพุทธเจ้าผู้หลุดพ้นในทั้งปวงขอนอบน้อมพระ
 อังคิรสพุทธเจ้าผู้ศากยบุตรผู้มีพระสิริ ผู้ทรงแสดงธรรมนี้อันเป็นเครื่องบรรเทาทุกข์ทั้งปวงอนึ่ง
 พระพุทธเจ้าเหล่าใดเป็นผู้ดับกิเลสแล้วในโลกทรงเห็นแจ้งแล้วตามความเป็นจริงพระพุทธเจ้าเหล่านั้น
 เป็นผู้ไม่ส่อเสียดเป็นผู้ยิ่งใหญ่ ปราศจากความครั่นคร้ามเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายขอนอบน้อม
 พระพุทธเจ้าผู้โคตรโคตรพระองค์ใดทรงเกื้อกูลแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายทรงเพียบพร้อมด้วย
 วิชาและจรรยาเป็นผู้ยิ่งใหญ่ ปราศจากความครั่นคร้าม

(๔) พระสุริยะ คือพระอาทิตย์มีมณฑลใหญ่ ขึ้นทางทิศใต้เมื่อพระอาทิตย์ขึ้น กลางคืนก็หายไปและเมื่อพระอาทิตย์ขึ้นเรียกกันว่ากลางวันในที่ที่พระอาทิตย์ขึ้นนั้นมีห้วงน้ำลึก คือมหาสมุทรที่เต็มไปด้วยน้ำจนทั้งหลายรู้จักห้วงน้ำนั้นว่าสมุทรที่เต็มไปด้วยน้ำคนเรียกทิศนั้นว่า ทิศนั้นเป็นทิศตะวันออกจากภูเขาสิเนรุนี้ไปซึ่งเป็นทิศที่ท้าวมหาราชผู้มียศองค์นั้นอภิบาลอยู่ท้าวมหาราชนั้นมีพระนามว่าอตรฐทรงเป็นหัวหน้าของพวกคนธรรพ์ มีคนธรรพ์แวดล้อมทรงโปรดปรานการร้ายรำและการขับร้อง

ข้าพระพุทธเจ้าได้สดับมาว่า

‘แม่โอรสของท้าวอตรฐจะมีมากก็มีพระนามเดียวกันคือทั้ง ๙๑ องค์ มีพระนามว่าอินทะต่างมีพลังมาก’ ท้าวอตรฐและพระโอรสเหล่านั้นเห็นพระพุทธเจ้าผู้ตื่นแล้วผู้เป็นเผ่าพันธุ์แห่งพระอาทิตย์พากันถวายอภิวาทพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นผู้ยิ่งใหญ่ ปราศจากกรรมครันคร้าม แต่ที่ไกลเข้าแต่พระผู้ทรงเป็นบุรุษอาชาไนยข้าพระพุทธเจ้าขอนอบน้อมพระองค์ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเป็นบุรุษสูงสุด ข้าพระพุทธเจ้าขอนอบน้อมพระองค์ขอพระองค์โปรดตรวจดูด้วยพระญาณอันฉลาดเกิดแต่ผู้มีมนุษย์ทั้งหลายก็ถวายอภิวาทพระองค์ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายก็ได้สดับเรื่องนี้มาเนื่อง ๆ ฉะนั้น จึงกราบทูลเช่นนี้ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายเคยถามพวกอมมนุษย์ว่า

‘พวกท่าน ถวายอภิวาทพระชินโคดมหรือ’ พวกอมมนุษย์ตอบว่า

‘พวกเราถวายอภิวาทพระชินโคดม’ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายขอถวายอภิวาทพระพุทธโคดมผู้เปรียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ

(๕) คนทั้งหลายผู้ส่อเสียดผู้ินทคนลับหลัง เป็นผู้ฆ่าสัตว์เป็นนายพราน เป็นโจร เป็นคนตลบตะแลงตายแล้ว เขาบอกให้นำออกไปทางที่ใดคนเรียกทิศนั้นว่า ทิศนั้นเป็นทิศใต้จากภูเขาสิเนรุนี้ไปซึ่งเป็นทิศที่ท้าวมหาราชผู้มียศองค์นั้นอภิบาลอยู่ท้าวมหาราชนั้นมีพระนามว่าวิรุฬหะทรงเป็นหัวหน้าของพวกกุมภณัฏฐ มีกุมภณัฏฐแวดล้อมทรงโปรดปรานการร้ายรำและการขับร้องข้าพระองค์ได้สดับมาว่า

‘แม่โอรสของท้าววิรุฬหะจะมีมากก็มีพระนามเดียวกันคือทั้ง ๙๑ องค์ มีพระนามว่าอินทะต่างมีพลังมาก’ ท้าววิรุฬหะและพระโอรสเหล่านั้นเห็นพระพุทธเจ้าผู้ตื่นแล้วผู้เป็นเผ่าพันธุ์แห่งพระอาทิตย์พากันถวายอภิวาทพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นผู้ใหญ่ยิ่ง ปราศจากความครันคร้าม แต่ที่ไกลเข้าแต่

พระองค์ผู้ทรงเป็นบุรุษอาชาไนยข้าพระพุทธเจ้าขอนอบน้อมพระองค์ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเป็นบุรุษ
สูงสุดข้าพระพุทธเจ้าขอนอบน้อมพระองค์ขอพระองค์โปรดตรวจดูด้วยพระญาณอันฉลาดเกิดม้
อมนุษย์ทั้งหลายก็ถวายอภิวาทพระองค์ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายก็ได้สดับเรื่องนั้นมาเนื่อง ๆ ฉะนั้น
จึงกราบทูลเช่นนี้ข้าพระองค์ทั้งหลายถามพวกอมมนุษย์ว่า

‘พวกท่านถวายอภิวาทพระชินโคดมหรือ’ พวกอมมนุษย์ตอบว่า

‘พวกเราถวายอภิวาทพระชินโคดม’ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายขอถวายอภิวาทพระพุทธโค
ดมผู้เปรียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ

(๖) พระสุริยะ คือพระอาทิตย์มีฉนวนใหญ่ ตกทางทิศใดเมื่อพระอาทิตย์ตก กลางวัน
ก็หายไปและเมื่อพระอาทิตย์ตกเรียกกันว่ากลางคืนในที่ที่พระอาทิตย์ตกนั้น มีห้วงน้ำลึกคือมหาสมุทร
ที่เต็มไปด้วยน้ำจนทั้งหลายรู้จักห้วงน้ำนั้นว่า สมุทรที่เต็มไปด้วยน้ำคนเรียกทิศนั้นว่า ทิศนั้นเป็นทิศ
ตะวันตกจากภูเขาสิเนรุนี้ไป

เป็นทิศที่ทำวมหาราชผู้มียศองค์นั้นอภิบาลอยู่ทำวมหาราชนั้นมีพระนามว่าวิรูปักษ์
ทรงเป็นหัวหน้าของพวกนาค มีนาคแวดล้อมทรงโปรดปรานการร้ายรำและการขับร้องข้าพระพุทธเจ้า
ได้สดับมาว่า ‘แม่โอรสของทำววิรูปักษ์จะมีมาก ก็มีพระนามเดียวกันคือทั้ง ๙๑ องค์ มีพระนามว่า
อินทะ ต่างมีพลังมาก’ ทำววิรูปักษ์ และโอรสเหล่านั้นได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ตื่นแล้วผู้เป็นเผ่าพันธุ์แห่ง
พระอาทิตย์พากันถวายอภิวาทพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นผู้ยิ่งใหญ่ ปราศจากความครั่นคร้าม แต่ที่ไกลข้าแต่
พระองค์ผู้ทรงเป็นบุรุษอาชาไนยข้าพระพุทธเจ้าขอนอบน้อมพระองค์ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเป็นบุรุษ
สูงสุดข้าพระพุทธเจ้าขอนอบน้อมพระองค์ขอพระองค์โปรดตรวจดูด้วยพระญาณอันฉลาดเกิดม้
อมนุษย์ทั้งหลายก็ถวายอภิวาทพระองค์ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายก็ได้สดับเรื่องนี้มาเนื่อง ๆ ฉะนั้น
จึงกราบทูลเช่นนี้ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ถามพวกอมมนุษย์ว่า ‘พวกท่านถวายอภิวาทพระชินโคดม
หรือ’ พวกอมมนุษย์ตอบว่า ‘พวกเราถวายอภิวาทพระชินโคดม’ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายขอถวาย
อภิวาทพระพุทธโคดมผู้เปรียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ

(๗) อุตตรกฐทวีปเป็นรมณีสถานมีภูเขาหลวงชื่อสิเนรุ แลดูงดงาม ตั้งอยู่ทางทิศใดพวก
มนุษย์ซึ่งเกิดในอุตตรกฐทวีปนั้นไม่ยึดถือสิ่งใดว่าเป็นของตน ไม่ถือครองมนุษย์เหล่านั้น ไม่ต้องหวาน
พิชไม่ต้องนำไถออกไถหมู่มนุษย์บริโภคข้าวสาลีอันผลผลิตในที่ที่ไม่ต้องไถพวกเขาหุงข้าวสาลีอันไม่มีรำ
ไม่มีแกลบบริสุทธ์ มีกลิ่นหอม มีเมล็ดเป็นข้าวสารบนเตาอันปราศจากควันและถ่านแล้วบริโภคโภชนะ

จากที่นั่นพวกเขาใช้แม่โคแทนม้าก็บเดียวแล้วเที่ยวไปสู่ทิศน้อยทิศใหญ่ใช้สัตว์เลี้ยงแทนม้าก็บเดียว แล้วเที่ยวไปสู่ทิศน้อยทิศใหญ่ใช้หญิงเป็นพาหนะ แล้วเที่ยวไปสู่ทิศน้อยทิศใหญ่ใช้ชายเป็นพาหนะ แล้วเที่ยวไปสู่ทิศน้อยทิศใหญ่ใช้เด็กหญิงเป็นพาหนะ แล้วเที่ยวไปสู่ทิศน้อยทิศใหญ่ใช้เด็กชายเป็นพาหนะ แล้วเที่ยวไปสู่ทิศน้อยทิศใหญ่พระสนมทั้งหลายของท้าวมหาราชนั้นก็ขึ้นสู่ยานเหล่านั้น ตามห้อมล้อมไปทุกทิศยานช้าง ยานม้า ยานทิพย์ ปราสาท และวอบังเกิดแก่ท้าวมหาราชผู้มียศ ท้าวเธอทรงมีเมืองหลายเมืองที่สร้างในอากาศ คือ เมืองอาภูวานาฏา เมืองกุสินาฏา เมืองปรกุสินาฏา เมืองนาฏปริยา เมืองปรกุสินาฏา

ทางทิศเหนือ มีเมืองกปวันตะและมีอีกเมืองหนึ่งชื่อโนชนะอีกเมืองหนึ่งชื่อนวนวติยะและมีอีกเมืองหนึ่งชื่ออัมพรอัมพรวติยะมีราชธานีชื่ออาฬภันทาช้าแต่พระองค์ผู้ฉันทุภัก ท้าวกุมเวรมหาราช มีราชธานีชื่อวิสาขา ฉะนั้น มหาชนจึงเรียกท้าวกุมเวรมหาราชว่า ‘ท้าวเวสวัณ’ ยักษ์ชื่อ ตโตลา ชื่อตตตลา ชื่อตโตตลา ชื่อโอชสี ชื่อเดชสี ชื่อตโตชสีชื่อสุระ ชื่อราชา ชื่อสุโรราชา ชื่ออริฏฐะ ชื่อเนมิ ชื่ออริฏฐะเนมิ ต่างทำหน้าที่หาข่าวและประกาศให้ทราบในวิสาขาราชธานีนั้น มีห้วงน้ำชื่อธรณี ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดเมฆ เกิดฝนตกในวิสาขาราชธานีนั้น มีสภาชื่อภคพลดีเป็นที่ประชุมของพวกยักษ์ มีต้นไม้ทั้งหลาย ผลเป็นนิจคารดาษด้วยหมุ่นกชนิดต่างๆมีเสียงร้องของนกยูง นกกระเรียนและเสียง ขับกล่อมจากนกคุดุเหว่า เป็นต้นในวิสาขาราชธานีนั้น มีเสียงร้องของนกขีวัญขีวักะและนกโอฏฐจัตต กะ มีไก่อ่าในสระบัวมีปูทอง และนกชื่อโปกขรสาดกะในวิสาขาราชธานีนั้น มีเสียงนกแก้วนกสาธิกา และหมุ่นกทัณฑมาณวะสระบัวของท้าวกุมเวรนั้น จึงงามตลอดกาลทุกเมื่อคนเรียกทิศนั้นว่า ทิศนั้นเป็น ทิศเหนือจากภูเขาสีเนรุนี้ไปซึ่งเป็นทิศที่ท้าวมหาราชผู้ทรงยศองค์นั้นอภิบาลอยู่ท้าวมหาราชนั้นมีพระ นามว่าท้าวกุมเวรทรงเป็นหัวหน้าของพวกยักษ์ มียักษ์แวดล้อมทรงโปรดปรานการร้ายรำและการขับ ร้องข้าพระพุทธเจ้าได้สดับมาว่า ‘แม่โอรสของท้าวกุมเวรจะมีมาก แต่มีพระนามเดียวกันคือ ทั้ง ๙๑ องค์ มีพระนามว่าอินทะ ต่างมีพลังมาก’ ท้าวกุมเวรและโอรสเหล่านั้นได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ตื่นแล้ว ผู้เป็นเผ่าพันธุ์แห่งพระอาทิตย์พากันถวายอภิวัตพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นผู้ยิ่งใหญ่ ปราศจากความครั่น คร้าม แต่ที่ไกลข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเป็นบุรุษอาชาไนยข้าพระพุทธเจ้าขอนอบน้อมพระองค์ข้าแต่ พระองค์ผู้ทรงเป็นบุรุษสูงสุดข้าพระพุทธเจ้าขอนอบน้อมพระองค์ขอพระองค์โปรดตรวจดูด้วยพระ ญาณอันฉลาดเกิดมือนมนุษย์ทั้งหลายก็ถวายอภิวัตพระองค์ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายได้สดับเรื่องนั้น มาเนื่อง ๆ ฉะนั้น จึงกราบทูลเช่นนี้ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ถ้ามหากอมมนุษย์ว่า ‘พวกท่านถวาย อภิวัตพระพุทธชินโคดมหรือ’ พวกอมมนุษย์ตอบว่า ‘พวกเราถวายอภิวัตพระพุทธชินโคดม’ ข้าพระพุทธเจ้า

ทั้งหลายขอถวายอภิวาทพระพุทโธคมผู้เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์
นี้แหละ คือ มนต์เครื่องรักษาชื่ออาณานาฎิยะนั้นเพื่อคุ้มครอง เพื่อรักษา เพื่อไม่ถูกเบียดเบียน เพื่ออยู่
สำราญของภิกษุ ภิกษุณีอุบาสก อุบาสิกาทั้งหลาย

(๘) ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ ผู้ใดก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกหรืออุบาสิกา
ผู้เรียนมนต์เครื่องรักษาชื่ออาณานาฎิยะนี้จนจบครบบริบูรณ์แล้วหากว่ามนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นยักษ์
ยักษ์ณี บุตรยักษ์ ธิดายักษ์ มหาอำมาตย์ของยักษ์ บริวารของยักษ์ ผู้รับใช้ของยักษ์ก็ตาม ไม่ว่าจะเป็น
คนธรรพ์ นางคนธรรพ์บุตรคนธรรพ์ ธิดาคนธรรพ์ มหาอำมาตย์ของคนธรรพ์ บริวารของคนธรรพ์
ผู้รับใช้ของคนธรรพ์ก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นกุมภณัฑ์ นางกุมภณัฑ์ บุตรกุมภณัฑ์ ธิดากุมภณัฑ์มหาอำมาตย์
ของกุมภณัฑ์ บริวารของกุมภณัฑ์ ผู้รับใช้ของกุมภณัฑ์ก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นนาค นางนาค บุตรนาค ธิดา
นาค มหาอำมาตย์ของนาค บริวารของนาคผู้รับใช้ของนาคก็ตาม มีจิตประทุษร้าย เดินตามภิกษุ
ภิกษุณี อุบาสก หรืออุบาสิกาผู้กำลังเดินไป ยืนใกล้ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก หรืออุบาสิกา ผู้ยืนอยู่
นั่งใกล้ภิกษุภิกษุณี อุบาสก หรืออุบาสิกา ผู้นั่งอยู่ หรือนอนใกล้ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก หรืออุบาสิกา
ผู้นอนอยู่

ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ อมนุษย์นั้นไม่พึงได้สักการะ หรือความเคารพ ในหมู่บ้านหรือใน
นิคมของข้าพระพุทธเจ้า ไม่พึงได้พื้นที่บ้าน หรือที่อยู่ ในราชธานีชื่อว่าอาฬมณฑาของข้าพระพุทธเจ้า
ไม่อาจเข้าสมาคมของพวกยักษ์ของข้าพระพุทธเจ้าอีกประการหนึ่ง อมนุษย์ทั้งหลายไม่พึงทำ
อวาหมกมลหรือวิวาหมกมลกับอมนุษย์นั้น

อีกประการหนึ่ง อมนุษย์ทั้งหลายด่าอมนุษย์นั้นด้วยคำด่าที่ตรงตัวเต็มปากเต็มคำอีก
ประการหนึ่ง อมนุษย์ทั้งหลายพึงเอาบาตรเปล่าครอบศีรษะอมนุษย์นั้นอีกประการหนึ่ง อมนุษย์
ทั้งหลายพึงฝ่าศีรษะอมนุษย์นั้นออกเป็น ๗ เลี่ยง

ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ มีอมนุษย์ทั้งหลาย ที่ดุร้าย โหดเหี้ยม ทำเกินเหตุอมนุษย์เหล่านั้น
ไม่เชื่อฟังท้าวมหาราช ไม่เชื่อฟังเสนาบดีของท้าวมหาราช ไม่เชื่อฟังผู้ช่วยเสนาบดีของท้าวมหาราช
ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ อมนุษย์เหล่านั้น เรียกว่าเป็นศัตรูของท้าวมหาราช เหมือนมหาโจรทั้งหลาย
ในแคว้นแคว้นของพระราชาผู้ครองแคว้นมคธ มหาโจรเหล่านั้นไม่เชื่อฟังพระราชาผู้ครองแคว้นมคธ
ไม่เชื่อฟังเสนาบดีของพระราชาผู้ครองแคว้นมคธ ไม่เชื่อฟังผู้ช่วยเสนาบดีของพระราชาผู้ครองแคว้น
มคธ ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ มหาโจรเหล่านั้น เรียกว่า เป็นศัตรูของพระราชาผู้ครองแคว้นมคธ ฉันท

มีมนุษย์ทั้งหลาย ที่ดุร้าย โหดเหี้ยม ทำเกินเหตุ อมนุษย์เหล่านั้น ไม่เชื่อฟังท้าวมหาราช ไม่เชื่อฟังเสนาบดีของท้าวมหาราช ไม่เชื่อฟังผู้ช่วยเสนาบดีของท้าวมหาราช ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ อมนุษย์เหล่านั้น เรียกว่า เป็นศัตรูของท้าวมหาราช ฉะนั้นเหมือนกันข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ อมนุษย์ผู้ใดผู้หนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นยักษ์ ยักษ์ณี บุตรยักษ์ธิดายักษ์ มหาอำมาตย์ของยักษ์ บริวารของยักษ์ ผู้รับใช้ของยักษ์ก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นคนธรรพ์ นางคนธรรพ์ บุตรคนธรรพ์ ธิดาคนธรรพ์ มหาอำมาตย์ของคนธรรพ์ บริวารของคนธรรพ์ ผู้รับใช้ของคนธรรพ์ก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นกุมภณัฏฐ์ นางกุมภณัฏฐ์ บุตรกุมภณัฏฐ์ ธิดากุมภณัฏฐ์ มหาอำมาตย์ของกุมภณัฏฐ์ บริวารของกุมภณัฏฐ์ ผู้รับใช้ของกุมภณัฏฐ์ก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นนางนาค บุตรนาค ธิดานาค มหาอำมาตย์ของนาค บริวารของนาค ผู้รับใช้ของนาคก็ตาม มีจิตประทุษร้าย เดินตามภิกษุภิกษุณี อุบาสก หรืออุบาสิกา ผู้กำลังเดินอยู่ ยืนใกล้ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก หรืออุบาสิกา ผู้ยืนอยู่ นั่งใกล้ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก หรืออุบาสิกา ผู้นั่งอยู่ หรือนอนใกล้ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก หรืออุบาสิกา ผู้นอนอยู่ ฟังกล่าวโทษ ร้องทุกข์ ร้องเรียนต่อยักษ์ มหายักษ์ เสนาบดียักษ์ มหาเสนาบดียักษ์เหล่านี้ว่า ‘ยักษ์นี้สิ่ง ยักษ์นี้เข้าสิง ยักษ์นี้ระราน ยักษ์นี้รุกราน ยักษ์นี้เบียดเบียน ยักษ์นี้บีบคั้น ยักษ์นี้ไม่ยอมปล่อย’

(๙) ยักษ์ มหายักษ์ เสนาบดียักษ์ มหาเสนาบดียักษ์ คือใครคือ อินทะ ๑ โสมะ ๑ วรุณะ ๑ ภารทวาชะ ๑ ปชาบดี ๑ จันทะ ๑ กามเสฏฐะ ๑ กิณนุฆณฺฑ ๑ นิฆณฺฑ ๑ ปนาทะ ๑ โอปมัณฺญะ ๑ เทวสุตะ ๑ มาตลี ๑ จิตตเสนะ ๑ คันธัพพะ ๑ นโพรชา ๑ ชโนสกะ ๑ สาตาคิระ ๑ เหมวตะ ๑ ปุณณกะ ๑ กรตียะ ๑ คุพะ ๑ สิวกะ ๑ มุจลินทะ ๑ เวสสามิตตะ ๑ ยุคันธะ ๑ โคปาละ ๑ สุปปเคระ ๑ หิริ ๑ เนตติ ๑ มันทิยะ ๑ ปัญจาลจันทะ ๑ อาฬวะ ๑ ปชุนนะ ๑ สุมนะ ๑ สุมุขะ ๑ ทธิมุขะ ๑ มณิ ๑ มานิจระ ๑ ทีฆะ ๑ รวมทั้งเสรีสะด้วย

พุทธบริษัท ฟังกล่าวโทษ ร้องทุกข์ ร้องเรียนต่อยักษ์ มหายักษ์ เสนาบดียักษ์ มหาเสนาบดียักษ์เหล่านี้ว่า ‘ยักษ์นี้สิ่ง ยักษ์นี้เข้าสิง ยักษ์นี้ระราน ยักษ์นี้รุกรานยักษ์นี้เบียดเบียน ยักษ์นี้บีบคั้น ยักษ์นี้ไม่ยอมปล่อย’

ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ นี่แหละ คือ มนต์เครื่องรักษาชื่ออาฏานาฏิยะ เพื่อคุ้มครองเพื่อรักษา เพื่อไม่เบียดเบียน เพื่ออยู่สำราญของภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกอุบาสิกาทั้งหลายข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ บัดนี้ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายขอทูลลากลับ เพราะมีกิจมาก มีหน้าที่ที่จะต้องทำมาก พระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “มหาราชทั้งหลาย ขอท่านทั้งหลายจงกำหนดเวลา

ที่สมควร ณ บัดนี้เถิด”

(๑๐) ครั้งนั้น ท้าวมหาราชทั้ง ๔ ลูกจากที่ประทับถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วอันตรธาน(หายตัว)ไป ณ ที่นั่นเอง แม้พวกยักษ์เหล่านั้นก็ลูกจากที่นั่น บางพวกก็ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วอันตรธานไป ณ ที่นั่นเอง บางพวกสนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันกับพระผู้มีพระภาคแล้วอันตรธานไป ณ ที่นั่นเอง บางพวกประนมมือไปทางที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่แล้วอันตรธานไป ณ ที่นั่นเอง บางพวกประกาศชื่อและโคตรแล้วอันตรธานไป ณ ที่นั่นเอง บางพวกอันตรธานไปเสียเฉย ๆ ณ ที่นั่นเอง

ภาณวารที่ ๒

(๑๑) เมื่อราตรีนั้นล่วงไป พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ตลอดราตรีนี้นี้ ท้าวมหาราชทั้ง ๔ องค์วางยามรักษาการณ์ไว้ทั้ง ๔ ทิศ วางกองกำลังไว้ทั้ง ๔ ทิศ วางหน่วยป้องกันไว้ทั้ง ๔ ทิศ ด้วยกองทัพยักษ์หมู่ใหญ่ ด้วยกองทัพนครธมหมู่ใหญ่ ด้วยกองทัพกุมภคณหมู่ใหญ่ และด้วยกองทัพนาคหมู่ใหญ่ เมื่อราตรีนั้นผ่านไป มีวรรณงดงามยิ่งนัก เปล่งรัศมีให้สว่างไสวทั่วภูเขาคิชฌกูฏแล้ว เข้าไปหาเราถึงที่อยู่ ใหว้เราแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ยักษ์เหล่านั้น บางพวกใหว้เราแล้วนั่ง ณ ที่สมควร บางพวกสนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันกับเราแล้วนั่ง ณ ที่สมควร บางพวกประนมมือมาทางที่เราอยู่ นั่ง ณ ที่สมควร บางพวกประกาศชื่อและโคตรแล้วนั่ง ณ ที่สมควร บางพวกนั่งนิ่งเฉย ณ ที่สมควร

(๑๒) ภิกษุทั้งหลาย ท้าวเวสธนมหาราชประทับนั่ง ณ ที่สมควรแล้วได้กล่าวกับเราดังนี้ว่า ‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ยักษ์ชั้นสูงที่ไม่เลื่อมใสพระผู้มีพระภาคก็มี ที่เลื่อมใสพระผู้มีพระภาคก็มี ยักษ์ชั้นกลางที่ไม่เลื่อมใสพระผู้มีพระภาคก็มี ที่เลื่อมใสพระผู้มีพระภาคก็มี ยักษ์ชั้นต่ำที่ไม่เลื่อมใสพระผู้มีพระภาคก็มี ที่เลื่อมใสพระผู้มีพระภาคก็มี ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โดยมาก ยักษ์ไม่เลื่อมใสพระผู้มีพระภาคเลย ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมเพื่องดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ทรงแสดงธรรมเพื่องดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขามีได้ให้ ทรงแสดงธรรมเพื่องดเว้นจากการประพฤติดิโนกาม ทรงแสดงธรรมเพื่องดเว้นจากการพูดเท็จ ทรงแสดงธรรมเพื่องดเว้นจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท แต่โดยมาก พวกยักษ์ไม่งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ไม่งดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขามีได้ให้ ไม่งดเว้นจากการประพฤติดิโนกาม ไม่งดเว้นจากการพูดเท็จ ไม่งดเว้นจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท

การที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมเพื่อการงดเว้นนั้นจึงไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ชอบใจของยักษ์เหล่านั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มีสาวกของพระผู้มีพระภาคที่อาศัยเสนาสนะอันเป็นป่าละเมาะและป่าทึบ อันสงัด มีเสียงน้อย มีเสียงอีกทีก็น้อย ปราศจากการสัญจรไปมาของผู้คน ควรเป็นสถานที่ทำการลับ ของมนุษย์ควรแก่การหลีกเร้น พวกยักษ์ชั้นสูงผู้อยู่อาศัยอยู่ในป่านั้นที่ไม่เสื่อมใสในพระธรรม-วินัยของ พระผู้มีพระภาคนี้ก็มี ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคทรงเรียนมนต์เครื่องรักษาชื่ออาถรรพณ์ ภูษิตะ เพื่อให้ยักษ์เหล่านั้นเสื่อมใส เพื่อคุ้มครอง เพื่อรักษา เพื่อไม่เบียดเบียน เพื่ออยู่สำราญของภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาทั้งหลายเถิด พระพุทธเจ้าข้า' ภิกษุทั้งหลาย เรารับนิมนต์ด้วยอาการดุจณี ลำดับนั้น ท้าวเวสธรมหาราช ทราบอาการที่เราได้รับแล้วจึงได้กล่าวมนต์เครื่องรักษาชื่ออาถรรพณ์ภูษิตะนี้ ในเวลานั้นว่า

(๑๓) “ ขอนอบน้อมพระวิปัสสีพุทธเจ้าผู้มีพระจักขุ มีพระสิริขนอบน้อมพระสิขีพุทธเจ้า ผู้ทรงอนุเคราะห์แก่สัตว์ทั่วหน้าขอนอบน้อมพระเวสสภูพุทธเจ้าผู้ทรงชำระกิเลส มีความเพียรขนอบน้อมพระกุกสันธพุทธเจ้าผู้ทรงบำเพ็ญมารและกองทัพนามารขนอบน้อมพระโกนาคมนพุทธเจ้าผู้มีบาปอัน ลอยแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์ขนอบน้อมพระกัสสปพุทธเจ้าผู้หลุดพ้นในที่ทั้งปวงขนอบน้อมพระ อังคีรสพุทธเจ้าผู้ศากยบุตรผู้มีพระสิริ ผู้ทรงแสดงธรรมนี้อันเป็นเครื่องบรรเทาทุกข์ทั้งปวงอนึ่ง พระพุทธเจ้าเหล่าใดเป็นผู้ดับกิเลสแล้วในโลกทรงเห็นแจ้งแล้วตามความเป็นจริงพระพุทธเจ้าเหล่านั้น เป็นผู้ไม่ส่อเสียดเป็นผู้ยิ่งใหญ่ ปราศจากความครั่นคร้ามเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายขนอบน้อม พระพุทธเจ้าผู้โคตรมโคตรพระองค์ใดทรงเกื้อกูลแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายทรงเพียบพร้อมด้วย วิชาและจรรยาเป็นผู้ยิ่งใหญ่ ปราศจากความครั่นคร้าม

(๑๔) พระสุริยะ คือพระอาทิตย์มีมณฑลใหญ่ ขึ้นทางทิศใต้เมื่อพระอาทิตย์ขึ้น กลางคืนก็ หายไปและเมื่อพระอาทิตย์ขึ้นเรียกกันว่ากลางวันในที่ที่พระอาทิตย์ขึ้นนั้นมีห้วงน้ำลึกคือ มหาสมุทรที่ เต็มด้วยน้ำชนทั้งหลายรู้จักห้วงน้ำนั้นว่าสมุทรที่เต็มด้วยน้ำคนเรียกทิศนั้นว่า ทิศนั้นเป็นทิศตะวันออก จากภูเขาสิเนรุนี้ไปซึ่งเป็นทิศที่ท้าวเมหาราชผู้มียศองค์นั้นอภิบาลอยู่ท้าวเมหาราชนั้นมีพระนามว่า ธรณทรเป็นหัวหน้าของพวกคนธรรพ์ มีคนธรรพ์แวดล้อมทรงโปรดปรานการร้ายรำและการขับร้อง

ข้าพระพุทธเจ้าได้สดับมาว่า ‘แม่โอรสของท้าวธรณทรจะมีมากก็มีพระนามเดียวกันคือ ทั้ง ๙๑ องค์ มีพระนามว่าอินทะ ต่างมีพลังมาก’ ท้าวธรณทรและพระโอรสเหล่านั้นเห็นพระพุทธเจ้าผู้ ตื่นแล้วผู้เป็นเผ่าพันธุ์แห่งพระอาทิตย์พากันถวายอภิวาทพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นผู้ยิ่งใหญ่ ปราศจากความ

ครั้นคร้าม แต่ที่ไกลข้าแต่พระผู้ทรงเป็นบุรุษอาชาไนยข้าพระพุทธเจ้าขอนอบน้อมพระองค์ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเป็นบุรุษสูงสุดข้าพระพุทธเจ้าขอนอบน้อมพระองค์ขอพระองค์โปรดตรวจดูด้วยพระญาณอันฉลาดเกิดม่อมมนุษย์ทั้งหลายก็ถวายอภิวาทพระองค์ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายก็ได้สดับเรื่องนี้อย่างนี้มาเรื่อยๆ ฉะนั้น จึงกราบทูลเช่นนี้ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายเคยถามพวกอมมนุษย์ว่า ‘พวกท่านถวายอภิวาทพระชินโคดมหรือ’ พวกอมมนุษย์ตอบว่า ‘พวกเราถวายอภิวาทพระชินโคดม’ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายขอถวายอภิวาทพระพุทธโคดมผู้เปรียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ

(๑๕) คนทั้งหลายผู้ส่อเสียดผู้นินทาคนลับหลัง เป็นผู้ฆ่าสัตว์เป็นนายพราน เป็นโจรเป็นคนตลบตะแลงตายแล้ว เขาบอกให้นำออกไปทางทิศใดคนเรียกทิศนั้นว่า ทิศนั้นเป็นทิศได้จากภูเขาสิเนรุนี้ไปซึ่งเป็นทิศที่ท้าวหาราชผู้มียศองค์นั้นอภิบาลอยู่ท้าวหาราชนั้นมีพระนามว่าวิรุฬหะทรงเป็นหัวหน้าพวกกุมภันท์ มีกุมภันท์แวดล้อมทรงโปรดปรานการร้ายรำและการขับร้องข้าพระองค์ได้สดับมาว่า

‘แม่โอรสของท้าววิรุฬหะจะมีมากก็มีพระนามเดียวกันคือ ทั้ง ๙๑ องค์ มีพระนามว่า อินทะ ต่างมีพลังมาก’ ท้าววิรุฬหะและพระโอรสเหล่านั้นเห็นพระพุทธเจ้าผู้ตื่นแล้วผู้เป็นเผ่าพันธุ์แห่งพระอาทิตย์พากันถวายอภิวาทพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นผู้ใหญ่ยิ่ง ปราศจากความครั่นคร้าม แต่ที่ไกลข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเป็นบุรุษอาชาไนยข้าพระพุทธเจ้าขอนอบน้อมพระองค์ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเป็นบุรุษสูงสุดข้าพระพุทธเจ้าขอนอบน้อมพระองค์ขอพระองค์โปรดตรวจดูด้วยพระญาณอันฉลาดเกิดม่อมมนุษย์ทั้งหลายก็ถวายอภิวาทพระองค์ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายก็ได้สดับเรื่องนั้นมาเรื่อยๆ ฉะนั้น จึงกราบทูลเช่นนี้

ข้าพระองค์ทั้งหลายถามพวกอมมนุษย์ว่า

‘พวกท่านถวายอภิวาทพระชินโคดมหรือ’ พวกอมมนุษย์ตอบว่า

‘พวกเราถวายอภิวาทพระชินโคดม’ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายขอถวายอภิวาทพระพุทธโคดมผู้เปรียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ

(๑๖) พระสุริยะ คือพระอาทิตย์มีมณฑลใหญ่ ตกทางทิศใดเมื่อพระอาทิตย์ตก กลางวันก็หายไปและเมื่อพระอาทิตย์ตกเรียกกันว่ากลางคืนในที่ที่พระอาทิตย์ตกนั้น มีห้วงน้ำลึกคือมหาสมุทรที่เต็มไปด้วยน้ำชนทั้งหลายรู้จักห้วงน้ำนั้นว่า สมุทรที่เต็มไปด้วยน้ำคนเรียกทิศนั้นว่า ทิศนั้นเป็น

ทิศตะวันตกจากภูเขาสีเนรุนี้ไปซึ่งเป็นทิศที่ท้าวมหาราชผู้มียศองค์นั้นอภิบาลอยู่ท้าวมหาราชนั้นมีพระนามว่าวิรูปักษ์ทรงเป็นหัวหน้าของพวกนาค มีนาคแวดล้อมทรงโปรดปรานการร้ายรำและการขับร้องข้าพระพุทธเจ้าได้สดับมาว่า

‘แม่โอรสของท้าววิรูปักษ์จะมีมาก ก็มีพระนามเดียวกันคือ ทั้ง ๙๑ องค์ มีพระนามว่า อินทะ ต่างมีพลังมาก’ ท้าววิรูปักษ์ และโอรสเหล่านั้นได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ตื่นแล้วผู้เป็นเผ่าพันธุ์แห่งพระอาทิตย์พากันถวายอภิวาทพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นผู้ยิ่งใหญ่ ปราศจากความครั่นคร้าม แต่ที่ไกลข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเป็นบุรุษอาชาไนยข้าพระพุทธเจ้าขออนอบน้อมพระองค์ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเป็นบุรุษสูงสุดข้าพระพุทธเจ้าขออนอบน้อมพระองค์ขอพระองค์โปรดตรวจดูด้วยพระญาณอันฉลาดเถิดแม้อมนุษย์ทั้งหลายก็ถวายอภิวาทพระองค์ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายก็ได้สดับเรื่องนี้มาเนื่อง ๆ ฉะนั้นจึงกราบทูลเช่นนี้ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ถามพวกอมมนุษย์ว่า ‘พวกท่านถวายอภิวาทพระชินโคดมหรือ’ พวกอมมนุษย์ตอบว่า ‘พวกเราถวายอภิวาทพระชินโคดม’ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายขอถวายอภิวาทพระพุทธโคดมผู้เปรียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ

(๑๗) อุตตรกुरुทวีปเป็นรมณีสถานมีภูเขาหลวงชื่อสีเนรุ แลดูงดงาม ตั้งอยู่ทางทิศใด พวกมนุษย์ซึ่งเกิดในอุตตรกुरुทวีปนั้นไม่ยึดถือสิ่งใดว่าเป็นของตน ไม่ถือครองมนุษย์เหล่านั้น ไม่ต้องหวานพิชไม่ต้องนำไถออกไถหม่มมนุษย์บริโภคว่าสาลีอันผลิผลในที่ที่ไม่ต้องไถพวกเขาหุงข้าวสาลีอันไม่มีรำ ไม่มีเกลบบริสุทธ์ มีกลิ่นหอม มีเมล็ดเป็นข้าวสารบนเตาอันปราศจากควันและถ่านแล้วบริโภคนอกจากที่นั่นพวกเขาใช้แหม่โคแทนม้ากับเดี๋ยแล้วเที่ยวไปสู่ทิศน้อยทิศใหญ่ใช้สัตว์เลี้ยงแทนม้ากับเดี๋ย แล้วเที่ยวไปสู่ทิศน้อยทิศใหญ่ใช้หญิงเป็นพาหนะ แล้วเที่ยวไปสู่ทิศน้อยทิศใหญ่ใช้ชายเป็นพาหนะ แล้วเที่ยวไปสู่ทิศน้อยทิศใหญ่ใช้เด็กหญิงเป็นพาหนะ แล้วเที่ยวไปสู่ทิศน้อยทิศใหญ่ใช้เด็กชายเป็นพาหนะ แล้วเที่ยวไปสู่ทิศน้อยทิศใหญ่พระสนมทั้งหลายของท้าวมหาราชนั้นก็ขึ้นสู่ยานเหล่านั้นตามห้อมล้อมไปทุกทิศยานช้าง ยานม้า ยานทิพย์ ปราสาท และวอบังเกิดแก่ท้าวมหาราชผู้มียศท้าวเธอทรงมีเมืองหลายเมืองที่สร้างในอากาศคือ เมืองอาฏานาฏา เมืองกุสินาฏาเมืองปรุกสินาฏา เมืองนาฏปริยา เมืองปรุกสินาฏาทางทิศเหนือ มีเมืองกบิวันตะและมีอีกเมืองหนึ่งชื่อโนชนะอีกเมืองหนึ่งชื่อนวนวติยะและมีอีกเมืองหนึ่งชื่ออัมพรอัมพรวติยะมีราชธานีชื่ออาฬกมันทาข้าแต่พระองค์ผู้เป็นทุกขท้าวกุเวรมหาราชมีราชธานีชื่อวิสาขาคะนั้น มหาชนจึงเรียกท้าวกุเวรมหาราชว่า ‘ท้าวเวสวัณ’ ยักษ์

ชื่อโตลา ชื่อตัตตาชื่อโตตลา ชื่อโอชสี ชื่อเตชสี ชื่อโตชสีชื่อสุระ ชื่อราชา ชื่อสุโรราชา ชื่ออริฏฐะ ชื่อเนมิ ชื่ออริฏฐะเนมิต่างทำหน้าที่หาข่าวและประกาศให้ทราบในวิสาณาราชธานีนั้น มีห้วงน้ำชื่อธรรณี ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดเมฆ เกิดฝนตกในวิสาณาราชธานีนั้น มีสภาชื่อภคพลดีเป็นที่ประชุมของพวักษมี ต้นไม้ทั้งหลาย ผลิผลเป็นนิจดารดาษด้วยหมุ่นกชนิดต่างๆมีเสียงร้องของนกยูง นกกระเรียนและเสียง ขับกล่อมจากนกดุเหว่า เป็นต้น ในวิสาณาราชธานีนั้น มีเสียงร้องของนกชีวิญชีวกะและ นกโอฏฐวจิตตะกะ มีไก่ป่าในสระบัวมีปูทองและนกชื่อโปกขรสาตกะในวิสาณาราชธานีนั้น มีเสียง นกแก้วนกสาลิกาและหมุ่นกทัณฑมาณะสระบัวของท้าวภูเวรนั้น จึงงามตลอดกาลทุกเมื่อคนเรียกทิศ นั้นว่า ทิศนั้นเป็นทิศเหนือจากภูเขาสีเนรุนี้ไปซึ่งเป็นทิศที่ท้าวมหาราชผู้ทรงยศองค์นั้นอภิบาลอยู่ท้าว มหาราชนั้นมีพระนามว่าท้าวภูเวรเป็นหัวหน้าของพวักษ มียักษ์แวดล้อมทรงโปรดปรานด้วยการ ร่ายรำและการขับร้องข้าพระพุทธเจ้าได้สดับมาว่า

‘แม่โอรสของท้าวภูเวรจะมีมาก แต่มีพระนามเดียวกันคือ ทั้ง ๙๑ องค์ มีนามว่าอินทะ ต่างมีพลังมาก’ ท้าวภูเวรและโอรสเหล่านั้นได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ตื่นแล้วผู้เป็นเผ่าพันธุ์แห่งพระอาทิตย์ พากันถวายอภิวาทพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นผู้ยิ่งใหญ่ ปราศจากความครั่นคร้าม แต่ที่ไกลข้าแต่พระองค์ผู้ ทรงเป็นบุรุษอาชาไนยข้าพระพุทธเจ้าขอนอบน้อมพระองค์ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเป็นบุรุษสูงสุด ข้าพระพุทธเจ้าขอนอบน้อมพระองค์ขอพระองค์โปรดตรวจดูด้วยพระญาณอันฉลาดเกิดแม่อมมนุษย์ทั้งหลายก็ถวายอภิวาทพระองค์ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายก็ได้สดับเรื่องนั้นมาเนืองๆ ฉะนั้น จึงกราบทูล เช่นนี้ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ถามพวอมมนุษย์ว่า

‘พวกท่านถวายอภิวาทพระชินโคดมหรือ’ พวอมมนุษย์ตอบว่า

‘พวกเราถวายอภิวาทพระชินโคดม’ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายขอถวายอภิวาทพระพุทธโคดมผู้เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ

(๑๘) ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ นี่แหละ คือ มนต์เครื่องรักษาชื่ออาฏานาฏิยะนั้น เพื่อคุ้มครอง เพื่อรักษา เพื่อไม่ถูกเบียดเบียน เพื่ออยู่สำราญของภิกษุภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาทั้งหลาย

ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ ผู้ใดก็ตามไม่ว่าจะเป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก หรืออุบาสิกา ผู้เรียนมนต์เครื่องรักษาชื่ออาฏานาฏิยะนี้จนจบครบบริบูรณ์แล้ว หากว่ามนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นยักษ์

ยักษิณี บุตรยักษ์ ธิดายักษ์ มหาอำมาตย์ของยักษ์บริวารของยักษ์ ผู้รับใช้ของยักษ์ก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นคนธรรพ์ นางคนธรรพ์ บุตรคนธรรพ์ ธิดาคนธรรพ์ มหาอำมาตย์ของคนธรรพ์ บริวารของคนธรรพ์ ผู้รับใช้ของคนธรรพ์ก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นกุมภกันท์ นางกุมภกันท์ บุตรกุมภกันท์ ธิดากุมภกันท์มหาอำมาตย์ของกุมภกันท์ บริวารของกุมภกันท์ ผู้รับใช้ของกุมภกันท์ก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นนาค นางนาค บุตรนาค ธิดานาค มหาอำมาตย์ของนาค บริวารของนาคผู้รับใช้ของนาคก็ตาม มีจิตประทุษร้าย เดินตามภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก หรืออุบาสิกาผู้กำลังเดินไป ยืนใกล้ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก หรืออุบาสิกา ผู้ยืนอยู่นั่งใกล้ภิกษุภิกษุณี อุบาสก หรืออุบาสิกา ผู้นั่งอยู่ หรือนอนใกล้ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก หรืออุบาสิกา ผู้นอนอยู่

ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ อมนุษย์นั้นไม่พึงได้สักการะ หรือความเคารพ ในหมู่บ้านหรือในนิคมของข้าพระพุทธเจ้า ไม่พึงได้พื้นที่บ้าน หรือที่อยู่ในราชธานีชื่อว่าอาภักมณฑลของข้าพระพุทธเจ้า ไม่อาจเข้าสมาคมของพวักษ์ของข้าพระพุทธเจ้า

อีกประการหนึ่ง อมนุษย์ทั้งหลายไม่พึงทำอาวามงคลและวิวามงคลกับอมนุษย์นั้นอีกประการหนึ่ง อมนุษย์ทั้งหลายด่าอมนุษย์นั้นด้วยคำคำที่ตรงตัวเต็มปากเต็มคำอีกประการหนึ่ง อมนุษย์ทั้งหลายพึงเอาบาตรเปล่าครอบศีรษะอมนุษย์นั้นอีกประการหนึ่ง อมนุษย์ทั้งหลายพึงผ่าศีรษะอมนุษย์นั้นออกเป็น ๗ เลี่ยงข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ มีอมนุษย์ทั้งหลาย ที่ดุร้าย โหดเหี้ยม ทำเกินเหตุอมนุษย์เหล่านั้นไม่เชื่อฟังท้าวมหาราช ไม่เชื่อฟังเสนapatiของท้าวมหาราชไม่เชื่อฟังผู้ช่วยเสนapatiของท้าวมหาราช ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ อมนุษย์เหล่านั้นเรียกว่า เป็นศัตรูของท้าวมหาราชเหมือนมหาโจรทั้งหลายในแคว้นแคว้นของพระราชาผู้ครองแคว้นมคธ มหาโจรเหล่านั้นไม่เชื่อฟังพระราชาผู้ครองแคว้นมคธ ไม่เชื่อฟังเสนapatiของพระราชาผู้ครองแคว้นมคธ ไม่เชื่อฟังผู้ช่วยเสนapatiของพระราชาผู้ครองแคว้นมคธ ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ มหาโจรเหล่านั้น เรียกว่า เป็นศัตรูของพระราชาผู้ครองแคว้นมคธ ฉนใด มีอมนุษย์ทั้งหลาย ที่ดุร้าย โหดเหี้ยม ทำเกินเหตุอมนุษย์เหล่านั้นไม่เชื่อฟังท้าวมหาราช ไม่เชื่อฟังเสนapatiของท้าวมหาราช ไม่เชื่อฟังผู้ช่วยเสนapatiของท้าวมหาราช ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ อมนุษย์เหล่านั้น เรียกว่าเป็นศัตรูของท้าวมหาราช ฉนนั้นเหมือนกัน

ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ อมนุษย์ผู้ใดผู้หนึ่งไม่ว่าจะเป็นยักษ์ ยักษิณี บุตรยักษ์ธิดายักษ์ มหาอำมาตย์ของยักษ์ บริวารของยักษ์ ผู้รับใช้ของยักษ์ก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นคนธรรพ์ นางคนธรรพ์ บุตรคนธรรพ์ ธิดาคนธรรพ์ มหาอำมาตย์ของคนธรรพ์บริวารของคนธรรพ์ ผู้รับใช้ของคนธรรพ์ก็ตาม

ไม่ว่าจะเป็นกุมภกันต์ นางกุมภกันต์ บุตรกุมภกันต์ ธิดากุมภกันต์ มหาอำมาตย์ของกุมภกันต์ บริวารของ
กุมภกันต์ผู้รับใช้ของกุมภกันต์ก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นนาค นางนาค บุตรนาค ธิดานาคมหาอำมาตย์ของนาค
บริวารของนาค ผู้รับใช้ของนาคก็ตาม มีจิตประทุษร้ายเดินตามภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก หรืออุบาสิกา
ผู้กำลังเดินอยู่ ยืนใกล้ภิกษุ ภิกษุณีอุบาสก หรืออุบาสิกา ผู้ยืนอยู่ นั่งใกล้ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก หรือ
อุบาสิกา ผู้นั่งอยู่หรือนอนใกล้ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก หรืออุบาสิกา ผู้นอนอยู่ ฟังกล่าวโทษ ร้องทุกข์
ร้องเรียนต่อยักษ์ มหายักษ์ เสนาบดียักษ์ มหาเสนาบดียักษ์เหล่านี้ว่า ‘ยักษ์นี้สิ่งยักษ์นี้เข้าสิง ยักษ์นี้
ระราน ยักษ์นี้รุกราน ยักษ์นี้เบียดเบียน ยักษ์นี้บีบคั้นยักษ์นี้

(๑๙) ยักษ์ มหายักษ์ เสนาบดียักษ์ มหาเสนาบดียักษ์ คือใคร คือ อินทะ ๑ โสมะ ๑
วรุณะ ๑ ภารทวาชะ ๑ ปชาบดี ๑ จันทะ ๑ กามเสฏฐะ ๑ กิณนุฆณฑุ ๑ นิฆณฑุ ๑ ปนาทะ ๑
โอบมัญญะ ๑ เทวสุตะ ๑ มาตลี ๑ จิตตเสนะ ๑ คันธัพพะ ๑ นโพรชา ๑ ชโนสกะ ๑ สาตาคิระ ๑
เหมวตะ ๑ ปุณณกะ ๑ กรตียะ ๑ คุพะ ๑ สิวกะ ๑ มุจลินทะ ๑ เวสสามิตตะ ๑ ยุคันธระ ๑
โคปาละ ๑ สุปปเคระ ๑ หิริ ๑ เนตติ ๑ มันทิยะ ๑ ปัญจาลจันทะ ๑ อาฬวกะ ๑ ปชุนนะ ๑ สุมนะ ๑
สุมุขะ ๑ ทมิมุขะ ๑ มณี ๑ มานิจระ ๑ ทีฆะ ๑ รวมทั้งเสรีสะด้วย

พุทธบริษัท ฟังกล่าวโทษ ร้องทุกข์ ร้องเรียนต่อยักษ์ มหายักษ์ เสนาบดียักษ์ มหาเสนาบดี
ยักษ์เหล่านี้ว่า ‘ยักษ์นี้สิ่ง ยักษ์นี้เข้าสิง ยักษ์นี้ระราน ยักษ์นี้รุกราน ยักษ์นี้เบียดเบียน ยักษ์นี้บีบคั้น
ยักษ์นี้ไม่ยอมปล่อย’

ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ นี่แหละ คือ มนต์เครื่องรักษาชื่ออาฏานาฏิยะ เพื่อคุ้มครอง
เพื่อรักษา เพื่อไม่เบียดเบียน เพื่ออยู่สำราญของภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกอุบาสิกาทั้งหลาย

ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ บัดนี้ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายขอทูลลากลับ เพราะมีกิจมาก
มีหน้าที่ที่จะต้องทำมาก พระพุทธเจ้าข้า’ เราได้กล่าวว่า ‘มหाराชทั้งหลาย ขอท่านทั้งหลาย
จงกำหนดเวลาที่สมควร ณ บัดนี้เถิด’

(๒๐) ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้น ท้าวมหाराชทั้ง ๔ หลกจากที่ประทับ ไหว้เรากระทำ
ประทักษิณแล้วอันตรธานไป ณ ที่นั่นเอง แม้พวกยักษ์เหล่านั้นก็หลกจากที่นั่งบางพวกก็ไหว้เรา กระทำ
ประทักษิณแล้วอันตรธานไป ณ ที่นั่นเอง บางพวกสนทนาปราศรัย พอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึก
ถึงกันกับเราแล้วอันตรธานไป ณ ที่นั่นเองบางพวกประนมมือมาทางที่เราอยู่แล้วอันตรธานไป ณ

ที่นั่นเอง บางพวกประกาศชื่อและโคตรแล้วอันตรธานไป ณ ที่นั่นเอง บางพวกอันตรธานไปเสียเฉย ๆ ณ ที่นั่นเอง

(๒๑) ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเรียนมนต์เครื่องรักษาชื่ออาณานาฎิยะจนเล่าเรียนมนต์เครื่องรักษาชื่ออาณานาฎิยะ จงทรงจำมนต์เครื่องรักษาชื่ออาณานาฎิยะไว้ ภิกษุทั้งหลาย มนต์เครื่องรักษาชื่ออาณานาฎิยะนี้ ประกอบด้วยประโยชน์เพื่อคุ้มครอง เพื่อรักษา เพื่อไม่เบียดเบียน เพื่ออยู่สำราญของภิกษุ ภิกษุณีอุบาสก อุบาสิกาทั้งหลาย”

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระภาษิตนี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นมีใจยินดีต่างชื่นชมพระภาษิตของพระผู้มีพระภาคแล้วแล

เมตตสูตร

ว่าด้วยการแผ่เมตตา

(พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลายผู้อยู่ป่า ดังนี้)

(๑) ผู้ฉลาดในประโยชน์มุ่งหวังบรรลุนิพพาน ควรบำเพ็ญกรณียกิจควรเป็นผู้อาจหาญ
ซื่อตรง เคร่งครัด วาง่าย อ่อนโยน และไม่เย่อหยิ่ง

(๒) ควรเป็นผู้สันโดษ เลี้ยงง่าย มีกิณน้อย มีความประพฤติเบา มีอินทรีย์สงบ มีปัญญา
รักษาตน ไม่คะนองไม่ยึดติดในตระกูลทั้งหลาย

(๓) อนึ่ง ไม่ควรประพฤติความเสียหายใด ๆ ที่จะเป็เหตุให้วิญญูชนเหล่าอื่นตำหนิเอาได้

(ควรแผ่เมตตาไปในสรรพสัตว์อย่างนี้ว่า) ขอสัตว์ทั้งปวงจงมีความสุข มีความเกษม มีดิน
เป็นสุขเกิด

(๔) คือ เหล่าสัตว์ที่ยังเป็นผู้หวาดสะดุ้งหรือเป็นผู้มั่นคง ขอสัตว์เหล่านั้นทั้งหมดจงมีดิน
เป็นสุขเกิด เหล่าสัตว์ที่มีขนาดกายยาว ขนาดกายใหญ่ ขนาดกายปานกลาง ขนาดกายเตี้ย ขนาดกาย
ผอม หรือขนาดกายอ้วน ขอสัตว์เหล่านั้นทั้งหมดจงมีดินเป็นสุขเกิด

(๕) เหล่าสัตว์ที่เคยเห็นก็ดี เหล่าสัตว์ที่ไม่เคยเห็นก็ดี เหล่าสัตว์ที่อยู่ใกล้และอยู่ไกล ก็ดี
ภูตหรือสัมภเวสี ก็ดี ขอสัตว์เหล่านั้นทั้งหมดจงมีดินเป็นสุขเกิด

(๖) ไม่ควรชมเหง ไม่ควรดูหมิ่นกันและกันในทุกโอกาส ไม่ควรปรารภนาทุกซ์แก่กัน และกันเพราะความโกรธและความแค้น

(๗) ควรแผ่เมตตาจิตอย่างไม่มีประมาณไปยังสรรพสัตว์ ดุจมารดาเฝ้าถนอมบุตรคนเดียว ด้วยชีวิต ฉะนั้น

(๘) อนึ่ง ควรแผ่เมตตาจิตอย่างไม่มีประมาณ กว้างขวาง ไม่มีเวร ไม่มีศัตรูไปยังสัตว์โลก ทั่วทั้งหมด ทั้งชั้นบน ชั้นล่าง และชั้นกลาง

(๙) ผู้แผ่เมตตาจะยืน เดิน นั่ง หรือนอน ควรตั้งสติ นี้ไว้ตลอดเวลาที่ยังไม่่วง นักปราชญ์ เรียกการอยู่ด้วยเมตตาชื่อว่า พรหมวิหาร

(๑๐) อนึ่ง ผู้แผ่เมตตาที่ไม่ยึดถือทิฐิ มีศีล ถึงพร้อมด้วยทัสสนะ กำจัดความยินดีในกาม คุณได้แล้ว ก็จะไม่เกิดในครรรค์อีกต่อไป

ชั้นธสุตร

๑) เรื่องภิกษุถูกงักต

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งถูกงักตถึงแก่มรณภาพ

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาค รับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนั้นคงจะไม่ได้แผ่เมตตาจิตให้ตระกูลพญางู ๔ ตระกูล เพราะถ้าภิกษุนั้น แผ่เมตตาจิตให้ตระกูลพญางู ๔ ตระกูลนี้ ภิกษุนั้น ก็จะไม่ถูกงักตถึงแก่มรณภาพ

๒) ตระกูลพญางูทั้ง ๔

ตระกูลพญางู ๔ ตระกูล คือ ๑. ตระกูลพญางูชื่อวิรูปักษ์ ๒. ตระกูลพญางูชื่อเอราปละ ๓. ตระกูลพญางูชื่อฉัพพยาบุตร ๔. ตระกูลพญางูชื่อกัณหาโคตมกะ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรูปนั้นคงจะไม่ได้แผ่เมตตาจิตให้ตระกูลพญางู ๔ ตระกูลนี้เพราะถ้า ภิกษุนั้นแผ่เมตตาจิตให้ตระกูลพญางู ๔ ตระกูลนี้ ภิกษุนั้นจะไม่ถูกงักตถึงแก่มรณภาพ

ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุแผ่เมตตาจิตให้ตระกูลพญางู ๔ ตระกูลนี้เพื่อคุ้มครอง ตน เพื่อรักษาตน เพื่อป้องกันตน

วิธีแผ่เมตตาแก่สรรพสัตว์

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงแผ่เมตตาอย่างนี้

“เราขอมีเมตตาต่อตระกูลพญาวิรูปักษ์

เราขอมีเมตตาต่อตระกูลพญาเอราปละ

เราขอมีเมตตาต่อตระกูลพญาฉัพยาบุตร

เราขอมีเมตตาต่อตระกูลพญาภัณฑาโคตมกะ

เราขอมีเมตตาต่อเหล่าสัตว์ที่ไม่มีเท้า

เราขอมีเมตตาต่อเหล่าสัตว์สองเท้า

เราขอมีเมตตาต่อเหล่าสัตว์สี่เท้า

เราขอมีเมตตาต่อเหล่าสัตว์หลายเท้า

สัตว์ไม่มีเท้าอย่าได้เบียดเบียนเรา

สัตว์สองเท้าอย่าได้เบียดเบียนเรา

สัตว์สี่เท้าอย่าได้เบียดเบียนเรา

สัตว์หลายเท้าอย่าได้เบียดเบียนเรา

ขอสรรพสัตว์ที่มีลมหายใจ

ขอสรรพสัตว์ที่ยังมีชีวิตทั้งมวล จงประสบกับความเจริญความเลวร้ายอย่าได้มาแผ้วพาน
สัตว์ใด ๆ เลย

พระพุทธเจ้ามีพระคุณหาประมาณมิได้ พระธรรมมีพระคุณหาประมาณมิได้ พระสงฆ์
มีพระคุณหาประมาณมิได้ สัตว์เลื้อยคลานทั้งหลาย คือ งู แมงป่อง ตะขาบ แมงมุม ตั๊กแตน หนู
มีคุณพอประมาณ

เราทำการรักษาแล้ว ทำการป้องกันแล้ว ขอหมู่มนุษย์ผู้มีชีวิตจงหลีกเลี่ยงไป เรานั้น ขอนอบน้อม
พระผู้มีพระภาค ขอนอบน้อมพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้ง ๗ พระองค์”

รัชคสูตร

๑) ว่าด้วยเรื่องยอตรง

(๑) ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว สงครามระหว่างเทพกัโอรุประชิดกันครั้งนั้น ท้าวสักกะจอมเทพรับสั่งกับเทพชั้นดาวดึงส์ว่า

‘ท่านผู้นิรทุกข์ทั้งหลาย ถ้าความกลัว ความหวาดสะดุ้ง หรือความขนพองสยองเกล้า จะพึงเกิดขึ้นแก่พวกเทพผู้ไปในสงคราม สมัยนั้น พวกท่านพึงแลดูยอตรงของเรา เพราะว่า เมื่อพวกท่านแลดูยอตรงของเราอยู่ ความกลัว ความหวาดสะดุ้ง หรือความขนพองสยองเกล้าที่จักเกิดขึ้นก็จักหายไป

ถ้าพวกท่านไม่แลดูยอตรงของเรา ที่นั้น พวกท่านพึงแลดูยอตรงของท้าวปชาบดีเทวราชเถิด เพราะว่า เมื่อพวกท่านแลดูยอตรงของท้าวปชาบดีเทวราชอยู่ ความกลัว ความหวาดสะดุ้ง หรือความขนพองสยองเกล้าที่จักเกิดขึ้นก็จักหายไป

ถ้าพวกท่านไม่แลดูยอตรงของท้าวปชาบดีเทวราช ที่นั้น พวกท่านก็พึงแลดูยอตรงของท้าววรุณเทวราชเถิด เพราะว่า เมื่อพวกท่านแลดูยอตรงของท้าววรุณเทวราชอยู่ ความกลัว ความหวาดสะดุ้ง หรือความขนพองสยองเกล้าที่จักเกิดขึ้นก็จักหายไป

ถ้าพวกท่านไม่แลดูยอตรงของท้าววรุณเทวราช ที่นั้น พวกท่านพึงแลดูยอตรงของท้าวอิสานเทวราชเถิด เพราะว่า เมื่อพวกท่านแลดูยอตรงของท้าวอิสานเทวราชอยู่ ความกลัว ความหวาดสะดุ้ง หรือความขนพองสยองเกล้าที่จักเกิดขึ้นก็จักหายไป

เมื่อพวกเทพแลดูยอตรงของท้าวสักกะจอมเทพก็ดี แลดูยอตรงของท้าวปชาบดีเทวราชก็ดี แลดูยอตรงของท้าววรุณเทวราชก็ดี แลดูยอตรงของท้าวอิสานเทวราชก็ดี

ความกลัว ความหวาดสะดุ้ง หรือความขนพองสยองเกล้า ที่จักเกิดขึ้นพึงหายไปบ้าง ไม่หายไปบ้าง

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะว่า ท้าวสักกะจอมเทพยังไม่ปราศจากราคะ ไม่ปราศจากโทสะ ไม่ปราศจากโมหะ เป็นผู้มีความกลัว มีความหวาดสะดุ้ง หนีไปอยู่

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนเรากล่าวอย่างนี้ว่า ‘ภิกษุทั้งหลาย หากว่าความกลัว ความหวาดสะดุ้ง หรือความขนพองสยองเกล้า พึงบังเกิดแก่พวกเธอผู้อยู่ในป่าอยู่ที่โคนไม้ หรืออยู่ในเรือนว่าง ที่นั่น พวกเธอพึงระลึกถึงเราเนื่อง ๆ เท่านั้นว่า

แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดี รู้แจ้งโลกเป็นสาวกผู้ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเป็นพระพุทธานุเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค ๑ ภิกษุทั้งหลาย เพราะว่า เมื่อพวกเธอระลึกถึงเราเนื่อง ๆ อยู่ ความกลัว ความหวาดสะดุ้ง หรือความขนพองสยองเกล้าที่จักเกิดขึ้นก็จักหายไป

ถ้าพวกเธอไม่ระลึกถึงเราเนื่อง ๆ ที่นั่น พวกเธอพึงระลึกถึงพระธรรมเนื่อง ๆ ว่าพระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเองไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อหิงสาอันพึงรู้เฉพาะตน

ภิกษุทั้งหลาย เพราะว่า เมื่อพวกเธอระลึกถึงพระธรรมอยู่เนื่อง ๆ ความกลัว ความหวาดสะดุ้ง หรือความขนพองสยองเกล้าที่จักเกิดขึ้นก็จักหายไป

ถ้าพวกเธอไม่ระลึกถึงพระธรรมเนื่อง ๆ ที่นั่น พวกเธอพึงระลึกถึงพระสงฆ์เนื่อง ๆ ว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติถูกทาง ปฏิบัติสมควร ได้แก่ อริยบุคคล ๔ คู่ คือ ๘ บุคคล พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคนี้ เป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ทักษิณา ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก เพราะว่า เมื่อพวกเธอระลึกถึงพระสงฆ์อยู่เนื่อง ๆ ความกลัว ความหวาดสะดุ้ง หรือความขนพองสยองเกล้าที่จักเกิดขึ้นก็จักหายไป

ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะว่า พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นผู้ปราศจากราคะ ปราศจากโทสะ ปราศจากโมหะ เป็นผู้ไม่มีความกลัว ไม่หวาดเสียว ไม่สะดุ้ง ไม่หนีไป”

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดาได้ตรัสเวทยากรณภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถา ประพันธ์ต่อไปอีกว่า

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายอยู่ในป่าก็ดีอยู่ที่โคนไม้ก็ดี อยู่ในเรือนว่างก็ดี พึงระลึกถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเกิดความกลัวไม่พึงมีแก่เธอทั้งหลาย ถ้าเธอทั้งหลายไม่ระลึกถึงพระพุทธรูปเจ้าผู้เจริญที่สุดในโลก ผู้อย่างจกกว่านรชน ที่นั่น เธอทั้งหลายพึงระลึกถึงพระธรรมซึ่งเป็นเหตุนำออกจากทุกข์ ที่พระพุทธรูปเจ้าทรงแสดงไว้ดีแล้วถ้าเธอทั้งหลายไม่ระลึกถึงพระธรรม ซึ่งเป็นเหตุนำออกจากทุกข์ที่พระพุทธรูปเจ้าทรงแสดงไว้ดีแล้ว ที่นั่น เธอทั้งหลายพึงระลึกถึงพระสงฆ์ผู้เป็นนาบุญ ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเธอทั้งหลายระลึกถึงพระพุทธรูปเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์อยู่ ความกลัวก็ดี ความหวาดสะดุ้งก็ดี ความขนพองสยองเกล้าก็ดี จักไม่มีเลย

มงคลสูตร

ว่าด้วยมงคลอะไรคือเหตุที่ทำให้ชีวิตเป็นมงคล

(๑) ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น เมื่อราตรีผ่านไป เทวดาองค์หนึ่งมีวรรณะ

งดงามยิ่งนัก เปล่งรัศมีให้สว่างไปทั่วพระเชตวัน เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วยืนอยู่ ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า

(๒) เทวดาและมนุษย์จำนวนมากต่างมุ่งหวังความสุขดี ร่วมกันคิดถึงเรื่องมงคลขอ
พระองค์ตรัสบอกมงคลอันสูงสุดด้วยเถิด

(พระผู้มีพระภาคจึงตรัสตอบดังนี้)

(๓) (๑) การไม่คบคนพาล (๒) การคบแต่บัณฑิต (๓) การบูชาคนที่ควรบูชานี้เป็นมงคลอันสูงสุด

(๔) (๔) การอยู่ในถิ่นที่เหมาะสม (๕) การได้สร้างบุญไว้ในปางก่อน (๖) การตั้งตนไว้ชอบนี้เป็นมงคลอันสูงสุด

(๕) (๗) ความเป็นพหูสูต (๘) ความเป็นผู้มีศิลปะ (๙) วินัยที่ศึกษามาดี (๑๐) วาจาสุภาสิตนี้เป็นมงคลอันสูงสุด

(๖) (๑๑) การบำรุงมารดาบิดา (๑๒) การสงเคราะห์บุตร (๑๓) การสงเคราะห์ภรรยา (๑๔) การงานที่ไม่อาภูลนี้เป็นมงคลอันสูงสุด

(๗) (๑๕) การให้ทาน (๑๖) การประพฤติธรรม (๑๗) การสงเคราะห์ญาติ (๑๘) การงานที่ไม่มีโทษ นี่เป็นมงคลอันสูงสุด

(๘) (๑๙) การงดเว้นจากบาป (๒๐) การเว้นจากการดื่มน้ำเมา (๒๑) ความไม่ประมาทในธรรม นี่เป็นมงคลอันสูงสุด

(๙) (๒๒) ความเคารพ (๒๓) ความถ่อมตน (๒๔) ความสันโดษ (๒๕) ความกตัญญู (๒๖) การพึงธรรมตามกาลนี้เป็นมงคลอันสูงสุด

(๑๐) (๒๗) ความอดทน (๒๘) ความเป็นคนว่าง่าย (๒๙) การพบเห็นสมณะ (๓๐) การสนทนาธรรมตามกาล นี่เป็นมงคลอันสูงสุด

(๑๑) (๓๑) การเผผลาญบาป (๓๒) การประพฤติพรหมจรรย์ (๓๓) การเห็นอริยสัจ (๓๔) การทำนิพพานให้แจ้งนี้เป็นมงคลอันสูงสุด

(๑๒) (๓๕) จิตของผู้ที่ถูกโลกธรรมกระทบแล้วไม่หวั่นไหว (๓๖) จิตไม่เศร้าโศก (๓๗) จิตปราศจากธุลี (๓๘) จิตเกษมนี้เป็นมงคลอันสูงสุด

(๑๓) เทวดาและมนุษย์ทำมงคลดังกล่าวมานี้แล้วไม่พ่ายแพ้ข้าศึกทั้งปวง ย่อมถึงความสวัสดิ์ในที่ทุกสถานทั้ง ๓๘ ประการนั้น เป็นมงคลอันสูงสุดของเทวดาและมนุษย์เหล่านั้น

วิภวาทว่าจริยาของลูกนกคุ้มโพธิสัตว์

(๑) อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลที่เราเป็นลูกนกคุ้มยังอ่อนขนยังไม่งอกเป็นดั่งขึ้นเนื้ออยู่ในรัง ในมคธชนบท

(๒) มารดาเอาจะงอยปากคาบเหยื่อมาเลี้ยงเราเราเป็นอยู่ด้วยผัสสะของมารดากำลึงกายของเรายังไม่มี

(๓) ในฤดูร้อนทุก ๆ ปี มีไฟป่าไหม้ลูกลามมาไฟป่าเป็นทางคำลูกลามมาใกล้เรา

(๔) ไฟกำลังไหม้ มีเปลวโชติช่วงส่งเสียงดังอื้ออึง ลามมาใกล้เราโดยลำดับ

(๕) มารดาและบิดาของเราตกใจ สะดุ้งกลัวเพราะกลัวไฟที่ไหม้มาโดยเร็วจึงทิ้งเราไว้ในรังหนีเอาตัวรอดไป

(๖) เราเหยียดเท้า กางปีกออกรู้ว่า กำลึงกายของเราไม่มีเรานั้นไปไม่ได้ อยู่ในรังนั่นเอง จึงคิดอย่างนี้ในกาลนั้นว่า

(๗) เมื่อก่อนเราสะดุ้งหวาดหวั่นพึงเข้าไปซ่อนตัวอยู่ในระหว่างปีกของมารดาและบิดา บัดนี้ มารดาและบิดาทิ้งเราหนีไปเสียแล้ววันนี้เราจะทำอย่างไร

(๘) ศีลคุณ ความสัตย์ ความสะอาดและความเอ็นดู ยังมีอยู่ในโลกด้วยความสัตย์นั้น เราจักทำสังจกิริยาอันยอดเยี่ยม

(๙) เราระลึกถึงพระพุทธเจ้า ผู้พิชิตมารซึ่งมีในก่อนค้ำนึ่งถึงกำลึงพระธรรม ได้กระทำให้สังจกิริยาเพื่อแผนคือกำลึงความสัตย์ว่า

(๑๐) ปีกของเรามีอยู่ แต่ขนไม่มี เท้าของเรามีอยู่แต่ยังเดินไม่ได้ มารดาและบิดาก็จากันบินออกไปแล้วแนะไฟจงกลับไป(จงดับไปเสีย)

(๑๑) พร้อมกับเมื่อเราทำสังจกิริยาเปลวไฟที่ลุกโชติช่วงวณที่ไว้ ๑๖ กรีสเหมือนเปลวไฟที่จุ่มน้ำ บุคคลมีสัจจะเสมอเราไม่มีนี้เป็นสัจจบาร์มีของเรา ฉะนั้นแล

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก

๑. เรื่องทรงให้ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงโดยย่อเมื่อมีอันตราย

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงโดยย่อเมื่อมีอันตราย”

เรื่องอันตราย ๑๐ ประการ

สมัยนั้น พวกภิกษุฉัพพัคคียยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงโดยย่อเมื่อไม่มีอันตรายภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบพระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อไม่มีอันตราย ไม่เพียงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงโดยย่อ ภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ก็ขึ้นแสดง ต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีอันตราย เราอนุญาตให้ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงโดยย่อ” ในเรื่องยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงโดยย่อนั้น อันตรายทั้งหลาย มีดังต่อไปนี้

๑. พระราชาเสด็จมา	๒. โจรมาปล้น
๓. ไฟไหม้	๔. น้ำหลากมา
๕. คนมามาก	๖. ฝนเข้าสิงภิกษุ
๗. สัตว์ร้ายเข้ามา	๘. งูเลื้อยเข้ามา
๙. ภิกษุจะถึงแก่ชีวิต	๑๐. มีอันตรายแก่พรหมจรรย์

ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงโดยย่อในเมื่อมีอันตรายอย่างนี้เมื่อไม่มีอันตราย ให้ยกขึ้นแสดงโดยพิสดาร”

เรื่องทรงอนุญาตภิกษุเถระแสดงธรรมโดยไม่ต้องได้รับอาราธนาสมัยนั้น พวกภิกษุฉัพพัคคีย ไม่ได้รับอาราธนาที่แสดงธรรมในท่ามกลางสงฆ์ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบพระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ได้รับอาราธนาไม่พึงแสดงธรรมในท่ามกลางสงฆ์ รูปใดแสดง ต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุผู้เถระแสดงธรรมเองหรือให้อาราธนาภิกษุอื่นแสดง”

๒. พระพุทธานุญาตเนือดิบและเลือดสด

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเป็นไข้เพราะถูกอมมนุษย์เข้าสิง อาจารย์และอุปัชฌาย์ช่วยกันรักษาภิกษุนั้น แต่ไม่สามารถรักษาให้หายได้ ภิกษุนั้นเดินไปที่ร้านขายหมูแล้วกินเนือดิบ ต้มเลือดสด ๆ

โรคมนุษย์เข้าสิงของภิกษุนั้นจึงส่งภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบพระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเนือติบ เลือดสด ในเมื่อมีโรคมนุษย์เข้าสิง”

๓. เรื่องศพที่ยังสด

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งไปป่าช้า ถู้อาเฝ้าบังสุกุลที่ซากศพยังสดซึ่งมีเปรตสิงอยู่ในร่าง เปรตนั้นพูดกับภิกษุนั้นว่า “อย่าเอาผ้าของเราไป” ภิกษุไม่ใส่ใจถือเอาไป ทนไฉนนั้น ร่างนั้นลุกขึ้นติดตามภิกษุไป ภิกษุรูปนั้นเข้าไปวิหารแล้วปิดประตูเสีย ร่างนั้นได้ล้มลงที่ประตูนั้นเอง ท่านเกิดความกังวลใจว่า เราต้องอาบัติปาราชิกหรือหนอ จึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระองค์ตรัสว่า “ภิกษุ เธอไม่ต้องอาบัติปาราชิก อนึ่ง ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงถือเอาผ้าบังสุกุลในซากศพที่ยังสด ภิกษุใดถือเอา ต้องอาบัติทุกกฏ”

๔. พระพุทธเจ้ากับเหล่าเทวดาและเหล่ามนุษย์

“พระผู้มีพระภาคตรัสสภาพที่เป็นเหตุ ทั้งตรัสสภาพอันเป็นผล เทวดามีจริงหรือ พระพุทธเจ้าข้า”

“มหาบพิตร เพราะเหตุไร พระองค์จึงตรัสถามอย่างนี้ว่า ‘เทวดามีจริงหรือพระพุทธเจ้าข้า’

พระเจ้าปเสนทิโกศล กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าเทวดามีจริงเทวดาเหล่านั้นมาสู่โลกนี้หรือไม่มาสู่โลกนี้ พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “มหาบพิตร เทวดาเหล่าใดมีความเบียดเบียนเทวดาเหล่านั้นมาสู่โลกนี้ เทวดาเหล่าใดไม่มีความเบียดเบียนเทวดาเหล่านั้นไม่มาสู่โลกนี้ ขอถวายพระพร”

๕. กำเนิด ๔

(๑) สารีบุตร กำเนิด ๔ ชนิดนี้กำเนิด ๔ ชนิด ไหนบ้าง คือ

๑. กำเนิดอันทชะ (การเกิดในไข่)

๒. กำเนิดชลัพพะชะ (การเกิดในครรภ์)

๓. กำเนิดสังเสทชะ (การเกิดในเถ้าโคลหรือที่ขึ้นแฉะ)

๔. กำเนิดโอปปาติกะ (การเกิดผุดขึ้น)

กำเนิดอณชชะ คืออะไรคือ เหล่าสัตว์ผู้จะทำลายเปลือกไข่แล้วเกิด นี้เราเรียกว่า กำเนิดอณชชะ

กำเนิดชลาพุชะ คืออะไรคือ เหล่าสัตว์ผู้เกิดในครรภ์ นี้เราเรียกว่า กำเนิดชลาพุชะ

กำเนิดสังเสทชะ คืออะไรคือ เหล่าสัตว์ผู้เกิดในปลาเน่า ซากศพเน่า ขนมบูด น้ำครำ หรือเถ้าโคลนี้เราเรียกว่า กำเนิดสังเสทชะ

กำเนิดโอปปาติกะ คืออะไรคือ เทวดา สัตว์นรก มนุษย์บางจำพวก และเปรตบางจำพวก นี้เราเรียกว่ากำเนิดโอปปาติกะ

สารีบุตร กำเนิดมี ๔ ชนิดนี้แล

๖. ยักขิณีเข้าถึงกายสามนเณร

ก็มารดาของเธอเกิดเป็นยักขิณีในอัฐภาพเป็นลำดับนางมากับเทวดาทั้งหลาย ฟังธรรมแล้ว (เมื่อจะอนุโมทนา) ส่วนบุญที่สามนเณรให้ย่อมกล่าวว่า "ฉันขออนุโมทนา พ่อ."

ก็ธรรมดาภิกษุทั้งหลายผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมเป็นที่รักของโลกพร้อมทั้งเทวโลก เพราะฉะนั้น พวกเทวดาที่มีความละเอียด มีความเคารพในสามนเณร ย่อมสำคัญเธอเหมือนมหาพรหม และกองเพลิง. และย่อมเห็นนางยักขิณีนั่นเป็นที่น่าเคารพ เพราะการระในสามนเณร

ในสมัยทั้งหลาย มีสมัยฟังธรรมและสมัยที่ยักขิณีประชุมกันเป็นต้น อมนุษย์ทั้งหลายย่อมให้อาสนะที่ตื้นน้ำที่ดี อาหารที่ดี แก่นางยักขิณี ด้วยคิดว่า "นางยักขิณีนั่น เป็นมารดาของสามนเณร" ยักขิณทั้งหลายแม้ที่มีศักดิ์ใหญ่ เห็นนางยักขิณีแล้ว ย่อมหลีกเลี่ยงให้ ย่อมลุกขึ้นจากอาสนะ.

ครั้นสามนเณรนั้นถึงความเจริญ มีอินทรีย์แก่กล้า ถูกความไม่ยินดียังบีบคั้นไม่สามารถจะบรรเทาความไม่ยินดียิ่งลงได้ ปล่อยผมและเล็บไว้ยาวมีผ้านุ่งและผ้าห่มหอมเหม็น ไม่แฉ่งแก่ใครๆ หยิบบาตรจีวรขึ้นแล้วได้ไปเรือนของมารดาตำฟังคนเดียว.

อุบาสิกาเห็นบุตรแล้วไหว้ กล่าวว่า "พ่อ ครึ่งก่อน พ่อมาในที่นี่พร้อมกับอาจารย์และอุปัชฌายะหรือพร้อมกับภิกษุหนุ่มและสามนเณรเพราะเหตุไร ในวันนี้พ่อจึงมาคนเดียวเล่า?"

เธอแจ้งความที่ตนกระสัน (ให้มารดาทราบ) แล้ว.

อุบาสิกามีศรัทธา แม้แสดงโทษในฆราวาสโดยประการต่างๆ ตักเตือนบุตรอยู่ก็ไม่อาจให้เธอยินยอมได้ (แต่) ก็ไม่เสือกใส่ไปเสียด้วยคิดว่า "ถึงอย่างไร เธอพึงกำหนดได้แม้ตามธรรมดาของตน" กล่าวว่ "พ่อ โปรดรอรออยู่จนกว่าฉันจะจัดยาคุณและภักเพื่อพ่อเสร็จฉันจักนำผ้าที่ซอใจมาถวายแก่พ่อผู้ตมยาคุณ กระทำภักกิจแล้ว" แล้วได้ตกแต่งอาสนะถวาย.

สามเณรนั่งลงแล้ว. อุบาสิกาจัดแจงยาคุณและของเคี้ยวเสร็จโดยครูเดียวเท่านั้น ได้ถวายแล้วลำดับนั้น อุบาสิกาคิดว่า "เราจักจัดแจงภัก" นั่งลงในที่ไม่ไกล ชาวข้าวอยู่.

สมัยนั้น นางยักษิณีนั้นใคร่ครวญอยู่ว่า "สามเณรอยู่ที่ไหนหนอแล? เธอได้รักษาอาหาร หรือยังไม่ได้"ทราบความที่เธอนั่งอยู่แล้ว ด้วยความเป็นผู้ใคร่จะสีก

จึงคิดว่า "ก็เธออย่าพึงยังความละอายให้เกิดขึ้นแก่เรา ในระหว่างเทวดาทั้งหลายเลยเรา จะไป จักกระทำอันตรายในการสีกของเธอ" ดังนี้แล้ว

จึงมาสิงในสรีระของสามเณรนั้น บิดคอให้ล้มลงเหนือแผ่นดิน.เธอมีตาทั้งสองเหลือก มีน้ำลายไหล ดิ้นรนอยู่บนแผ่นดิน.

บาสิกาเห็นอาการแปลกนั้นของบุตร รีบมาซ้อนบุตรแล้วให้นอนบนตัก.ชาวบ้านทั้งสิ้นมากระทำการเช่นสรวงมีกรรมเป็นต้น.

๗. ว่าด้วยบุคคลเหมือนอสุรและเทวดา

(๑) พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลกบุคคล ๔ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลเหมือนอสุร มีบิรवारเหมือนอสุร
๒. บุคคลเหมือนอสุร มีบิรवारเหมือนเทวดา
๓. บุคคลเหมือนเทวดา มีบิรवारเหมือนอสุร
๔. บุคคลเหมือนเทวดา มีบิรवारเหมือนเทวดา

บุคคลเหมือนอสุร มีบิรवारเหมือนอสุร เป็นอย่างไรคือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ทุศีล มีธรรมเลวทราม แม้พวกพ้องของเขา ก็เป็นผู้ทุศีล มีธรรมเลวทราม บุคคลเหมือนอสุร มีบิรवारเหมือนอสุร เป็นอย่างนี้แล

บุคคลเหมือนนอสูร มีบริวารเหมือนเทวดา เป็นอย่างไรคือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ทุศีล มีธรรมเลวทราม แต่พวกพ้องของเขา เป็นผู้มีศีล มีกัลยาณธรรมบุคคลเหมือนนอสูร มีบริวารเหมือนเทวดา เป็นอย่างนี้แล

บุคคลเหมือนเทวดา มีบริวารเหมือนนอสูร เป็นอย่างไรคือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม แต่พวกพ้องของเขา เป็นผู้ทุศีล มีธรรมเลวทราม บุคคลเหมือนเทวดา มีบริวารเหมือนนอสูร เป็นอย่างนี้แลบุคคลเหมือนเทวดา มีบริวารเหมือนเทวดา เป็นอย่างไรคือ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม แม้พวกพ้องของเขาก็เป็นผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม บุคคลเหมือนเทวดา มีบริวารเหมือนเทวดา เป็นอย่างนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์และหนังสือสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์

ศึกษาวิเคราะห์การทำเคราะห์บ้านของชุมชนลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรัง

คำชี้แจง : แบบสัมภาษณ์ชุดนี้จัดทำขึ้นเพื่อให้ทราบเกี่ยวกับการทำเคราะห์บ้านของชุมชนลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรัง

ขอให้ท่านได้ให้ข้อมูลที่ท่านทราบเกี่ยวกับการทำเคราะห์บ้านของชุมชนลุ่มคลองนางน้อย จังหวัดตรัง เพื่อจะได้นำข้อมูลมาเรียบเรียง เป็นวิทยานิพนธ์ต่อไป

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ..... ฉายา..... นามสกุล.....
 เพศ.....อายุ.....ปี สถานที่/วัด.....หมู่ที่.....ตำบล.....
 อำเภอ.....จังหวัด.....อาชีพ.....
 การศึกษา.....
 สัมภาษณ์วันที่.....เดือน..... พ.ศ.

ตอนที่ ๒ คำถามเกี่ยวกับการทำเคราะห์บ้าน

๑. ความเชื่อในการทำเคราะห์บ้านมีความเป็นมาและความสำคัญอย่างไร ?
๒. การทำเคราะห์บ้านมีคุณค่าและเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาหรือส่งผลต่อวิถีชีวิตของชุมชนลุ่มคลองนางน้อย อย่างไร ?
๓. การทำเคราะห์บ้านมีความสัมพันธ์หรือความขัดแย้งหรือแตกต่างอย่างไรบ้างกับหลักพระพุทธศาสนา ?

พระสมุห์สุรศักดิ์ สุรสกโก (ดำชุม)

ผู้สัมภาษณ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ค

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์และภาพการสัมภาษณ์

ภาคผนวก ค รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

๑. พระครูโสภาธรรมวิมล เจ้าคณะอำเภอนาโยง เจ้าอาวาสวัดแจ้ง หมู่ที่ ๕ ตำบลบางรัก อำเภอมืองตรัง จังหวัดตรัง สัมภาษณ์ วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑
๒. พระครูประภัสร์ธรรมโสภณ เจ้าคณะตำบลนาโยงใต้ เจ้าอาวาสวัดโคกพิบูล หมู่ที่ ๑ ตำบลนาโยงใต้ อำเภอมืองตรัง จังหวัดตรัง สัมภาษณ์ วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑
๓. พระมหาบุญเหลือ โสภณจิตโต เจ้าอาวาสวัดโพธาราม หมู่ที่ ๑ ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอมืองตรัง จังหวัดตรัง สัมภาษณ์ วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑
๔. พระเปลี่ยน อภิปัญโญ วัดหัวถนน หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพาพะ อำเภอมืองตรัง จังหวัดตรัง สัมภาษณ์ วันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑
๕. นายบวน ชูพล หมู่ที่ ๑๐ ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอมืองตรัง จังหวัดตรัง สัมภาษณ์ วันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑
๖. นายเครือ สังข์เมือง หมู่ที่ ๓ ตำบลนาพาพะ อำเภอมืองตรัง จังหวัดตรัง สัมภาษณ์ วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑
๗. นายกล้า ฤกษ์ปาน หมู่ที่ ๘ ตำบลนาข้าวเสีย อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง สัมภาษณ์ วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑
๘. นายจรินทร์ คลาดนาน หมู่ที่ ๘ ตำบลนาข้าวเสีย อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง สัมภาษณ์ วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑
๙. นางสีดา คำชุม หมู่ที่ ๘ ตำบลนาพาพะ อำเภอมืองตรัง จังหวัดตรัง สัมภาษณ์ วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑
๑๐. นายปรีชา เดชเหมือน หมู่ที่ ๑ ตำบลนาพาพะ อำเภอมืองตรัง จังหวัดตรัง สัมภาษณ์ วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑

ภาคผนวก ค ภาพการสัมภาษณ์

พระครูโอภาสธรรมวิมล เจ้าคณะอำเภอนาโยง เจ้าอาวาสวัดแจ้ง

พระครูประภัตรธรรมโสภณ, เจ้าคณะตำบลนาโยงใต้, เจ้าอาวาสวัดโคกพิบูล

พระมหาบุญเหลือ โสภณจิตโต, เจ้าอาวาสวัดโพธาราม

หมอบวน ชูพูล บ้านพรุหลุมพี หมู่ที่ ๑๐ ต.บ้านโพธิ์ อ.เมืองตรัง จ.ตรัง

หมอเครือ สังก์เมือง บ้านไสหยา หมู่ที่ ๓ ต.นาพละ อ.เมืองตรัง จ.ตรัง

หมอกล้า ฤกษ์ปาน บ้านห้วยนัย หมู่ที่ ๘ ต.นาข้าวเสีย อ.นาโยง จ.ตรัง

หมอคง, นายจรินทร์ คลาดนาน บ้านห้วยนุ้ย หมู่ที่ ๘ ต.นาข้าวเสีย อ.นาโยง จ.ตรัง